

REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ

Publicația este editată de Ministerul Apărării Naționale, prin Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiei de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, coordonator național al Proiectului de Istorie Paralelă: NATO – Tratatul de la Varșovia

COLEGIUL DE REDACȚIE

- General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Academician DINU C. GIURESCU, Academia Română
- Dr. JAN HOFFENAAR, Președintele Comisiei Olandeze de Istorie Militară
- Prof. univ. dr. DENNIS DELE-TANT, London University
- Colonel (r) dr. PETRE OTU, directorul științific al Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. MIHAI RETEGAN, Universitatea București
- IULIAN FOTA, consilier prezidențial
- Dr. SERGIU IOSIPESCU, cc. șt., Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
- Prof. univ. dr. ALESANDRU DUȚU, Universitatea „Spiru Haret”
- Prof. univ. dr. MARIA GEORGESCU, Universitatea Pitești
- Comandor (r) GHEORGHE VARTIC

SUMAR

• Primul Război Mondial

- *DRAGOȘ ILINCA* – Naționalism și diplomatie în Orientul Mijlociu. Marea Revoltă Arabă, 1916-1918 1

• Războiul Rece

- *Ambasador ELIEZER PALMOR* – Relațiile diplomatice între Israel, Uniunea Sovietică și țările din Europa de Răsărit – un antimonodel de relații normale între state suverane 14
- *Dr. ANNELY UTE GABANI* – The Romanian Revolution 21

• Dezvăluiri

- *ANDREI ALEXANDRU CĂPUȘAN* – Din memoriile ministrului plenipotențiar al Statelor Unite în România, Serbia și Bulgaria, Charles Vopicka (1913-1920) 33

• Reforma organismului militar

- *ALIN BOGDAN SĂMUȘAN* – De la „știința militară stalinistă” la „revoluția continuă în afacerile militare”. Reflecții doctrinare în paginile cotidianului central al armatei române (1948-1960) 38

• Memorialistică militară

- *Comandor (r) GHEORGHE VARTIC* – Avangardă editorială: memoriile generalului Mihai Butescu 44
- *DUMITRU MOISA* – Prima participare a armatei române la o misiune de menținere a păcii: Angola (II) 60

• Recenzii și semnalări

- Ion Varta, Tatiana Varta, Igor Șarov, *Asasinările în masă din RASSM în perioada Marii Terori, 1937-1938* (Volumul 1) – *DANIELA ȘIȘCANU* 95

• Agendă științifică

- A 11-a Conferință anuală a Grupului de Lucru Euro-Atlantic pentru Studiul Conflictelor, Belgrad, 23-27 mai 2011 – *SERGIU IOSIPESCU* 97

• Revista a fost inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice în Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „B”.

• Poziția revistei în lista-catalog a publicațiilor este la numărul 5017

ISSN 1220-5710

CONTENTS

• The First World War	
– <i>DRAGOȘ ILINCA</i> – Nationalism and Diplomacy in the Middle East. The Great Arab Revolt, 1916-1918	1
• The Cold War	
– <i>Ambassador ELIEZER PALMOR</i> – Diplomatic Relations between Israel, USSR and the East-European States	
– an Anti-Model of Normal Relations between Sovereign States	14
– <i>Dr. ANNELY UTE GABANI</i> – The Romanian Revolution	21
• Revelations	
– <i>ANDREI ALEXANDRU CĂPUȘAN</i> – Excerpts from the Memoirs of the Minister Plenipotentiary of United States in Romania, Serbia and Bulgaria, Charles Vopicka (1913-1920)	33
• Reform of the Military Body	
– <i>ALIN BOGDAN SĂMUȘAN</i> – From “Stalinist Military Science” to the “Continuous Revolution in Military Affairs”. Doctrinal Reflections in the Pages of Romania’s Armed Forces’ Journal (1948-1960)	38
• Military Memoirs	
– <i>Commander (ret.) GHEORGHE VARTIC</i> – Editorial Preview: the Memoirs of General Mihai Buttescu ...	44
– <i>DUMITRU MOISA</i> – The First Participation of the Romanian Armed Forces to a Peacekeeping Operation: Angola (II)	60
• Reviews	
– Ion Varta, Tatiana Varta, Igor Șarov, <i>Asasinările în masă din RASSM în perioada Marii Terori, 1937-1938</i> (Volume 1) – <i>DANIELA ȘIȘCANU</i>	95
• Scientific Agenda	
– The 11th Annual Euro-Atlantic Conflict Study Work Group (CSWG), Belgrade, May 23-27, 2011	
– <i>SERGIU IOSIPESCU</i>	97

• **Responsabil de număr: PETRE OTU**

• **ALEXANDRU VOICU, MIRCEA SOREANU** – redactori • **MARIANA BĂHNĂREANU**, culegere computerizată
• **ADRIAN PANDEA**, coperta, **ELENA LEMNARU**, tehnoredactare computerizată

Adresa redacției: strada Constantin Mille nr. 6, cod 010142, București, sector 1,
telefon: 0213157827, telefax: 004021-3137955
www.mapn.ro/diepa/ispaim

Tiparul executat la Centrul Tehnic Editorial al Armatei sub comanda nr. 0000/2011
B 00136/21.11.2011

NAȚIONALISM ȘI DIPLOMAȚIE ÎN ORIENTUL MIJLOCIU. MAREA REVOLTA ARABĂ 1916-1918

DRAGOȘ ILINCA*

Abstract

The historiography of the First World War suffers from what some may call a strongly Eurocentric perspective, given that entire regions that were caught in the conflagration are often overlooked. One of these regions is the Middle East, which played a significant role in the economy of war and the subsequent peace talks. Therefore, it is not so far-fetched to claim that the First World War is perhaps the most important moment in the creation of the modern Middle East and that the lack of continuity in the assumed commitments from the part of the European powers led to the appearance of security threats that have plagued this region ever since. The study below focuses on the Middle Eastern component of the First World War and its aftermath.

Keywords: Arab Revolt of 1916, First World War, Middle East, Europe, Great Britain, Ottoman Empire

În general, Primul Război Mondial (1914-1918) este privit ca un eveniment predominant „european”. Astfel, o parte semnificativă a istoriografiei dezvoltată pe acest subiect a îndus o perspectivă pronunțat eurocentrică, zone întregi ale globului antrenate în cadrul marii deflagrații mondiale fiind tratate în subsidiar. Este și cazul Orientului Mijlociu,

regiune a cărei semnificație pentru economia războiului a fost una majoră, atât în ceea ce privește derularea operațiilor militare, cât și în ceea ce privește tratativele de pace ce au urmat ostilităților.

În egală măsură, se poate vorbi despre o premieră pe care Orientul Mijlociu a reprezentat-o pentru opinia publică internațională, întreaga lume

* Șef direcție, Ministerul Apărării Naționale.

devenind mult mai conștientă de existența sa ca entitate distinctă, depășind, astfel, cadrul tradițional al unei posesiuni otomane. Astfel, Europa, și lumea întreagă, în ansamblul său, a devenit mult mai conștientă de existența unor probleme nerezolvate în Orientul Mijlociu, războiul aducându-le în dezbaterea internațională. Cu toate acestea, nu poate fi exclusă discuției problema „europenizării” pe care zona în cauză a resimțit-o din plin, Primul Război Mondial fiind de departe momentul cel mai important pentru nașterea Orientului Mijlociu Modern. Contribuția europeană la acest proces s-a derulat în forme cu totul particulare, în cadrul cărora elementul central l-a reprezentat lipsa de continuitate a angajamentelor făcute, ceea ce a condus la apariția unor probleme care grevează și astăzi situația de securitate din zonă. Revolta arabă din iunie 1916 reprezintă, dincolo de aspectele particulare ce au condus la izbucnirea sa, o exprimare concretă a acestor evoluții.

Vorbind de particularitățile evenimentului menționat, se cuvine a fi subliniat faptul că orice analiză asupra Revoltei arabe a „beneficiat” din plin de o aură romantică, generată, în mare măsură, prin asocierea cu aceasta a colonelului T.E. Lawrence, cunoscut și sub numele de „Lawrence al Arabiei”. Maniera de a plasa în centrul analizelor privind revolta arabă rolul și contribuția colonelului britanic răspunde unei evidențe, anume cea a rolului important jucat de Marea Britanie în Orientul Mijlociu și, implicit, în susținerea revoltei împotriva autorităților otomane.

Romantismul asociat Revoltei Arabe se adaugă disputelor academice privind cauzele care au stat la originea acesteia, conturând, astfel, trăsăturile unui eveniment complex ale cărui implicații depășesc perimetrul unui simplu eveniment militar.

În umbra Înaltei Porți

Atribuirea exclusivă a „responsabilităților” pentru declanșarea revoltei arabe factorilor externi reprezintă o interpretare simplistă a realităților Orientului Mijlociu din acea perioadă. Practic, Revolta arabă a reprezentat, dincolo de conexiunile acesteia cu teatrul de operații european, exprimarea unor acumulări înregistrate în perimetrul geografic oriental.

În prim-plan se plasează problema mișcării naționale arabe. Asupra originilor naționalismului arab există o serie de teorii divergente, neputându-se preciza o dată exactă. Cu toate acestea, există

un larg consens asupra tezei potrivit căreia *Iluminismul* european a avut un efect extrem de puternic asupra nașterii arabismului modern. O scurtă incursiune în evoluția naționalismului arab atestă, fără echivoc, această realitate, instrumentarul ideologic european regăsindu-se în forme mai mult sau mai puțin adaptate la nivelul celui arab.

Efectele acestui fenomen sunt mult mai vizibile începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, favorizate de contextul politic în care se găsea Imperiul Otoman, în special din perspectiva programului de modernizare inițiat de o serie de sultani¹, cunoscut sub numele de Tanzimat (1839-1876). Reformele promovate în cadrul acestei perioade au vizat, dincolo de componenta de modernizare generală a Imperiului Otoman, și îmbunătățirea statutului popoarelor aflate în componența acestuia. Sub acest impuls, la nivelul populației arabe aflate sub suzeranitatea Înaltei Porți încep să se manifeste curente ideologice vizând emanciparea arabă. Epicentrul îl reprezintă, cel puțin pentru prima perioadă, Egiptul lui Muhamad Ali² (1769-1849). Sub patronajul acestuia își desfășoară activitatea o serie de intelectuali, dintre care se detașează Rifa'a al-Tahtawi³, ale cărui idei vizând emanciparea arabă se raportau la conceptele europene de patriotism, încercând chiar sublinierea similitudinilor existente între principiile Islamului și cele ale modernismului european. Opțiunii intelectuale, de inspirație vestică, promovată de Tahtawi, i se opune teza susținută de Jamal al-Din al-Afghani⁴, care chema la coeziunea lumii islamice ca mijloc de rezistență în fața presiunii vestice. În același timp, Abd al-Rahman al-Kawakibi⁵ se plasa pe poziții mult mai radicale, susținând ideea regenerării arabe prin apel la gloria Califatului și rolul central al acestuia în renașterea Islamului.

În ciuda unui bagaj ideologic relativ consistent, nu se poate vorbi, însă, de o dimensiune politică consolidată a mișcării de emancipare arabă, acesteia lipsindu-i, cel puțin în această etapă, o componentă națională care să permită conectarea geografică a arabilor, după modelul european. Începutul secolului XX avea să aducă o serie de mutații profunde la nivelul mișcării de emancipare a arabilor din cadrul Imperiului Otoman, în sensul accentuării componentei politice a acesteia. Evenimentul care a declanșat această evoluție l-a reprezentat rivalitatea dintre sultanul Abdulhamid al II-lea⁶, adept al revenirii la metodele de guver-

nare de sorginte absolutistă, și mișcarea revoluționară cunoscută sub numele de „Junii Turci”, adeptă a unui program de reforme bazat pe ordine constituțională. Modalitatea de poziționare a elementelor progresiste arabe, reprezentate de ofițerii arabi din rândurile armatei otomane, a vizat susținerea Junilor Turci și, implicit, a Comitetului pentru Uniune și Progres (CUP), structură reprezentativă a revoluționarilor turci, în lupta pentru putere. Cu toate acestea, nu se poate vorbi despre contestarea autorității Imperiului Otoman, optându-se, mai degrabă, pentru susținerea unei monarhii multinaționale care să permită asumarea de către arabi a unei autonomii extinse⁷.

Impactul sprijinului acordat de arabi revoluționarilor turci a fost însă unul redus pentru mișcarea de emancipare arabă, concretizându-se doar în apariția unor societăți⁸ cultural-politice al căror program viza susținerea unui grad ridicat de autonomie în cadrul Imperiului Otoman. Cauzele acestei situații se vor revela curând după detronarea lui Abdul Hamid al II-lea, CUP orientând politica Imperiului în sensul accentuării caracterului centralist al acestuia, bazat pe dominanța elementului turc. În cadrul politicii naționaliste promovate de noua conducere, autonomia celorlalte popoare din cadrul Imperiului nu reprezenta o prioritate, fiind privită cu reticență majoră de către revoluționarii turci. Această opțiune se traduce rapid în interdicția de funcționare a societăților și organizațiilor arabe cât și a publicațiilor acestora.

Implicațiile noului context politic au determinat trecerea în clandestinitate a progresiștilor arabi, dublată de creșterea numărului celor care se refugiază în statele vest-europene. Practic, asistăm la structurarea a doi poli de acțiune ai mișcării de emancipare arabă. Primul dintre aceștia era reprezentat de organizațiile apărute în Europa. În acest caz, terenul era pregătit dat fiind sprijinul puterilor vest-europene, în special Franța, pentru astfel de mișcări care puteau afecta coeziunea Imperiului Otoman. Merită a fi amintită Liga Națiunii Arabe, creată în 1904, la Paris, de Naghib Azoury, având drept obiectiv crearea unui stat arab. Acesteia i se adaugă apariția, tot la Paris, în 1911, a organizației al-Fatat (*Societatea Tinerilor Arabi*) care susținea un grad ridicat de autonomie pentru arabi în cadrul Imperiului Otoman. După cum se observă, nici în această etapă atașamentul față de apartenența la Imperiu nu era abandonată. Această situație se datorează existenței liantului reprezentat

de religie, susținut prin faptul că Imperiul Otoman reprezenta cauza Islamului⁹.

Cel de-al doilea front de acțiune îl reprezintă Orientul Mijlociu unde se refugiază întreaga elită a intelectualității progresiste arabe ca urmare a măsurilor dure aplicate de regimul de la Constantinopole. Acestui aspect i se adaugă și efectele politicii de epurare a elementelor arabe simpatizante ale lui Abdul Hamid al II-lea care nu a făcut altceva decât să împingă zidul rezistenței arabe în provinciile otomane, contribuind din plin la consolidarea acestuia. Expresia concretă a acestei situații se regăsește în proliferarea organizațiilor și societăților secrete arabe în aproape toate provinciile Imperiului Otoman, pornind din Egipt, Siria, Liban și până în Irak. Din cadrul acestora se detașează *Partidul Descentralizării*, creat la Cairo, în decembrie 1912, de către emigranți sirieni, care se declara în favoarea unui stat arab.

Momentul culminant îl reprezintă convocarea la Paris, 18-23 iunie 1913, a Congresului Arab la care sunt invitate să participe toate organizațiile și societățile arabe în vederea stabilirii unei platforme comune de acțiune. În ciuda entuziasmului care a însoțit dezbaterile, concluziile reuniunii au fost departe de a putea fi considerate un program politic ambițios, rezoluția adoptată solicitând autorităților otomane un grad mult mai ridicat de autonomie pentru provinciile locuite de arabi¹⁰.

Hedjaz – realitatea periferiei

În ce măsură realitățile imperiului răspundeau preocupărilor vizând închegarea unei mișcări naționale arabe reprezintă un subiect nu îndeajuns de suficient explorat. Practic, la începutul războiului posesiunile otomane din această zonă erau îmbrăcate într-o relativă obscuritate. Situația era valabilă în special pentru teritoriile¹¹ din Orientul Mijlociu, în cazul acestora putându-se vorbi despre o relativă izolare datorată, în primul rând, dificultăților de comunicare într-un spațiu geografic extrem de întins. Din această perspectivă, discuția despre modalitatea de exercitare a controlului autorităților de la Constantinopole comportă o serie de particularități.

Este cazul entităților administrativ-teritoriale din sud-vestul Peninsulei Arabia, în special regiunea Hedjaz, a cărei importanță în economia Imperiului Otoman era cu totul particulară. Deși redusă teritorial, regiunea deținea o semnificație spirituală aparte prin proximitatea geografică a primelor două

locuri sfinte ale Islamului, Mecca și Medina. Prin tradiție descendenții Profetului erau gardienii ereditari ai locurilor sfinte, purtând numele de *ashraf* (s. *sharif*). Numele dinastic folosit pentru această linie succesorală era cel de *Hashim*, familia fiind cunoscută sub numele de *Hashemită*.

Autoritatea *ashraf* nu s-a exercitat întotdeauna independent, fiind dimpotrivă, de cele mai multe ori plasată sub suzeranitatea altor puteri. Scurtele perioade de independență s-au consemnat la începutul secolului al XI-lea, când familia shari-fiană, prin intermediul lui Muhammad al-Alawi, proclamă independența Emiratului din Mecca. Acesta atinge maximul extinderii teritoriale la începutul secolului următor. Perioada de independență durează aproximativ patru secole în 1517, fiind recunoscută autoritatea sultanului ca „protector al Locurilor Sfinte” și calif. Prin intermediul acestui aranjament, dinastia hashemită își menținea autoritatea asupra emiratului, fiind conducătorul *de facto* al acesteia.

Sistemul astfel implementat s-a menținut până în 1803 când expansiunea grupării wahhabite¹² atinge Hedjaz-ul. Reacția otomană s-a concretizat prin intermediul campaniei lansate de Muhammad Ali în 1813 care se impune rapid în fața grupării wahhabite. Deznodământul nu a fost însă cel dorit de Înalta Poartă, Muhammad Ali impunându-și propriul favorit¹³ în funcția de emir. Protectoratul egiptean asupra emiratului Hedjaz durează până în 1840, cînd Înalta Poartă restabilește linia dinastică hashemită. Pentru un mai bun control, sultanul decide transformarea emiratului în provincie (*vilayet*) în cadrul Imperiului Otoman, condus de un guvernator (*vali*) numit direct de la Constantinople. Acesta era sprijinit de trupe otomane staționate în principalele orașe din Hedjaz. Teoretic, atribuțiile guvernatorului nu includeau gestionarea treburilor aferente organizării pelerinajului anual la Mecca (*Haj*) neavînd, de asemenea, autoritate asupra triburilor de beduini, aceasta continuînd să fie asumată de emir¹⁴. Sistemul nu avea cum să răspundă intențiilor care stătuseră la baza creării sale, dificultățile de comunicare cu teritoriile din Peninsula Arabia plasînd problema gestionării treburilor curente la nivelul relației dintre sharif și guvernator.

Acesta era contextul în care, la 1 noiembrie 1908, era numit de către Abdul Hamid al II-lea, în funcția de sherif al Mecca, Hussein ibn-Ali. Dincolo de dificultățile locale de a governa în cadrul sistemului dualist implementat de otomani, Hussein

a trebuit să gestioneze implicațiile rivalităților dintre Abdul Hamid și Junii Turci care vor degenera curînd după născut. Opțiunea aleasă a fost aceea a unei relative neutralități față de cele două tabere, căutînd să-și întărească propria poziție în raport cu reprezentanții autorităților centrale.

În ceea ce privește limitarea autorității în teritoriu a guvernatorilor numiți de la centru, el a reușit să utilizeze cu inventivitate instrumentele¹⁵ tradiționale, Hussein reușind să se impună ca liderul *de facto* Hedjaz-ului. În egală măsură, Hussein a căutat să limiteze efectele politicii centralizatoare promovată de la Constantinople, fie că este vorba despre sultan sau Junii Turci. Pe acest palier nu a reușit decât parțial să înregistreze progrese în condițiile determinării Constantinoplei în a consolida autoritatea în perimetrul Hedjaz. Una dintre primele decizii adoptată în cadrul acestei politici a vizat construirea căii ferate Hedjaz care urma să conecteze provinciile din Orientul Mijlociu. Lucrările încep în 1900, fondurile necesare uriașei construcții fiind adunate prin intermediul unei colecte publice lansată în toată lumea musulmană. Succesul de care se bucură proiectul este explicabil prin faptul că Abdul Hamid al II-lea îi conferă o latură spirituală subliniînd rolul benefic pe care linia de cale ferată urma să-l aibă pentru organizarea pelerinajului către Locurile Sfinte din Hejaz. Catalogînd proiectul drept *waqf*¹⁶ s-a reușit susținerea financiară a procesului de construcție astfel încît, până în momentul numirii lui Hussein în funcția de sharif, tronsonul Damasc-Medina era finalizat¹⁷. Suplimentar rațiunilor spirituale care au animat dezvoltarea acestui proiect, calea ferată Hedjaz răspundea nevoilor de consolidare a apărării provinciilor orientale ale Imperiului Otoman, prin intermediul acesteia asigurându-se un flux rapid de aprovizionare a garnizoanelor de pe malul estic al Mării Roșii într-un moment în care expansiunea vestică, în special cea britanică, era din ce în ce mai amenințătoare.

Atitudinea acestuia față de proiectul otoman a fost una bivalentă, dictată atât de preocuparea de a evita orice fel de interferențe externe, cât și de a răspunde preocupărilor locale față de impactul economic al căii ferate. Astfel, Hussein a căutat din răspuneri să tergiverseze extinderea liniei către Mecca folosind toate instrumentele la îndemînă, inclusiv relațiile cu triburile de beduini din Peninsula Arabia. În ceea ce-i privește pe aceștia din urmă, trebuie subliniat faptul că linia de cale ferată

a reprezentat una dintre cele mai mari amenințări, perturbând grav comerțul cu cămile pe care aceștia îl derulau de secole în susținerea pelerinajului către Mecca. Intervenția¹⁸ abilă a lui Hussein a reușit să domolească revolta beduinilor față de Înalta Poartă, consolidându-i, totodată, profilul de lider.

Nu același succes l-a înregistrat Hussein în planul stopării planurilor de centralizare administrativă lansată de la Constantinopole. Astfel, în vara lui 1910, Junii Turci decid ruperea Medinei din cadrul Hedjaz și transformarea acesteia în entitate administrativă distinctă¹⁹. În opinia autorităților otomane, Medina reprezenta principala axă de acțiune pentru controlul Hedjaz și a Peninsulei Arabia. În același timp, beneficia de resurse importante de apă, fiind localizată într-o zonă esențială pentru rutele comerciale și de pelerinaj. Nu în ultimul rând, separarea Medinei trebuie privită și ca o modalitate de a contrabalansa influența crescândă britanică în zonă.

Impactul acestei decizii a fost resimțit în primul rând de Hussein. Slăbirea Hedjaz, în condițiile persistenței provocării pe care triburile din centrul Peninsulei Arabia o reprezentau pentru Hussein, erau certitudini pe care shariful din Mecca trebuia să le gestioneze.

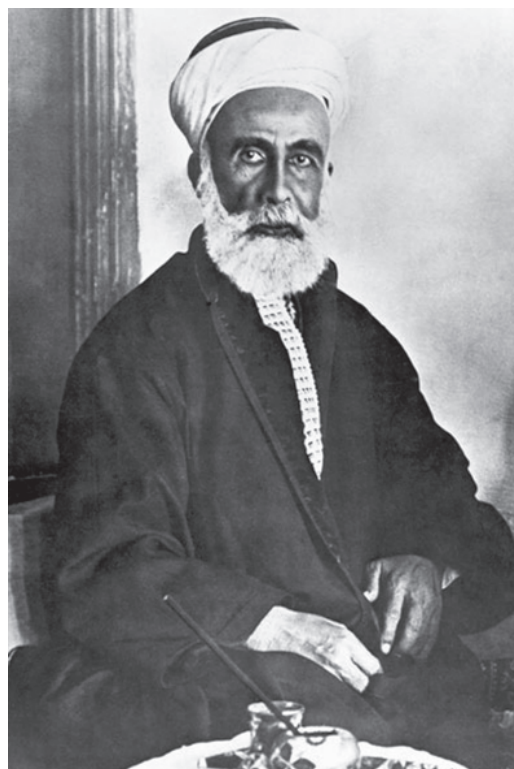
Multe promisiuni

Izbucnirea Primului Război Mondial a adus pe masa negocierilor dintre marile puteri, problema modului în care se va executa împărțirea moștenirii otomane în cazul unei victorii a Antantei. Absolut toți aliații își manifestau deschis interesul pentru extinderea propriei influențe, Orientul Mijlociu nefăcând excepție. La nivelul acestei competiții, Marea Britanie se găsea în poziția de departe cea mai avansată ca urmare a prezenței sale în Egipt și, subsecvent, prin exercitarea controlului total asupra Canalului de Suez.

Interesele britanice în gestionarea moștenirii otomane porneau de la premisa necesității de a asigura protecția rutelor de transport și a căilor de comunicație cu India. Izbucnirea Primului Război Mondial aducea, însă, o serie de transformări ale acestei paradigme de securitate, în special din perspectiva manifestării intereselor celorlalte puteri europene. În aceste condiții, extinderea controlului britanic în Orientul Mijlociu, dublată de limitarea influenței aliaților, erau obiective esențiale.

În vederea stabilirii „mandatului” de negociere pe această problematică, primul ministru britanic Asquith decide înființarea, la începutul lunii aprilie 1915, a unui comitet interdepartamental sub coordonarea fostului ambasador britanic la Viena, Maurice de Bunsen. Prin intermediul acestuia se dorea stabilirea unei platforme de acțiune față de moștenirea otomană care să întrunească acordul tuturor instituțiilor Imperiului Britanic. Variantele luate în calcul pe timpul discuțiilor au vizat: împărțirea Imperiului Otoman între puterile aliate și menținerea unui stat turc redus doar la perimetrul Anatoliei; menținerea formală a Imperiului Otoman dublată de împărțirea zonelor de influență politică și comercială între statele aliate; menținerea Imperiului Otoman ca stat independent doar în perimetrul asiatic; crearea unui stat otoman federal în Asia, divizat în cinci provincii care urmau să se numească: Siria, Palestina, Armenia, Anatolia și Jazirah-Irak²⁰.

După cum se observă, indiferent de variantă nu se accepta menținerea Imperiului Otoman ca

▪ Shariful Hussein bin Ali

entitate politică și militară în ipostaza antebelică, problema moștenirii acestuia fiind abordată din perspectivă pur eurocentrică. Evaluarea Comitetului Bunsen a condus la recomandarea ca ultima opțiune va trebui utilizată ca bază de negociere cu ceilalți aliați, fiind, în egală măsură, pasibilă să răspundă intereselor britanice.

Demersurile diplomatice britanice au inclus, însă, și dimensiunea cooperării cu liderii arabi din cadrul Imperiului Otoman, dialogul inițiat cu aceștia vizând coagularea unor forme de rezistență ale acestora în scopul slăbirii coeziunii forțelor otomane din Orientul Mijlociu. În acest context, problema unei revolte arabe era privită de Londra ca un mijloc prin care s-ar fi putut facilita acțiunile militare aliate în Orientul Mijlociu, mai cu seamă cele lansate dinspre Egipt spre Palestina și Siria.

Din această perspectivă, primele contacte ale diplomației britanice cu liderii arabi datează încă din 1914, acestea fiind inițiate prin intermediul fiului sharifului Hussein, Abdullah. Dialogul cu reprezentanții administrației britanice din Egipt se va derula pe întreaga perioadă a anului, cu accent în ultima parte, datorită instituirii stării de război între Imperiul britanic și cel otoman. Esența dialogului în această etapă a vizat solicitarea de sprijin a acțiunilor britanice din Orient, dublată de cererile lui Hussein privind acordarea de garanții împotriva unor potențiale represii din partea autorităților otomane²¹.

Tatonările liderului arab nu s-au soldat, însă, cu rezultate concrete, Marea Britanie adoptând, pentru această etapă, o poziție ambiguă. Simultan, diplomația britanică căuta să-și întreprindă eforturile de opțiuni în zona orientală, în sensul capacitării liderilor arabi din Peninsula Arabia în susținerea taberei aliate. Astfel, la sfârșitul lunii decembrie este trimis în zonă un emisar special, în persoana căpitanului Shakespear²², cu misiunea de a negocia încheierea unei înțelegeri cu liderul arab din regiunea Najd, Ibn Saud, cunoscut ca fiind unul dintre contestatarii redutabili ai sharifului Hussein din Mecca.

Politica promovată de Londra în relație cu liderii arabi capătă accente mult mai tranșante de la mijlocul anului următor, în sensul obținerii sprijinului arab care s-ar fi putut concretiza într-o potențială revoltă împotriva Imperiului Otoman. De partea cealaltă, liderii arabi, în special Hussein, erau cu atât mai dornici să ajungă la o înțelegere concretă cu puterile aliate, în scopul securizării

propriei autorități, iar în cazul liderului din Mecca a securității personale²³ în fața Imperiului Otoman. Problema legitimității acestora în sânul lumii arabe era una dintre chestiunile care atârnavă greu în balanța opțiunii ce avea să fie făcută. Hussein beneficia de avantaje evidente ce derivau din prerogativele sale în relație cu locurile sfinte musulmane din Peninsula Arabia. În același timp, Hussein reprezenta unul dintre interlocutorii preferați ai grupărilor naționaliste arabe, fiind perceput de acestea ca liderul potrivit pentru a susține un program vizând independența arabă în Orientul Mijlociu.

Mandatul încredințat de acestea, cunoscut sub numele de Protocolul Damasc, viza negocierea unui acord cu Marea Britanie prin intermediul căruia se garanta lansarea unei revolte arabe sub conducerea liderului din Mecca în schimbul recunoașterii independenței unui stat arab care urma să se constituie în teritoriul încadrat, în nord, de paralela 37, lângă Munții Taurus la granița sudică a Turciei de astăzi, în est de granițele Persiei și Golful Persic, în vest de Marea Mediterană, iar în sud de Marea Arabiei²⁴.

Propunerile grupărilor naționaliste au întrunit consensul lui Hussein care reia dialogul cu autoritățile britanice. Noua etapă a negocierilor cu Londra avea să intre în istorie sub numele de „Corespondența Hussein-McMahon”, după numele interlocutorului desemnat de Londra, Henry McMahon, Înalțul Comisar britanic din Egipt. Negocierile arabo-britanice, purtate prin intermediul a 10 scrisori între cele două personalități, s-au derulat sub auspiciile stabilite prin intermediul Protocolului Damasc. Elementul central a vizat încadrarea teritorială a cererilor arabe, înregistrându-se o serie de ajustări reclamate de necesitatea acomodării intereselor Marii Britanii și, nu în ultimul rând, ale aliatului său, Franța. Ceea ce este necesar a fi subliniat este faptul că indiferent de cursul negocierilor premisa care nu a fost contestată nici un moment a fost aceea a angajamentului față de recunoașterea independenței unui stat arab după terminarea războiului. Din perspectiva aspectelor teritoriale, ultima etapă a corespondenței, decembrie 1915–februarie 1916, atestă întrunirea consensului față de o formulă teritorială relativ apropiată de solicitările inițiale arabe.

Fără îndoială, corespondența Hussein-McMahon reprezintă un moment extrem de important al evoluției Orientului Mijlociu, în special din perspec-

tiva negocierilor ce au urmat finalizării conflictului mondial. Practic, termenii negocierilor purtate prin intermediul acestei corespondențe au suscitat, și continuă să o facă, ample dezbateri, fiind considerați a fi una dintre cauzele ce au condus la evoluțiile conflictuale din Orientul Mijlociu contemporan. Controversele privind aspectele teritoriale agreeate au fost generate de o formulare ambiguă, utilizată de diplomația britanică într-una dintre scrisorile adresate lui Hussein, vizând: „*Excluderea din limitele solicitate a districtelor Mersina și Alexandretta și a unor porțiuni din Siria, de la vest de districtele Damasc, Homs, Hama și Alep care nu pot fi considerate a fi pur arabe*”²⁵.

Indiferent de formula utilizată în a defini caracteristica abordării utilizate de-a lungul negocierilor dintre Hussein și Marea Britanie, este evident faptul că ambiguitatea a reprezentat unul dintre instrumentele utilizate. Aspectele teritoriale ale moștenirii otomane și implicațiile acestora pentru mișcarea națională arabă au fost sacrificate intereselor geopolitice ale statelor aliate.

În acest context, Londra înțelegea să finalizeze negocierile cu rivalul lui Hussein, Ibn Saud, prin semnarea, în decembrie 1915, a așa-numitului Tratat Qatif prin intermediul căruia acesta beneficia de recunoașterea britanică a autorității sale asupra unor regiuni din Peninsula Arabia precum: Najd, Hasa, Qatif și Jubail. În schimbul recunoașterii, care nu însemna altceva decât o îndepărtare a angajamentelor facute față de shariful din Mecca, Ibn Saud se angaja să sprijine revolta arabă și, implicit, acțiunile britanice din Orientul Mijlociu²⁶.

Șirul „amputărilor” a continuat prin intermediul negocierilor derulate, de data aceasta între statele aliate. La sfârșitul anului 1915, recomandările Comitetului de Bunsen sunt supuse negocierilor anglo-franceze, derulate prin implicarea lui Mark Sykes, din partea britanică, respectiv, Georges Picot²⁷. După aproximativ trei luni de negocieri intense, aproape simultan cu finalizarea înțelegerii cu Hussein prin intermediul corespondenței McMahon, acordul franco-britanic, la care se va asocia și Rusia țaristă, cunoscut, ulterior, sub numele de Acordul Sykes-Picot era finalizat. Esența acestuia viza transformarea moștenirii otomane într-o confederație în care cele două mari puteri își împărțeau zonele de influență. Structura noii configurații teritoriale prevăzută prin intermediul noului Acord viza crearea a două zone de control direct al puterilor vest-europene (Franța – sud-estul

Anatoliei; litoralul mediteranean; Marea Britanie – sudul Irakului, malul vestic al Golfului Persic, porturile Haifa și Acra din Palestina). Alături de acestea, se stabileau alte două aflate sub influența puterilor aliate (Franța – nordul Irakului, Siria și Liban; Marea Britanie – Iordania, perimetrul adiacent Kirkuk, Negev). La rândul său, Rusia obținea Constantinopolele, Strămtorile și vilayetele armenesti. În același timp, era prevăzută crearea unui condominiu pentru administrarea Ierusalimului și a perimetrului adiacent. Angajamentele făcute față de Hussein erau reafirmate, Acordul „oferind” posibilitatea de acomodare a acestora într-o formulă limitată la zonele de influență²⁸.

Revolta

Mizând pe înțelegerea realizată prin intermediul corespondenței cu autoritățile britanice, shariful din Mecca lansează, în dimineața zilei de 10 iunie 1916, Revolta Arabă. Suplimentar argumentelor menționate, decizia liderului arab a fost precipitată de evoluțiile înregistrate în Orientul Mijlociu. În acest context se înscrie politica de represiune promovată de autoritățile otomane căreia îi cad victime naționaliștii arabi din Damasc și Beirut, măsuri care au generat o serie de presiuni suplimentare din partea organizațiilor naționaliste în sensul inițierii acțiunilor decisive împotriva Imperiului otoman. Motivațiile personale nu pot fi excluse analizei, celor vizând obținerea poziției de lider de necontestat pentru familia Hashemită adăugându-li-se necesitatea de a scăpa de amenințările otomane care se accentuasera în contextul negocierilor dintre sharif și britanici. În același timp, trebuie subliniat faptul că pentru Londra, revolta arabă era menită să asigure flancul răsăritean al Forței Expediționare Egiptene care acționa spre Sinai, Palestina și Siria²⁹.

Toate aceste aspecte, coroborate cu progresele³⁰ înregistrate de britanici la începutul anului 1916 pe frontul oriental, argumentau decizia lui Hussein. Forțele angajate de shariful din Mecca erau alcătuite în marea lor majoritate din luptători provenind din triburile de beduini, structurați în cadrul a trei mari entități conduse de fiii săi: Armata de Nord, condusă de emirul Faisal; Armata de Sud, condusă de emirul Ali; Armata de Est, condusă de Abdullah.

Planul lui Hussein viza, în esență, eliminarea prezenței otomane din Peninsula Arabia. Într-o primă etapă se viza, în mod evident, reluarea

controlului asupra Medinei. Era, în primul rând, o chestiune de prestigiu pentru consolidarea autorității proprii în cadrul lumii arabe. În același timp, Medina reprezenta unul dintre punctele strategice din Orientul Mijlociu, în special din perspectiva căii ferate care asigura legătura cu Damasc și Istanbul și, implicit, era vitală pentru trupele otomane. Nu în ultimul rând, Medina era sediul unei importante garnizoane, adăpostind aproximativ 12.000 de militari otomani.

Din punct de vedere operațional, atacarea Medinei presupunea derularea unor etape menite să asigure succesul forțelor neregulate ale lui Hussein. În primul rând, era necesară eliminarea forțelor otomane din Mecca care reprezentau o amenințare directă la adresa lui Hussein. În egală măsură, pentru asigurarea sprijinului aliat se impunea asigurarea controlului orașelor de pe coastă (Jiddah, Rabegh, Yambo). Nu în ultimul rând, obținerea controlului în perimetrul Peninsulei Arabia presupunea blocarea sistemului de aprovizionare a garnizoanei otomane, obiectiv pentru care linia de cale ferată Hedjaz era vitală.

În ciuda entuziasmului, debutul revoltei s-a derulat cu greutate. Lipsit de experiența confruntărilor cu trupe regulate, strategia utilizată de forțele lui Hussein își va dovedi aproape imediat racilele. Astfel, în absența sprijinului aliat și total nesincronizat, forțele conduse de Ali și Faisal atacă Medina (8 iunie) dar sunt respinși puternic de

garnizoana otomană condusă de Fakri-pașa, acestea amenințând cu o contraofensivă puternică ce ar fi putut compromite întreaga revoltă.

De cealaltă parte, momentul anunțului a fost urmat de lupte de stradă derulate în Mecca între susținătorii lui Hussein și garnizoana otomană. Deși orașul este curățat rapid, forțele otomane se fortifică în imediata vecinătate de unde lansează bombardamente. Luptele durează până la începutul lunii iulie când, grație sprijinului britanic de artilerie, forțele otomane sunt silite să se predea. Simultan cu acțiunile vizând eliberarea Mecca, Abdullah lansează atacul împotriva orașului Ta'if. Nici în acest caz nu se înregistrează un succes rapid, garnizoana otomană reușind să reziste până la sfârșitul lunii septembrie.

De mai mult succes se bucură acțiunile forțelor arabe de preluare a controlului asupra localităților de pe litoralul Mării Roșii. Astfel, în cursul lunii iulie reușesc să ocupe Zanbu și Rabegh, ceea ce permite stabilizarea sistemului de aprovizionare și, implicit, asigurarea liniilor de comunicații cu forțele aliate. Victoriile obținute în acest perimetru reprezintă singurele elemente de bilanț pozitiv în prima etapă a acțiunilor arabe. În mod evident nu se poate vorbi despre progrese semnificative, ceea ce era de natură să ridice semne mari de întrebare față de perspectivele Revoltei *per se*. Aceasta cu atât mai mult cu cât în toamna lui 1916 agenda acțiunilor militare este marcată de contraatacurile trupelor

■ Emirul Faisal și Lawrence la Conferința de Pace de la Paris din 1919

otomane conduse de Fakri-paşa. S-au consemnat episoade dramatice, precum cel din Yanbu, unde forţele lui Faisal sunt salvate de la distrugere prin intervenţia promptă a vaselor de război britanice. Ritmul greoi în care se derula Revolta, dublat de discrepanţa evidentă între arabi şi trupele otomane, a condus la focalizarea asistenţei aliate asupra întăririi capacităţii operaţionale a forţelor conduse de fiii lui Hussein. În acest context se înscrie trimiterea, în octombrie 1916, la cartierul general al lui Faisal a căpitanului T.E. Lawrence ca o contribuţie suplimentară personalului Misiunii³¹ de sprijin britanice care funcţiona încă din primele zile ale Revoltei. Alături de reprezentanţii britanici, se găseau şi cei francezi. Într-o manieră similară cu abordarea utilizată de Marea Britanie, Franţa înfiinţase, în septembrie 1916, la Port Said, propria misiune militară de legătură cu forţele lui Hussein³².

Obiectivele lui Lawrence vizau, în primul rând, identificarea modalităţilor de remediere a deficienţelor înregistrate de acţiunile forţelor arabe. Aceasta în condiţiile în care eficientizarea modului de operare devenea o necesitate pentru sprijinirea forţelor britanice din Egipt angrenate în cadrul ofensivei din Sinai. În acest sens, Lawrence trebuia să identifice modalităţile de concentrare a acţiunilor arabe asupra unor obiective relevante pentru strategia britanică din zonă.

Opţiunea lui Lawrence a vizat sprijinirea cu precădere a forţelor conduse de Faisal, care, în opinia ofiţerului britanic, era considerat ca fiind liderul potrivit pentru continuarea revoltei, inclusiv din perspectiva agendei britanice în zonă. Acceptarea de către Londra a recomandărilor lui Lawrence a condus la creşterea profilului emirului Faisal în cadrul familiei sharifiene, acesta identificându-se din ce în ce mai mult cu imaginea de adevărat lider al mişcării de revoltă.

Beneficiind de sprijinul masiv al aliaţilor, Faisal devine foarte activ în cea de-a doua etapă a Revoltei, acţiunile sale concentrându-se asupra liniei de cale ferată Hedjaz. Scopul acţiunilor îl viza perturbarea liniilor de aprovizionare a garnizoanei otomane condusă de Fakri-paşa, răspunzând, totodată, obiectivelor britanice de a elimina posibilitatea deplasării forţelor din Medina către Siria, împotriva ofensivei lansate de Allenby.

În paralel cu acţiunile de gherilă derulate împotriva liniei de cale ferată se produce un eveniment de maximă importanţă pentru evoluţia Revoltei. Este vorba despre capturarea oraşului

Aqaba de către forţele arabe, singurul port pe care forţele otomane îl mai deţineau la Marea Roşie. Asupra acestui subiect există un curent de opinie consistent potrivit căruia acţiunea se datorează, în mare măsură, acţiunilor lui Lawrence. Dincolo de orice fel de interpretări, rolul acestuia nu poate fi minimalizat, în special în ceea ce priveşte planificarea şi conducerea operaţiei³³.

În egală măsură, contribuţia lui Faisal la iniţierea unei astfel de acţiuni nu este lipsită de relevanţă. Practic, motivaţiile personale ale acestuia legate de satisfacerea aspiraţiilor legate de un potenţial stat arab au fost factorii de bază ce l-au capacitat pe liderul arab în susţinerea expediţiei. Suplimentar acestor raţiuni se regăsesc şi cele comune anturajului emirului, alcătuit din reprezentanţi ai diferitelor triburi arabe din Irak şi, mai ales, Siria. Aceştia din urmă se plasau în susţinerea expediţiei care ar fi deschis calea pentru eliberarea de către forţele arabe a întregului teritoriu sirian şi, de ce nu, extinderea spre Palestina şi, implicit, Ierusalim.

O astfel de opţiune era de natură să ofere dividende politice semnificative pentru autoritatea sharifiană din Mecca, în special Faisal. Aceasta cu atât mai mult cu cât în acea perioadă începuseră să circule destul de multe informaţii³⁴ asupra Acordului Sykes-Picot şi intenţiile postbelice ale aliaţilor ceea ce era de natură să creeze frustrări la nivelul forţelor arabe. Suplimentar acestora, la începutul lunii noiembrie apariţia Declaraţiei Balfour³⁵ realimentează reticenţa arabă faţă de onestitatea angajamentelor aliate, contribuind, în egală măsură, la diminuarea ritmului operaţional al acţiunilor derulate în cadrul revoltei.

Situaţia a cunoscut o relativă îmbunătăţire în urma Declaraţiei preşedintelui Statelor Unite,

▪ Soldaţi din Armata Arabă în timpul Revoltei Arabe din 1916-1918

Woodrow Wilson, care prin intermediul așa-numitelor „14 puncte”³⁶ aducea o undă de speranță față de perspectivele postbelice ale proiectului național arab. Din această perspectivă, ultima parte a revoltei arabe, derulată pe durata anului 1918, antrenează forțele arabe în acțiuni de sabotare a căii ferate Hedjaz, dublate de marșul forțelor arabe conduse de Faisal către nord, reușind să ajungă în Damasc la 1 octombrie, respectiv Alep, în 26 octombrie 1918. Acestea vor fi ultimele acțiuni ale forțelor arabe³⁷, cinci zile mai târziu intrând în vigoare armistițiului cu Înalta Poartă.

Un final anticipat

Sfârșitul războiului surprinde un tablou destul de confuz în Orientul Mijlociu. Astfel, forțele arabe erau răspândite de-a lungul litoralului Mării Roșii și până în Siria, în timp ce rivalul lui Hussein, Ibn Saud, își aduna forțele pentru lansarea unei noi ofensive având ca obiectiv Hedjaz. De asemenea, prezența lui Faisal în Damasc reprezenta o piedică majoră pentru instituirea controlului vest-european în zonă, în spiritul Acordului Sykes-Picot.

Incertitudinea se translatează în cadrul Conferinței de pace derulată la Paris în 1919, unde Faisal participă alături de Lawrence și Pisani, încercând să pledeze pentru respectarea angajamentelor asumate de Marea Britanie prin intermediul corespondenței Hussein-McMahon. Participarea liderului arab la acest eveniment reprezintă un episod deosebit de interesant, în special din perspectiva dezbaterilor privind soarta programului național arab. În același timp, cu prilejul Conferinței s-a consumat un episod extrem de relevant pentru evoluțiile ulterioare din Palestina, mai precis negocierile purtate între liderul arab și cel al mișcării sioniste, Chaim Weizmann, care vor conduce la semnarea unui acord între cei doi.

Insistența arătată de Faisal și, implicit, a susținătorilor săi a condus la organizarea unei Comisii de anchetă, cunoscută sub numele de Comisia King-Crane, al cărei obiectiv l-a vizat sondarea opiniei publice locale din Siria și Palestina față de perspectivele acestor teritorii în perioada postbelică. Ceea ce merită a fi subliniat față de această întreprindere este faptul că demersul venea ca urmare a insistenței președintelui Statelor Unite, celelalte puteri vest-europene aliate refuzând participarea în cadrul comisiei menționate.

În ciuda atitudinii franco-britanice, Comisia King-Crane a efectuat o vizită (10 iunie-21 iulie 1919) în Orientul Mijlociu, prilej cu care a avut o serie de convorbiri cu liderii locali, atât la Damasc, cât și la Ierusalim. Recomandările³⁸ transmise Conferinței de pace la 28 august 1919 se doreau un compromis între revendicările arabe și pretențiile vest-europene bazate pe Acordul Sykes-Picot. Astfel, Comisia recomanda implementarea unui sistem de „tutelă – mandat”, limitat temporal, în fostele posesiuni orientale ale Imperiului Otoman. Acesta ar fi urmat să fie exercitat de una dintre puterile vest europene victorioase în urma războiului. Scopul acestui sistem era acela de a asista procesul de dezvoltare a statelor independente. În cazul Siriei, Comisia recomanda ca emirul Faisal să fie desemnat liderul acestui stat. Identificând reticența³⁹ majoră a opiniei arabe față de cele două mari puteri vest-europene, se recomanda asumarea de către Statele Unite a mandatului pentru Siria, Marea Britanie fiind cea de-a doua opțiune. În ceea ce privește Palestina, se propunea revizuirea drastică a angajamentelor britanice făcute prin intermediul Declarației Balfour și plasarea Locurilor Sfinte sub controlul unei Comisii Internaționale.

Cu toate acestea, recomandările Comisiei nu au avut efectul scontat, negocierile în cadrul Conferinței nefiind influențate de acestea decât într-o măsură extrem de redusă, mai precis în ceea ce privește implementarea sistemului mandatelor. Modalitatea de împărțire⁴⁰ s-a pliat, în esență, pe jaloanele trasate de Acordul Sykes-Picot, mandatul pentru Siria și Liban fiind asumat de Franța, iar cel pentru Palestina și Irak de către Marea Britanie.

Confruntat cu aceste realități, Faisal încearcă să forțeze cursul evenimentelor, fiind proclamat rege, în martie 1920, de către Congresul General Sirian. Reacția Parisului nu se lasă așteptată, trupele franceze atacând la 23 iulie 1920 forțele arabe susținătoare ale lui Faisal. Confruntarea se soldează, după cum era de așteptat, cu înfrângerea liderului arab, care este silit să plece în exil la bordul unei nave britanice. În martie 1921, Faisal va fi înscăunat rege al Irakului, unde va domni până în 1933. Celălalt fiu al lui Hussein, Abdullah, este proclamat emir al Transiordaniei, entitate creată în 1921.

În ceea ce-l privește pe Hussein, acesta abdică, în octombrie 1924, în favoarea fiului său Ali, care este proclamat emir în Mecca și rege al Hedjazul. Domnia

acestui va dura foarte puțin, în decembrie 1925 Ali fiind înlăturat de principalul rival din Peninsula Arabia, Ibn Saud. Sub domnia acestuia din urmă, Hedjaz este încorporat în cadrul Regatului Arabiei Saudite. În aceste condiții, Hussein se refugiază la Amman unde va muri șase ani mai târziu, iar Ali împreună cu familia sa pleacă la Bagdad, unde va rămâne până la moartea sa în 1935.

Concluzii

Este evident faptul că Primul Război Mondial a reprezentat un moment de răscruce în istoria Orientului Mijlociu în special din perspectiva dispariției Imperiului Otoman și, subsecvent, apariției entităților politico-administrative care, ulterior, vor deveni statele de astăzi. Se poate afirma fără teama de a greși că, astfel, prima conflagrație mondială a dat naștere Orientului Mijlociu modern.

În egală măsură, Revolta Arabă a contribuit din plin la fabricarea unui mit, anume cel vizându-l pe „Lawrence al Arabiei”. Focalizarea excesivă asupra acestuia a condus la plasarea în plan secund a contribuției și importanței Revoltei Arabe în sine.

Practic, Revolta Arabă a reprezentat, dincolo de aspirațiile liderilor arabi ai momentului, un moment semnificativ de exprimare a ideilor moderne privind unitatea lumii arabe. Conexiunea stabilită în contextul lansării mișcării de revoltă între grupările naționaliste arabe și liderul hashemit din Hedjaz a reprezentat, fără îndoială, valoarea adăugată a acestui moment istoric.

În egală măsură, Revolta Arabă a reprezentat momentul de debut internațional al problematicei naționale din Orientul Mijlociu. Practic, din acest moment relațiile internaționale ale perioadei interbelice vor fi marcate de evoluțiile înregistrate în acest perimetru geografic.

În ciuda eșecului programului politic promovat de Hussein și familia Hashemită, Revolta Arabă a deschis drumul pentru consolidarea agendei naționale arabe, completând, totodată, instrumentarul mișcării pan-arabe ce se va manifesta mult mai pronunțat în anii '60 ai secolului trecut. Validitatea acestei concluzii se verifică doar dacă ne gândim la un exemplu extrem de simplu, dar cu relevanțe extrem de ample. Este vorba despre steagul Revoltei Arabe, care va fi utilizat în crearea drapelelor naționale ale majorității statelor

arabe din Orientul Mijlociu precum Egipt, Kuweit, Iordania, Irak, Siria, Yemen etc.

Din perspectivă militară, contribuția Revoltei Arabe s-a plasat mai degrabă la un nivel mediu, această situație fiind generată atât de superioritatea forțelor otomane, cât și de particularitățile sistemului de luptă utilizat de forțele arabe. Relevanța triburilor de beduini luptând cu forțele otomane poate să nu pară a fi un element de substanță, dar faptul că o armată arabă, condusă de un lider arab, luptă cu trupele Imperiului Otoman are o cu totul altă relevanță.

Nu în ultimul rând, majoritatea teoreticienilor și istoricilor militari sunt de acord asupra faptului că acțiunile derulate în cadrul Revoltei au condus la adoptarea de noi tactici în arsenalul luptei de gherilă, în special cele de sabotare a mijloacelor de transport pe căi ferate. Majoritatea acestor procedee vor fi perfecționate în timpul celui de-al doilea război mondial, sabotajul transporturilor feroviare fiind una dintre armele de luptă redutabile utilizate în acea perioadă.

Dar poate cea mai importantă semnificație a Revoltei Arabe constă în faptul că a reprezentat momentul pentru al cărui deznodământ s-a utilizat o abordare extrem de pragmatică, accentuată prin elemente de circumstanțialitate. Compromisurile și înțelegerile ce au favorizat declanșarea și, ulterior, au fost utilizate pentru susținerea acțiunilor forțelor arabe au generat o serie de probleme care au marcat în mod dramatic evoluția Orientului Mijlociu până în perioada contemporană.

¹ Mahmud al II-lea (1803-1839), Abdulmecid I (1839-1861), Abdulaziz I (1861-1876).

² Muhammad Ali, de origine albaneză, vicerege al Egiptului în perioada 1805-1848. Sub „domnia” sa, este introdus un amplu set de reforme în aproape toate sectoarele vieții egiptene. Din această perspectivă, este considerat fondatorul Egiptului modern, dinastia întemeiată de acesta menținându-se la conducerea Egiptului până în 1952.

³ Rifa'a al-Tahtawi (1801-1873), autor al unor numeroase traduceri ale unor lucrări franceze din domenii diverse precum: artă, științe militare, filozofie, lingvistică. Este considerat pionierul „Renașterii egiptene” (Nahda).

⁴ Sayyid Muhammad ibn bafdar Husayn, cunoscut sub numele de al-Afghani (1839-1897), de origine iraniană, considerat unul dintre întemeietorul modernismului islamic.

⁵ Abd al-Rahman al-Kawakibi (1849–1902) – unul dintre criticii Imperiului Otoman și susținător al identității arabe. Ideile sale sunt prezentate în cadrul a două lucrări care au influențat evoluția ideologică a pan-arabismului (*Natura despotismului, Înțeleapta satului*) .

⁶ Abdul Hamid al II-lea domnește în perioada 1876–1909, fiind cel de-al 34-lea sultan al Imperiului Otoman. Pierde tronul în contextul luptei cu Junii Turci, fiind urmat de Mahomed al V-lea. Politica promovată de acesta a vizat, cu excepția unei scurte perioade de cooperare cu Junii Turci, anularea reformelor Tanzimatului.

⁷ Bassam, Tibi, *Arab Nationalism: Between Islam and the Nation-State*, Palgrave Macmillan, New York, 1997, p.108.

⁸ Exemplu, *Comitetul siriano-turc* (1906) sau *Frăția arabo-otomană* (1908), ambele localizate la Damasc.

⁹ Rashid Khalidi, *The Origins of Arab Nationalism*, Columbia University Press, New York, p.23.

¹⁰ Dawn, C. Ernest, *From Ottomanism to Arabism: Essays on the Origins of Arab Nationalism*, University of Illinois Press, Urbana, 1973, p.82.

¹¹ Ocupația otomană a Orientului Mijlociu a debutat prin înfrângerea rezistenței arabe în Siria (1516) și Egipt (1517), treptat extinzându-și controlul asupra întregii Peninsule Arabia.

¹² Mișcare islamică de reformă inițiată în regiunea Najd din Peninsula Arabia de către Abdul Wahab (1703-1792).

¹³ Decizia trebuie plasată în contextul tentativelor repetate ale lui Muhammad Ali de a-și extinde influența asupra părții vestice a Peninsulei Arabia. Despre politica externă a liderului egiptean, detalii în Afaf Lutfi Sayyid-Marsot, *Egypt in the Reign of Muhammad Ali*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984.

¹⁴ Acest sistem dualist nu este o noutate în cadrul Imperiului Otoman, fiind implementat în Maroc, Tunis, Libia. Principalele cauze ce au condus la această situație rezidă în incapacitatea otomană de a exercita actul de guvernare în teritoriu, fenomen amplificat mai cu seamă în secolul XIX.

¹⁵ Este vorba despre tradiția privind trimiterea plângerilor, reclamațiilor, petițiilor avându-l ca subiect pe valii de către cei ce se considerau nedreptățiți de politica și deciziile acestuia (Randall Baker, *King Husain and the Kingdom of Hejaz*, Randall Baker&The Oleander Press, Cambridge, 1979, p.22).

¹⁶ Termen aplicat unor bunuri (clădiri, terenuri) utilizate în scopuri religioase sau caritabile.

¹⁷ Trebuie menționată contribuția Germaniei la acest proiect, sprijinul în proiectarea și coordonarea construcției fiind în responsabilitatea inginerilor trimisi de Wilhelm al II-lea (Donald M. McKah, *War by Revolution: Germany and Great Britain in the Middle East in the Era of World War I*, Kent State University Press, Kent, 1998, p. 9-10).

¹⁸ Hasan Kayali, *Arabs and Young Turks: Ottomanism, Arabism and Islamism in the Ottoman Empire, 1908-1918*, University of California Press, Berkeley, 1997, p.263-264.

¹⁹ Shariful din Mecca reținea prerogativul privind gestionarea problemelor aferente triburilor de beduini (Seteven Heydemian, *War, Institutions and Social Change in the Middle East*, University of California Press, Berkeley, 2000, p. 40-41).

²⁰ David Fromkin, *A Peace to End all Peace, the Fall of Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*, Phoenix Press Paperback, Londra, 2000, p.148.

²¹ Elie Kedouri, *In the Anglo-Arab Labyrinth: The McMahon-Husayn Correspondence and its Interpretations 1914-1939*, Frank Cass Publishers, Londra, 2000, p.18.

²² William Henry Irvine Shakespear, consilier militar al lui Ibn Saud în perioada 1910-1915. După moartea acestuia în ianuarie 1915 în Bătălia de la Jarrab, derulată între Saud și Al Rashid, este urmat de John Philby, care devine consilierul principal al lui Ibn Saud.

²³ În ianuarie 1915, Abdullah descoperă dovezi privind organizarea de către otomani a unui plan de asasinat căruia ar fi trebuit să-i cadă pradă tatăl său. (R. Adelson, *Mark Sykes: Portrait of an Amateur*, Jonathan Cape, Londra, 1975, p.189).

²⁴ Textul Protocolului Damasc reprodus în Randall Baker, *Op.cit.*, p. 65.

²⁵ Textul integral al scrisorii transmise de McMahon în 24 octombrie 1915, reprodus integral în W. Laquer, B. Rubin, *The Israel-Arab Reader. A Documentary History of the Middle East Conflict*, Penguin Putman Inc., New-York, 2001, p.11-12. Pentru detalii privind controversa privind aplicarea prevederilor acordului realizat între cele două părți în „Report of a Committee Set Up to Consider Certain Correspondence Between Sir Henry McMahon and The Sharif of Mecca”, text disponibil http://www.icsresources.org/content/primarysourcesdocs/Committee_Report_OnMcMahonHussein.pdf.

²⁶ Nadav Safran, *Saudi Arabia: the ceaseless quest for security*, Cornell University Press, New York, 1988, p.39.

²⁷ Sir Mark Sykes (1879-1919), politician conservator britanic. Expert în problemele Orientului Mijlociu a fost principalul consilier al Comitetului de Bunsen. François Marie Denis Georges-Picot (1870 – 1951), diplomat de carieră, fost consul francez la Beirut.

²⁸ Textul integral al acordului, reprodus în W. Laquer, B. Rubin, *Op.cit.*, p. 13-16.

²⁹ Acțiunea forțelor britanice capătă mult mai multă vigoare după preluarea comenzii acestora de către generalul Edmund Henry Hyman Allenby (1861-1936), cunoscut sub numele de „Bloody Bull”. Allenby

a fost considerat unul dintre cei mai buni generali britanici implicați în campaniile Primului Război Mondial. Este considerat a fi unul dintre precursorii Blitzkrieg-ului, în special datorită victoriei zdrobitoare administrată trupelor otomane în bătălia de la Megiddo (19 sept.-1 oct. 1918). Pentru detalii privind campania orientală a lui Allenby, vezi Derwent Maude Roderic, *The Servant, the General and Armageddon*, George Ronald Publisher Ltd, Oxford, 1997.

³⁰ Victoria aliată din 6 ianuarie 1916 de la Sarikamish în urma căreia Armata a III-a otomană este aproape distrusă. În același timp, trupele britanice din Egipt resping forțele otomane care atacaseră Canalul de Suez.

³¹ De-a lungul celor doi ani de revoltă, au existat numeroși ofițeri trimiși de Londra pentru a acorda asistență forțelor arabe. Majoritatea proveneau din rândurile componentei militare a administrației britanice din Egipt sau din perimetrul geografic adiacent. Este cazul colonelului Cyril Wilson, a cărui activitate a vizat organizarea transporturilor militare, asigurând, totodată, legătura cu liderii arabi hashemiți. Acesta a fost devansat de colonelul Pierce C. Joyce, care a fost detașat pe lângă forțele arabe încă din iunie 1916. Ulterior va prelua comanda bazei britanice de la Rabegh (decembrie 1916), fiind numit câteva luni mai târziu șeful misiunii militare britanice de pe lângă emirul Faisal.

³² Cel mai cunoscut ofițer francez care a participat în cadrul Revoltei a fost cpt. Rosario Pisani, detașat pe lângă forțele lui Faisal. Alături de Lawrence va fi unul dintre susținătorii cauzei arabe pe timpul negocierilor de pace de la Paris.

³³ Atacul asupra Aqabei s-a efectuat dinspre est, printr-o amplă mișcare de învăluire (aproximativ 1 000 km) realizată prin traversarea uneia dintre cele mai dure regiuni din Peninsula Arabia, deșertul Nefud.

³⁴ Acordul devine public prin deconspirarea acestuia de către guvernul bolșevic care preia conducerea la sfârșitul lunii octombrie 1917 în Rusia. Textul acestuia este publicat în ziarele Izvestia și Pravda (23 noiembrie 1917), de unde este preluat în cotidianul Manchester Guardian (26 noiembrie 1917). În urma acestor evoluții Henry McMahon demisionează din funcția de Înalt Comisar britanic în Egipt.

³⁵ Declarația Balfour (2 noiembrie 1917), prima exprimare oficială a sprijinului Marii Britanii pentru crearea unui „Cămin Național” pentru poporul evreu în Palestina. Textul integral al scrisorii transmise de secretarul britanic pentru afaceri externe, Arthur Balfour, lordului Rotschild, liderul comunității evreiești din Marea Britanie. Textul Declarației Balfour în W.Lacquer, B.Rubin, *Op.cit.*, p. 20.

³⁶ Discursul președintelui SUA în fața ambelor camere ale Congresului SUA în 8 ianuarie 1918 prin intermediul căruia se recunoștea dreptul la autodeterminare națională. În cadrul „punctului” 12 al programului prezentat de Wilson se făcea trimitere directă la popoarele aflate sub autoritatea turcă. Pentru textul integral al discursului președintelui american http://wwi.lib.byu.edu/index.php/President_Wilson%27s_Fourteen_Points.

³⁷ Cu excepția luptelor din jurul Medinei unde garnizoana otomană rezistă până la începutul anului 1919, fiind forțată să capituleze doar ca urmare a intervențiilor unei delegații trimisă special de la Istanbul.

³⁸ Textul integral al recomandărilor Comisiei King-Crane disponibil la adresa <http://www.ipcri.org/files/kingcrane.html>.

³⁹ Memorandumul prezentat de Congresul Sirian General Comisiei King-Crane în 2 iulie 1919. Textul acestuia în W.Laquer, B.Rubin, *Op.cit.*, p.21-23.

⁴⁰ Conform deciziilor Conferinței de la San Remo din 19-26 aprilie 1920.

RELAȚIILE DIPLOMATICE ÎNTRE ISRAEL, UNIUNEA SOVIETICĂ ȘI ȚĂRILE DIN EUROPA DE RĂSĂRIT – UN ANTIMODEL DE RELAȚII NORMALE ÎNTRE STATE SUVERANE

Ambasador ELIEZER PALMOR*

Abstract

The piece below consists in a critical analysis of the relations between Israel, USSR and the East European states during the Six-Day War. While the events of 1967 represent the center of gravity, they are placed in the larger context of the relations between the aforementioned actors in the time period between the creation of the State of Israel and the end of the Cold War (1948 – early 1990s).

Keywords: Israel, USSR, Eastern Europe, Six-Day War, United Nations

În 1967, în toiul Războiului de Șase Zile, a venit să mă vadă ambasadorul sovietic ca să-mi aducă la cunoștință faptul că guvernul de la Moscova a decis să rupă relațiile diplomatice cu Israelul. Motivul acestei hotărâri a fost, după spusele diplomatului, existența „unor divergențe de păreri și diferențe de interese majore între guvernele sovietic și israelian”. În răspunsul meu am subliniat că, dacă într-adevăr există, chipurile, divergențe de păreri așa de grave, măsura cuvenită de luat ar fi să întărim și să amplificăm ambasadele noastre, adăugând personal suplimentar pe lângă cel existent, permițându-ne în felul acesta să suprimăm

tensiunile care deranjează relațiile existente. Am mai spus că relațiile diplomatice constituie un instrument util tocmai atunci când există situații de conflict, iar în absența unor situații de acest gen ceea ce rămâne sunt numai cocktailuri. Ambasadorul mi-a răspuns printr-o replică istorică: „Ceea ce spune Excelența Voastră este foarte logic. Dar eu nu am venit aici pentru o demonstrație de logică. Eu am venit să vă spun că noi am hotărât să rupem relațiile dintre noi”¹.

Traectoria evoluției relațiilor diplomatice între Israel, Uniunea Sovietică și țările din Europa de Răsărit, de la stabilirea lor în 1948 și până la prăbu-

* Diplomat israelian.

șirea imperiului sovietic, confirmă teza că aceste relații au fost conduse, din partea țărilor lagărului comunist, în majoritatea anilor cuprinși în aceste patru decenii, într-un mod care contravine normelor acceptate de comportament între state suverane, unele față de celelate, dar și intereselor țărilor respective.

Relatarea istorico-diplomatică a desfășurării acestor relații, în continuare, va dovedi – așa ni se pare – temeinicia tezei enunțate.

Victoria forțelor aliate, ale Uniunii Sovietice printre ele, în cel de-al Doilea Război Mondial a dus la scurt timp după obținerea sa la producerea unor schimbări esențiale în echilibrul forțelor internaționale și la constituirea în lume a unui sistem bipolar de state, în frunte cu cele două superputeri: SUA și URSS. Acest sistem de forțe diferă în mod substanțial de ceea ce a existat înaintea războiului. Imperiul sovietic, la unul din poli, în expansiune acum spre spațiile Europei de Est și Centrale, aduna sub aripile controlului său toate teritoriile călcate de cizmele Armatei Roșii (cu excepția Austriei), izgonind pe ocupantul nazist în retragere, și a devenit în scurtă vreme o putere multistatală. Această schimbare structural-politică a fost consacrată prin acordurile încheiate în timpul războiului și imediat după încheierea lui de către membrii coaliției învingătoare.

Ca o generalizare, am putea spune că blocul sovietic astfel constituit a fost în întregime subordonat intereselor sovietice și că statele cuprinse în el au dus o politică externă și de securitate națională riguros dictată și controlată de Moscova. Chiar dacă această frază oglindește în linii generale un adevăr cunoscut și admis, examinarea – la un nivel mai puțin general – a istoriei relațiilor între Israel și Europa de Răsărit, în perioada subjugării ei sovietice, va arăta că – în acest context – subordonarea față de linia impusă de Moscova nu a fost întotdeauna respectată întocmai. Unele țări au urmat un anumit timp, din motive de momente de independență temporară redobândite, o linie de conduită politică diferită.

Iată câteva exemple care ilustrează afirmația făcută anterior:

Uniunea Sovietică s-a situat, în cadrul Națiunilor Unite, în primele rânduri ale luptei pentru soluționarea problemei Palestinei (Eretz Israel), prin împărțirea ei în două state. Ea s-a grăbit să sprijine constituirea independentă a Statului Israel

în părțile de vest ale teritoriului aflat sub mandat britanic și a făcut-o, nu pentru că s-ar fi retras de pe poziția sa tradițional ostilă față de mișcarea sionistă, indiferent de culoarea politică particulară a organizațiilor care o compuneau, ci pentru că a considerat că momentul era prielnic pentru a slăbi, în acest fel, poziția imperialismului britanic în regiune.

Cu toate acestea, deși în acel moment sprijinirea Planului ONU de împărțire a Palestinei se bucura de un interes sovietic vădit, nu toate statele blocului de est care au fost la data respectivă membri ai organizației internaționale s-au supus disciplinei de vot unitare indicate de URSS. În fața votului favorabil al Uniunii Sovietice, Ucrainei, Bielorusiei, Poloniei și Cehoslovaciei, Iugoslavia (într-un timp premergător conflictului care a opus-o ceva mai târziu Cominternului) s-a abținut de la vot (probabil din cauza solidarităților islamiste ale importante populații musulmane din Bosnia și Herțegovina). Mai mult, deși toate statele blocului sovietic (cu excepția RDG, care a fost întemeiată mai târziu) au mers pe urmele Uniunii Sovietice, recunoscând Statul Israel la scurtă vreme după proclamarea independenței acestuia, și au stabilit cu el relații diplomatice complete, Albania comunistă s-a abținut (probabil dintr-un amestec de motive de solidaritate islamică și de excese doctrinare comuniste) de a merge pe urmele statelor surori și nicio dată nu a răspuns în mod pozitiv la inițiativele Statului Israel, refuzând să stabilească relații diplomatice – indiferent de nivel – cu acesta.

Tot la acest capitol al comportamentului cu traiectorie divergentă se cuvin semnalate următoarele:

În ce privește ajutorul dat de statele blocului de est Statului Israel, în perioada acută a luptei sale pentru independență, Uniunea Sovietică s-a limitat la oferirea unui sprijin politic în cadrul ONU. Însă, spre deosebire de aceasta, Polonia, după ce a permis funcționarea unei baze de antrenament a Haganah (armata clandestină a evreilor din Eretz Israel) pe teritoriul ei, încă din perioada precedentă declarării independenței, a autorizat un vas navigând sub drapelul ei să transporte grâu în Israel, în timp ce Cehoslovacia i-a furnizat un anumit ajutor militar.

Situația a fost în mod similar diferențiată și în ce privește legăturile economice, comerciale și culturale, acestea evoluând pe parcursul unei perioade mai îndelungate decât perioada inițială a ajutorului politico-militar.

Legăturile economice și comerciale au fost stabilite în mod bilateral și pe scale de amploare diferite, scurt timp după stabilirea relațiilor diplomatice cu toate statele blocului, cu excepția, însă, a Uniunii Sovietice, care pe tot parcursul anilor s-a străduit să înabuse orice inițiativă privind aceste relații și să împiedice dezvoltarea lor. (Speranțele exprimate în 1964, că vânzarea bunurilor Bisericii Ortodoxe Ruse situate pe „esplanada rusă” din Ierusalim direct Statului Israel va duce la înflorirea legăturilor comerciale organizate – oare nu aceasta constituie unul dintre obiectivele majore ale întretinerii relațiilor diplomatice? – nu s-au materializat). La fel, Cehoslovacia va îngheța legăturile sale comerciale în anul 1952, ca urmare a procesului Slánský, dar le va reînnoi în 1968, și până și Bulgaria, deși ahtiată să-și amplifice comerțul exterior, le-a întrerupt timp de un an și ceva, între 1967-1968.

În ce privește legăturile culturale, poate ar trebui să ne mulțumim în a vedea în ceea ce s-a înfiripat doar mugurii acestor legături, care au apărut în perioade ce nu pot fi definite metodic, mai întâi în cazul legăturilor cu Iugoslavia (menținându-se până la cotitura negativă în relații survenită după 1954, produsă în urma Conferinței de la Bandung a țărilor așa-zis „nealiniate”), apoi cu Polonia (înflorind până la degenerarea relațiilor, care a survenit la apogeul carierei lui Wladislaw Gomulka) și în sfârșit cu România (relațiile culturale cu această țară cunoscând perioade de vârf, în special în anii în care politica externă română s-a desprins în mod treptat de dependența ei hotărâtoare de Moscova).

Miezul relațiilor diplomatice între state, cu toată importanța elementelor care intră în structura acestora, rămâne întruchipat de natura legăturilor politice. Ori zilele de grație ale legăturilor politice constructive promovate de Uniunea Sovietică cu noul Stat Israel au fost de foarte scurtă durată. Deja, în septembrie 1948, Ilya Ehrenburg publica în „Pravda” un articol care avertiza evreei din Uniunea Sovietică față de entuziasmul manifestat cu ocazia venirii primului șef de misiune diplomatică israeliană la Moscova, Golda Meir, ca nu cumva să cultive iluzia de a considera Statul Israel drept statul lor. Însă acest articol, inspirat de guvernul sovietic, a dat în același timp primul semnal al politicii ostile – constituind ceea ce numim „antimodelul relațiilor diplomatice normale” – care a caracterizat, pentru mai mult de patruzeci de ani,

politica puterii sovietice față de statul evreiesc. Această politică ostilă a fost urmată și aplicată în practica cotidiană de către statele satelite aparținând blocului sovietic, deși, așa cum s-a precizat deja, nu se poate afirma că linia politică a fiecărui stat cuprindea o doză identică de ostilitate, coordonată în întregime cu politica URSS.

Pentru a ilustra cele spuse, vom menționa cazul Iugoslaviei. Această țară, după ce a părăsit blocul sovietic, a elaborat o linie politică proprie, exhibând o anumită doză de căldură în legăturile sale cu Israelul, ceea ce a situat-o într-o zonă opusă ostilității politicii sovietice. Însă, această „politică suavă” a durat doar până când, spre marea surpriză a tuturor, ea se va realinia poziției de forță a sovieticilor în preajma Războiului de Șase Zile.

La fel și cazul Poloniei, care odată cu venirea la putere a lui Gomulka, în anul 1956, după ce s-a eliberat într-o oarecare măsură de dependența ei de Moscova, a promovat o politică de destindere în relațiile cu Israelul, ajungând – în preajma Războiului de Șase Zile – la un nivel apropiat de normalitate.

Cazul României este însă cel mai grăitor. Căci, această țară va pași în mod treptat, începând cu anul 1966, pe calea cristalizării unei politici exterioare refuzând alinierea întocmai cu linia politică a Moscovei, ceea ce a permis modelarea unui capitol specific în relațiile dintre Statul Israel, un stat cu regim democratic de tip occidental, și Republica Socialistă România, un stat cu un regim comunist, totalitar și dogmatic.

Încă la acest capitol al devierilor individuale de la linia politică generală impusă de Moscova – un fenomen care trebuie relevat, fiind în sine important, deoarece demonstrează faptul că rigiditatea colectivă, multinațională, în relațiile internaționale nu poate avea decât o durată limitată și nicidecum o existență monolită permanentă – se cuvin menționate două accidente diplomatice care nu au afectat decât cadrul bilateral între Israel și țara respectivă, nu însă și relațiile în ansamblu între Israel și toate țările Europei de Răsărit. Este vorba de expulzarea lui Arye Kubovi, ministrul plenipotențiar israelian la Praga, și după aceea și de la Varșovia (unde a funcționat ca reprezentant non rezident), în urma înscenărilor cu ocazia procesului lui Slánský, la Praga. Actul ostil al guvernelor cehoslovac și polonez a rămas un eveniment izolat, nefiind urmat de expulzări din celelalte state.

De asemenea, întreruperea relațiilor de către URSS, în februarie 1953, în urma exploziei unei încărcături în apropierea clădirii Ambasadei sovietice din Yaffo (pe fondul provocărilor antisemite de atunci de la Moscova) a rămas și ea un eveniment ieșit din comun.

Devierile individuale pe care le-am semnalat de la linia politică generală față de Israel nu au afectat, în fond, natura politicii sovietice și a acolițiilor săi și nu au schimbat caracteristica ei, care, pe parcursul a patru decenii, a rămas vehement ostilă, în timp ce rostul relațiilor între state este contrariul, și anume acela de a construi punți de înțelegere între popoare și de a cultiva elementele care stimulează apropierea și înțelegerea între ele.

Traectoria evoluției în relațiile diplomatice dintre Israel și acest grup de state, conceput ca un ansamblu coerent de entități satelite care își coordonează acțiunile cu cea a puterii dominante, prezintă, ca urmare a devierilor și sinuozităților semnalate, ba chiar și a două momente de transparență surprinzătoare în istoria politică a Uniunii Sovietice, nu mai puțin de șase etape care segmentează progresiunea relațiilor în timp, conferindu-i aspectul unei linii oarecum șerpuitoare.

A) Prima etapă, care începe în 1947, în perioada luptei în cadrul ONU pentru recunoașterea drepturilor poporului evreu la întemeierea unui stat național într-o anumită parte a Țării Făgăduinței, și durează până la primele luni ale anului 1948, poate fi privită drept „luna de miere” a relațiilor dintre Israel, Uniunea Sovietică și țările Europei de Răsărit. În această perioadă, Uniunea Sovietică se afla în prima linie a acestei bătălii, întreținând legături de strânsă colaborare cu populația evreiască și reprezentantul său politic – Agenția Evreiască. Purtători de cuvânt oficiali ai guvernului sovietic și, în conformitate cu tezele interpretate de aceștia, presa sovietică și-au exprimat sprijinul în favoarea luptei armate a populației evreiești, condamnând rezistența înarmată a arabilor față de întemeierea unui stat evreiesc, ca fiind o activitate în serviciul imperialismului britanic. URSS a fost primul stat care a recunoscut *de jure* Statul Israel, odată cu nașterea lui; s-a grăbit să stabilească cu el relații diplomatice la nivelul cel mai înalt; a încuviințat acordarea unui ajutor efectiv tânărului stat, ba chiar se poate să fi îndemnat Cehoslovacia, care i-a vândut armament, precum și Polonia, care i-a acordat ajutor economic. Uniunea Sovietică a

permis emigrarea evreilor într-o mare măsură din toate țările est-europene, cu excepția evreilor de pe teritoriul ei.

Cu toate acestea, chiar și atunci când Uniunea Sovietică sprijinea încă Statul Israel, ea transmitea deja semnale arabilor indicându-le intenția ei de a schimba direcția politicii sale în viitor. Astfel, în discursul lui din 26 noiembrie 1947, numai cu trei zile înainte de confirmarea Hotărârii cu privire la împărțirea teritoriului Palestinei în două state de către Adunarea Generală a ONU, Andrei Gromăko le promitea arabilor că Uniunea Sovietică va continua să le sprijine eforturile de a se elibera de cătușele imperialismului, o promisiune care, deși la momentul dat răsună ca bombastică, se va îndeplini întocmai în decursul anilor următori.

„Luna de miere” în relațiile dintre Israel și Uniunea Sovietică a lăsat loc de interpretări, nu întotdeauna întemeiate, cu privire la cauzele politicii sovietice în acest context, deși broșura „Problema Palestiniană”, semnată de un A. Genin și apărută la Moscova în octombrie 1948, nu lăsa niciun dubiu în ceea ce privește scopurile politicii sovietice de sprijinire a aspirațiilor naționale ale populației evreiești din Țara Sfântă în acea perioadă. Subliniind importanța acestei țări, din punctul de vedere al intereselor economice britanice, Genin aprecia că „magnații britanici ai petrolului vor primi o lovitură groaznică dacă vor pierde Palestina” și susținea că „ieșirea englezilor din Palestina va fi o gravă înfrângere a intereselor coloniale britanice și consecințele acestei ieșiri nu se vor opri la granițele Orientului Mijlociu. Britania va pierde un ochi important din lanțul statelor care depind de ea, în Orientul Mijlociu, și continuitatea drumului care face legătura dintre Marea Mediterana și Golful Persic va fi întreruptă”. Iată o explicație cât se poate de grăitoare în ceea ce privește motivele strategice ale politicii sovietice față de problema Palestinei în 1947 și anume: slăbirea Imperiului Britanic. Aspectul pro-israelian al acestei politici a fost consecința și nu cauza ei.

Uniunea Sovietică nu a întârziat să clarifice evreilor trăind în interiorul granițelor sale că iluziile privind atașamentul lor față de patria renăscută în Statul Israel rămân, ca orice iluzie, himerice. Unii evrei sovietici s-au lăsat, la început, purtați pe aripile iluziei, mergând până a cere permisiunea de a pleca în Israel pentru a lupta în rândurile armatei evreiești de apărare împotriva invaziilor arabe, în timp ce alte mii de evrei s-au adunat în fața Sinagogii

din Moscova ca să-și manifeste mândria și bucuria cu ocazia vizitei lui Golda Meir, prima reprezentantă diplomatică a Statului Israel la Moscova, cu rang de Ministru Plenipotențiar, crezând că le este permis să întrețină legături speciale cu statul evreu și cu reprezentanții diplomați ai acestuia. Deja menționatul articol al lui Ilya Ehrenburg, publicat în „Pravda” în septembrie 1948, a avut efectul scontat de autorități, spulberând iluziile care au înflorit scurtă vreme. Spusele lui Ehrenburg, cum că „privirile evreilor sovietici nu se îndreaptă spre Orientul Apropiat, ci spre viitor”, au fost înțelese de evreei înfricoșați ca un avertisment.

B) 1949-1953: În circumstanțele Războiului Rece, care se „încinge” în această perioadă, Uniunea Sovietică și țările satelite se distanțează din ce în ce mai mult de politica practică în perioada anterioară de sprijinire a Statului Israel. Această schimbare în politica externă este însoțită de alte schimbări în politica internă, inclusiv în atitudinea acestui bloc de state față de problemele evreilor. Manifestările de antisemitism direct nu mai sunt niște lucruri banale, venind din partea unor indivizi oarecare, peste care se poate trece cu ușurință, ci reprezintă consecințele unei politici de stat prăbușite în abisurile răului, după cum o dovedesc la Moscova „Afacerea medicilor”, iar, la Praga, „Procesul Slánský” (1952). Drept consecință a acestei politici și procesul de la Praga servind ca pretext, reprezentantul Statului Israel în Cehoslovacia și Polonia (unde funcționa ca reprezentant nonrezident) a fost declarat „persona non grata”, iar după ce, în februarie 1953, o încălțătură explozivă a fost aruncată asupra intrării clădirii reprezentanței sovietice la Yaffo, Uniunea Sovietică a rupt relațiile diplomatice cu Statul Israel.

Tot în această perioadă, Uniunea Sovietică încetează să sprijine pozițiile Israelului în cadrul organismelor ONU (de exemplu, în legătură cu plângerea depusă în fața Consiliului de Securitate împotriva boicotului economic arab, sau cu decizia Egiptului de a nu permite trecerea vaselor israeliene prin Canalul de Suez, când Uniunea Sovietică doar se abține de la vot), respinge cererea Israelului de a-i acorda ajutor economic și face demersuri pentru a impune interzicerea emigrării evreilor din toate țările est-europene (care continua, totuși, chiar dacă picătură cu picătură, însă numai din

Polonia). Modestele relații economice cu statele blocului, inițiate la începutul stabilirii relațiilor diplomatice, nu au fost afectate de schimbările de politică în această etapă (cu excepția URSS, care și așa s-a abținut în mod aproape complet de la schimburi comerciale).

Pe de altă parte, Iugoslavia exclusă din blocul sovietic, nemaifiind obligată să se alinieze la directivele Moscovei, va menține un timp relații cordiale cu Statul Israel. Evreei din Iugoslavia care au supraviețuit Holocaustului și care au dorit să plece au putut să emigreze în Israel fără nicio restrângere. Relațiile dintre cele două state devin consistente, stabilindu-se legături până și pe plan politic (mai cu seamă între organizațiile sindicale și partidele la putere), dar mai ales pe plan social și cultural.

C) 1953-1956: În iulie 1953, Uniunea Sovietică reînnoiește relațiile sale diplomatice cu Statul Israel și în perioada imediat următoare a acestei măsuri se remarcă o ușoară ameliorare în tonul limbajului folosit de diplomația sovietică (însoțită de o schimbare corespunzătoare în comentariile presei sovietice referitoare la Israel). Însă această îmbunătățire a fost de scurtă durată, spațiul relațiilor fiind invadat treptat de miasmele procesului de degenerare rapidă a atitudinii URSS față de Israel.

Astfel, pe data de 22 ianuarie 1954, URSS se folosește pentru prima oară de dreptul ei de veto în Cosiliul de Securitate al ONU în detrimentul interesului israelian și, la 9 ianuarie 1956, delegația sovietică la ONU ia pentru prima oară inițiativa și depune un proiect de rezoluție antiisraeliană în cadrul Consiliului de Securitate.

Un fenomen asemănător, deși fără conexiuni directe cu conduita sovietică, ci în mod independent de aceasta, a contaminat și politica externă a Iugoslaviei, începând cu anul 1954. O răcire mai substanțială în atitudinea Iugoslaviei față de Israel se va produce după Conferința de la Bandung, în 1955, aceasta fiind o consecință a politicii marelui Tito, care aspira să cristalizeze și chiar să conducă o grupare de state „nealinate”, în colaborare cu Nasser (Egipt) și Nehru (India).

D) 1956-1963: Uniunea Sovietică adoptă acum o politică unilaterală de sprijinire directă a beligeranței arabilor împotriva Statului Israel. Deja

în toamna anului 1955, URSS semnează un acord militar cu Egiptul (chiar dacă Cehoslovacia va fi cea care va furniza armamentul) și în decursul războiului din Sinai politica ei va fi violent antiisraeliană. Moscova a folosit în mesajele adresate Israelului un limbaj de amenințări grosolane, cerând retragerea necondiționată a forțelor armate israeliene, care, după ce au zdrobit concentrările de trupe egiptene în Sinai, au cucerit peninsula. Cu această ocazie, Uniunea Sovietică a suspendat, în mod unilateral și formal, Acordul Comercial, iar Cehoslovacia, pășind pe urmele deciziei sovietice, a devenit primul stat est european care a denunțat în mod oficial relațiile sale economice cu Israelul, celelalte state din blocul sovietic mulțumindu-se doar cu înăsprirea politicii lor antiisraeliene.

Face excepție de la această regulă, în acest moment, Polonia, care, în urma venirii la conducere a lui Wladislaw Gomulka, a inițiat un proces de încălzire a relațiilor cu Statul Israel – prin deschiderea largă a porților sale pentru emigrare, prin ameliorarea conținutului comentariilor referitoare la Israel în presă, prin agrearea numirii unui Ministru Plenipotențiar în fruntea reprezentanței israeliene la Varșovia și, în 1963, prin ridicarea nivelului misiunilor diplomatice în cele două țări la rang de ambasade. Mai mult, legăturile culturale și științifice cu Israelul au cunoscut acum o perioadă de înflorire, deși aceste legături nu erau încadrate într-un acord formal. Artiști israelieni iau parte în mod constant la festivalurile care au loc în Polonia și soliști polonezi apar pe scenele din Israel. Stațiile de radio oficiale fac schimburi de programe muzicale. Președintele Academiei poloneze de știință vizitează Israelul, iar miniștrii israelieni ai sănătății și ocrotirii sociale vizitează Polonia.

E) 1963-1967: Îmbunătățirea relațiilor între Israel și Polonia continuă în această etapă, o dovadă explicită a acestei îmbunătățiri fiind Conferința șefilor de misiuni diplomatice israeliene în Europa de Răsărit, care se reunește la Varșovia sub direcțiunea Ministrului de Externe Abba Eban. Vizita în sine a lui Eban la Varșovia a fost un eveniment major, iar reuniunea diplomatică a simbolizat speranța israeliană de îmbunătățire a relațiilor cu toate țările regiunii, inclusiv URSS.

În paralel, începând din anul 1965, politica externă a României dă semne din ce în ce mai puternice de independență față de Moscova, fapt

care influențează în mod pozitiv și într-o măsură crescândă relațiile ei cu Israelul. România numește din nou un Ministru Plenipotențiar în fruntea reprezentanței sale din Israel, în februarie 1966, iar în martie 1967 prima delegație economică, condusă de ministrul român al Comerțului, efectuează o vizită oficială în Israel. După scurt timp, o delegație economică israeliană, condusă de ministrul de Finanțe, va efectua o vizită oficială la București. De acum înainte, traiectoria evoluției relațiilor între Israel și România se va distanța din ce în ce mai mult de traiectoria generală a evoluției relațiilor între Israel și țările din blocul sovietic.

În primăvara anului 1966, un grup de ofițeri din „stânga” Partidului „Baas” a pus mâna pe putere în Siria și a inițiat o politică de escaladare a actelor de agresiune și de teroare la granița cu Israelul. URSS a văzut în această schimbare în fruntea conducerii din Siria ocazia sperată de penetrare în această țară și o schimbare substanțială favorizând materializarea aspirațiilor sale de a deveni superputerea dominantă în regiune. De aici înainte, Uniunea Sovietică și țările subordonate directivelor venite de la Moscova au practicat o politică vădit antiisraeliană, chiar și în circumstanțe când această atitudine contrazicea interese naționale importante ale acestor țări.

Agravarea atitudinii URSS față de Israel în săptămânile tensionate care au precedat declanșarea Războiului de Șase Zile a îndeplinit un rol decisiv în înăsprirea crizei și în degenararea ei rapidă spre starea de război. URSS a difuzat minciuna cum că Israel ar fi concentrat trupe la frontiera cu Siria și tot ea a fost cea care a îndemnat Egiptul să ia măsuri față de această „amenințare” la adresa Siriei, încurajând actele de beligeranță evidentă ale acestuia, cum au fost revendicarea scoaterii forțelor ONU din Sinai, blocarea navigației marinei israeliene în Strâmtoarea Tiran și semnarea unui pact militar cu Iordania în preajma izbucnirii iminente a războiului.

Victoria Statului Israel în Războiul de Șase Zile a dejucat calculul politicii sovietice, care mizase pe faptul că Israelul va ceda în fața presiunilor coordonate ale ei și ale statelor arabe și în cele din urmă va accepta aranjamentul politic dictat de aceasta coaliție. Reacția URSS la eșecul politicii sale a fost emoțională și contraproductivă, rupând, în ultima zi a războiului, relațiile diplomatice cu Israelul. Toate statele est-europene au urmat

exemplul sovietic, inclusiv, spre surpriza tuturor, Iugoslavia, care, pe lângă faptul că s-a lăsat remorcată de dictatul Moscovei, a îndeplinit prin acest demers un rol activ de forță prin care a raliat celelalte state la afișarea unei poziții omogene. România a fost unicul stat din blocul comunist care nu a urmat exemplul țărilor-surori, nu a rupt relațiile diplomatice cu Israelul, ci, dimpotrivă, le va da din ce în ce mai multă consistență și amploare.

F) 1967 – începutul anilor '90: Starea de ruptură a relațiilor diplomatice a durat o perioadă de peste douăzeci de ani. În cursul acestei perioade îndelungate, legăturile dintre statele respective s-au caracterizat prin manifestări vădite de dușmănie, înstrăinare și de împotrivire politică față de drepturile și aspirațiile naționale ale poporului israelian. Această stare de lucruri regretabilă va dispărea, dar numai odată cu prăbușirea imperiului sovietic și cu redobândirea independenței de către popoarele aservite Moscovei. Până atunci, însă, URSS și statele acolite (cu excepția României) își vor coordona politica față de Statul Israel și față de soluția promovată de ele în ceea ce privește conflictul din Orientul Mijlociu.

În linii mari, această politică coordonată a însemnat opoziția la concepția israeliană privind modalitatea de a soluționa conflictul cu statele arabe și cu palestinienii; întreținerea, de-a lungul anilor, a unei campanii virulente de propagandă antiisraeliană și antisionistă, inclusiv alăturarea la inițiativa injurioasă de a înfiera, la ONU, sionismul ca o formă de rasism, și, îndeosebi, asistența politică, economică și militară acordată cu o generozitate fără precedent statelor arabe și Organizației pentru Eliberarea Palestinei.

După cum am menționat, doar România nu a urmat exemplul Moscovei și, înțelegând că devierea ei de la linia de conduită dictată de o Putere exteroară servește interesului național, a continuat să mențină relații normale cu Statul Israel în toți acești ani. Drept urmare, cele două state au întreținut un dialog politic permanent și în acest cadru, evenimentele cele mai importante fiind vizita prim-ministrului Menahem Begin la București în 1977 și sprijinul României – unica țară din estul Europei care și-a exprimat poziția în mod deschis – față de Acordul de la Camp David.

România a dat dovadă că știe să culeagă roadele politicii sale și, în anii aceștia, relațiile între cele două state au înflorit și s-au dezvoltat în toate domeniile – în economie, comerț, colaborare tehnică și culturală.

Analiza relațiilor dintre Statul Israel, Uniunea Sovietică și țările din Europa de Răsărit arată, în opinia noastră, că progresiunea lor în timp nu a servit scopurilor pentru care popoarele stabilesc relații între ele și că, de fapt, existența lor în timp a semnalat mai de grabă stagnare și regres, decât orice formă de mișcare evolutivă. Acesta este motivul pentru care credem că suntem nevoiți să definim relațiile diplomatice între Israel, Uniunea Sovietică și țările din Europa de Răsărit, așa cum au evoluat în primii 40 de ani de existență, drept un antimodel de relații normale între popoare.

¹ Abba Eban, *Diplomația Nouă* (ediție în limba ebraică), Tel Aviv, 1985, p. 290.

THE ROMANIAN REVOLUTION

DR. ANNELY UTE GABANI*

Abstract

Although more than two decades have passed since the Romanian Revolution of 1989, numerous questions regarding its unfolding still linger. While some historians emphasize the spontaneous character of the revolt, others (including the author of the article below) blame foreign interference, given Romania's increased isolation in the 1980s not only from the West, but also within the communist bloc itself.

Keywords: *Romanian Revolution, 1989, Nicolae Ceaușescu, Mikhail Gorbachev, Ștefan Gușă, Nicolae Militaru, USSR, Warsaw Pact*

More than twenty years after the events which led to the violent fall of the communist dictator Nicolae Ceaușescu on December 22, 1989, the Romanian revolution is still something of an enigma shrouded in mystery and mystification. Although more than 400 books¹ and innumerable articles have been written on this topic by the actors involved, contemporary witnesses, Romanian and foreign historians, there are profound disagreements between them on the actual events and on their interpretation. A major issue in the debate is whether what occurred in Romania was a revolution and, if not, what kind of revolution. Other divisive questions concern the use of violence during the various stages of the revolution, the goals pursued by the protagonists of the revolution and, last but not least, the role – if any – played by external actors in the process. A major divide continues to persist between the protagonists of the anti-communist protest movement and the anti-Ceaușescu dissidents who took power after the fall of Ceaușescu. The scientific community dealing with the topic is split between researchers who question the reliability of Romanian sources and others who are not principally opposed to it.

Collective memories of previous uprisings

Romania's history under communist rule is not marked by “eruptive” uprisings, but by a societal “magma” of fundamental rejection of Marxist-Leninist ideology coupled with a historically grounded mistrust of the Soviet Union whose armies had imposed the communist system in this country. Several factors account for this specificity. One is language and culture – Romania is the only country of the former Soviet bloc speaking a Romanic language and whose culture is closely connected with West European culture. After the Soviet occupation of Romania, a partisan movement was recorded in the mountain areas whose final defeat came after the suppression of the Hungarian uprising of 1956. There is, however, a tradition of socially motivated uprisings in communist Romania, such as the miners' strike of the Jiu Valley in 1977 and the 1987 workers' demonstration in Brașov. Both uprisings could be put down without bloodshed. The Brașov demonstration in particular is considered to have served as a kind of dress rehearsal for the Timișoara uprising.

* Cercetător la Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin.

Instead, the Romanian collective memory recalls a number of *coups d'état*. Among the best known in the series of historic Romanian conspiracies is the *coup* that led to the deposition in 1866 of Alexandru Ioan Cuza, the architect of the Unification of the Romanian Principalities, and the *coup d'état* of August 23, 1944, by which King Michael, supported by several political leaders, overthrew head of state Marshall Ion Antonescu. Interestingly enough, the protagonists of the 1989 revolutionary *coup* did not relate to this aspect of Romania's political tradition. Instead, they explicitly and insistently referred to the French revolution of 1789 in order to accredit the idea of the Romanian Revolution of 1989 as a classical popular uprising and to support the political myth of the allegedly spontaneous "emanation" of its leaders from the "chaos" following Ceaușescu's arrest.

The structural and long-term causes of the Romanian revolution

The East European revolutions of 1989 are revolutions of a historically new type. Their most outstanding feature is that they do not represent singular national phenomena but links of a chain of processes revolutionizing the Soviet dominated hegemonial system in Europe. The revolution of the Soviet bloc caused by the generalized crisis of the communist system was part and parcel of a geopolitical revolution facilitated by a rapprochement between the United States and the Soviet Union in the 1980s leading to substantial changes in the political architecture world-wide².

Despite a number of common features of the 1989 East European revolutions, their specific course was marked by a number of historically, politically and socially determined differences. Whereas the transition of power in Poland and Hungary was a negotiated one patterned on the Spanish model or to the nonviolent "coup de parti" in the GDR, Czechoslovakia and Bulgaria, the violence involved in the transition of power reminiscent of the 1974 Portuguese revolution makes Romania a singular case. Only in Romania, a violent military *coup d'état* took place in the course of which the communist head of state was physically eliminated. In more than one respect the unique mode of the transition of power in Romania is a direct consequence of the "Romanian deviation" in relations with the Soviet Union pursued by this country since the 1960s. After having successfully

negotiated the withdrawal of the Soviet troops from Romania in 1958, the Romanian communist leadership then headed by Gheorghe Gheorghiu-Dej began to oppose Soviet pressure for a closer integration and specialization of the CMEA countries and set out for closer economic cooperation with the developed Western countries. At the same time, Romania embarked on a more autonomous policy in its foreign and security policy too, trying to distance herself from the hegemonial Soviet power.

In an internal power struggle following the death of Romanian party chief Gheorghe Gheorghiu-Dej in 1965, the supporters of Romania's autonomous course headed by Nicolae Ceaușescu gained the upper hand over the protagonists of a return to the Soviet fold. While trying to remove his pro-Soviet opponents from powerful party and state positions, Ceaușescu accelerated the independent foreign policy course inaugurated by his predecessor. In order to strengthen his hold on political power, Ceaușescu allowed a certain degree of De-Stalinization and De-Sovietization in the spiritual field by liberalizing contacts with the West. He also took steps to co-opt the young technocratic and cultural intelligentsia and to reconcile the old national-minded elites that had been imprisoned or discriminated against in the 1950s. With his speech held at a mass rally in Bucharest brandishing the August 1968 Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia in which Romanian troops had not taken part, Ceaușescu achieved a degree of identification between the party, the intellectuals and the population unknown in the other bloc countries where de-Sovietization had started only after 1989.

There are four main causes leading to the downfall of the Ceausescu regime: the impact of the crisis of Soviet-Style communism on Romania, the effects of the world economic crisis, Romania's loss of Western support and the emergence of domestic opposition.

The restructuring of the Soviet bloc

Soviet pressure to remove Ceaușescu from power, replace him by a pro-Gorbachev leadership and bring this country back into Moscow's sphere of influence was a major cause of the Romanian revolution. Since the mid-1970s, the communist system imposed on the peoples of the Soviet Union and exported to the East European countries occupied by the Red Army at the end of Second World

War went through a deep crisis. The Soviet and East European economies were clearly unable to keep the pace with the technological progress registered in the West. Moreover, they were deeply affected by the world-wide crisis on the raw materials and financial markets. The East European leaders expected the Soviet Union to support them in overcoming the economic and financial crisis, asking for enhanced deliveries of oil, gas and raw materials in exchange for products they were unable to sell on Western markets. The Soviet Union, however, was no longer able and willing to continue this traditional CMEA policy requesting their partners to pay for these deliveries in hard currency and on the basis of world market prices. Because of the economic crisis, these regimes could no longer keep up to their full-bodied promises of economic welfare, failing to honor the social contract tacitly concluded with the populations of their respective countries. The Marxist-Leninist ideology had lost any legitimacy there and the hold of the communist parties in power went no longer unchallenged.

Yuri Andropov, a former KGB chief and CC secretary in charge of relations with the “fraternal” East European who followed Leonid Brezhnev at the helm of the Soviet Communist Party was well aware of the specter of a three-pronged revolt looming in the member countries of the Soviet economic and military bloc: revolts directed against the communist system, against the respective political regimes and against the Soviet hegemonial power. In order to preempt the outbreak of revolts from below and a possible systemic breakdown of the communist system in the East European countries, Andropov and Gorbachev were determined to implement a coordinated policy of restructuring the economies of the Soviet bloc in accordance with the Soviet strategy without, however, endangering the communist system³.

In 1983 already, Romania was perceived as the weakest link in its hegemonial chain where social revolt would most likely be directed against the communist system as such, with Romania’s leaving the Soviet bloc and turning West⁴. In February 1989, the so-called Bogomolov commission had painted an even more pessimistic scenario for Romania. If, stated the report submitted by Gorbachev’s advisor, the financial means set free after the repayment of Romania’s debts were not used to raise the living standard of the population, a “social explosion cannot be excluded. At a mo-

ment when the renovating process going on in the other socialist countries have not yet proved the feasibility of the reform policy there is the danger of a decisive turn of this country, whose population has liberated itself from the socialist values and which has been traditionally educated in the spirit of a common fate with the Latin world, towards the West (which also means to leave the Warsaw Treaty)”. Even worse from the Soviet point of view, the Bogomolov commission did not exclude the possibility of an anti-Ceaușescu revolt of “the leading class” resulting in “changes from the top” which, one is left to understand, would lead to the same results⁵.

The impact of the world economic crisis

The economic and financial crisis that rocked the world economy and finance in the 1970s was another determinant factor. Under its impact, the three basic pillars of Romania’s economic and trade policy – avoidance of dependency from the Soviet Union, reliance on raw materials imported from third world countries and financial support from developed Western countries – collapsed. The Romanian economy which needed massive imports of crude for its oversized refinery capacities built with Western loans, got in trouble after deliveries from its main providers stopped as a result of the Iran-Iraq war. The country could not expect to get Soviet support since it had opted out from the CMEA mechanism of energy deliveries at sub-market prices in exchange for uncompetitive goods. Last but not least, Romania could no longer service its debts with Western banks which had panicked as a result of Polish Solidarnosć crisis in 1980. After its Western creditors stopped granting or guaranteeing further credits and after the conditions set by the International Monetary Fund for further credits had been rejected as unacceptable by the Romanian government, Romania – unlike East European countries with a considerably higher per capita indebtedness – such as Hungary or Poland – had to repay its foreign debts. The drastic cuts in crude and raw material imports led to a drastic reduction of industrial production and hence in energy exports to Western countries. In order to procure the hard currency needed for debt repayment, Romania enhanced the exports of food to the detriment of domestic consumption and reduced the imports of consumer goods, a policy which heavily affected the living standard

of the population. The harsh austerity program enforced by the regime included food rationing, drastic cuts in the private consumption of energy and wage reductions. When Ceaușescu triumphantly announced the successful repayment of its hard currency debt in March 1989, the Romanian population had reached a degree of economic need, social misery and depression unknown elsewhere in the bloc. Any previous support for Ceaușescu was gone, the Romanian society as a whole wanted a change.

The loss of Western support

The Soviet policy of reshaping the relations inside the Soviet bloc and the implementing of Perestroika-typed reforms in the East European states was possible only in the context of a resetting of great power relations between East and West. After having successfully negotiated in 1987 a treaty that would eliminate intermediate-range nuclear missiles with Mikhail Gorbachev, the United States, Great Britain and France signaled their willingness to back the new Soviet leader in his project of “Europeanizing the Soviet Union” and to respect Moscow’s security interests in the process of “De-Sovietizing Eastern Europe”.

The repercussions of the Western policy change dealt a major blow to the Ceaușescu regime. During the cold war era, Romania’s foreign policy obstructing the further integration of the Warsaw Pact had been attributed a kind of “nuisance value” by the NATO countries. Ceaușescu’s deviations from the political and ideological positions of the Soviet Union were no longer relevant in the light of Gorbachev’s new foreign policy thinking. Instead, Romania was increasingly perceived as a factor disturbing the process of rapprochement between the Soviet Union and the Western powers. Western governments and financial institutions were no longer ready to grant Romania the trade privileges it had enjoyed before. The European Community stalled negotiations with Romania on a new trade agreement. In 1989, Romania, once a forerunner in the relations between a CMEA country and the European Community, was now the only European CMEA state which had not yet applied for establishing diplomatic relations with this body. Similarly, the US government was no longer ready to extend the Most Favored Nation’s Clause to Romania’s “repressive regime”. In order to preempt the US deci-

sion, Romania unilaterally renounced the clause in 1988. Western media turned their focus on the low living standards of the population, the violation of human and nationality rights and the treatment of regime opponents in the country. In the CSCE and at the United Nations, Romania’s human rights and minority record got increasingly under fire from both East and West. The loss of Western support for Ceaușescu’s policies dealt another heavy blow to his image at home.

The emergence of domestic opposition

Ceaușescu’s nationalist anti-Soviet rhetoric was the main reason why a dissident movement was late in developing and why so many dissident figures were connected to pro-Soviet communist elites removed from the center of power in the 1960s. Following Romania’s 1968 criticism of the Warsaw Pact intervention in Czechoslovakia, the Soviet Union set in motion all the levers at its disposal to destabilize the restive Romanian leadership internally. In 1969, Moscow initiated the “Operation Dniester”, whose goal was to win over Romanian officers for an attempt to topple Ceaușescu and, “in case this coup was not successful by itself, to find a pretext for the Soviets to get involved”⁶. Not surprisingly, the first signs of organized opposition against the Ceaușescu regime appeared in the armed forces. Although Romania had discontinued sending its leading party, military and security officials for training to the Soviet Union – a common practice observed by the rest of the Warsaw Pact member states until 1990 –, there were still sufficient senior officers left in Romania who had studied in the Soviet Union. In order to counteract the perceived threat to the country’s foreign policy but also to his own power, Nicolae Ceaușescu proceeded to a thorough restructuring of Romania’s defense system and structure. After a first military coup attempt led by General Ioan Șerb had failed in 1971, a new defense law was adopted in 1972. In 1974, the new Romanian Constitution transferred the supreme command over the national armed forces to the newly created position of state president, i.e. to Nicolae Ceaușescu. A new Romanian military doctrine based on the concept of the peoples’ war marked another step on Romania’s further distancing itself from the Warsaw Pact. In the course of the army reorganization, officers detected or suspected of conspiring against Ceaușescu, who were of Russian,

Jewish or Hungarian origin, who had studied in the Soviet Union or were married to Soviet wives, were removed from leadership positions in the army. Despite these precautionary measures, a number of military coup attempts were reported to have taken place in 1971, 1976, 1983, 1984 and 1985, which could be, however, preempted. The officers involved in these attempts were removed from active service and dispatched to work in economic projects instead.

With the onset of the debt crisis in Romania in the early 1980s, opposition to Ceaușescu's policies was equally voiced by national-minded officers. They were antagonized by the regime's preferential treatment of the Securitate over the military, the cuts in defense spending, the reduction of higher technology needed in the national defense industry and against the massive use of army manpower in agriculture and infrastructure construction works⁷.

Despite their preferential treatment, dissatisfaction was also brewing in the security services, the external information services in particular. Following the defection of Mihai Pacepa, a Soviet-trained old-standing Securitate official and deputy head of the Department for External Information (DIE) to the United States in 1978, the respective department was in complete disarray and could not recover since. It is presumed that a considerable number of leading officials of this department had been won over by foreign, mainly Western services. In the final phase of the Ceaușescu era, when its collapse seemed unavoidable, even members of the internal Securitate service, well aware of the upsurge of dissatisfaction in the country, began taking their distances to the regime.

Support for Ceaușescu was also dwindling within the Romanian Communist Party. Party activists were increasingly antagonized by the reduction of their material privileges and by his policy of cadre rotation, which led to an unprecedented concentration of power in the hands of "Ceaușescu clan" made up of Nicolae, his wife Elena, their son Nicu and a small group of loyalists. As a result, the ranks of the old, pro-Soviet party cadres who had been marginalized by Ceaușescu were strengthened by members of the younger, technocratic party elites whose competence was no longer appreciated. A growing number of intellectuals and creative artists who had been won over by Ceaușescu's anti-Sovietism during the 1960s now raised their voice

against the ideological hardening, the recourse to nationalist manipulation and the excessive personality cult prepared for Ceaușescu in the wake of the so-called "mini-cultural revolution". A rapprochement took place between frustrated technocratic and cultural elites and disgruntled anti-Ceaușescu party activists, army and secret service officers. Even a member of the CC Political Executive Committee and Vice-Chairman of the State Council, George "Gogu" Rădulescu, supported a group of prominent dissident writers who met regularly at his country house in Comana, south of Bucharest⁸.

Chronology of Events

14 December 1989

A first attempt of a popular revolt organized by a clandestine group called The Romanian Popular Front (Frontul Popular Român) in the north-eastern city of Iași failed, their leaders were immediately arrested.

15 December 1989

On 15 December, a Reformist pastor belonging to the Hungarian minority, Laszlo Tökés⁹, who had gained a large notoriety after protesting against Ceaușescu's minority policy in a clandestine interview granted to the Canadian Television in August 1989, was to be evicted from his home in Timișoara. He called on his parishioners to demonstrate against his eviction on the square in front of his house. In order to defuse the situation, the Timișoara mayor assured Tökés that the official order for his eviction had been cancelled.

16 December 1989

Tökés tried to calm the people that had gathered in front of his house. However, when the number of persons on the square grew after some young demonstrators had blocked the streetcar traffic nearby, the protests escalated, slogans against the Ceaușescu dictatorship could be heard. First acts of vandalism occurred, culminating in an attack on the county party headquarters.

17 December 1989

Ceaușescu ordered the local party leaders to proceed with the eviction of pastor Tökés, illegally proclaimed the state of necessity for Timișoara and dispatched Generals Stefan Gușă¹⁰ from the Ministry of Defense and Emil Macri from Securitate to Timișoara to restore order in the city. On the same day, a meeting of the Political Executive committee of the Romanian Communist Party

took place in Bucharest. Party Secretary General Nicolae Ceaușescu announced he was going to take over the command of the army himself. He accused Minister of Defense Vasile Milea, the Minister of the Interior Tudor Postelnicu and the commander of the Securitate troops of having disregarded his order to shoot at the demonstrators, threatening to put them before a firing squad. When several members of the Political Executive Committee voiced their disagreement with these drastic measures, Ceaușescu offered his resignation ("Elect another Secretary General!"), but could be persuaded to stay. In the course of the violent clashes between demonstrators and the army that occurred later that day, 59 persons were left dead and 185 were injured.

18 December 1989

Convinced that the situation in Timișoara was under control, Ceaușescu left for an official visit to Iran, where he was expected to sign an important economic contract on the delivery of a considerable quantity of crude to Romania. Meanwhile, the popular uprising in Timișoara took a new turn with workers from the big Timișoara enterprises joining the protesters. In order to cover up the killings, Ceaușescu's wife Elena together with Minister of the Interior Postelnicu and Party Secretary Emil Bobu ordered 40 corpses to be flown to Bucharest where they were cremated. Despite the quasi-total isolation of Timișoara and the closing of the frontiers with Hungary and Yugoslavia, international media are reporting about thousands of victims of the clashes there. The Romanian media kept silent on the events.

19 December 1989

Protesting workers asked for a withdrawal of the military. Party officials as well as General Stefan Gușă were trying to persuade them to return to work.

20 December 1989

Confronted with the massive turnout of the workers joining the protesters in the streets, General Gușă decided to withdraw the army to the barracks. A Romanian Democratic Forum was constituted, asking for the demise of the government and of Party Secretary Nicolae Ceaușescu, the release of those detained during the uprising, the opening of the frontiers, freedom of the press. Nicolae Ceaușescu, who had returned from Iran, for the first time publicly addressed the issue in a speech broadcast live on state television. Far from

giving in to the demands of the Timișoara Democratic front, he brandished so-called "terrorist antinational groups" of having joined hands with "reactionary, imperialistic and chauvinistic circles as well as with secret services from various foreign states" of waging an attack at the sovereignty and the territorial integrity of the Romanian state.

Western governments and the leaders of the Soviet Union and of the other Warsaw Pact countries with the exception of the GDR condemned the violent reprisals. Ceaușescu protested against alleged what he called "an action previously planned in the context of the Warsaw Pact" and charged the Soviet leadership with intending "to military intervene in Romania"¹¹.

21 December 1989

Convinced that could once more appeal to the patriotic feelings of the Romanian people, Ceaușescu decided to hold a meeting on the same Bucharest square where he had protested against the Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia, in August 1968. However, he had hardly started to speak when he was interrupted by loud roaring sound, clamors, and cries. After a short interruption during which television was showing a panicking and powerless head of state, Ceaușescu resumed his speech with the announcement of measures to be taken to raise the living standards of the population. After a few minutes, another outbreak of noise emerging from the attendance, the meeting was broken off and the participants dispersed. During the night of December 21, savage fighting occurred between demonstrators and the army, the Securitate and Militia forces and the Patriotic Guards in Bucharest, leaving many people dead or injured. Rioting also broke out in other cities in Western and Central Romania.

22 December 1989

In the morning of December 22, Nicolae Ceaușescu decreed the state of necessity for the entire country. Minister of Defense Milea shot himself after Ceaușescu had reprimanded him for not having brought troops to Bucharest from the provinces quickly enough. First deputy Minister of Defense General Victor Atanasie Stănculescu¹², who had cunningly avoided becoming too closely involved in the violent repression in Timișoara and Bucharest by having put his leg in a plaster, was ordered to take over the command of the army. Contrary to the assignment given by Ceaușescu to use force against the demonstrators, Stănculescu

ordered the troops *en route* to Bucharest back into the barracks. Shortly before, General Vlad had withdrawn the Securitate and Militia troops that defended the Central Committee building. The Ministry of Defense and the Ministry of the Interior dispatched countrywide orders to their troops to stop firing at demonstrators.

When the demonstrators reached the Central Committee without meeting any resistance, Nicolae Ceaușescu, his wife and two of their closest aids were persuaded by Stănculescu to leave Bucharest by helicopter. The moment of their eviction did not mark their rescue. As a matter of fact, the new Minister of Defense Victor Atanasie Stănculescu had successfully staged a military coup with the former head of state becoming the prisoner of the army, held in barracks in the city of Târgoviște north-west of Bucharest.

After Ceaușescu's departure, the Romanian Television now renamed the "Free Romanian Television" proclaimed the victory of the revolution. Various political figures from the Ceaușescu party apparatus were competing for the scraps of political power apparently "lying on the street" after Ceaușescu's evacuation. However, the vacuum of power was filled by actors interconnected for years in a clandestine endeavor to topple Ceaușescu. The preordained political leader of this conspiratorial connection was Ion Iliescu¹³, who had won for himself the image of regime dissident and proponent of Gorbachev-type reforms in Romania. Victor Atanasie Stănculescu relinquished the *de facto* power he had won through his military coup to Ion Iliescu¹⁴. The latter, however, associated with Nicolae Militaru, who was presented on television as the future Minister of Defense. Also on television, Iliescu announced the setting up of a new provisory power structure called the Front of National Salvation (Frontul Salvării Naționale) and appointed a leading Council of the Front to administer the country until democratic elections could be held. The 39 members of the Council were selected from older anti-Ceaușescu party, military and Securitate elites, younger technocrats whose careers had been blocked during the Ceaușescu era, representatives of the Hungarian minority who had protested against the previous regime's nationality policy, and, last but not least, a number of intellectuals and writers. Ion Iliescu was appointed Chairman of the Front of National Salvation Council.

After the self-proclaimed new leaders had presented their program on television¹⁵, the previously anti-Ceaușescu demonstration in Bucharest turned anti-communist. This was the moment when shooting broke out again in Bucharest and in several other strategic areas of the country. The new leaders who had monopolized the television charged so-called "terrorists" who were said to belong to the former Securitate with attempting to liberate Ceaușescu and to restore the pre-revolutionary regime. These "terrorists", however, have never been identified because, if captured, they were immediately released. However, available information has it that these were clandestine fighters from the Soviet Union and possibly also other Warsaw Pact countries who had entered the country around December 9. Their highly professional and well coordinated operations were supported by sophisticated radio-electronic equipment and accompanied by an unprecedented disinformation campaign.

The Peculiarities of the Romanian Revolution

Four major peculiarities can be deduced from this brief summary of the revolutionary course of events in Romania as opposed to the peaceful transition of power recorded elsewhere in the former Warsaw Pact countries:

1. The use of force.
2. The execution of the communist head of party and state.
3. An active involvement of external actors in the process.

It should be noted that the use of force is neither a characteristic of Romanian political culture, nor a defining trait of Romania's historical tradition, but rather an element infused into the revolutionary process by domestic oppositional pro-Soviet forces supported by external agents provocateurs and special intervention forces in the – ultimately successful – attempt to topple the anti-Soviet Ceaușescu regime and to bring Romania back into Moscow's sphere of influence.

The Use of Force

In order to provoke Ceaușescu to resort to a "Tien Anmen solution¹⁶" against protesters and discredit army and security forces obeying Ceaușescu's orders, the Timișoara uprising had to turn violent. The lessons learned from previous

protest movements in communist Romania such as the strike of the Jiu Valley miners in 1977 and particularly the 1987 workers' protests in the city of Braşov in 1987 were that, in order to turn violent, the widespread latent dissatisfaction of the people had to be "ignited" by agents provocateurs. This was precisely what happened in Timișoara when "tourists" from the Soviet Union and other Warsaw Pact countries as well as Romanian citizens who had massively fled the country in the late 1980s flocked back into Romania in December to mix with the protesting crowds, inciting the demonstrators to aggressive behavior and provoking the forces of order to use force. In the same vein, agents provocateurs had sowed panic among the participants in the December 21 Bucharest meeting organized and triggered the uprising in the strategically important capital.

The "terrorist diversion" which had started after the capture of Nicolae Ceaușescu with the launching of quasi-simultaneous attacks on all the army units and the military counterespionage center within the Securitate Department¹⁷ was part of the strategy employed by the pro-Soviet forces still uncertain about their hold on power. Its goals were threefold. The primary goal of the purposefully directed terrorist diversion was to provoke a fratricide "inner war" between national-minded army units loyal to the General Chief of Staff General Gușă and forces acting on behalf of Nicolae Militaru. At the time of the revolution, rumors which had made their way into the Western press had it that the Timișoara uprising (which was part of the had in fact preempted a revolt of a national-minded segment of the army which had planned to depose Ceaușescu because of the damage caused in Romania without, however, planning to bring back Romania to the Warsaw Pact fold¹⁸. The outbreak of civil war in Romania could, however, be averted because the overwhelming majority of the army (and security) forces did not react to the "terrorist" provocation. Another goal of the pro-soviet forces was to avail themselves of the chaos and the panic they had created amongst the population as a pretext for calling on the Soviet military for help. Two members of the new power structure, Ion Iliescu and Nicolae Militaru¹⁹, are on record for having called on the Chief of Staff of the Soviet army to send in land troops which, by the way, stood ready to cross the Romanian-Soviet frontiers. General Gușă who headed the Roma-

nian Chief of Staff vetoed this initiative and ordered Romanian frontier guards not to permit the entry of Soviet army units on Romanian territory. Militaru then pleaded for Russian antiterrorist units to be sent to Romania to end "chaos and carnage" there. As the Soviets continued to insist on their offer to be accepted, Gușă called on his soviet counterpart to make it clear that Romania did not need Soviet military aid of any kind²⁰.

Last but not least, the "terrorist diversion" was used as a means of disinformation, accrediting the idea – largely publicized both in Romania and abroad – that pro-Ceaușescu forces, said to belong mainly to Securitate, were trying to liberate the dictator and to start a counterrevolution. Not surprisingly, the "terrorist diversion" ended as soon as the major goal of those who had started it – the physical elimination of Nicolae Ceaușescu – had been achieved and Nicolae Militaru had been appointed Minister of Defense, on December 27.

Ceaușescu's Execution

The execution of the ruling head of state is another and perhaps the most striking feature of the Romanian revolution and a singular event in the context of the other former communist East European countries. The explanation is obvious: whereas elsewhere in Eastern Europe the ultimate military power lay with the (Soviet) commander of the Warsaw Pact in the respective capitals, only in Romania the president was the supreme commander of the national army and the troops of the secret police. Therefore, in Romania the Soviet Union could not, as it did in the other East European states, just pull the rug from under the respective leaders by signaling that it was not going to intervene in their support (the "Brezhnev Doctrine"). Only by having the supreme commander of the Romanian army executed and his physical liquidation shown on television, the organizers of the coup could expect loyal Romanian army and Securitate forces to turn sides.

The question arises who took the decision to kill Ceaușescu? Recent information seems to suggest that the initiative originated with Soviet leader Mikhail Gorbachev himself²¹. The decision to have Ceaușescu executed as soon as possible was taken by the inner circle of the Front of National Salvation. Only Ion Iliescu insisted on the need to orga-

nize a brief, obviously formal trial before actually killing him. The exceptional military court of justice set up in Târgoviște organized a kind of revolutionary show tribunal in which the accused were executed politically before being hastily shot on December 25. The videotape of the execution was broadcast on Romanian television on the night of December 26. On the subsequent day, the group that had organized the execution took a series of measures which do not leave the slightest doubts about their political motivation. Nicolae Militaru, appointed Minister of Defense, recalled 18 generals who had been removed by Ceaușescu from the active service because of their cooperation with the Soviet secret services. One of these generals, Vasile Ionel, replaced General Ștefan Gușă, who had refused the entry of the Soviet military into Romania, as the head of the General Staff. The first ordinance adopted by the newly constituted Council of the Front of National Salvation abolished the law on the functioning of the Romanian Defense Council which had been adopted in 1969 as a reaction to the 1968 Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia which laid the ground for Romania's political and military autonomy within the Warsaw Pact²². Last but not least, Ion Iliescu, the self-appointed Chairman of the Council, went to see the Soviet ambassador in Romania to tell him that Romania was going to stay in the sphere of influence of the Soviet Union²³.

External Support

Another distinctive feature of the Romanian Revolution concerns the external support for – and the direct involvement of – foreign countries in the process of power transition in Romania. The problem with external support is that it cannot be precisely quantified due to the secret nature of this kind of operations. Moreover, after the events, external support is usually denied both by those who granted it and by those who received it – for reasons of political respectability on the one side and of legitimacy on the other. The attitude of the Soviet Union is marked by duplicity. On one hand, Gorbachev, who had just withdrawn the Soviet troops from Afghanistan and called the 1968 intervention in Czechoslovakia a mistake, insisted that the so – called “Brezhnev doctrine”, was no longer applicable. In the case of Romania, however, the Soviet Union did not observe the principle of mili-

tary non-intervention. Available evidence leaves no doubt about the fact that a considerable number of Soviet special (“speznaz”) troops were involved in massive covert actions on Romanian territory and that they were involved in provoking and committing violent acts in Timișoara and Bucharest, in particular. There is also ample evidence that the Soviet military was prepared and ready to send Soviet ground or airborne troops to Romania in support of the Soviet-friendly group that had deposed Ceaușescu. It is understandable that Gorbachev did not want to be seen as supporting an open Soviet military intervention in Romania. It is, however, rather improbable that he was not informed about either the covert military activities or planned direct military intervention of Soviet armed forces in Romania.

There is only scanty and less solid documentary evidence on Western covert actions undertaken in the process. However, a number of now retired officials of the French and US have acknowledged involvement in disinformation activities, the establishment of contacts with Ceaușescu opponents, the selection of and support for dissidents, the training of refugees from Romania who, after their return were used as agents provocateurs²⁴. The French and US Foreign ministers, however, publicly declared on December 24 that their countries “would not oppose a Warsaw Pact military intervention in Romania to support the revolutionaries”²⁵. France even declared its readiness to join such an operation either in conjunction with the Soviet and Warsaw Pact forces or in the format of an international brigade. Michael Beschloss and Strobe Talbott explained the attitude of the US administration with its desire to secure Soviet support for the intervention it had just started in Panama²⁶.

More than the other East European Revolutions of 1989, the Romanian Revolution is difficult to imagine without the support of the electronic media – Western radio stations broadcasting to Romania, first and foremost Radio Free Europe located in Munich. RFE broadcasts were extremely popular in this country and they were essential for the anti-regime mobilization of the population, the de-legitimizing of the Ceaușescu leadership and for “accrediting” and popularizing regime dissidents in the 1980s. Contrary to previous policy and practice, Western radios such as Radio Free Europe began to include former party and

Securitate activists with questionable democratic credentials among these praiseworthy dissidents. With broadcasting time of the local radio and TV stations sharply reduced due to electricity shortage, Romanian listeners and viewers increasingly turned to radio and TV stations located in the Soviet Union and in the other neighboring communist countries such as Hungary, Bulgaria and Yugoslavia. Immediately after the departure of the Ceaușescu from the CC building in Bucharest, the national Romanian Television station, now renamed “Free Romanian Television”, took the place of Western broadcasting and became the stage of a “tele-revolution” unique in the history of this medium²⁷.

The transformation: long-term consequences of the revolution

The Romanian revolution took a heavy toll of human lives. 1 104 people – civilians, officers and army conscripts – were killed and 3 352 injured. Whereas, however, the popular uprising against Ceaușescu had cost the lives of 162 people and caused injuries to 1 107 persons, a much higher number of victims (942 persons dead and 2 245 injured) were recorded after December 22, when Nicolae Ceaușescu had been flown out of Bucharest and arrested. There is a wide-spread perception among Romanians that these victims had died in vain because the anti-communist uprising of the people had been “stolen” and “diverted”, something that left a deep imprint on the Romanian collective memory. What is felt as “the original sin” of the Romanian transition continues to impact on the country’s political, social and economic transformation course to this day. Moreover, it is felt that those who seized power in 1989 did everything to obstruct the criminal investigation, prosecution and condemnation of the true culprits for the bloodshed.

After December 1989, the prosecution of those responsible of the crimes committed both before and after the fall of Ceaușescu took place in more than 5 000 cases. 245 persons were put on trial, among them 18 generals from the Armed forces and from the Securitate troops as well as 24 members of the highest party Nomenklatura²⁸. Most of those investigated were released at the beginning of 1990 or pardoned. However, owing to the fact that the group around Ion Iliescu which had seized power in the military *coup d’état* following the Timișoara popular uprising succeeded to stay in

power for so long, most of those considered to be responsible for the bloodshed committed both before and after Ceaușescu’s overthrow escaped condemnation. Whereas pressure to prosecute them came from organizations representing the victims of the revolution, the judiciary acting on political orders did everything to protract prosecution in high-level cases. Major original documents have been removed (such as the files on the Ceaușescu trial), destroyed, forged or are still being withheld by the military or civilian prosecutors offices. Investigations were also hampered by the fact that many of the key figures from the Ceaușescu family, the military, the secret services, counter-espionage and the militia involved in the events committed suicide or died under mysterious circumstances, some of them in prison²⁹. General Victor Atanasiu Stănculescu is the only major actor of the coup who is in prison since October 2008 on the charge of having enacted Ceaușescu’s repressive orders against the participants in the Timișoara uprising. This is why Stănculescu is the only high-level revolutionary figure who has chosen to break the ominous silence on some if not all of the riddles surrounding the still mysterious 1989 events concerning the role played by other top players and foreign – Eastern and Western – involvement in the process.

Contrary to Stănculescu, Ion Iliescu made a formidable political career in post-revolutionary Romania, while at the same time being the target of persistent criticism. One part of the post-1989 electorate was won over by populist measures taken immediately after the fall of Ceaușescu and voted him into the presidential office in 1990 and two full terms, 1992-1996 and 2000-2004. Another part of the population wants to see him put on trial not only for the role he played during the revolution, but also during the incidents of miners’ violence in Bucharest in 1990, the so-called “mineriads”. Ion Iliescu is also seen as the main culprit for Romania’s misguided policy course followed in the early 1990s by obstructing the genuine democratization of society, the introduction of market-type reforms and the country’s progress on the road to NATO and EU integration. However, it was only after the election of Emil Constantinescu as president in 1996 – as a representative of the civil society – that real, although painful, economic reforms were inaugurated, thus redirecting the country’s foreign policy towards the West. Ion Iliescu continued along this

path during his last term between 2000 and 2004, when Romania became a member of NATO and concluded accession negotiations with the EU.

Due to its violent character and the human lives lost in the process, the 1989 revolution left distinct traces on the collective memory and the mentality of the Romanians. The society is still strongly divided on the question whether what happened in 1989 was a “revolution” or “coup d’état” and whether the events were home-made or engineered by forces from abroad. Despite the generational change that has occurred over the past twenty years, demands for the criminal prosecution of the crimes committed in 1989 and the lustration of former regime activists are still of high public interest. Moreover, a kind of new radicalism has pervaded the political culture in Romania where calls for a “second” or “new revolution” can be heard in social or political crises.

¹ Here is a necessarily incomplete selection of books on the Romanian revolution:

Castex, Michel: *Un mensonge gros comme le siècle* (Paris, Albin Michel, 1990); Ruxandra Cesereanu, *Decembrie '89. Deconstrucția unei revoluții*. (Bucharest: Polirom, 2009); Emil Constantinescu, *Adevărul despre România (1989-2004)*, (Bucharest: Editura Universală, 2004); Dennis Deletant, *Ceaușescu and the Securitate. Coercion and Dissent in Romania, 1965-1989* (London: C. Hurst and Co., 1995); Daniela Veronica Gușă de Drăgan – *Condamnat la adevăr – General Ștefan Gușă* (RAO International Publishing Company, București, 2004); Anneli Ute Gabanyi, *Die unvollendete Revolution. Rumänien zwischen Diktatur und Demokratie* (München: Piper 1990); Anneli Ute Gabanyi, *Systemwechsel in Rumänien. Von der Revolution zur Transformation* (München, R. Oldenbourg Verlag, 1998); Radu Portocala, *Autopsie du coup d'état roumain: au pays du mensonge triomphant*. (Paris: Kalman Lévy 1990); Dumitru Preda, Mihai Retegan, 1989. *Principiul Dominoului, Prăbușirea regimurilor comuniste europene* (Bucharest: Editura Fundației Culturale Române, 2000); Peter Siani-Davies, *The Romanian Revolution of December 1989* (Ithaca and London: Cornell University Press, 2005); Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România, vol. 4, Revoluția din decembrie 1989 – o tragedie românească* (Bucharest: RAO International Publishing Company, 2005); Alex Mihai Stoenescu, *Cronologia evenimentelor din decembrie 1989* (Bucharest: RAO International Publishing House, 2009); Vladimir Tismăneanu, *Stalinism for All Seasons: A Political History of Romanian Com-*

munism (Berkeley, University of California Press, 2003); Editura Enciclopedică, 2004).

² See an excellent and detailed analysis of these world-wide changes in: Pierre Grosser, 1989. *L'année où le monde a basculé* (Paris, Perrin 2009).

³ In a conversation with Karoly Grosz, the Secretary General of the Hungarian Socialist Workers' Party in March 1989, the Soviet leader “emphasized that we clearly have to draw boundaries, thinking about others and ourselves at the same time. Democracy is much needed, and interests have to be harmonized. The limit, however, is the safekeeping of socialism and assurance of stability. See the Report for the members of the Political Committee, 29 March 1989. Document MOL M-KS-288-11/4458o.e., in: Political Transition in Hungary, 1989-1990; International Conference, June 12, 1999, Hungarian Academy of Sciences, Budapest. A Compendium of Declassified Documents and Chronology of Events.

⁴ See Oleg Gordiewsky, Christopher Andrew, KGB. Die Geschichte seiner Auslandsoperationen von Lenin bis Gorbatschow (Munich: Bertelsmann Verlag 1990), 824.

⁵ See Dumitru Preda, Mihai Retegan, 1989. *Principiul Dominoului, Prăbușirea regimurilor comuniste europene* (Bucharest: Editura Fundației Culturale Române, 2000) 18-20.

⁶ Ion Mihai Pacepa, the high ranking defector from the Romanian Department of External Information, in a TV interview on Hungarian Duna Television. See Jurnalul Național, 3 March 2004.

⁷ This author analyzed the conflict between Ceaușescu and the military at an early stage in: Romanian Situation Report/5, Radio Free Europe research, 17 March 1983, reprinted in: Anneli Ute Gabanyi, *The Ceausescu Cult*, (Bucharest, The Romanian Cultural Foundation Publishing House, 2000) 391-396.

⁸ According to Virgil Măgureanu, the first head of the post-1989 Romanian Information Service, Gogu Rădulescu was the highest-ranking KGB spy infiltrated in Romania who supported the so-called “cultural dissidence” which supported regime change in Romania. See “Măgureanu și agenții KGB”, in: *Ziua*, 30 October 2006.

⁹ László Tökés, born 1952, to a family of ethnic Hungarians, the pastor of the Reformed Church who became known as a dissident during the Ceaușescu regime since the early 1980s. In his sermons and in interviews carried by Western media, he protested against the official Romanian program of rural systematization.

¹⁰ General-lieutenant Ștefan Gușă, 1940-1994, Army officer, engineer, first deputy minister of defense and chief of the general staff 1986-1989. His role in the suppression of the Timișoara uprising is still controversial, although available evidence shows that he tried to prevent bloodshed there and ordered the withdrawal of the army into the barracks. Members of the pro-Soviet coalition suspect him of having

tried to stage a countercoup of national-minded officers on 23 December 1989 which they prevented.

¹¹ Dumitru Preda, Mihai Retegan, 1989. *Principiul Dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene*, Editura Fundatiei Culturale Romane, Bukarest 2000, S. 477.

¹² Victor Atanasie Stănculescu, born 1928, army officer, graduate of the Bucharest Military Academy, made his career in the organization and equipment directorate of the general staff, thereafter head of the economic directorate of the Romanian army. Deputy minister of defense (1981-1986), first deputy minister of defense (1986-1989). He acknowledged having been in contact prior to 1989 not only with Western, first and foremost British secret services, but also with KGB officers via Hungary. Alongside with General Mihai Chițac, in 1989 head of the chemical arms division, he was the only major figure of the revolution tried and sentenced after 1989.

¹³ Born in 1930, Iliescu is an engineer by profession who studied in Bucharest and Moscow. The son of an illegal communist party member, Iliescu joined the party in 1953 and quickly rose in the party nomenclatura becoming a member of the RCP Central Committee in 1965, a Minister of Youth and head of the RCP CC propaganda department. In 1971, the presumptive heir apparent to Ceaușescu fell from the leader's grace, most probably because of his suspected anti-Ceaușescu stance. He was progressively downgraded, released from the Central Committee and finally became the director of the Technical Publishing House. In the 1980s, there were rumours that he would become the new Romanian leader in a pro-Gorbachev Romania.

¹⁴ *În sfârșit, Adevărul... Generalul Victor Atanasie Stănculescu în dialog cu Alex Mihai Stoenescu* (Bucharest: RAO International Publishing Company, 2009).

¹⁵ The program of the FNS was actually written by Dumitru Mazilu (1934). Trained as a Securitate officer, he took a PhD in law and worked as professor and director at the Băneasa Securitate Officers School. Visiting Professor at American universities in 1974, he acted as legal advisor at the Ministry of Foreign Affairs between 1975 and 1986. Appointed UN rapporteur for human rights in 1985, he wrote a critical report on the human rights situation in Romania which was published in July 1989 as an official UN document. Prevented from leaving Romania until 1989, Mazilu became a dissident highly respected in the West.

¹⁶ Ceaușescu's press secretary Eugen Florescu reports a conversation he overheard between Nicolae Ceaușescu and his brother Ilie, the head of the Political Council of the army, which took place at 6 A.M. in the CC building. Ilie Ceaușescu was drawing Nicolae Ceaușescu's attention to the great number of workers marching towards central Bucharest from the industrial sites outside the capital, and Nicolae is quoted

saying: "Come on, there were a million people on Tien Anmen square and they let them have it." See Alex Mihai Stoenescu, *Cronologia evenimentelor din decembrie 1989*. (Bukarest, Rao International Publishing Company, 2009), 162-163.

¹⁷ Daniela Veronica Gușă de Drăgan - *Condamnat la adevăr – General Ștefan Gușă* (RAO International Publishing Company, București, 2004), 315-316.

¹⁸ See Anneli Ute Gabanyi, *Systemwechsel in Rumänien. Von der Revolution zur Transformation*, (München: Oldenbourg 1998), 183-195.

¹⁹ Nicolae Militaru, 1925-1994, army officer who studied in Bucharest and Moscow, sent into reserve in 1978 and appointed deputy minister of industrial constructions. Pensioned in 1986.

²⁰ Daniela Veronica Gușă de Drăgan, *Condamnat la adevăr – General Ștefan Gușă* (Bucharest: RAO International Publishing Company, 2004).

²¹ Constantin Mitea, Ceaușescu's counselor who participated in the last meeting between Gorbachev and Ceaușescu held in Moscow on 4-5 December in the wake of the Bush-Gorbachev meeting in Malta, reported that Gorbachev took leave from Ceaușescu wishing him happy Christmas and a Good New Year "if you will live as long as that". Quoted by Ceaușescu's press secretary Eugen Florescu in: Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluție*, (Bucharest, Editura RAO, 2004), 81-82.

²² See Anneli Ute Gabanyi, *Die unvollendete Revolution. Von der Diktatur zur Demokratie* (Munich, Piper Verlag, 1990), 117-118.

²³ Alex Mihai Stoenescu, *Din culisele luptei pentru putere. Prima guvernare Petre Roman* (Bucharest, Editura RAO, 2006), p. 547, Annex 1.

²⁴ See the interviews in the documentary film "Schachmatt – Strategie einer Revolution" by Susanne Brandstätter first shown on German and Austrian state TV in 2003.

²⁵ Thomas L. Friedman, "US would favor use of Soviet troops in Romania, Baker says", in: New York Times, 25 December 1989. The United States had just intervened in Panama militarily to depose leader Manuel Antonio Noriega.

²⁶ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *At the Highest Levels* (Boston Little, Brown and Company), 1993.

²⁷ See Anneli Ute Gabanyi, *Die unvollendete Revolution. Rumänien zwischen Diktatur und Demokratie* (München: Piper, 1990), 7-11.

²⁸ "Greii dosarului Revoluției, protejați de neglijența lui Voinea", în: *Evenimentul Zilei*, 21 December 2009.

²⁹ Teodor Marieș, "Generalul Puiu. Salvați-mă căăștia vor să mă omoare", în: *Evenimentul Zilei*, 11 December 2005.

DIN MEMORIILE MINISTRULUI PLENIPOTENȚIAR AL STATELOR UNITE ÎN ROMÂNIA, SERBIA ȘI BULGARIA, CHARLES VOPICKA (1913-1920)¹

ANDREI ALEXANDRU CĂPUȘAN*

Abstract

This article explores some revealing excerpts from the memoirs of Charles J. Vopicka (1857-1935), Minister Plenipotentiary to Romania, Serbia and Bulgaria during Woodrow's Wilson administration. Despite his relatively short diplomatic career, Charles J. Vopicka witnessed one of the defining moments of the 20th century, namely the First World War. His recollections on the bombardment and the subsequent occupation of Bucharest by the German Army – through the eyes of an American diplomat – prove to be a fascinating reading.

Keywords: Charles J. Vopicka, Romania, First World War, Bucharest, August von Mackensen

Diplomatul american de origine cehă Charles J. Vopicka (1857-1935), o figură destul de controversată a diplomației americane moderne, avea să contribuie într-o măsură considerabilă la evoluția și progresul relațiilor româno-americane în perioada celor șapte ani cât timp a fost ministrul plenipotențiar al SUA la București, Belgrad și Sofia (1913 – 1920), perioadă care a coincis cu cele două mandate ale administrației Thomas Woodrow Wilson. Cariera sa diplomatică, după cum remarca istoricul american Glenn Torrey, s-a înscris „în cele mai bune tradiții ale sistemului politic american”², respectând distribuirea posturilor repre-

zentative și de reprezentare în funcție de culoarea politică a administrației – democrați sau republicani.

Născut în Cehia în anul 1857, Vopicka a emigrat în S.U.A. în anul 1880, stabilindu-se la Chicago, unde a devenit, în scurtă vreme, un prosper om de afaceri. A intrat în rândurile Partidului Democrat în 1904, candidând pentru un loc în Congres. Fiind înfrânt, și-a oferit suportul financiar viitorului președinte al S.U.A., Woodrow Wilson. Iar acesta, odată instalat la Casa Albă, în anul 1913, în dorința absolut firească și cât se poate de legitimă de a face schimbări majore în aparatul administrativ, deci și în corpul diplomatic

* Istoric, Ministerul Afacerilor Externe.

▪ **Charles Vopicka**

american, controlat în ultimii ani de republicani, dar și în același timp pentru a-l recompensa pe businessman pentru sprijinul oferit atâția ani, l-a recomandat pe Vopicka secretarului de stat W.J. Bryan pentru a fi nominalizat ca ministru plenipotențiar în cele trei capitale, București, Sofia și Belgrad. În ciuda faptului că prezența în corpul diplomatic a unui fabricant de bere și lichioruri – acestea erau afacerile sale – a generat proteste vehemente din partea unor organizații civice antialcoolice și a rezervei condescendente a secretarului de stat în fața acestei realități, președintele și-a impus punctul de vedere și, la 11 septembrie 1913, Charles Vopicka a fost nominalizat oficial în funcția de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al S.U.A. în România, Serbia și Bulgaria, cu reședința la București³. A fost unica misiune diplomatică a unui om care nu avea absolut nici cea mai mică tangență cu diplomația. Misiune îndeplinită cu succes vreme de șapte ani – mai exact până la 9 decembrie 1920, când ministrul plenipotențiar și-a prezentat demisia, „din considerente personale.... de sănătate și de afaceri ale familiei”⁴ – în trei state care vor deveni în scurt timp rivale, înfruntându-se chiar armat, în niște vremuri tulburi și sângeroase, marcate de derularea Primului Război Mondial.

Experiența sa diplomatică dobândită în această unică misiune va fi făcută cunoscută opiniei publice în lucrarea sa memorialistică, *Secrets of the Balkans. Seven Years of a Diplomatist's Life in the Storm Centre of Europe* (*Secretele Balcanilor. Șapte ani din viața unui diplomat în furtunosul centru al Europei*), publicată la Chicago, în anul 1921.

Am ales din această lucrare câteva fragmente referitoare la primele zile trăite de diplomatul american în București bombardat de aviația germană, după ieșirea din starea de neutralitate și declararea războiului Puterilor Centrale – sfârșitul lunii august și începutul lunii septembrie 1916.

În București, sub bombardamentul aviației germane – august-septembrie 1916

Imediat după proclamarea stării de război, armata română a început să mășăluiască prin Transilvania, soldații și populația fiind foarte bucuroși că li se oferea ocazia să dea o lovitură puternică în scopul eliberării fraților lor din acea țară. Ei se așteptau să câștige repede, însă prima surpriză și prima dezamăgire au venit în scurtă vreme. Germanii au trimis avioane, care au efectuat primul atac asupra orașului București, la 29 august. În momentul când ele au trecut Dunărea, după ce zburaseră până acolo 23 de minute, toate clopotele din oraș au început să bată, poliștii au început să fluiera din fluierele lor, iar un tun situat lângă Athénée Palace a început, la intervale regulate, să tragă. Când aceste semnale de atac au fost date, populația a fost lovită de panică. Cea mai mare confuzie s-a stârnit în timpul groaznicului zgomot, călcător pe nervi, al bombardamentului propriu-zis, când toată lumea s-a refugiat în pivnițe.

Pe toată durata atacurilor aeriene succesive, ferestrele și ușile au fost protejate de obloane și volete de oțel pe timpul zilei, iar noaptea casele erau menținute în întuneric, sub camuflaj, geamurile fiind acoperite cu hârtie neagră și pentru iluminat fiind folosite doar lumânări. Erau foarte puține lumini aprinse pe străzi și acestea erau foarte mult micșorate. Se demonstrase că bombele lansate din avioane penetrau până la o adâncime de aproximativ 30 de picioare în clădirile lovite, astfel încât apartamentele de la etajele superioare ale hotelurilor cu patru și cu cinci etaje erau neocupate.

Românii mi-au cerut ca imediat după primul atac german să telegrafiez guvernului meu, căruia să-i transmit că Bucureștii erau un oraș deschis și că acțiunea avioanelor germane era una barbară și fără avertisment, însă germanii au pretins că era vorba despre un oraș fortificat iar acțiunea lor era, prin urmare, justificată.

Al doilea atac a fost efectuat la 4 septembrie, la orele 2.00 a.m., obiectivul lui principal fiind fabrica de pulbere. Al treilea atac a avut loc în ziua de 5 septembrie, între orele 2.00–5.00 a.m. și a fost dirijat împotriva întregului oraș, în general. În grădina Palatului Regal, o bombă căzută a făcut un crater de aproape 5 picioare⁵ adâncime și 15 picioare în diametru. În aceste atacuri, germanii au întrebuințat între 4 și 8 avioane, care au aruncat bombe conținând aproximativ 500 de livre (pfunzi)⁶ de explozibil. Patru dintre ele au căzut la mai puțin de 1000 de picioare de Legația americană.

În starea emoțională extremă în care se găsea, poporul a cerut ca doi prizonieri germani să fie executați pentru fiecare român ucis de bombe și chiar jurnalele care apăreau au susținut, cu ardoare, această politică. Imediat l-am contactat pe ministrul Afacerilor Străine (Emanoil Porumbaru – n.tr.), căruia i-am comunicat că această agitație trebuia să înceteze. I-am spus cu fermitate, următoarele:

„Dacă este omorât vreun german din cauza raidurilor avioanelor, ca represalii, eu voi părăsi orașul iar tu îți vei pierde cel mai bun prieten, pe «Unchiul Sam»”.

I-am declarat apoi cu tărie că nici un individ nu trebuie făcut să sufere, din cauza metodelor adoptate de către toate țările pe timp de război. Ministrul Afacerilor Străine m-a acuzat că în această chestiune îi favorizez pe germani, însă dacă românii ar fi pus în aplicare acest plan al lor de răzbunare, este sigur că germanii ar fi recurs la represalii nemiloase atunci când ar fi capturat Bucureștii.

Tuturor supușilor inamici li s-a notificat faptul că li se va cere să părăsească orașul la un timp specificat, plecând din locurile unde erau internați, în caz contrar ei urmând a fi întemnițați în București. Între ei se aflau și niște slavi din Austro-Ungaria, care erau prietenoși cu Antanta și am solicitat ca ei să fie scutiți de acest ordin, însă deoarece guvernul român avea multe chestiuni importante care să îi preocupe atenția, cererea mea a fost în cele din urmă îndeplinită, dar numai după ce eu am vizitat personal lagărele de prizonieri

și am întocmit o listă conținând numele celor care erau îndreptățiți la obținerea eliberării.

Cum era și firesc într-o atare situație, câteva nefericite erori tot s-au produs. Într-un lagăr de internare a prizonierilor, am găsit un bătrân în vârstă de 70 de ani, ai cărui doi fii erau amândoi ofițeri în armata română. Bineînțeles că, de îndată ce am făcut cunoscut acest lucru, el a fost imediat eliberat.

După fiecare atac aerian, am telegrafiat la Departamentul de Stat, iar într-o dimineață de sâmbătă, la orele 7.00, am telegrafiat pierderile suferite în ziua precedentă, și am adăugat:

„În timp ce scriu această telegramă, opt avioane germane se îndreaptă spre oraș, pentru a produce cât mai multe pagube și pierderi de vieți omenești”.

S-au primit plângeri că echipajele de pe aparatele germane au încercat să ucidă fermieri aflați la munca câmpului, însă cea mai gravă acuzație adusă lor a fost aceea că ei au încercat să o ucidă pe regina Maria și pe copiii ei. S-a spus că s-a intenționat bombardarea lor, într-o anume zi în care era programată vizita ei la casa de vară a prințului Știrbey și numai amânarea acelei vizite le-a salvat viețile.

București, decembrie 1916: ultimele zile de libertate, primele zile de ocupație, văzute de ministrul plenipotențiar al SUA.

„Trupele bulgare trecuseră Dunărea lângă Zimnicea, și de asemenea lângă Oltenița, și luptau acum lângă București, împreună cu armata germană victorioasă care sosise de la Craiova. În ziua de duminică, 3 decembrie, bătălia s-a sfârșit în favoarea germanilor, românii retrăgându-se în partea de est a orașului, și așteptându-se ca, în ziua următoare, orașul București să fie nevoit să capituleze.

În acea după-amiază mi s-a spus că, în timpul dimineții, românii învinseseră, reușind să ia prizonieri nu mai puțin de 5 000 de germani, însă după-amiaza inamicul a primit drept întăriri trupele generalului Falkenhayn și atunci el nu numai că i-a eliberat pe soldații capturați, dar a făcut apoi prizonieri un număr de militari români.

Populația civilă a Bucureștilor a fost cuprinsă de panică. Mulți, foarte mulți oameni au fugit din oraș, unde au mai rămas doar 150 000 de locuitori.

A doua zi, mai mulți soldați ruși au ajuns, după un marș forțat, obosiți dar pe propriile picioare, în București, și au declarat vehement că se opuneau capitulării. Se părea că rușii nu ajunseseră la timp, duminica, pentru a întări armata română, din cauza condițiilor proaste de transport, românii având numai o singură linie principală pe care să se poată circula, linie care nu le putea oferi rușilor o acomodare suficientă, și astfel ei au fost nevoiți să străbătă distanța cu piciorul. Observând plecarea Curții din București, poporul a devenit foarte nervos, temându-se că ocupantul va ucide mulți locuitori ai capitalei române și că va comite tot felul de crime. Le-am dat oamenilor care au venit la mine cu astfel de gânduri toate asigurările că temerile lor erau neîntemeiate și am reușit astfel, deocamdată, să îi liniștesc.

Noul prefect al poliției, generalul Mustatsi (Mustață – nota traducătorului, n.tr.), a emis o proclamație, prin care chema populația capitalei să îl primească pe inamic cu ospitalitate, solicitând ca ușile tuturor caselor să fie lăsate deschise și toate armele, de toate tipurile, să fie predate imediat la primărie și nici un fel de injurii să nu fie proferate la adresa armatei invadatoare. Pedepsa pentru nerespectarea acestui ordin era moartea prin împușcare.

Multe doamne proeminente au venit la legăție, solicitând permisiunea de a dormi aici, iar în stradă se aflau nu mai puțin de 5-6 000 de femei și copii care cereau protecție.

Ultimul om care a părăsit Bucureștii înainte ca orașul să fie ocupat de germani a fost generalul Stefanik, care se afla în oraș împreună cu Corpul Aerian Francez, și care mai târziu a fost primul ministru de Război al Republicii Cehoslovace. Din cauza bolii sale, el a fost incapabil să plece mai devreme. M-a rugat apoi să îmi trimit șoferul cu el, până la cartierul General al Armatei Române, însă când a ajuns acolo a văzut că avionul său era complet stricat și, ca atare, nu putea fi folosit.

Șoferul meu a trebuit apoi să-l ducă la Ploiești, de unde a reușit să scape în ultimul moment, ca prin urechile acului. Pe drumul de întoarcere spre București, la mai puțin de o oră de la cele petrecute, mașina mea a trecut printre liniile de avangardă ale armatei germane, care înaintau către Ploiești. Germanii, dar mai ales austro-ungarii, ar fi fost extrem de fericiți să-l fi putut captura pe generalul Stefanik.

În seara zilei de 4 decembrie, a sosit în București un emisar legat la ochi al lui von Mackensen, aducând cu el un ultimatum cu conținutul că dacă orașul nu va capitula în 24 de ore, va fi bombardat. A doua zi, primarul orașului (Emil Petrescu – n.tr.) mi-a cerut ca în dimineața următoare să merg împreună cu el, la periferia Bucureștilor, pentru a-i întâlni pe germani și a discuta cu ei capitularea.

A doua zi, 6 decembrie, dis-de-dimineață, am fost convocat la biroul ministrului de Interne iar la orele 9.00, primarul în automobilul său, purtând un uriaș steag alb, urmat de ministrul Olandei și de mine în mașinile noastre, fiecare mașină având fanionul ei, ne-am deplasat la periferia orașului, să îi întâlnim pe germani, conform programului. Am așteptat mai bine de două ore, auzind între timp focuri dinspre direcția Chitila, și din moment ce germanii nu au apărut, ne-am întors în oraș.

Și la o jumătate de oră de la întoarcerea noastră trupele germane au început să intre în oraș. Din nou am fost convocat la Primărie, unde l-am găsit pe prințul Schaumburg-Lippe (ultimul ministru plenipotențiar al Germaniei la București, până la intrarea României în război – n.tr.) împreună cu alți cinci ofițeri, care veniseră acolo să primească o propunere de capitulare a orașului, pe care urmau apoi să o înainteze generalului Falkenhayn. Primarul a semnat capitularea având lacrimi în ochi, apoi le-a înmănat-o germanilor. Prințul Schaumburg-Lippe a răs atunci când i-am spus:

„Îmi pare rău că nu v-ați respectat cuvântul. Atunci când ați plecat ați declarat că vă veți întoarce după șase luni, însă dvs. ați revenit după trei.”

Trupele germane care au intrat în oraș păreau a fi militari cu vârste de la 16 la 60 de ani. Uniformele lor erau murdare și zdrențuite, iar ei se înfățișau ca fiind epuizați și trași la față. Însă, în timp ce mășăluiau, cântau „Deutschland ueber Alles” și „Heimat”, și fără nici o îndoială erau încântați de darurile primite, constând în flori și țigări, oferite cu fervoare de femei. Puține dintre acestea erau autohtone, care evident intenționau ca prin aceste gesturi să-i mai îmblânzească pe invadatori, și care s-au simțit extrem de ușurate văzând că soldații nu s-au apucat imediat să ucidă și să jefuiască. Însă multe dintre ele erau de fapt actrițe nemțoaice, austriece și bulgăroaice, care fuseseră eliberate din tabăra unde fuseseră internate în urmă cu o zi. Și, în acea seară, toți ofițerii Comandamentului german au venit la Legăție, pentru a-mi prezenta

respectul lor. Ei au discutat liber, degajat, despre campania împotriva României, și au exprimat dorința ca și celelalte să fie la fel de ușoare și ușor de condus și desfășurat, cu pierderi minime din partea lor. În ziua următoare, am primit o scrisoare cu următorul conținut:

„Ministerul de Externe (al Reichului german – n.tr.) are onoarea de a confirma primirea rapoartelor de la Legația Americană din București, de la începutul războiului până la sfârșitul lunii septembrie, cu privire la germanii care au stat în România, și are onoarea de a exprima Ministrului mulțumirile Guvernului German pentru valoroasele sale servicii și pentru trimiterea rapoartelor”.

A doua zi după ce guvernul militar al lui von Mackensen a preluat controlul asupra orașului București, următoarea proclamație a fost afișată pe toate clădirile guvernamentale:

Către locuitorii orașului București,

Orașul București a fost ocupat de trupele mele și se află sub jurisdicția Legii Marțiale.

Noi suntem în război cu armatele română și rusă, nu cu poporul român.

Acelora care nu vor opune nici o rezistență armatei mele și se supun de bunăvoie ordinelor autorităților militare și adjuncților acestora, viața și proprietatea le vor fi asigurate. Însă oricine va vătăma în vreun fel trupele aflate sub comanda mea sau va încerca să dea vreun ajutor armatelor română și rusă, împotriva cărora luptăm noi, va fi pedepsit cu moartea.

În cazul oricărei opoziții în fața trupelor mele, fie din partea populației civile fie din partea oficialităților civile, orașul București va fi făcut responsabil și se va putea aștepta la măsuri severe de pedeapsă.

*Comandant șef
(Semnat) V. Mackensen
General Feldmareșal și General Adjutant
Cartierul General, 6 decembrie 1916 (2)*

Tuturor locuitorilor orașului București li s-a ordonat să aducă la Cartierul General German, imediat, două treimi din toate alimentele și proviziile lor. La scurt timp după aceasta, ei erau din nou solicitați să facă o nouă împărțire a anemicelor rămășițe a proviziilor și alimentelor. Nesupunerea la acest ordin era sever pedepsită.

Reporterii germani, care au venit împreună cu trupele victorioase, au lăudat îndelung valoarea soldaților români, menționând între altele că un număr aproximativ de 300 dintre ei, care erau și neînarmați, au fost descoperiți în timp ce se târau spre liniile germane, intenționând, evident, să captureze o parte din armele inamicului. Toți au fost uciși de artileria germană.”

¹ Adaptare și traducere din limba engleză de Andrei Alexandru Căpușan. Traducerea s-a făcut după lucrarea memorialistică a diplomatului american Charles Vopicka, ministrul plenipotențiar al S.U.A. în România, Serbia și Bulgaria, cu reședința la București, în intervalul noiembrie 1913 – decembrie 1920, carte intitulată *Secrets of the Balkans*, apărută la editura Rand and MacNally din Chicago, în anul 1921.

² Glenn E. Torrey, *Romania and World War I. A Collection of Studies*, The Center for Romanian Studies, Iași, Oxford, Portland, 1998, Chapter 9, The Diplomatic Career of Charles J. Vopicka in Romania, 1913 – 1920, pp. 195 – 211.

³ Dumitru Vitcu, *Relațiile româno-americane timpurii. Convergențe – Divergențe*, Editura Albatros, București, 2000, p. 283 – 284.

⁴ *Idem*, p. 302.

⁵ Picior = 0,32 m.

⁶ Livră (pfund) = 16 uncii = 453,592 g.

DE LA „ȘTIINȚA MILITARĂ STALINISTĂ” LA „REVOLUȚIA CONTINUĂ ÎN AFACERILE MILITARE”. REFLECȚII DOCTRINARE ÎN PAGINILE COTIDIANULUI CENTRAL AL ARMATEI ROMÂNE (1948-1960)

ALIN BOGDAN SĂMUȘAN*

Abstract

The year of 1948 brought the complete integration of the Romanian state and military into the Soviet strategic alignment in Europe. The old military body was fully “democratized” and transformed into a “people’s army”. The study below consists in an incursion into the doctrine and ideology (and their mutations) that shaped the Romanian military body as an integral part of the communist bloc.

Keywords: *Stalinist Military Science, Continuous Revolution in Military Affairs, Romania’s Army, People’s Army*

Anul 1948 a adus din punct de vedere militar integrarea completă a statului și armatei române în aliniamentul strategic al Uniunii Sovietice în Europa. Sub aspect doctrinar, aceasta a însemnat ralierea oștirii la cadrele teoretice și organizatorice ale armatei sovietice, prin procesul de „democratizare” și, în final, prin transformarea într-o „armată populară” a vechiului organism¹. După ce primii trei ani postbelici au fost marcați de căutări principale care încercau să eludeze sovietizarea totală a organismului militar românesc, acest

fenomen având loc simultan cu un proces de efervescentă și inovare în domeniul gândirii militare din URSS², finalul lui 1947 aduce, odată cu edificarea ideologică a „științei militare staliniste” pe baza absolutizării experienței celui de al doilea război mondial și a doctrinei generale a statului sovietic despre război și armată așa cum se găsea ea în 1940, abandonarea oricăror elemente de originalitate românească în orizontul gândirii și practicii militare; pentru că, așa cum spunea Emil Bodnăraș: „Instrument de forță conceput a servi

* Masterand, Facultatea de Istorie a Universității București.

interesele dictaturii proletariatului, armata noastră reflectă aceste interese în structura ei organizatorică, în orientarea ei doctrinară,...] în instrucția militară.”³.

Esența „științei militare staliniste”, adică a doctrinei militare sovietice dintre 1945(1947) și 1953 stă în bipartita diviziune a factorilor care decid succesul pe câmpul de luptă. Factorii cu acțiune decisivă (sau permanentă): trăinicia spatelui frontului, moralul armatei, numărul și calitatea diviziilor, armamentul armatei și capacitatea organizatorică a cadrelor sunt opuși celor cu acțiune vremelnică, dintre care singurul enumerat în toți acești ani este cel al surprinderii strategice. Această dihotomie, elaborată între noiembrie 1941 și februarie 1942⁴, este preluată dintru început și în armata română⁵. O rarissimă, poate chiar unică, nuanțare a acestui „decalog” în timpul vieții lui Stalin, care se răsfrânge și în presa militară românească, are loc în decembrie 1949, când mareșalul Voroșilov, cu ocazia aniversării generalisimului, ridică problema rezervelor la rangul, dar nu în corpul, factorilor cu acțiune permanentă⁶.

Preocuparea centrală în armata RPR la acest moment de provizorat este însă asigurarea continuității instrucției de bază în paralel cu stabilizarea și fundamentarea proceselor de ideologizare politică; contopirea acestor registre, așa cum o cere doctrina sovietică⁷, fiind urmărită sub sloganul „reciprocității și interdependenței sectoarelor de bază” (instrucția, educația și administrația)⁸. Aceste transformări au loc „din mers”, „fără a fi nevoie neapărat de a elabora de la început o completă ideologie și doctrină militară”⁹. Noi deziderate sunt puse acum la baza pregătirii pentru luptă, în concordanță cu schimbările survenite în arta militară în timpul războiului. Se urmărește astfel cultivarea spiritului de sinteză, atât în metodologia instrucției¹⁰ cât și în registrul calităților personale ale soldaților, pentru a favoriza coordonarea acțiunilor individuale cu cele ale eșalonului în contextul unei concepții tactice care urmărește combinarea judicioasă a focului cu mișcarea și care presupunea, până la nivelul subunităților, capacitate de identificare în timp real a direcției loviturii principale, trăsătură recurentă a gândirii politico-militare bolșevice¹¹. O altă caracteristică revoluționară a acestor ani este accentuarea pregătirii de luptă în contextul armelor întrunite la toate nivelurile tactice, mai ales odată

cu introducerea în organica regimentelor de infanterie a divizioanelor de artilerie¹², în acest sens cerându-se deprinderea grupelor și plutoanelor cu executarea manevrei „lipite de focul artileriei și aruncătoarelor proprii”¹³, dimensiune neîntâlnită în perioada interbelică, datorită „nivelului scăzut al instrucției”¹⁴.

Atitudinea generală față de folosirea diferitelor arme și tipuri de forțe este identică cu cea din doctrina militară sovietică. În toți cei cinci ani în care „știința militară stalinistă” este oglindită în armata română, accentul este pus aproape exclusiv, în paginile ziarului central al oștirii, pe corelația dintre infanterie, ca „armă de bază”¹⁵, și artilerie, ca „forță principală de izbire”¹⁶. Caracterul de arme întrunite vizează „acțiunea tuturor armelor în sprijinul infanteriei”¹⁷ pentru că numai infanteria e capabilă, prin focul său, să anihileze în masă forța militară a inamicului și să ocupe terenul acestuia, cele două condiții principale ale victoriei în câmpul tactic. Din punctul de vedere al preferinței pentru tipologia acțiunii militare se distinge preeminența teoretică a ofensivei, defensiva fiind văzută numai ca o etapă temporară, impregnată cu contraatacuri, având ca scop menajarea trupelor proprii, epuizarea inamicului și menținerea contactului cu acesta pentru măsurarea raportului de forțe cu scopul de a determina momentul oportun al inițierii contraofensivei¹⁸. Aceasta este, în concepția sovietică, „operația care oferă cheia victoriei”, „una dintre problemele cele mai complicate ale artei militare”¹⁹. Elementul central al unei ofensive, al unui atac, este realizarea superiorității decisive în direcția și la momentul loviturii principale, această superioritate obținându-se printr-o eficiență economie a forțelor, alocând pe direcții secundare doar forțele necesare respingerii eventualelor contraatacuri dușmane²⁰. Ofensiva trebuie să ducă neapărat la încercuire, forma cea mai elaborată a manevrei operative, și mijlocul predilect de anihilare a inamicului²¹. O altă problemă aflată în atenția militarilor români în această perioadă este cea a eșalonării dispozitivelor de luptă care, cu noile stipulații sovietice²², modifică orizontul românesc în acest domeniu prin abrogarea eșalonării în adâncime a tuturor unităților și marilor unități tactice și impune principiul participării maxime și simultane la luptă coroborat cu comandamentul stalinist al asigurării rezervelor continue și al creșterii progresive a forței atacului²³.

Alte elemente de noutate pentru armata română, precum introducerea educației fizice generale în instrucția militarilor²⁴ sau tendința de a specializa un număr cât mai mare de infanteriști în acțiuni de luptă cu un grad ridicat de specificitate, pentru a putea desfășura (chiar la nivelul subunităților) acțiuni de exploatare a succesului, de rupere sau de curățare, se încadrează în evoluția practicii militare universale, evoluție accelerată pe câmpurile de luptă ale celui de al doilea război mondial²⁵.

Chiar dacă în intervalul dintre sfârșitul anilor 1947 și 1953 în izvoarele concepției militare a URSS nu s-a schimbat nimic esențial, formularea acesteia pornind numai de la învățămintele celui de al doilea război mondial, dezvoltarea galopantă pe plan mondial a armamentelor și implicit și apariția unor noi abordări concepute ale folosirii lor, a dus la obligativitatea revizuirii minime a doctrinei militare a statului bolșevic; aceasta revizuire însă nu s-a făcut revenindu-se asupra selectării izvoarelor doctrinare așa cum normalitatea o impunea, ci, în concordanță cu apetența așa de cunoscută a puterii comuniste înspre fabricarea istoriei, a luat drumul transunerii în trecut, în experiența militară a războiului împotriva Germaniei, a unor registre care nu își găseau locul acolo. Unul dintre cele mai grăitoare cazuri de acest fel este cel al reconsiderării rolului aviației de bombardament cu rază lungă și al operațiilor de bombardament „în spatele adânc al inamicului”, situație devenită necesară în urma elaborării doctrinei strategice de aviație americane. În acest sens o întreagă campanie este dusă în presa militară sovietică, având ecouri și în cea românească, pentru inventarea unei istorii „glorioase” a operațiilor de bombardament în spatele inamicului în cel de al doilea război mondial, în condițiile aproape a inexistenței și practic a irelevanței acestor misiuni pentru forțele aeriene sovietice în prima parte a conflagrației²⁶.

În perioada abordată mai sus s-au stabilit cadrele fundamentale ale doctrinei militare sovietice pentru următoarele cinci decenii. Pe urma experienței celui de al doilea război mondial, s-a stabilit că războiul viitor va lua forma unei confruntări de arme întrunite, că factorul uman va rămâne factorul suprem în toate registrele artei militare²⁷, tehnica nefăcând decât să-i potențeze capacitatea de luptă și că în acest sens infanteria rămâne arma de bază, anunțând astfel procesul

mecanizării ei. Delimitarea dintre factorii permanenți și factorii accesorii care acționează în război este iarăși o coordonată a acestor ani; astfel se evidențiază caracterul vremelnic al „surprizei strategice”, factor al cărui avantaj va fi fost anulat de o defensivă activă și de trecerea judicioasă la contraofensivă, de un moral superior precum și de un spate puternic și omogen. Preceptului lui Lenin despre rolul hotărâtor al ofensivei, îi este adăugat cel al obligativității consolidării permanente a victoriilor obținute, iar principiul strategic al confruntării iminente dintre statele capitaliste și blocul socialist se afla poate la zenitul carierei sale.

Din punct de vedere românesc, stipulațiile de mai sus, deși asumate ca o țință în dezvoltarea organismului militar²⁸, erau oarecum îndepărtate datorită precarității capacității de luptă, efectivelor și stării generale a forțelor armate române, elemente care vor începe să fie îmbunătățite abia în primăvara lui 1951²⁹. Mai pregnantă erau însă acum elementele doctrinei militare bolșevice cu privire la asigurarea resurselor umane necesare unei noi „armate populare”. Schimbarea structurii sociale a armatei prin schimbarea cadrelor era operația cea mai dureroasă prin care armata română se ralia la noua și maiestuoasă doctrină militară a „patriei muncitorilor” pentru că, așa cum spunea Lenin: „Prima sarcină a unei revoluții victorioase a fost aceea [...] de a sfărâma vechea armată, de a o dizolva și de a o înlocui cu una nouă.”³⁰.

Odată cu moartea lui Stalin, o perioadă de ample reformulări începe în gândirea militară sovietică, reformulări ce s-au reflectat în armata RPR în mod fidel. Preconizate de numirea, începând cu 1951-1952, în posturi cheie a unor mari personalități militare precum mareșalii Jukov, Sokolovski și amiralul de flotă Kuznețov³¹, și potențate de conducerea colectivă instituită din martie 1953 în fruntea URSS și de relativa autonomizare a instituțiilor statului sovietic, aceste reformulări au răspuns unor necesități strategice venite din evoluția arsenalelor nucleare și din cristalizarea concepțiilor de utilizare ale acestora³². Desfășurate pe mai multe paliere: de la cel al artei militare la cel al teoriei militare generale, aceste revizuiți conceptuale nu au fost radicale dar au fost extrem de marcante; ele nu au creat o nouă doctrină militară, ci au îmbogățit-o pe cea existentă, adaptând-o la era nucleară. Preeminența forțelor interes-

tre în cadrul forțelor armate ale URSS, preferința pentru ofensivă, bazarea pe masivitatea armatei și pe principiul obținerii victoriei prin înfrângerea forțelor armate ale inamicului au rămas în continuare coordonatele centrale ale doctrinei militare sovietice.

În domeniul artei militare, acești ani au adus conștientizarea rolului armelor nucleare în configurația câmpului de luptă contemporan. În acest sens are loc traducerea și inserarea în structura normativă a armatei RPR a primului regulament sovietic de luptă în condițiile folosirii armei nucleare, la scurt timp de la apariția sa, în cursul anului 1954³³, făcându-se astfel trecerea de la considerarea infanteriei și artileriei ca singurele arme capabile de a înfrânge inamicul, la principiul obținerii victoriei prin „acțiunea întrunită [...] a tuturor genurilor de arme”³⁴. O nouă generație de regulamente militare apare în această perioadă, generație ce ține cont de noile condiții ale războiului³⁵; ele accentuează imperiozitatea inițiativei la toate nivelurile artei militare³⁶ și pun în discuție rolul unor elemente autonome de cercetare, considerând că aceasta se va desfășura fără întrerupere, integrată în capacitățile și misiunile fiecărui eșalon³⁷. Tot acum are loc o adevărată campanie de presă ce țintește o diseminare cât mai vastă a noilor stipulații regulamentare, „datorită caracterului din ce în ce mai complex și crâncen al operațiilor a căror logică și desfășurare încep să iasă de sub incidența intuiției și tonusului normal al soldatului”³⁸. Se mai vorbește despre generalizarea instrucției prin radio³⁹, despre faptul că cea mai bună apărare în fața armelor de distrugere în masă este manevra⁴⁰ cu corolarele „lipirii de inamic”⁴¹ și al eliminării „bazei de pornire la atac”, acesta efectuându-se „direct din raionul de concentrare”⁴². Sub aceste auspicii are loc o redefinire importantă în procesul de transformare doctrinară: odată cu necesitatea tot mai crescândă de mobilitate și dispersare pe câmpul de luptă se adoptă o atitudine mai selectivă în angajarea principiului masei⁴³, principiu capital al doctrinei sovietice, considerându-se că dacă unitățile și marile unități de arme întrunite aflate în ofensivă pot manevra în sectorul decisiv, au practic o superioritate de neînving. În acest sens ofensiva trebuie să ia forma unor învăluiri și întoarceri în spatele inamicului, cu participarea

desantului mecanizat care este pentru prima dată adus acum în discuție sub forma unor recenzii din „presa militară străină”⁴⁴.

Nici în registrul teoriei militare lucrurile nu rămân la fel. Când, în septembrie 1953, generalul-maior Pucovschi declara că „Cultul personalității a afectat serios problemele științei militare iar repetarea sterilă a citatelor de autoritate, vrând-nevrând a stânjenit dezvoltarea gândirii militare”⁴⁵, el deschidea calea unei dezbateri care avea să reformuleze „legile științei militare” pornind de la reconsiderarea raporturilor dintre „știința militară” și „ideologia militară”. Astfel dacă la apogeul stagnării staliniste în gândirea militară se considera că „ideologia militară” a statului sovietic era organic implicată în procesul de elaborare atât al „artei” și al „științei militare”, corelația cheie fiind aceea dintre strategia armatei sovietice ca parte strategiei politice a partidului bolșevic⁴⁶, acum se stabilește că știința militară exclude din preocupările ei problemele fundamentale despre război și pace privite din perspectivă socio-politică și că chestiunile strict militare ies complet din sfera politicului; o consecință a acestei noi poziționări fiind recunoașterea faptului că „legitățile războiului” acționează la fel în cazul unor combatanți cu sisteme sociale diferite⁴⁷. O altă revizuire marcantă a acestei perioade este reconsiderarea rolului „surprizei strategice” în calitatea sa de „factor cu acțiune vremelnică”: se consideră astfel că acesta, deși nu devine un factor cu acțiune permanentă, poate fi decisiv în măsura în care nu se urmărește exploatarea, încă de la începutul conflictului, a factorilor permanenți (un spate puternic, armament bun, cadre bine pregătite, etc)⁴⁸, aceasta datorită dezvoltării exponențiale a vectorilor purtători ai armelor nucleare. Toate aceste remodelări ale doctrinei militare sovietice au avut loc pe fondul îndepărtării codificării staliniste, a defalcării părților componente ale structurilor ideatice și a revendicării acestora de la părinții gândirii militare sovietice. Acum, spre exemplu, se evidențiază rolul lui Mihail Frunze, în afirmarea surprinderii ca formă fundamentală a manevrei⁴⁹.

Toate acestea și alte reforme doctrinare au făcut din armata sovietică a celei de-a doua jumătăți a anilor 1950 cea mai mare putere militară a lumii. Această realitate s-a format într-un climat de creștere fără precedent a influenței armatei în

structura decizională a statului sovietic, aceasta devenind, pe fondul luptei pentru putere din sânul PCUS, un actor de sine stătător pe scena politică din URSS. Principalul artizan al acestui proces, mareșalul Gheorghe Jukov, în calitate sa de ministru al apărării, a patronat profesionalizarea (depolitizarea, disciplinarea) fără precedent a organismului militar și a deschis și ușurat calea acestuia în epoca abia presimțită a parității nucleare. La depunerea sa, în octombrie 1957, coincidând cu începutul simbolic al erei racheto-nucleare, forțele armate ale statului sovietic aveau, și datorită lui, capacitatea doctrinară de a aborda noile provocări ce se iveau la orizontul științei și artei militare. Când la 14 ianuarie 1960, Nichita Hrușciiov anunța de la tribuna Sovietului Suprem al URSS „revoluția continuă în afacerile militare”⁵⁰, iar, doi ani mai târziu, mareșalul Sokolovski publica noua „Strategie militară” a URSS, momentul pentru care armata sovietică se pregătise timp de aproape șapte ani sosise, găsim-o aptă să dea un răspuns pertinent, cel puțin din punct de vedere conceptual, noilor realități militare internaționale.

Sub aspect românesc, această perioadă a marcat trecerea de la observarea cu strictețe a canonului ideologic sovietic la imprimarea unui curs național politicii militare românești de către comuniștii de la București. Supraviețuitori ai epurărilor post-staliniste, Dej și ai săi s-au angajat în căutarea unui dialog cu țările capitaliste dezvoltate precum și cu țările nealinate și în curs de dezvoltare pentru a se desprinde de legăturile ombilicale cu URSS. Demiterea mareșalului Jukov și sfârșitul perioadei de depolitizare inițiată de acesta, acuta reideologizare a forțelor armate inițiată de către Hrușciiov au fost ușor asimilate de comuniștii români. Din punct de vedere militar, o recuperare a tradițiilor românești revine în actualitate, iar dotarea cu armament și cu tehnică de luptă este aproape de apogeu, de acum încolo ne mai putând ține pasul cu dezvoltările mondiale. În esență, aceeași dinamică ca la Moscova iese în evidență: apogeul puterii politico-militare se suprapune peste condițiile socio-politico-economice care anunță sfârșitul sistemului sovietic.

¹ Procesul de „democratizare” se încheie odată cu proclamarea RPR, cf. *Etapă nouă, sarcini noi*, în

Armata, nr.1/1948, apud. Codrescu, C. (coord.), *Romanian doctrinal ideas and conceptions. A historical approach*.

² Garthoff, Raymond L., *Soviet Strategy in the Nuclear Age*, Londra, 1958, p. 60.

³ *Discursul ministrului apărării naționale la primul congres al PMR*, în *Glasul Armatei* nr.513 din 25.02.1948.

⁴ Vezi formularea lor vagă și incipientă în discursul lui Stalin ținut în fața activului de partid din Moscova cu ocazia celei de a 24-a aniversări a revoluției bolșevice și formularea precisă, definitivă din ordinul de zi al Comisarului Poporului pentru Apărare din 23.02.1942, cf. Stalin, I., *Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei*, București, 1952.

⁵ Mr. Pană, Ion, *Victorioasa știință și artă militară stalinistă* în *Glasul Armatei* nr.512 din 23.02.1948, col. Nikiforov, N. *Trăsăturile principale ale științei militare sovietice*, în *Graiul Nou*, nr.770 din 23.02.1948.

⁶ „Alături de teza despre factorii ce acționează permanent în elaborarea planurilor strategice de război, a campaniilor hotărâtoare și a operațiunilor izolate stă și altă teză, nu mai puțin importantă – despre rezerve” în Vorosilov, K., *Genialul conducător de oști al Marelui Război pentru Apărarea Patriei*” în *Glasul Armatei* nr.1078 din 06.01.1950.

⁷ *Din problemele pedagogiei militare sovietice. Bazele pedagogiei militare I*, în *Glasul Armatei* nr.547 din 04.04.1948.

⁸ *Un an de realizări pe tărâmul instrucției*, în *Glasul Armatei*, nr.469 din 01.01.1948.

⁹ *Concretizarea elementelor de doctrină militară în desfășurarea pregătirii profesionale a cadrelor II* în *Glasul Armatei* nr.495 din 04.02.1948.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Garthoff, Raymond L., *Soviet Military Doctrine*, 1953, p.177

¹² *Concretizarea elementelor de doctrină militară în desfășurarea pregătirii profesionale a cadrelor II*, în *Glasul Armatei* nr.495 din 04.02.1948.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ *Rolul și importanța factorului moral în război I*, în *Glasul Armatei*, nr.1077 din 05.01.1950.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ *Cinci ani de la epopeea Stalingradului*, în *Glasul Armatei*, nr.495 din 02.02.1948.

¹⁹ Ibid.

²⁰ „Atacând un inamic pe tot frontul dispozitivului său de luptă trebuie să fim în același timp cu mult mai puternici pe direcția loviturii principale și în momentul aplicării ei”. Cf. *Din problemele pedagogiei militare sovietice. Bazele pedagogiei militare III*, în *Glasul Armatei* nr.549 din 07.04.1948.

²¹ *Cinci ani de la epopeea Stalingradului*, în *Glasul Armatei*, nr.495 din 02.02.1948.

²² Regulamentul de luptă al infanteriei 1942(1945), p.6, cf. Garthoff, Raymond L., *Soviet Military Doctrine*, 1953, p.136.

²³ *Din experiența de război a Armatei Sovietice: Problema dispozitivelor de luptă în operațiunile de străpungere*, în *Glasul Armatei* nr.581 din 19.05.1948; *Lenin despre război și armată* în *Glasul Armatei* nr.1218 din 22.01.1950.

²⁴ *Problemele educației fizice în Armata Sovietică: Antrenamentul fizic al infanteriei* în *Glasul Armatei* nr.1430 din 02.03.1951.

²⁵ *Din doctrina și experiența Armatei Sovietice: Grupele de asalt în tranșee*, în *Glasul Armatei*, nr. 517 din 29.02.1948.

²⁶ Garthoff, Raymond L., *Soviet Strategy in the Nuclear Age*, Londra, 1958, p. 219; *Aviația sovietică de bombardament naval*, în *Glasul Armatei* nr.476 din 12 ianuarie 1948.

²⁷ *Rolul comandanților în ofensivă în lumina noilor regulamente*, în *Glasul Armatei* nr.588 din 27.05.1948, se citează afirmația lui Stalin „tehnica fără oameni este moartă”.

²⁸ Pană Ion, *Un an de realizări pe tărâmul instrucției*, în *Glasul Armatei* nr.469 din 1 ianuarie 1948, p. 2. Se evidențiază Directiva de Instrucție pe 1947/1948 și Direcția de Educație pe aceeași perioadă ca jaloane conceptuale pentru activitatea armatei.

²⁹ Oșcă, Al., *Poziția României față de sistemul de gestionare a crizelor din interiorul Tratatului de la Varșovia*, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 5-6/2002.

³⁰ *Lenin despre război și armată*, în *Glasul Armatei* nr. 1218 din 22 ianuarie 1950, p. 2.

³¹ Garthoff, Raymond L., *Soviet Strategy in the Nuclear Age*, Londra, 1958, p. 22.

³² Otu, Petre, *Concepții și doctrine strategice în perioada „Războiului Rece” [1945-1965]* în *Occasional Papers (ISPAIM)*, nr.15/2008, p. 25.

³³ *Ibid.*, vezi și Biblioteca Militară Specializată a Statului Major General, *Catalog de carte veche digitizată vol. I – De la Gutenberg la Google*, București, 2010, p. 30.

³⁴ *Pentru folosirea energiei atomice în slujba păcii și progresului*, în *Apărarea Patriei*, nr.2350 din 25 septembrie 1954.

³⁵ *Regulamentul de luptă pentru corp și divizie*, 1954, *Regulamentul de luptă pentru regiment și batalion*, 1954 etc.

³⁶ *Despre inițiativă în luptă*, în *Apărarea Patriei* nr.2675 din 17 martie 1955.

³⁷ *Despre mobilitatea în ofensivă*, în *Apărarea Patriei* nr. 3099 din 31 august 1956.

³⁸ *Despre influența dezvoltării tehnicii de luptă asupra metodelor de ducere a războiului*, în *Apărarea Patriei* nr.3143 din 22 noiembrie 1956.

³⁹ *Să ne însușim temeinic instrucția prin radio a trupelor*, în *Apărarea Patriei* nr. 3089 din 19 iulie 1956.

⁴⁰ *Mijloacele și procedeele protecției antiatomice*, în *Apărarea Patriei* nr.2551 din 20 octombrie 1954.

⁴¹ *Acțiunile de luptă în condițiile infectării radioactive*, în *Apărarea Patriei* nr.2584 din 27 noiembrie 1954.

⁴² *Despre mobilitatea în ofensivă*, în *Apărarea Patriei*, nr. 3099 din 31 august 1956.

⁴³ *Despre influența dezvoltării tehnicii de luptă asupra metodelor de ducere a războiului*, în *Apărarea Patriei* nr.3143 din 22 noiembrie 1956.

⁴⁴ *Despre mobilitatea în ofensivă*, în *Apărarea Patriei*, nr.3099 din 31 august 1956.

⁴⁵ Garthoff, Raymond L., *Soviet Strategy in the Nuclear Age*, Londra, 1958, p.61.

⁴⁶ *Din problemele ideologiei militare sovietice. Strategia și politica în Glasul Armatei* nr.600 din 10 iunie 1948.

⁴⁷ *10 ani de la victoria istorică a URSS contra Germaniei naziste*, în *Apărarea Patriei* nr. 2709 din 26 aprilie 1955.

⁴⁸ col. Bantea, Eugen, *Rolul factorilor permanenți în războiul modern*, în *Apărarea Patriei* nr. 2717 din 16 aprilie 1955.

⁴⁹ M.V. Frunze – un talentat organizator și conducător de armate, în *Apărarea Patriei* nr.2693 din 3 februarie 1955.

⁵⁰ Otu, Petre, *Concepții și doctrine strategice în perioada „Războiului Rece” [1945-1965]*, în *Occasional Papers (ISPAIM)*, nr.15/2008, p.31, vezi și *Raportul lui N.S. Hrușciiov la sesiunea Sovietului Suprem al URSS*, în *Apărarea Patriei* nr. 4163 din 15 ianuarie 1960.

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ: *MEMORIILE GENERALULUI MIHAI BUTTESCU*

Comandor (r) GHEORGHE VARTIC

Abstract

During the reign of Carol I and especially after Romania joined the Triple Alliance, an increased number of young Romanian cadets were sent to military schools in Germany and Italy in an attempt to modernize the Romanian army. The conduct of these officers before and during the “war of reunification” deserves to be remembered, and the memoirs of General Mihai Buttescu (himself an officer trained in Germany) prove to be an accurate illustration.

Keywords: *General Mihai Buttescu, First World War, Romania, King Carol I, Entente, Central Powers*

Noua orientare a politicii externe românești din timpul domniei lui Carol I și, mai ales, după semnarea tratatului de aderare la Tripla Alianță (1883) s-a reflectat și pe planul pregătirii tinerelor cadre ale armatei, tot mai mulți aspiranți la statutul de ofițer fiind trimiși să urmeze școli militare în Germania sau Italia unde făceau și stagii de practică la regimente. La revenirea în țară, ei erau încadrați în unități ale armatei române la comanda cărora întâlneau, nu de puține ori, ofițeri școliți în Franța sau Belgia. La intrarea României în Primul Război Mondial, numărul ofițerilor care absolviseră Kriegsschule la Charlottenburg, Anklam, Hanovra, Spandau sau Brück era superior celui al cadrelor care studiaseră la Saint-Cyr sau Fontainebleau. Modelul german părea a se fi impus, paradoxal, tocmai atunci când conducerea țării luase decizia de a se angaja în război de partea Antantei împotriva Puterilor Centrale.

Și într-un caz și în altul, readaptarea și integrarea tinerilor ofițeri la condițiile din țară nu au fost lipsite de dificultăți, dar rolul lor a fost foarte important în accelerarea procesului de modernizare a armatei române sub influența Occidentului. Este interesant de urmărit comportamentul acestor cadre în anii premergători războiului de întregire, dar și în campaniile desfășurate de armata română în anii 1916 și 1917. Pentru ilustrarea acestor aspecte, am ales câteva fragmente din memoriile fostului general(r) Mihai Buttescu, un reprezentant al generației de ofițeri formați în Germania, la cumpăna veacurilor XIX – XX.

* Cercetător științific, Centrul de Studii Est-Europene și Asiatice (CSEEA).

Mihai Butescu s-a născut la 3/15 noiembrie 1878, în satul Agapia din județul Neamț, fiu al preotului de mir al binecunoscutei Mănăstiri zugrăvite, în parte, de Nicolae Grigorescu. Absolvent al Școlii Fiilor de Militari din Iași, în anii 1894-1897, tânărul Mihai Butescu reușește al doilea pe listă la Școala Militară de Artilerie, Geniu și Marină din București, motiv pentru care este selecționat să urmeze o școală militară din Germania.

Din ianuarie 1899 și până în noiembrie 1901, frecventează cursurile Școlii Militare de Infanterie de la Anklam și efectuează stagiul de practică la Regimentul 87 Infanterie al Ducelui de Nassau din garnizoana Mainz.

La întoarcerea în țară este încadrat comandant de pluton în Batalionul 2 Vânători de Gardă „Regina Elisabeta”, dislocat inițial în garnizoana Constanța unde comandant al Companiei a IV-a era căpitanul Al. D. Sturdza cu un stagiul de aproape 13 ani în armata Kaiserului. Experiența germană în instrucția tragerii cu armamentul de infanterie îl recomandă ca profesor la Școala de Tragere pentru Infanterie de la Dadilov (astăzi, Mihai Bravu), mutată apoi la Slobozia.

Pregătirea teoretică și practică în școlile militare germane și în armata prusiană, cunoașterea limbilor germană și franceză, pe care le vorbea fluent, l-au făcut respectat în rândul tinerilor dornici să urmeze cariera militară, cărora le-a împărtășit din experiența sa și pe calea elaborării unor lucrări de specialitate, reușind să publice 14 volume.

Intrarea României în Primul Război Mondial îl găsește pe maiorul Mihai Buttescu (și-a ortografiat astfel numele din timpul stagiului în Germania) la comanda Regimentului 2 Vânători „Regina Elisabeta”, cu care va participa la luptele din zona Câmpulung, Bran, Șercaia, Făgăraș, Cincu Mic, Cincu Mare, Zărnești, Tabla Buții și Predeal în 1916, dar mai ales în marea operație de la Mărăști din vara anului 1917, când regimentul său creează prima breșă în poziția de apărare inamică. Pentru faptele de vitejie din acele zile, Regimentul 2 Vânători „Regina Elisabeta” și comandantul său, locotenent-colonelul Mihai Buttescu, au fost decorați de către Regele Ferdinand cu Ordinul „Mihai Viteazul”.

După încheierea ostilităților, Mihai Buttescu trece în rezervă și intră în politică, urmându-l pe idolul său, generalul Alexandru Averescu, fiind ales senator de Neamț și apoi de București din partea Partidului Poporului.

Odată cu declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, colonelul Mihai Buttescu a fost concentrat și a asigurat comanda Regimentului 3 Olt și a garnizoanei Slatina.

Avansat la gradul de general în retragere, Mihai Buttescu își doarme somnul de veci, din 24 decembrie 1963, la Mănăstirea Agapia.

Memoriile sale, scrise în perioada 1948-1957, totalizând peste 600 pagini de manuscris, își așteaptă publicarea. Iată, în avanpremieră, câteva fragmente ilustrative:

...Nu mi-am dat seama de dezvoltarea mea militară și nici de vreun folos ostășesc adus de mine plutoanelor ce-am comandat în garnizoana Mainz, decât după întoarcerea în țară, în garnizoanele Constanța și București; de aceea, le voi aminti în relația lor unele cu altele.

Înainte de plecarea din Berlin [...], îndată ce sosi Ministrul Beldiman, urmă recepția de sosire a noii echipe de tineret, de plecare a noastră, cu masa respectivă și cu plecările tuturor la destinația lor. Ajunși la București, cea dintâi vizită, ce primirăm la Hotel Metropole, vis-à-vis de Palatul Regal, fu aceea a Căpitanului Alex. D. Sturdza, fiul Ministrului de Război și Președinte al Consiliului de Miniștri, Dim. Sturdza¹.

Nu-l mai văzusem de trei ani; el sosise de la Berlin cu o săptămână înaintea noastră și era îmbrăcat în uniformă „Vânătorilor Reginei Elisaveta” cu No. 2, din garnizoana temporară Constanța.

Sturdza ne-a comunicat repartitia la corpuri, pentru ca să ne comandăm uniforme românești.

În al 2-lea de Vânători ai Reginei, eram numai Sturdza, Buttescu și Todicescu; ceilalți erau răspândiți, câte unul, prin alte regimente. Costică Oprescu, fiindcă obținuse de la Berlin învoirea de căsătorie la Coblenz [Koblenz], a venit după câteva zile cu tânăra lui soție și a fost reținut în cadrele Ministerului de Război.

După o săptămână, deși aveam uniforme gata și ne prezentasem totuși, după dorința Ministrului D. Sturdza, lui și Secretarului general, Colonelul Coandă (artilerie), în uniforme prusiene, sosi Regele Carol I, de la München și ordonă să ne prezentăm în Castelul Peleş, din Sinaia, în aceleași uniforme prusiene.

Pentru bucureșteni, uniforme noastre erau cu totul necunoscute și ațâțam curiozitatea tuturor, de la generali, până la ultimul birjar. De la fereastra vagonului cu care călătoream la Sinaia, am auzit pe un domn serios întrebând, pe peronul gării Ploiești, pe un șef de tren, dacă suntem ofițeri englezi; văzuse căciula de Husari a lui Gică Atanasescu.

În Sinaia, călcam pentru prima oară, văzusem atâta Europă și nu cunoșteam Sinaia. Pitorescul ei mă impresionează mai dulce ca cel de pe Lacul 4 Cantoane și mai impunător decât cel de la Lago-Maggiore. În locul fiorilor stârniți de stâncile și prăpăstiile elvețiene, aici simțeam viața dulce a pădurilor ce-mi stârnea un dor de vânătoare; iar în locul poeziei calme, cu dispoziții muzicale, încântătoarea predispoziție de la Lago-Maggiore, aici simțeam freamăt vijelios de codru și sunete de bucium pe toți munții.

Castelul Peleş îmi apărură ca un vis din basme, ce împodobește peisajul cu un aspect de majestate. Un Adjutant Regal ne conduse în biblioteca Regelui și când eram toți aliniați, apărură pentru prima oară Regele Carol I în fața mea. Îl văzusem pe portrete, pe monezi, pe cărțile de școală, pe pereții unor biserici ctitorite de dânsul, știam din cărți trecutul și faptele lui, eram mândru de a fi ostașul lui; dar în carne și oase nu-l văzusem până acum și încă atât de aproape de mine².

Era ceva mistic în simțirea mea, când m-am prezentat ostășește acestui om, trecut de 60 de ani, cu fața albă fină, barba încăruntită bine, nasul aquilin, sprâncenele aproape încruntate și ochii vii albaștri.

Ne întinse degetele arătător și mijlociu de la mâna dreaptă, pe care abia le atinserăm, și ne vorbi:

– «Mă bucur să văd pe cei dintâi ofițeri ai armatei Mele, pregătiți în cea mai puternică armată a lumii, că se prezintă atât de sprinteni și vioi. Ministrul meu de la Berlin mi-a arătat bunele aprecieri ale foștilor D-voastră

comandanți și am rămas foarte mulțumit de aceste aprecieri, pentru că, acolo unde a lucrat unul din D-voastră a lucrat un grăunte din România. Și aceasta are mare importanță».

«În al doilea rând – urmă Regele Carol – armata mea are nevoie de prefaceri în metodele pregătirii ei instructive și educative. D-voastră sunteți chemați a fi avangarda unor noi metode pe care le-ați practicat până acum. Nu mă îndoiesc că, din acest punct de vedere, potențialul armatei mele va fi rădăcit simțitor, cât mai curând».

«Vă urez să reușiți și vă zic: bine ați venit !»

Pe creierul meu au rămas încrustate aceste cuvinte, lângă cele scrise de V. Alecsandri pe placa Castelului Peleş:

„Eu Carol și-al meu popor
Clădit-am într-un gând și dor,
În timp de lupte, al meu Regat,
În timp de pace, al meu Palat.”

În timpul mesei, la care, pentru prima oară stam lângă Regina Elisaveta³, ca ofițer în Batalionul ei de Vânători de gardă, mintea mea, atentă la răspunsurile ce trebuia să dau Reginei, nu pierdea din vedere figura Regelui Carol I și își încrustă în versuri, impresia momentului:

„Azi vreau, cu sufletu-mi cucernic,
Să-mi fac Regatul mai puternic,
Ferit de jefuire și tumulturi,
Să-mi fac ostașii lei și vulturi”.

Impresiile cu care am plecat de la Castel au fost extraordinare.

Placa receptoare a creierului meu a fost încrustată prin cuvintele lapidare ale stăpânului suveran al armatei, cu o precisă misiune a întregii mele vieți militare: „rădicarea cât mai curând a potențialului armatei, prin noi metode de instrucție și educație, sprinte-nă și vioaie”(subl.a. – M.B.).

Știam că nimeni din țară nu ar fi putut să-mi dea directive în această misiune și mi-am luat singur cărma propriei mele bărci militare, conștient că voi întâlni grele valuri de înfruntat.

Întorși la Hotel „Metropole”, am găsit ordinele de prezentare la corpuri pe ziua de 1 Noiembrie 1901, care ne înștiințau că am fost încadrați în armata română, cu gradul de Sublocotenent, pe ziua de 15 Ianuarie 1900 (sic – G.V.). Mai aveam 15 zile de vizitat familiile⁴.

Dar curios mi se părea denumirea gradului, ca în armata franceză, cu termenul de „sub”-Locotenent, pe când în armata germană se evită acest iz de scădere, preferându-se expresivul „supra” (Ober) gradului imediat superior. Așa că, din „Locotenenți” ne numeam acum „Sublocotenenți”. Același grad, denumit ca în Franța.

Împachetarăm pe vecie uniforma prusacă și mă admiram în oglindă îmbrăcat în noua uniformă a țării mele: cizme de lac „Chantilly”; pantaloni negri cu vipușcă de postav verde; tunică scurtă de postav castaniu, cu două rânduri de nasturi, tăiată după aceea a Ulanilor prusieni, dar cu insignele vânătoarești: cornul, pe toți nasturii aurii și brodat în fir de aur pe reverurile gulerului, apoi manșetele de postav verde, încadrate de tresa de aur, ce se ridica pe mâneci, în formă de treflă, până deasupra înălțimii cotului, iar pe umeri epoleții de aur în formă de treflă; sabia strălucitoare albă, cu mânerul galben auriu, având pe el marca țării și monogramul încoronat al Regelui, era încinsă pe sub tunică, susținută de două curele acoperite cu late trese țesute în fir de aur, iar dragonul de la mânerul sabiei, era împletit din fir de aur și subțiri dungii de mătase albastră și roșie, întruchipând culorile drapelului; peste tunică încinsesem lungă eșarfă, cu franjuri de aur atârând din funda lor, peste sabie; era țesută ca și dragonul din fir de aur galben, bogat, cu dungile albastre și roșii ale drapelului. Pe cap, pusem pălăria vânătoarească a „Bersaglieri”-lor italieni, cu cocarda națională, ambrășamentul ei de aur și penajul lung de cocoș, în partea stângă a ei.

Era uniformă celor opt batalioane de vânători ai țării mele, cu singura deosebire că Batalionul nostru purta și monogramul încoronat al Reginei, pe epoleți, iar Drapelul, ce purta cea mai înaltă decorație din Războiul Independenței, 1877-78, purta și o coroană cu panglici de mătase, verzi, pe care erau brodate cu fir de aur cuvintele Reginei: „Laurii pentru cei morți, rozele pentru cei vii” – „Elisaveta”.

Eram, așadar, nespuse de fericit că pusem pe mine uniformă acestui Batalion de Vânători de gardă. Un Muschetar al Ducelui de Nassau s-ar fi găsit la locul lui, aici.

M-am despărțit de camarazi și am plecat la Agapia. În tren mă gândeam că toată Armata României se rezuma la 4 corpuri de armată, cu câte două divizii și, în plus, o Divizie Activă – cu efective sporite, în Dobrogea. La început erau numai 4 Batalioane de Vânători – câte unul de fiecare corp de armată – la Craiova, București, Galați și Iași. Apoi s-au mai înființat câte unul, iar Divizia Activă, neavând Vânători, se rândaua celelalte batalioane, câte 2 ani, în garnizoana Constanța, și acum se găsea acolo tocmai Batalionul Reginei, care își avea, normal, garnizoana în București.

Mă bucuram că voi cunoaște acum și Marea Neagră.[...].

.....

Constanța îmi apărură, din tren, odată cu valurile mării și cu nesfârșitul lor orizont, la fel, pentru cei de pe coaste, cu orizontul Mării Baltice sau acel al Oceanului Pacific.

Călătorisem cu amicul de școală de la Iași și de misiune în Germania, Todicescu Mihai, pe care l-am găsit în tren, în gara Pașcani și acum eram camarazi de batalion. În gara Constanța, ne aștepta un Sublocotenent, Stănescu Constantin, din același Batalion, care făcând serviciul de adjutant al Pieței militare, avea ordin să ne cuartirueze. El ne conduse la locuința, numită de camarazi „castelul fermecat”, o casă cu etaj, compusă din trei apartamente a câte trei încăperi – pe strada Cuza Vodă – cu două intrări și scări la etaj, o curte care dădea la locuința proprietarului din fund și o grădiniță cu flori, în față, la stradă; era aproape de Cazinoul ofițeresc (o construcție în stil semi-maur).

Ocuparăm, amândoi, apartamentul rezervat de la parter, cu două camere spre grădiniță cu flori, care comunicau între ele, aranjate: un dormitor cu 2 paturi și un birou comun și o cameră la subsol, destul de luminată, pentru ordonanțe.

Celelalte apartamente ale „Castelului”, care nu era decât o burgheză casă particulară, erau ocupate: acel de la etajul scării noastre, de Sublocotenenții din Reg. 9 Călărași – Stancov și Jugureanu – și celălalt apartament cu altă scară, de Sublocotenenții din Batalio-

nul 2 Vânători, Pârvulescu Diamandi și Clinceanu Constantin, și din Reg. 34 Infanterie, Pompilian.

Eram deci acolo: 7 ofițeri cu 7 ordonanțe și nici o cucoană și totuși castelul se numea „fermecat”. Patru ofițeri de Vânători, doi ofițeri din Cavalerie și unul din Infanterie – fiul proprietarului Institutului de Domnișoare, bine reputat, din București.

Și câte cucoane nu studiaseră în acel institut pentru ca să nu-l cunoască pe ofițerul Pompilian. Ne prezentarăm în mare ținută la Comandantul Batalionului, bărbat zvelt și blond, Maiorul Emil Romanescu, ginerele vechiului boier moldovean, Bogdan, cu domeniul din Dobreni-Neamț. Era de față și ajutorul său, Căpitanul Conta Chiriac, fratele filosofului Conta, fost Ministru⁵; ambii, la ținuta noastră de prezentare, strict oficială și riguros prusacă, – nu cunoșteam alta – au răspuns, într-o ținută similară, că suntem repartizați: eu, la Compania 1-a a Căpitanului Neicu Petre, și Todicescu, la Comp. 4 a Căpitanului Sturdza Alex., pentru ca să încadrăm capul și coada Batalionului. După aceasta, eu am fost reținut și am rămas singur cu ei.

Căpitanul Conta îmi strânse mâna zicându-mi:

– Ca nemțean ca D-ta, te felicit că avem și noi nemțenii cu cine ne fâli, ești mândria noastră; bine ai venit ! Iar, Maiorul îmi puse vesel mâinile pe umeri spunându-mi într-o moldovenească clasică:

– Măi puștiule, di când îmi tot povestia tat'tu di tini ! Nu mi-am închipuit să te pot ave în Batalion. Palatul Regal v-o împărțit în țară. Doar eu nu-s numai nemțean di la Dobreni, eu îs prietin bre, cu tat'tu; să vezi cum o fost. Amu doi ani eram Căpitan și ducându-ne cu alți ofițeri, cântând într-o birjă jidănească, spre M-rea Agapia, la o cotitură, în Poieni, unul din cheflii a vrut să ia hăturile din mâna birjarului și caii ne-au răsturnat pi tăți; di pi-o podișcă, într-o gârlă di moară. Ne-am pomenit că un docar oprise în drum și un preot o vinit și ni-o scos de acolo și apoi a plecat.

A doua zi era Santa-Măria ș-o fost slujbă mare di hram la Mănăstire, slujau 12 preoți în jurul celui ce ne scosese din gârlă.

L-am cunoscut apoi, am răs mult și ne-am împrietenit o vară întreagă; era tat'tu.

– Și-acu, cu ce gând ai venit aici? mă întreabă Maiorul râzând. Și-i răspunsei, cam în glumă:

– Vreau să reformez metodele de instrucție și educație.

– Taci, bre ! Da tu li știi pe ale noastre?

– Nu-mi trebuie multe zile să le cunosc.

– Tare-s curios să văd și eu treaba aiasta, încheia întrevederea Maiorul meu Comandant.

Era ora „raportului”. În sala de conferințe așteptau toți ofițerii ordinele comandantului scrise și semnate, în condica specială, de ajutorul său, Căpitanul Conta.

Când am intrat acolo, însoțiți de Maior, am fost prezentați Corpului ofițeresc, după care s-au citit ordinele, care fixau programul de la zi la zi, pe întreg Batalionul; așa că nimeni nu avea grijă de ce urmează să facă pe ziua viitoare, pentru că primea de-a gata ceea ce era de făcut. Și se făcea serviciul ordonat, așa ca să se umple timpul fixat. Am fost formidabil surprins de această metodă; și că, pentru acest lucru, absolut toți ofițerii Corpului erau imobilizați vreo oră cel puțin; orice fel de alte interese ale unității lor i-ar fi reclamat în alte părți, ca, de pildă, masa trupei, magazia de echipare, armament și accesorii, reclamații și doleanțe ale trupei etc.

După retragerea Maiorului și a Căpitanului Conta, Căpitanul Sturdza, care se prezentase cu o săptămână înaintea noastră la corp, ne prezintă pe ceilalți ofițeri, printre care: Căpitanul Alex. Negri, nepotul celebrului om de stat, Costache Negri, fost 2 ani la stagiul în armata austriacă, comandant al Companiei a 2-a; Căpitanul Harhas, comandantul Companiei a 3-a, fost 7 ani la stagiul în armata austriacă; Locotenentul Gheorghe Cantacuzino (Zizi), absolvent al liceului „Saint-Louis” din Paris și al Școlii militare franceze, de la Saint-Cyr⁶; Locotenentul Vasiliu Năsturel, nepotul Generalului Vasiliu Năsturel, comandantul Diviziei Active din Constanța, veche familie de boieri craioveni, fost 2 ani la stagiul în armata austriacă și căsătorit cu o principesă rusă⁷; Sublocotenentii Richard Petrescu, fratele Prefectului Poliției Capitalei Emil Petrescu, Rizescu Ștefan, Procopiescu, Haralambescu etc.

Era, într-adevăr, un Batalion de Gardă Regală, cu vechi ofițeri, care cunoșteau și alte armate, dar care nu putuseră să schimbe nimic din rutina aproape seculară, atotputernică în întreaga oștire.

Mă gândeam la „rodul” ce-aș putea da cu privire la misiunea superioară ce mi s-a fixat de Rege – personal – prin lapidara-i cuvântare de la Sinaia. Despărțindu-ne, am plecat cu Căpitanii noștri; eu cu Neicu, și Todicescu cu Sturdza, la companiile respective, unde cunoscurăm pe sergenții majori, la 1-a Moldoveanu Constantin și la a 4-a Tăbârcă – teroarea Batalionului.

Și a doua zi începui serviciul, fiind hotărât să nu aduc nici o inovație vreo 3-4 zile, până să pot observa ce se petrece; dar mă întâlnisem cu Sturdza să obținem de la Maior deslegarea de ordinele la raport, contra răspunderii ce ne luăm pentru pregătirea recruților, care tocmai veneau la încorporare. Și aceasta ni s-a dat, cu rezerva aprobării ulterioare a Ministrului de Război, care era tatăl lui Sturdza.

.....

Sergenții-Majori cu magazionerul și opt instructori (2 sergenți și 6 caporali) erau ocupați cu echiparea a câte 60 recruți de companie, în ținuta de cazarmă; rămânând în magazia companiei ținuta de oraș și în magazia Corpului ținuta de război, precum erau ordinele în vigoare.

Intendenții, care administrau „părțile anuale” de primenire a acestor ținute, căutau să realizeze economii din aceste „părți anuale” reglementare, în așa măsură încât ceea ce trebuia să fie ținută de cazarmă era de fapt ținută de oraș, iar cea de cazarmă era atât de ruptă și peticită, încât nu era bună nici ca ținută de corvoadă. Ori, tocmai în această ținută flenderită ne apărură plutoanele noastre de recruți.

La vederea lor, am rămas uluiți; căpitanul Neicu, care era de față, mi-a explicat cele de mai sus și numai atâta am putut spune Căpitanului.

– Eu nu pot cere și nu-i pot deprinde pe acești tineri să fie stăpâni și nu robi ai lor înșile, să fie stăpâni îndrăgostiți de arma ce le-o voi pune în mână, să mi se supuie ca

stăpâni și nu ca robi. Vreau devotament de stăpâni și nu umilință și ură de robi.

– Dar, toată lumea pe aici, răspunse Căpitanul, știe că disciplina prusacă este o disciplină oarbă.

– Fiindcă n-o cunoaște decât în aparență, răspunsei. Schimbați-mi îmbrăcăminteaa aceasta rușinoasă pentru acești fii de gospodari și veți vedea, după trei luni, ce fel de disciplină este disciplina prusacă.

– Aceasta e peste puterea mea, răspunse Căpitanul îngândurat.

Eu am plecat apoi să vorbesc cu Sturdza și Căpitanul veni după mine. În curtea din dosul Companiei a 4-a, un foc uriaș mistuia toate aceste efecte de cazarmă în fața lui Sturdza și a lui Todicescu, iar Sergentul major Tăbârcă arunca mereu efectele în foc. Căpitanul Neicu a rămas trăsnit și abia spuse lui Sturdza:

– Codul de Justiție Militară prevede pușcări pentru distrugerea de efecte militare. Numai intendenții, după ce le clasează ca reformături, le vând la licitație publică. E foarte grav ceea ce-ai făcut.

– Bine, spuse Sturdza, fac un act revoluționar!

Maiorul, fiind obligat să facă raportul de rigoare asupra faptului, ne chemă pe „prusaci” și ne spuse:

– Fac și eu un act revoluționar; am dat ordin ca recruții să fie instruiți cu ținuta de oraș. Sturdza va ști să iasă din încurcătură, dar mi-e că și Buttescu va pune pe foc ținuta recruților lui; apoi nebunul de Zizi Cantacuzino și alții.

Într-adevăr, medicii Ministerului au constatat că efectele fiind infectate de microbi, au dispus ei ca să fie arse în interes sanitar. Și forma se îndeplinise, pe când noi ne mândream cu recruții noștri îmbrăcați elegant la toate exercițiile.

Întâmplarea aceasta s-a răspândit ca fulgerul în toată armata, de la Severin la Dorohoi, în toate armele și serviciile, așa încât toți șefii de corpuri și indendenții cereau de la cunoscuții lor din Constanța, adevăratul motiv militar – nu simplu capriciu – pentru care s-a înlocuit ținuta de exerciții cu aceea de oraș, la Batalionul nostru de Vânători.

De nenumărate ori am repetat celor ce mă întrebau motivul expus Căpitanului Neicu, ceea ce a stârnit în toate garnizoanele discuții asupra modului de conceput „Disciplina în armată”.

Era un început de reviriment.

Comandantul Diviziei Active, Generalul V. Năsturel, fu informat de nepotul său asupra refuzului meu de a instrui recruții în ținuta de corvoadă și a motivului expus Căpitanului, înainte de a ști ce face Sturdza. Generalul profită de ocazia de a ne întoarce vizitele ce-i făcusem cu Todicescu și când era în biroul nostru, unde-l primirăm, mă întrebă:

– Prin ce vei obține D-ta o disciplină conștientă de stăpân, fără frică, de la recruții D-tale.

– Identificând sentimentele recruților, credința ce au în Dumnezeu cu sfințenia de patrie; iar respectul și ascultarea tuturor gospodarilor – nu robilor – față de Mitropolit și preoți, cu respectul și supunerea față de Rege și ofițerii lui; pentru aceasta s-au legat toți românii prin jurământul făcut cu mâna pe drapel, mai mult decât prin botezul de când erau copii. Supunerea nu este decât ascultare imediată. Noi toți suntem Patria, continuai să-i spun Generalului, care era un fel de șoarece de bibliotecă, foarte citit și scriitor militar. Noi românii, cu toți ai noștri, bătrâni și bunici din morminte, cu copiii și nepoții ce vor veni, noi toți, suntem „Patria” și ne apărăm unii pe alții, conduși de Rege și ofițerii lui. Pentru aceasta trebuie o supunere vioaie și sprintenă, cu care ne vom deprinde în armată, prin exerciții.

– Frumos, ce spui D-ta, dar modul de a concepe acele exerciții și modul de a le aplica? întrebă Generalul cu o vădită îndoială.

– Aș putea să răspund printr-o conferință, Domnule General? întrebai.

– Da! Pe când? Voi chema la Cercul Militar pe toți ofițerii Diviziei, din Cernavodă, Tulcea, Constanța. S-o fixăm peste 15 zile; iată că-mi notez; despre ce vrei să vorbești?

– Despre Inițiativa și Libertatea de Acțiune în Armata Germană.

– Oho! Foarte interesant. Dar de ce te-ai gândit tocmai la aceste largi concepții?

– Îndrăznesc, răspunsei, să arăt că aceste doctrine se practică zilnic în cuibul de educa-

ție militară, compania; și că Disciplina prusacă, nu numai că nu e oarbă, precum am auzit aici, ci este vioaie, conștientă și sprintenă; nu are nimic contemplativ în ea și se recunoaște de la prima vedere a unui ostaș format, datorită metodei bazate pe „inițiativă și libertate de acțiune”.

Am păstrat până azi manuscrisul acelei conferințe, semnată Sublocotenent Buttescu, pe care am ținut-o la termenul fixat, cu oarecare emoție. Vorbeam pentru prima oară și mi s-a spus că aveam în vorbire și oarecare accent străin – nu se împlinise nici o lună de la întoarcerea în țară –; vorbeam, timp de o oră, în fața mai multor Generali și Colonei și alte grade ofițerești din toate armele și marină, vreo 90-120 de ofițeri. Și azi citesc acea conferință, fără a mai avea ceva de modificat la ea. A fost atât de impresionantă, încât Colonelul șef de Stat-Major al Diviziei mi-a cerut-o spre copiere.

După elogiile aduse de General, am fost luat în primire de camarazii Vânători de gardă și am plecat cu ei.

În timpul iernii, am introdus cel dintâi exercițiu de scrimă cu arma, pentru atacul piept la piept, folosind arme construite simplu, din lemn butonat cu piele, plastroane și mănuși capitonate și măști de sârmă grosuță. Ca lei se repezeau recruții unul contra altuia, pentru a-și dezarma, prin anumite mișcări, adversarul. Ajunseseră la o abilitate impresionantă. Pentru restul activității lor întrebuișam tot ce-am învățat la Mainz; abia acum îmi dădeam seama cât de multe și necesare erau deprinderile câștigate la Mainz.

În Ianuarie, mi-am scos recruții la trageri cu cartușe de război, așa că într-o lună fiecare făcuse, sub control personal, 5-6 ședințe și căpătaseră o încredere mare în îndemânarea și precizia lor la tragere. Era un lucru nemai-pomenit în armata română, unde arma nu folosea decât pentru lupta cu baioneta (care nu se exercita nici asta), iar pentru tragere, numai așa de curiozitate, odată, în timpul verii, acei ce nu erau în „concediu de economii”.

Toate companiile de la Regimentul 34 Infanterie îmi dădeau cartușe, cu lăzile, pentru că le scăpam de corvoada de toamnă, de a pune oameni să le prefacă în tuburi, ce

trebuiau predate, după ce gloanțele erau trase în mare.

Era doctrina necesară de a obține victoria prin lupta cu baioneta, iar prescripția regulamentară, „asaltul este numai consacrarea victoriei, în prealabil câștigată prin foc”, rămăsese literă moartă față de rutină.

De aceea, în Martie 1902, am publicat o traducere a tragerilor de la Școala din Spandau și Jüterboog (Jüterbog, 60 km SV de Berlin), în colaborare cu Căpitanul Al. D. Sturdza și Sublocotenentul Mihai Todicescu, intitulată: „Atacul Infanteriei Germane în 1902”, în care se arată cum se câștigă victoria prin foc.

Perioada de formare a recruților, fiind terminată la [în] Martie, ei mi-au fost inspecți de General și toți Coloneii din garnizoană. Nu numai șefii, dar și eu și recruții am rămas încântați de cum s-au produs, și la atacul cu arma și la trageri, mai ales, și la celelalte exerciții de luptă individuală și de patrulare, în câmp, și mai ales la defilarea în pas prusian.

Generalul, convins că reușisem în tot ce conținea conferința mea de iarnă, a făcut raport Ministerului, anexând conferința cu referat, că a constatat în realitate înfăptuirea acelor principii și a mers ca să susție, personal, reglementarea acelor principii.

Rezultatul fu că această conferință, ajunsă, prin Ministrul D. Sturdza, în mâna Regelui Carol I, a format temeiul Înaltului Decret Regal din 10 Mai 1902, publicat și în Monitorul Oastei, care reglementează în toate armele „Inițiativa și Libertatea de Acțiune”, în special a comandanților de Companie, Baterie și Escadron.

Când am citit acest Înalt Decret în Monitor, l-am comparat cu manuscrisul Conferinței mele și văzând că nu lipsește nici un principiu expus de mine, mi-am zis: „Iată un rod al meu, pe placul Regelui !”.

.....

20 August [1916], orele 2 după prânz

Regimentul de Vânători al Reginei Elisaveta – cele 10 contingente mobilizate și echipate de război – își imbarcase în vagoanele a

două trenuri toate vehiculele încărcate, toți caii și personalul trenurilor sale de luptă și regimentar; iar 9 companii de vânători, pușcași și mitraliori așteptau, în linie, pe rampa B.M. a gării București, sosirea Familiei Regale.

Alte două trenuri, a câte 40 vagoane, erau trase la rampă pentru ostășime; fiecare vânător își cunoștea vagonul său și ușa pe care trebuia să intre la locul lui.

Ca comandat al acestei ostășimi, ce trebuia să plece la război, peste o oră, dădusem ordin de facere a piramidelor de arme și de repaus, pentru a îngădui familiilor să-și îmbrățișeze încă odată pe cei ce se despărteau de ele.

Se petreceau scene mișcătoare – lacrimi și surâsuri, râsete și tachinării, între prieteni sau frați, sărutări ascunse și chiuitori din partea celor ce râvneau și n-aveau pe nimeni aici [...].

În lumea ce însoțea la gară pe cei ce plecau era și Doctorul Palatului, Romalo, al cărui fiu Grigore Romalo, inginer, era Locotenent mobilizat în Regimentul meu. Eu nu-mi alesesem încă un ofițer adjutant și doctorul mă roagă să-l accept pe fiul său. Am acceptat, pentru că fiul său dispunea de un cal frumos, înalt și negru, pur sânge englez, oferit lui de Principesa Sutz.

Mi se părea că locul acesta era râvnit și de locotenenții de rezervă, Simionescu-Râmniceanu, șeful de cabinet al Primului Ministru Brătianu, cronicarul muzical al ziarului „Universul” care semna „Sym”, dar care n-avea cal, precum și fiul Generalului Crăiniceanu, care nu avea nici el cal. În urma alegerii ce am făcut, Râmniceanu deveni Adjutantul Maiorului Penescu, iar Crăiniceanu, imediat ce-am ajuns la Câmpulung, a fost detașat telegrafic la Cartierul Armatei.

Trompetul șef, Blegescu, cu goarna lui, sună clar și puternic Onorul Regal.

Într-un minut, două mii de ostași își desfăcură piramidele de arme și-și verificau alinierea și ținuta. Ofițerii, cu săbiile afară, interveneau prin semne, fără zgomot.

Două mașini regale și una cu Ministrul opriră. Am comandat Onorul și întreaga Familie

Regală cu Principi și Principese trecu în revistă Regimentul Vânătorilor Reginei Elisaveta, în uralele nesfârșite ale miilor de ostași, ale miilor de cetățeni, rude și prieteni, ale celor din toate patru trenuri garate la rampă.

După revistă, Regele, strângându-mi mâna prelung îmi spuse:

– Am credința că printre celelalte regimente ale armatei mele, acest regiment va străluci. Vă urez glorie și drum bun !

Am salutat Familia Regală; Regina și Principele mi-au răspuns cu surâsuri grațioase și repetate aplecări din cap; iar, la comanda mea – „Îmbarcarea ! Fuga-Marș !” – în trei minute, Regimentul dispăru în vagoane; nu mai era nici un ostaș pe rampă. Prinții Carol și Nicolae mă conduseră până la vagon și de îndată ce m-am urcat, locomotiva fluieră; am ieșit la fereastră, trenul pornise, și pe când toată ostășimea de la ferestre, aclama plecarea, Brătianu ridicase pălăria, iar Prințul Carol, de lângă Rege, îmi strigă:

– Scrie des, tată Mișule !

Ofițerii mi-au spus apoi că ar fi văzut pe Regină privind cu un surâs pe fiul ei. Le-am răspuns că românul face fel de fel de glume și pe seama lui Dumnezeu dacă cobora cu Sfântul Petru printre români.

În tot timpul călătoriei până la Câmpulung, ofițerii discutau despre acțiunea noastră ofensivă, fulgerătoare în Ardeal, care trebuia să ne ducă la Budapesta, cum ne-am dus la Sofia, în 1913, deoarece toate rezervele austro-ungare și germane erau pe fronturile Italiei și Franței.

Apoi discuții asupra alegerii momentului politic și asupra alegerii momentului militar pentru începerea acțiunii războinice animau și pe ofițerii de rezervă care făceau politică, și pe ofițerii activi care nu se amestecaseră niciodată în chestiuni politice. Nepriceperea unora în domeniul celorlalți dădu naștere la fel de fel de controverse pe care fusem rugat să le limpezesc eu, deși nu făceam politică.

Eu le-am precizat:

– Războiul este forța întrebuițată de Politică pentru a-și atinge scopul. Forța care iese victorioasă modifică sau nimicește Politică forței învinse. Momentul începerii războiului aparține deopotrivă Politicii ca și

Forței de care dispune; pentru că sunt egal de interesate, și la victorie și la dezastru.

În cazul nostru, cred că Politică a avut în vedere faptul că, dacă mai întârziem, atunci intervenția efectivă a Americii ar fi făcut inutilă pe aceea a noastră, iar forța noastră militară a găsit că și situația rezervelor adversarului, concentrate acolo de unde venea pericolul american, căutând a obține deznodământul înaintea sosirii acestora, ar fi un moment favorabil de începere a războiului nostru. Deci, l-am început.

Dar – continuam eu cu expunerea – Războiul odată început, își are legile lui, păgâne față de politică. Acțiunea pe linii interioare, creată de Napoleon, pentru cel ce luptă pe mai multe fronturi, constituie o doctrină perpetuă a războiului. Germanii o cunosc prea bine căci ea a fost creată pe pielea lor. Trebuie deci să ne așteptăm, conform acestei doctrine, ca noi, adversarul lor cel mai apropiat, să fim loviți cu toate forțele lor, mai înainte de acțiunea americană care va fi preîntâmpinată și ea cu toate forțele după zdrobirea noastră.

Chestiunea este pentru ei atât de urgentă și de vitală, încât o rezistență a noastră, posibilă în munți, va trebui gătușită, cel puțin și de la Sud de peste Dunăre. Și aceasta va trebui să se producă fulgerător. În tratatul nostru de alianță cu aliații s-au stipulat și măsurile necesare acestei situații aproape sigure: armatele de la Salonic și armatele rusești de Dobrogea și Muntenia.

Așadar, cred că nu vom merge de astădată așa ușor, ca la Sofia. Ne trebuie multă artă, ca să atragem, ca un paratrăsnet, toate rezervele adversarului, să le uzăm aici, cât mai substanțial, tot timpul necesar sosirii americanilor și apoi să le lăsăm acestora gata istovite.

Aceasta este prima înfățișare a războiului nostru, privită de mine ca militar.

Începură apoi a se împăca părțile contraversante cu această perspectivă a războiului nostru, dar unii, socotiți politicieni germano-fili până acum, răspundeau tachinărilor că și Maiorul – adică eu – a fost ofițer prusian. Le-am răspuns net:

– Și cei mai buni prieteni se bat în duel pentru o damă iubită. Aș avea o satisfacție

deosebită să mă încrucșez în luptă cu „Friții” mei – von Brandenstein, von der Lippe, von Krug, von Franke etc. – sunt sigur că le-ar face plăcere și lor, cu atât mai mult cu cât lupta ar fi mai crâncenă.

Între ofițerii de rezervă se găseau, parte amici ai liberalilor lui Brătianu, care conducea politica, având la Ministerul de Război pe un General de artilerie, Iliescu⁸, preocupat probabil de nevoia de artilerie pentru armată, iar ca șef al Statului Major al Armatei, pe un General Zottu⁹ de geniu, preocupat probabil de rezistența fortificațiilor în munți. Altă parte a rezerviștilor mei erau amici ai conservatorilor de diferite nuanțe, care se mirau că tocmai acum nu s-a pus la conducerea Statului Major General un om de o valoare bine reputată și experimentată ca Generalul Averescu. Prin concepția și energia acestui General, țara a fost ferită de intervenția armatelor austro-ungare și rusești în timpul evenimentelor interne din 1907; prin concepția și fulgerătoarea ei executare, condusă de acest General, țara a pacificat Balcanii și lumea în anul 1913, sporindu-și hotarele și acuma să nu fie chemat? Tocmai acuma! Ei făceau răspunzători de aceasta pe liberali, care în 1909 au debarcat din Minister pe acest General, trimițându-l la o Divizie în Tr. Severin, pentru că nu s-a înscris în partidul lor. Regele, când l-a întâlnit, i-a spus în 1911 – abia începuse războiul balcanic – că, „nu va merge în război fără Generalul Averescu la dreapta sa”. Era Carol I care în 1913 s-a ținut de cuvânt și n-a greșit.

În noiembrie același an, când conservatorii lui Titu Maiorescu care realizaseră cu Averescu Pacea lumii, trebuiau aruncați de la guvern de liberali, Averescu, după sfatul Regelui, își ceru mutarea de la Stat Majorul General al armatei ca să nu fie aruncat și el de acolo de liberali¹⁰! Iar, la planul de înzestrare urgentă a oștirii, prezentat de Averescu, Regele Carol I, care avusese întrevvedere, cu șase luni înainte, cu fiul împăratului Wilhelm, îi spuse: „Să știți că pentru vreo cinci ani vom avea liniște în Europa”. Adică, până în 1918. Evenimentele s-au precipitat, deci, cu patru ani înainte. Ce bine ar fi fost să se fi lăsat Averescu să desăvârșească el așa

cum propusese înzestrarea armatei ! Nu în pripă, așa cum a încercat s-o facă Iliescu.

Nu mă mai preocupa polemica aceasta postumă, și-mi rămăsese în cap numai termenul de 1918, când Împăratul Germaniei – era informat desigur – credea că se vor produce în Europa evenimente care să intereseze Germania, până la un război. După pacificarea Balcanilor, nu mai vedeam atât de grave evenimentele posibile, decât în Rusia.

N-aveam nici informații, nici cu cine discuta această gravă problemă a celui mai apropiat aliat al nostru de care atârnavă atât de importante clauze ale tratatului de alianță militară.

Precipitarea evenimentelor, prin asasinaatul de la Sarajevo, este datorată unei voințe străine de aceea a Împăratului Germaniei; a fost, credeam atunci, provocarea unuia care a voit să prăbușească o șandramă. Naționalitățile din Imperiul Habsburgic nu erau organizate pentru o astfel de acțiune, ele nu aveau pe omul cu o astfel de voință; dar puteau fi speculate în „naționalismul” lor, de o voință mai puternică decât a lor.

Asociind această concluzie cu prima, am conchis că voința care a provocat acest război se găsește Rusia și trebuie să fie de natură a nu se opri la dărâmarea șandramalei vecinului, cruțându-și-o pe a sa; dimpotrivă, a dat de lucru vecinului, ca să-și poată dărâma, după voie, propria sa șandramă.

O grozavă îndoială mă cuprindea despre soarta noastră; totuși, nu credeam ca puterea Țarului să poată fi nimicită când armatele erau în mâna lui și operau pe teritorii străine.

Am debarcat la Câmpulung Muscel, unde am cantonat o noapte cu tot Regimentul.

A doua zi dimineață, am pus în marș întreaga coloană, spre Nămești – Rucăr – Podul Dâmboviței – Bran. Am trecut o noapte la Bran.

Impresiile superbe la trecerea Carpaților ne alungau orice gânduri întunecate.

22 August dimineața, la ora 5, în Bran.

Eram în țara vecină, treceam pe lângă fostul stâlp de frontieră. Partea activă, cu Maiorul Penescu, se găsea la Șercaia. Am vizitat castelul medieval de pe un vârf de stâncă, care îmi amintea castelele de pe stâncile Rhinului, dar mai mic și mai cochet, și

m-am mirat de existența acolo pe stâncă a unui puț în mijlocul curții închise de laturile etajate ale castelului.

Branul, cu casele devastate, mobile sfărâmate aruncate prin curți și pe străzi, geamuri și uși sparte, fusese victima răzbunărilor populației maghiare împotriva celei române, în zilele de retragere a maghiarilor odată cu armatele lor.

După ceai, la ora 7.30, am încolonat Regimentul și am pornit, trecând un pârâu pe lângă Dealul Muscelului, prin satul Tohani, prin pădurea cu satul Poiana Măru-lui, până la Șinca, unde am poposit așteptând noaptea.

Niște tunuri se auzeau bubuind de pe dealurile „Catonadomb” (situat în vecinătatea satului Hălmeag, comuna Șercaia, județul Brașov – n.n. . G.V.). din dreapta Oltului, în dreptul Șercaiei de la capul podului de peste Olt. Acolo, sub șoseaua Șercaia-Făgăraș, își săpase tranșeele de adăpostire batalionul activ al maiorului Penescu. La Șinca eram așteptat de agenții de legătură ai lui Penescu și cum începu înserarea am pornit coloana cu intervale și distanțe între unități, ajungând, fără a fi trezit vigilența inamică, pe strada mare, la adăpostul caselor orașului Șercaia; iar trenul regimentar a fost lăsat la Șinca. Rezerviștii companiilor 1-4 ai Maiorului Penescu au fost conduși de către delegații companiilor active, pe poziție, iar eu cu Batalionul II am rămas pe loc până se refăcu ordinea de bătaie a regimentului mobilizat. Am dormit prima noapte în tranșeea lui Penescu, noapte cu lună, cu stele și cu bubuituri de tun. Penescu m-a pus la curent cu situația generală și cu evenimentele de mică importanță operativă, în afară de aceea că Oltul ardelean își ducea de veacuri apele sale la o sută de pași de noi.

Regimentul nostru făcea parte din Divizia a 3-a, comandată de Generalul Niculescu Marin, Corpul II armată, comandat de fostul meu șef de brigadă din Ploiești, Generalul Cottescu, din Armata a II-a, comandată de Generalul Crăiniceanu, fostul ministru de război¹¹, care mi-a dat prima companie de mitraliere la Școala de Tragere, care ținea locul titularului comandant, Generalul Averescu.

Posturile de comandă ale acestora erau necunoscute încă, iar zona noastră de adunare, precum se vede, era fixată chiar pe zone operative.

24 August – 10 septembrie

Trei copii, între 16-17 ani, echipați ca „Cercetași” se prezentă chiar în tranșee, declarând solemn că ei vor să lupte în Regimentul căpeteniei lor, Prințul Carol, pentru România Mare. Ei au venit și cu două biciclete, pe care le-au lăsat la trenul regimentar de la Șinca și ne-au adus și un ziar din București în care era publicat primul Comunicat al Marelui Cartier General:

„Pe frontul de Sud inamicul a atacat pe întreaga frontieră. La Bazargic inamicul a fost respins; pe restul frontului luptele continuă”.

22 August

Am comunicat copiilor satisfacția Regimentului pentru sentimentele lor înălțătoare și, în același timp, principiul militar că ei, ca minori, pot aduce mari servicii armatei, însă nu în zona operativă unde femeile și minorii, ca și bătrânii etc. sunt evacuați pentru interese umanitare. Ei pot fi de mare folos la comandamentele de etape și la spitalele din zona interioară; lupta n-o pot ei face dacă n-au învățat-o; să aștepte, deci, încă 1-2 ani, căci războiul nu se termină așa ușor.

I-am sfătuit să se prezinte la „Crucea Roșie” din București, unde li se va da de lucru, căci este sigur nevoie de ei acolo. Le-am dat o scrisoare pentru soția mea și ceasornicul meu care trebuia reparat. Soția mea îi va călăuzi în dorința lor.

Le-am stâns mâna „cercetășește” și copiii au plecat¹².

Două săptămâni au trecut fără să facem vreo acțiune. Când o să mai ajungem la Budapesta? Habar n-aveam ce e cu comandamentele noastre; auzisem că Comandamentul Armatei era la Ploiești și că ar fi fost bombardat, de unde apoi a plecat nu se știe în ce parte. Auzisem că Generalul Averescu a fost luat de la noi și a fost trimis pe Frontul de Sud! Oare era nevoie acolo de el, ori aicea ca s-o împungem înainte la Budapesta? N-or fi venit încă rușii acolo, unde trebuiau să fie! Ori, vor fi venit și nu pot face

nimic! Nedumerire. În fine, aflară că s-a instalat la Codlea, aici în Ardeal, Comandamentul Armatei a II-a cu șeful de Stat Major, Generalul Mărdărescu, persoană cunoscută bine de mine; mi-am zis: „o să iasă prost, dacă nu-i aici comandantul Averescu”. Cum însă șeful biroului Operațiilor era Colonelul Gheorghe Dabija, iarăși bine cunoscut de mine, m-am liniștit; inteligența și orizontul lui de vederi erau o bună garanție. Vom mișca deci înainte și nu vor mai râde cei câțiva honvezi, cu cele două tunuri de pe Catonadomb, că ne-au ținut în loc două săptămâni pe Regimentul Vânătorilor Reginei României¹³!

Într-adevăr, în seara de 10 Septembrie am primit ordin de cantonament în satul Vad, situat mai înapoi, la răsărit de șoseaua Șinca-Șercaia, unde am așteptat ordinul operativ de a forța trecerea Oltului și de a pune stăpânire pe muntele „Catonadomb”.

Ultimele patru zile ploile au umflat apele Oltului, iar podul de la Șercaia era sub bătaia artileriei și infanteriei inamice.

Sectorul operativ, ocupat de două batalioane din Regimentul 28 (?) Infanterie și două baterii de obuziere din Regimentul Locotenent-colonelului Polizu, pus sub comanda Maiorului Penescu; iar Regimentul Vânătorilor, sub comanda mea, trebuia să forțeze trecerea Oltului și să cucerească muntele.

Am dispus ca Regimentul să se odihnească toată ziua în vederea operațiunilor de noapte, iar ofițerilor am dat primul ordin operativ din acest război care conținea în substanță:

– Un pluton de recunoaștere și marcarea a locului de trecere prin apă a Oltului, în dreptul satului Grid, folosind în recunoaștere pe locuitorii români ai acestui sat, în timpul dintre 9-11 ore noaptea; acest pluton va aștepta în acel sat sosirea Regimentului;

– Artileria va trage „de baraj”, la 600 m dincolo de malul Oltului, în dreptul satului Grid, la primul foc de mitralieră al inamicului, după ora 4 dimineața, ora de trecere;

– Obuzierele își reglează tragerea din timpul zilei;

– Batalionul I trece întâi, se desfășoară și ocupă o linie de 450 m de la mal, fără focuri, fără zgomot, având ca prim obiectiv mitralierele inamicului care trăgând ineficace, din cauza întunericii, vor fi atacate cu grenadele și cu baionetele;

– Al doilea batalion, după trecere, se va eșalona înapoia centrului și lucrează adăposturi-măști până la ivirea zilei etc. etc.

Acțiunea s-a petrecut întocmai, fiind favorizată de o burniță continuă care începe cu o oră înainte de trecere.

Trecerea în sine s-a făcut în linii succesive de câte 30, cu armele în banduliere, fără raniță și mantale, ținându-se cu mâinile încrucișate cu ale vecinilor, pe umeri, așa că să poată fi săltat în sus acel ce va fi învăluit de ape și curentul să nu-l poată smulge din lanțul uman.

Adâncimea apei a fost până la gâtul omului; iar dispozitivul de trecere s-a putut lua în bune condiții, într-o pădurice de lozii, din lunca Oltului, drept pe malul lui.

Eu am trecut în lanț cu agenții de legătură și nu aveam nici o armă, nici sabie, ci numai cravașa, binoclul și geanta cu hărți. Calul l-am lăsat cu ceilalți cai, în sat la Grid.

De cum trecură primele două companii ale Batalionului I, inamicul dezlănțui un foc năprasnic, în neștire, cu toate armele, toate mitralierele, toate tunurile lui, în direcția păduricii de lozii, fără nici o eficacitate, proiectilele toate pierzându-se în văzduh, fără a ne împiedica continuarea trecerii. Dar am simțit pentru prima oară fiorii morții în jurul meu și cred că toată această lume i-au simțit la fel; dar mi-am zis: „Eu vă stăpânesc pe voi și nu voi pe mine”; dărdăiam de apă pătrunsă până la piele și îmi era necaz că mi se părea că tremur de frică și cu atât mai mult devenisem mai înverșunat ca să nu-mi pese de șuierăturile gloanțelor care aveau destul loc pe lângă mine. Întuneric beznă; nu vedeam de unde vin.

Când ultimul agent de legătură mi-a raportat că și ultima companie a trecut râul, auzii în dreapta exploziile grenadelor, printre luminile de explozii ale obuzelor artileriei noastre care executa un baraj foarte bine reglat.

Imediat clămpănitul mitralierelor inamice încetă. Plutonul de grenadierii al Locotenentului Marinescu Victor (fratele lui Gavril) atacase cu succes și desființase cele 6 piese inamice.

După luptă îmi dăruî un ceas-brățară de nichel, în funcțiune, găsit în șanțul mitraliorilor unguri.

Când începu a se lumina de ziuă, burnița încetase și începu a se însenina și cerul. Compania de patru piese mitraliere, comandată de Locotenentul Ștefănescu Petrică, trecută cu primul batalion, deschise focul de la 300-400 m în flancul infanteriei inamice; artileria noastră luă sub un potop de foc tunurile inamice; Batalionul I (Căpitan Iacobini) începu atacul în valuri către creasta muntelui. Spectacolul era grandios.

După o jumătate de oră tunurile inamice tăceau, gloanțele de infanterie se răreau și apoi tăcură; Batalionul I terminase asaltul și din șanțuri ieșiseră vreo 70 de prizonieri.

Tot câmpul și tot muntele era al nostru. Batalionul II începu să sape măști pe creasta lui spre linia de retragere a celor fugari. Eram toți uzi până la piele. Adjunctul meu venea călare și cu calul meu ținându-l de frâu, cai luați în primire de la trenul de luptă de unde venea și garda cu Drapelul Regimentului; dinspre Șercaia peste pod, veneau călări artileriști și Locotenent-colonelul Polizu; urcau toți coastele muntelui unde eu îmi adunam Regimentul într-un mare careu; lipseau numai trei plutoane trimise ca flanc-gardă și posturi de observație în diferite direcții. Locotenentul Ștefănescu Petrică, comandantul mitraliorilor, fiind rănit, a fost transportat la postul de prim ajutor. Atrăgeam atenția tuturor asupra minunatei țări a văii Oltului, până în zidurile de stânci verticale ale Munților Făgărașului, încadrați de tot lanțul Carpaților, până în Brașov și Sibiu. Panoramă uimitoare, văzută din creștetul muntelui unde ne aflam pe dreapta Oltului.

Când se apropiară artileriștii, Polizu îmi strigă: „Frați vânători, pentru prima oară ați primit botezul luptei. Ați fost minunați ! Când v-am văzut în faptul zilei atacând muntele, îmi zvâcnea inima în piept de bucurie, credeam că nu veți putea învinge Oltul și l-ați învins pe el, i-ați învins și pe unguri. Trăiască Al 2-lea de Vânători cu Comandantul lor ! ”.

I-am mulțumit pentru puternicul sprijin dat de artileriști, complici cu noi la această victorie. Vom dori mereu complicitatea D-voastră la treburi ca acestea, am încheiat, poftindu-i în careu.

Sosi Drapelul, am dat onorul și m-am adresat lui:

– „Te-am botezat cu focul luptei, flamură sfântă a neamului românesc ! Suntem urmașii celor ce odihnesc la Plevna și au încununat cu lauri vechiul nostru drapel. Îți dăruim de botez o modestă cunună a gloriei, iar Regelui nostru, o modestă victorie.

Să ne fie începutul de bine !

Trăiască România Mare !

Trăiască Regele !”

Drapelul fu aplecat, am început eu și după mine, ofițerii și trupa, pe rând, am sărutat pânza Drapelului. Până să se sfârșească două mii de sărutări și apoi hora mare în jurul Drapelului, am încălecat cu adjutantul Romalo după mine și ne-am dus unde ordonasem ca preotul satului Grid să officieze serviciul religios de înmormântare, într-o groapă lungă, pentru cei 70 vânători căzuți eroic în această luptă și adunați de brancardierii Regimentului. După serviciul acesta ultim, în fața mea și a adjutantului, preotul satului și-a luat angajamentul de a înălța pe seama satului o cruce înaltă cât un stejar pe care să aplice tăblia cu toate numele acestor eroi.

Ne-am întors la Regiment; peste podul liber sosiseră bucătăriile de campanie cu mâncarea fierbinte, dar și ordinul de a continua marșul pe înălțimi, ca flanc-gardă a diviziilor ce se îndreptau spre Făgăraș și împrejurimi, deoarece contactul cu trupele ce înaintau dinspre Carpații Moldovei nu era stabilit.

După masă, trupa, udă toată, execută marșul binefăcător, până ce seara am intrat în cantonamente de alarmă, cu avant-posturi date de alte regimente, în localitatea Galați, din fața Făgărașului.

Ce odihnă bine meritată !

13 Septembrie, seara

Vizitasem Făgărașul cu piața lui centrală și castelul voievodal. N-am mai găsit devastări ca la Bran; iar populația își vedea de treburi. Am înțeles atunci că Austria nu s-a gândit a considera acest teritoriu ca spațiu operativ și deci forțele ei din fața noastră nu puteau fi însemnate. Aceasta se confirma și prin faptul că podul de peste Olt, dintre Făgăraș-

Galați, fusese părăsit de îndată ce noi trecusem pe dreapta Oltului, la Șercaia.

În dreapta noastră, un gol enorm de trupe și păduri nesfârșite, până la Divizia a 6-a a Generalului Arghirescu¹⁴ care opera pe undeva, dădeau austriecilor nenumărate posibilități de învăluire și a noastră și a Diviziei a 6-a.

Ordinul ce promisem seara, prevedea între altele:

Ofensiva spre Sibiu, în care Divizia a 6-a din dreapta noastră trebuia să treacă prin Cincu Mare; Divizia a 4-a a Generalului Burghel, din stânga noastră, pe stânga Oltului, trebuia să treacă prin Porumbacu; iar spațiul păduros și imens dintre ele, trebuia curățat de orice forțe inamice de către nou formată Brigadă Mixtă a Generalului Boureanu¹⁵ din care făcea parte și Regimentul nostru (a 12-lea de Vânători).

Pentru a nu da timp adversarului să folosească pădurile, marșul nostru a pornit în zorii zilei de 14 septembrie, am luat comanda avangardei acestei Brigăzi mixte, formată din al doilea batalion al Regimentului nostru (primul atacase la Catonadomb) și după câteva ore de marș, intrând în zona pădurilor, am fost întâmpinat cu bombardamente de artilerie dinspre Cincu-Mic, de pe malul Oltului. Localitatea aceasta era și ea legată cu un pod de șoseaua Făgăraș-Porumbacu, folosită de Divizia a 4-a în marșul ei, iar artileria, de pe înălțimile de acolo, vedeam că bate și drumul nostru spre Cincu-Mare. M-am hotărât să atac această localitate unde adversarul nu putea avea mai mult de o baterie cu susținerea ei infanteristică.

Înaintarea – vreo 4 km – prin pădure ne-a fost întârziată de nevoia recunoașterilor diferitelor viroage și maluri, folosite de ambuscadele numeroase, unele cu focuri de mitraliere, organizate de inamic; în timp ce alte tunuri dinspre Nad-Patak [azi, Rodbav], deschiseseră focul asupra Brigăzii; aceasta a fost nevoită a lua măsuri să-și deschidă drumul, Nad-Patak-ul aflându-se chiar pe direcția ei de marș.

Cincu-Mic, sat frumos de sași gopodari, situat în vale, între Olt și dealurile împădurite la 7-800 m în spatele lui, cu vii multe pe

coaste, fu atacat de mine cu o companie de front, sub comanda Căpitanului Caracaș, o companie de învăluire pe dreapta, sub comanda Locotenentului activ Popovici; o altă companie, tot pe dreapta, cu ordin de a ataca bateria de artilerie de pe înălțime, și cu a patra companie în rezervă, eșalonată înapoia stângii lui Caracaș, cu direcția de înaintare prin viile de pe coasta Oltului.

În acest dispozitiv am ieșit din păduri și lupta se întefi. Artileria noastră bombarda localitatea de unde ni se trimiteau focuri de artilerie. Unele gospodării cu depozite de furaje prin păduri și curți luară foc, cu flăcări imense; tunurile adversarului băteau rezerva din vii, care se răspândise în mici formațiuni și mâncau strugurii sașilor. Era ora 1 de prânz și nu luaseră nimic în gură de la 4 dimineața.

Le-am strigat să nu fure munca sașilor, dar ei mi-au răspuns:

– Azi e „Ziua Crucii”. Pristocul viilor, Domnule Maior, și este voie de la Dumnezeu.

Răspunsul acesta a întrecut toate bombardamentele.

Deodată câmpul fu inundat de aproape două sute de cai care fugeau în toate părțile. Compania de învăluire, Popovici, atacase pe ostașii cavaleriști care îi țineau în spatele satului și izolase pe cei ce ocupau cu carabinele și mitralierele satul de artileria lor de pe deal. Compania Caracaș pătrunsese în sat și lupta se îndârjise, casă cu casă, din cauza disperării unguirilor, văzându-se fără cai.

Eram lângă biserica satului când brancardierii aduseseră în biserică pe Locotenentul de rezervă Bereșteanu, cu craniul străpuns, fără suflare. Cunoșteam de mult pe fratele acestuia, Maiorul Bereșteanu Gheorghe care se găsea la un comandament din zona interioară. Artileria inamică încetă brusc focul și abia avuse timpul să dispară cu tunurile ei în bezna pădurilor, când compania noastră intră în tranșeele ei. Mi s-a adus de acolo un ziar maghiar, care scria despre căderea Turtucaiei!

Am stat noaptea pe poziții. Cavaleriștii unguiri, parte au dispărut în cursul nopții, parte s-au predat. În zorii zilei de 15 septembrie eram stăpâni și pe această direcție de mișcare. Am îngropat pe eroul Bereșteanu, într-un coșciug, adus din Făgăraș, în curtea

Bisericii, și apoi ne-am continuat marșul Brigăzii mixte prin Nad-Patak spre Cincu Mare.

Era a două noastră modestă victorie prin cucerirea unui frumos sat. Se auzeau tunuri grele bubuind și la stânga înspre Porumbacu și la dreapta, cam în direcția noastră de marș, dincoace mult de Sibiu. Ne așteptau deci mari bătălii.

Începuse o ploaie mărunță; treceam prin Nad-Patak fără nici o supărare din partea inamicului. O localitate balneo-climaterică obișnuită, unde am făcut halta mare cu masa de prânz caldă de la bucătăriile de campanie.

Între ofițeri, fel de fel de ipoteze și nici o informație de sus asupra forțelor cu care trebuia să ne batem. Sigur era că adversarii aveau artilerie grea pe care noi nu o aveam pentru că o auzeam; iar Căpitanul Iacobini ne-a spus, cu multă durere, că în luptele de ieri, la Porumbacu, a fost ucis și fratele său, Maiorul Iacobini, șeful de stat major al Diviziei a 4-a, iar de soarta acelei bătălii nu se știe nimic.

Înainte noastră, tunurile grele ale inamicului ne spuneau că și Divizia a 6-a a Generalului Arghirescu era încolțită bine, cel puțin de două divizii. Unde or fi rezervele armatei noastre? Brigada noastră mixtă va putea restabili situația Diviziei a 6-a, dar ofensiva trebuie să capete mai departe un nou impuls – rezervele. Desigur, că „stăpânirea” știe ce face.

Am pornit mai departe și pe înnoptat am intrat în zona de operațiuni a Diviziei a 6-a, înapoia și în afara aripilor ei stângi, de unde în cursul nopții se putea întrevăde o acțiune de învăluire a inamicului, decisivă.

În marginea satului Cincu Mare, parcă-i văd pe generalii Boureanu și Arghirescu discutând și gesticulând, cam la un kilometru de unde ne găseam, în marginea pădurii, când o mașină din urmă opri în spatele coloanei; credeam că e vreun mare general. Din mașină țâșni un foarte simpatic căpitan, care întrebă de mine personal; nu ne cunoșteam și ne-am prezentat; îmi dă pentru mine un plic de la Stat-majorul Armatei a II-a și un altul pentru Generalul Boureanu. Ambele erau semnate „Din ordin, colonel Dabija”. În primul ordin se spunea: „Îndrumați imediat batalionul

D-voastră la Zărnești, iar personal, prezentați-vă în cel mai scurt timp la Cartierul Armatei a II-a din Codlea, pentru ordine”. În al doilea ordin se spunea: „Batalionul de Vânători, Maior Buttescu, este pus la dispoziția Armatei a II-a și trebuie să plece imediat”.

¹ Dimitrie Alexandru Sturdza, n. 10 martie 1833, Miclăușeni, județul Iași – d. 8 octombrie 1914, București, academician, om politic, lider al Partidului Liberal din 1899. A fost de 4 ori prim-ministru al României: 15 octombrie 1895-2 decembrie 1896; 12 aprilie 1897-23 aprilie 1899; 27 februarie 1901-4 ianuarie 1906; 24 martie 1907-9 ianuarie 1909. A ocupat de 6 ori portofoliul ministrului Afacerilor Externe: 1 august 1881-1 februarie 1885; 4 octombrie 1895-21 noiembrie 1896; 31 martie 1897-30 martie 1899; 14 februarie 1901-8 ianuarie 1902; 12-21 decembrie 1904 (ad interim); 12 martie-1907-27 decembrie 1908 și o dată pe cel al ministrului Apărării Naționale: 14 februarie 1901- 21 decembrie 1904. A fost, de asemenea, Președintele Academiei Române în perioada 1882-1884.

² Regele Carol I al României s-a născut la 29 martie/ 10 aprilie 1839, la Sigmaringen, în Germania ca Prinț Karl von Hohenzollern-Sigmaringen, al doilea fiu al Prințului Anton și al Prințesei Josephine. Absolvent al Școlii de cadeți din Münster și al Școlii de Artilerie din Berlin, a fost ofițer german participant la al doilea război germano-danez (1864). După abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza, Carol I a fost proclamat domnitor al României, la 10 mai 1866. Comandant suprem al Armatei României și al trupelor româno-ruse în războiul ruso-româno-turc din 1877-78, Carol I și-a legat numele de dobândirea independenței de stat a țării și de încorporarea Dobrogei la statul român. De la 14/26 martie 1881, România devine regat și Carol I este încoronat Rege, la 10/22 mai 1881, imprimând un curs accelerat modernizării țării începută de predecesorul său. Se stinge din viață, la 27 septembrie/ 10 octombrie 1914.

A fost căsătorit de la 3 noiembrie 1869 cu Prințesa Elisabeta de Neuwied (1843-1916), o talentată prozatoare și poetă care semna cu pseudonimul Carmen Sylva, patroană a artelor și promotoare a numeroase acțiuni filantropice.

Regele Carol I și Regina Elisabeta își dorm somnul de veci în pronaosul Mănăstirii Curtea de Argeș.

³ Autorul preferă să scrie numele Reginei Elisabeta – Elisaveta, așa cum scrie și numele regimentului său, Regimentul 2 Vânători „Regina Elisaveta”. I-am respectat opțiunea.

⁴ Asta înseamnă că autorul era încadrat, de jure, în armata română de la data când absolvise Kriegsschule și obținuse gradul de Koniglich Preussischer Leutenant.

⁵ Vasile Conta, născut la 15 noiembrie 1845, în comuna Ghindăoani, județul Neamț, coleg de clasă cu Ion Creangă și prieten cu Mihai Eminescu, a fost filozof de talie internațională, scriitor și om politic. În 1873 ajunge profesor de drept civil la Facultatea de Drept a Universității din Iași unde frecventează ședințele Junimii. La 20 iulie 1880 devine ministru al Instrucțiunii Publice în guvernelor conduse de Ion C. Brătianu, dar la 10 aprilie 1881 demisionează și activează ca membru al Curții de Casație. Bolnav de tuberculoză, se stinge din viață, la 22 aprilie 1882 și este înmormântat la Iași cu funeralii naționale.

⁶ Gheorghe (Zizi) Cantacuzino se născuse la Paris, pe 25 decembrie 1869, și era fiul lui I. G. Cantacuzino. A studiat la liceele "Fontenay-aux-Roses" și „Sfântul Gheorghe” din Franța. În 1883 a intrat la Școala Militară din Craiova, apoi, în 1890, la Școala de Infanterie din București. În 1892, este avansat la gradul de Sublocotenent de Vânători; în 1910 este maior și șef de cabinet al ministrului de Război, Nicolae Filipescu. Participă la Campania din Bulgaria și în 1914 e avansat locotenent-colonel. În prima campanie a Războiului de Întregire Națională este rănit, e înaintat la gradul de colonel și decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”. Demisionează din armată, după Pacea de la București, fiind avansat la gradul de general în rezervă. Intră în politică, e ales deputat averescan de Vâlcea (1920), deputat conservator de Tulcea (1922, 1926) și în 1933 preia funcția de președinte al partidului „Totul pentru Țară”, format din membri ai „Gărzii de Fier”, fiind cunoscut sub numele de Generalul Gheorghe (Zizi) Cantacuzino-Grănicerul. Decedat, la 9 octombrie 1937, la București.

⁷ Generalul Petre Vasiliu-Năsturel, n. 7 apr. 1854 – d. 4 aug. 1920, absolvent al Școlii Militare din Fontainebleau ca șef de promoție și apoi al Școlii speciale de artilerie din Bruxelles, general de artilerie, istoric și heraldist român, a comandat și artileria Corpului II armată.

⁸ Dumitru Iliescu, n. 24 septembrie 1865, Drăgășani, d. 1940, subșef (15 august-25 octombrie 1916), șef al Marelui Cartier General (25 octombrie-5 decembrie 1916). Responsabil, în mare măsură, de eșecurile campaniei din 1916. A fost implicat în derularea planurilor de înzestrare a armatei.

⁹ Generalul Vasile Zottu, n. 14 noiembrie 1853, d. 12 noiembrie 1916, a fost șef al Marelui Stat Major în perioadele 31 martie-18 noiembrie 1911 și 1 aprilie 1914-25 octombrie 1916.

¹⁰ La 20 noiembrie/2 decembrie 1913, Generalul Averescu își prezintă demisia, în condițiile apropiate schimbări de guvern, care a adus pe liberalii lui I.I.C. Brătianu în locul conservatorilor lui Titu Maiorescu (23 decembrie 1913/4 ianuarie 1914), acceptând numirea de comandant al Corpului I armată de la Craiova.

¹¹ Generalul Grigore Crăiniceanu, n. 19 iulie 1852, d. 1 octombrie 1935, fusese secretar general al Ministerului de Război (1894-1896), subșef al Statului Major General (1896), comandant al Regimentului 2 geniu (1897-1900), Inspector General al Geniului (1904-1907), șef al Marelui Stat Major (1907-1909), Ministru de Război în guvernul lui Ion I. C. Brătianu (1 noiembrie 1909-28 decembrie 1910). Comandant al Armatei II Române în perioada 26 august-26 septembrie 1916. Membru al Academiei Române.

¹² Din rândul acestor copii, făcea parte, probabil, Maria Manciualea, „eroina de la Olt”, care a servit drept călăuză trupelor române din Regimentul 22 „Dâmbovița”, la forțarea Oltului. Lucreția Canja din satul Pârâu a furnizat, de asemenea, informații prețioase unităților române.

¹³ După eșecul de la Turtucaia, generalul Alexandru Averescu fusese înlocuit de la comanda Armatei II cu generalul Gheorghe Crăiniceanu (26 august/8 septembrie 1916). El a fost numit la comanda Armatei III și trimis, ulterior, pe frontul de Sud, în fruntea Comandamentului Armatelor de Sud, compus din Armata III și Armata de Dobrogea. La 18 septembrie/1 octombrie 1916, se declanșează Manevra de la Flămânda, dar, peste 5 zile, Marele Cartier General hotărăște oprirea ofensivei pe frontul de Sud și desființarea Comandamentului Armatelor de Sud. La 25 septembrie/8 octombrie 1916, generalul Averescu avea să fie numit din nou la comanda Armatei II, cu punctul de comandă, la Bușteni.

¹⁴ Generalul Nicolae Arghirescu fusese comandantul Diviziei 19 infanterie pe frontul din Dobrogea, după care a preluat comanda Diviziei 6 infanterie.

¹⁵ Generalul Gheorghe Boureanu fusese comandantul Brigăzii 6 Mixte pe frontul din Dobrogea.

PRIMA PARTICIPARE A ARMATEI ROMÂNE LA O MISIUNE DE MENȚINERE A PĂCII: ANGOLA (II)

DUMITRU MOISA*

Abstract

As a follow up to the official request addressed in February 1995 by the UN to the Romanian government regarding the involvement of Romanian Armed Forces with combat units and staff officers team in UNAVEM III peacekeeping operation, the Parliament approved in March 1995 the deployment in UNAVEM III TOO of a national contingent consisting of 1 Staff Officers Detachment, 1 Peacekeeping Infantry Battalion and 1 Military Field Hospital. The article highlights some operational details regarding the preparatory and the training phase, the deployment of the Romanian contingent, political and military situation in Angola, UNAVEM III organizational chart and the UN mandate, concept of operation and the UNAVEM III Force deployment, staff positions allocated to Romanian staff officers to include their duties and responsibilities, daily life in a military campus to include recreation and welfare in a PKO, contribution of the Romanian contingent to fulfilling the mandate of this mission. The harsh realities from Angola TOO are also underlined, along with the operational environment and unknown difficulties and challenges the Staff Officer Team had to face while performing their tasks and responsibilities.

Keywords: Romanian Armed Forces, peacekeeping operations, Angola, UNAVEM, UN

**Principalele activități ale Direcției
Informații-Operații din Cartierul General
al Forțelor UNAVEM III, pentru
îndeplinirea misiunii**

**Responsabilitățile Ofițerului cu Opera-
țiile și modul de executare a acestora**

Familiarizat cu elementele principale ale mandatului și concepției misiunii UNAVEM III, am

început activitatea în cadrul Direcției Info-Ops. Un rol important l-a avut, de asemenea, studierea SOP (Procedurile de Operare Standard). Era prima dată când studiam un astfel de document, care stabilea activitățile din comandament și regulile de stat major, relațiile de funcționare și relaționarea dintre structurile militare componente, între acestea și componentele civile ale misiunii, precum și modul de elaborare și conținutul documentelor, al planurilor, ordinelor, rapoartelor și formularelor de lucru.

* Expert, Ministerul Apărării Naționale.

■ Împreună cu DCOO, maiorul Caio, lângă containerul Div. Info-Ops

■ Divizia Info Ops/Containerul cu Camera Operațională de la stânga: Sigh, autorul, Lawson, Andy, Rubens, Gupta

Organizarea Direcției Info-Ops pentru misiunea UNAVEM III

La începutul misiunii, Direcția Info-Ops era compusă din două secții și un birou:

– Secția Info.Ops (constituită din ofițeri pe funcții, ulterior compusă din Biroul Informații Militare /Military Information Office și Biroul Operații / Operations Office).

– Secția Serviciu Operativ (constituită din 4 Ture Operative).

– Biroul Planificare și Verificare.

Șeful Operațiilor (COO) era locotenent-colonelul Charles R. Mambwe din Zambia.

Locțiitorul COO (DCOO) era maiorul Caio de Oliveira da Nascimento, din Brazilia.

Ofițeri cu Operațiile (Operations Officer/OO) erau din India (mr. Bains, ulterior mr. Gupta), Portugalia (mr. Cerreira, ulterior mr. Strand din Norvegia), Zimbabwe (mr. Mpofua) și din România (autorul).

Subofițerul era master sargent Sigh din India.

Biroul/Celula de Informații avea 1 ofițer britanic (mr. Lawson) și 1 ofițer din Uruguay (mr. Rubens). O mențiune pentru maiorul olandez Pirminjen (din cadrul MILOBS, care a asistat ofițerul uruguaian la intrarea pe post, până în septembrie, când a fost repatriat). Olandezul, un adevărat profesionist, mi-a destăinuit tainele lucrului pe computerele misiunii precum și relațiile cu celelalte organisme și agenții ONU, cu Organizațiile Neguvernamentale din TOO UNAVEM III.

Subofițerii erau un britanic (Andy Morton) și un portughez (Gonsalves).

Secretara era din Bulgaria (Chris Popova), staff permanent ONU, iar funcționarul civil, un localnic angajat, o tânără angoleză, Elka (soție de diplomat angolez cu misiune executată la Londra în anii anteriori).

Centralizând, eram 4 ofițeri (incluzând DCOO), 1 subofițer cu operațiile, 2 ofițeri și 2 subofițeri cu informațiile militare. Împreună cu COO, cu 1 secretară și 1 funcționar civil, Divizia Info-Ops² număra 12 persoane. La aceasta se adăuga personalul din turele de serviciu, cu 4 ture a câte 2 militari, divizia având un total general de 20 militari și civili. Temporar, până la desfășurarea tuturor forțelor UNAVEM III), am subordonat pe relații de C2 și Echipa de Planificare și Verificare (4 ofițeri și 1 subofițer). Aceștia, cu sprijinul nostru, aveau și responsabilitatea organizării testelor și verificărilor pentru efectivele sosite în misiune la Comandamentul Forței. Respectiv testele de limba engleză pentru întregul personal al misiunii și teste de competență profesională pentru ofițerii de stat major internațional.

Cam aceștia eram cei care vom duce „destinele” Direcției Info-Ops în perioada iunie 1995-iunie 1996.

La jumătatea lunii iunie, a apărut în Div. Info-Ops Ofițerul de Legătură al SUA, maiorul Frederic Wolkomer³. Acesta a fost un adevărat liant între divizia noastră și conducerea civilă a misiunii

UNAVEM III. Prin poziția sa avea acces la SRSR și DSRSG (dar și la ambasadorul SUA la Luanda), cărora le va prezenta situația, dificultățile și solicitările diviziei noastre. De asemenea, programele de deminare au fost deseori revigorate și intensificate prin contribuția acestuia.

Principalele responsabilități ale Direcției Info-Ops erau:

- Planificarea strategică și operativă a misiunilor;
- Conducerea operației și a misiunilor planificate în cadrul UNAVEM III (planuri, ordine, dispoziții);
- Pregătirea și verificarea efectivelor destinate Comandamentului Forței;
- Culegerea, centralizarea, stocarea, analiza, interpretarea și diseminarea informațiilor militare;
- Menținerea operativă a Camerei de Operații – pe principiul funcționării non-stop – 24 ore/7 zile pe săptămână – (ulterior, din ianuarie 1996 – Joint Operations Center);
- Elaborează și prezintă rapoarte cu termen /periodice și briefinguri operative;
- Întocmește și transmite cablograme urgente privind incidentele majore și evenimentele deosebite de importanță imediată;
- Conduce, după caz, investigațiile legate de violarea Acordului de Încetare a Focului, etc.
- Planifică și asigură escorta convoaielor umanitare și ale Organizațiilor/Agențiilor ONU etc.

Documentele a căror elaborare era în responsabilitatea Direcției Info-Ops

Hărțile, rapoartele, planurile, ordinele și documentele care se întocmeau de Direcția Info-Ops erau stipulate în SOP, inclusiv conținutul acestora.

Principalele documente întocmite în cadrul Direcției Info-Ops au fost:

- Planul Operativ de Desfășurare și Dislocare a Forțelor UNAVEM III.
- Harta cu Situația Operativă la o anumită dată.
- Planul Operativ cu Misiunile Forțelor UNAVEM III.
- Harta cu dispunerea forțelor FAA și UNITA.
- Hărți de Lucru la scara 1/100 000 (fiecare OO avea propria hartă de lucru).

– Harta-Schemă și raportul cu misiunile de deminare și stadiul executării acestora.

– Rapoarte Zilnice, Săptămânale și Lunare (se trimit la DPKO/ONU).

– Raportul Operativ privind Situația Militară.

– Ordine de operații și Ordine de misiune.

– Sinteze Operative.

– Analize și Evaluări (ex. Analiza situației operative și a evenimentelor dintr-o anumită zonă), etc.

Graficul de lucru, care mai târziu, în terminologia NATO și ONU va avea denumirea de „Battle Rhythm”, a inclus următoarele activități cu caracter periodic, specifice sau relaționate cu responsabilitățile Direcției Info-Ops, astfel:

Activitățile operative zilnice:

– 08.30: Raportul de Informare Operativă (Șeful Turei Operative, COO și OO);

– 09.30: Prezentarea DAILY SITREP și transmiterea acestuia la New York/DPKO/ONU;

– 11.30: Ședința de Coordonare a Șefului de Stat Major;

– 15.00: Ședința de Coordonare a Șefului Logisticii.

Activități operative săptămânale:

– Prezentarea WEEKLY SITREP și transmiterea acestuia la New York/DPKO/ONU (lunea, 09.30).

– Ședința Operativă a Comandantului Forței (lunea, 10.30).

– Prezentarea WEEKLY DEMINING REPORT și transmiterea acestuia la New York/DPKO/ONU (vineri, 12.00).

– Ședința de Coordonare a activităților Organizațiilor și Agențiilor ONU (miercuri, 14.00).

– Ședința de Coordonare a Locțiitorului Comandantului Forței (Vineri, ora 10.30).

– Ședința de Coordonare a Departamentelor misiunii UNAVEM III (vineri, 14.00).

– Reuniunea Secretariatului Comisiei Militare Mixte (lunea, ora 14.00).

Activități operative lunare

– Prezentarea MONTHLY SITREP și transmiterea acestuia la New York/DPKO/ONU (ultima zi din lună, 12.00).

– Organizarea și asigurarea, în părțile ce revin, a Ședinței Comisiei Mixte Tripartite.

– Ședința de Coordonare a Activităților Umanitare, Deminare și Sprijinul Persoanelor Refugiate.

– Asigurarea logisticii necesare funcționării direcțiilor.

Trebuie menționat că DAILY SITREP se întocmea și înainta la DPKO, inclusiv în zilele de sâmbătă și duminică (multe dimineți de sâmbătă și duminică le-am petrecut în campus pregătind SITREP, în timp ce stafful pleca la cumpărături sau în weekend în Luanda, la fluviul Kuanza sau prin împrejurimi; voi reveni în capitolul privind aspectele socio-culturale din misiune).

Programul de lucru, oficial, era 08:00 – 17:00, cu o pauză de masă de o oră (de regulă, în intervalul 12:00-14:00).

Realitatea din TOO și nevoile operative au condus la un orar care începea (pentru majoritatea personalului) pe la ora 07:30 și se încheia la ora 19:00 sau chiar 20:00. Aș menționa că parte din personalul direcției era cazat în alte locații, și cei care nu aveau mașina de serviciu erau obligați să plece la ora 17:00 cu autobuzele misiunii. Chiar așa, au fost multe situații când și aceștia au rămas până târziu în noapte iar noi, cei care dispuneam de mașina de serviciu, îi ajutam în modul cel mai colegial și îi transportam acasă.

Pentru activitățile desfășurate peste orele de program și intensitatea activităților derulate în situații de stress și risc, UNAVEM III acorda:

– *Compensatory time off* / CTO, libere de până la 5 zile pe lună;

– *Leave*, reprezentând câte 2 zile pe lună.

Acestea se puteau efectua (mai mult teoretic) lunar sau se puteau cumula pe 2,3 sau chiar 4 luni, aceasta fiind de fapt metoda cea mai des folosită de stafful misiunii.

Responsabilitățile Ofițerului cu Operațiile

Principalele atribuții ale funcției mele de Ofițer cu Operațiile 2 (*Operations Officer 2*/prescurtat OO2); trebuie precizat că funcția de Ofițer cu Operațiile 2 nu făcea referire la nivelul de grad – ce ar fi presupus gradul de locotenent-colonel – și avea numai rolul de a identifica atribuțiile fiecăruia dintre OO. Atribuțiile mele de OO2 au inclus:

– actualizează permanent Harta cu Situația Operativă și disponerea forțelor UNAVEM III;

– întocmește Raportul Zilnic la DPKO (DAILY SITREP);

– participă la întocmirea Raportului Săptămânal la DPKO (WEEKLY SITREP);

– participă la întocmirea Raportului Lunar la DPKO (MONTHLY SITREP);

– întocmește Harta-Schemă și participă la întocmirea Raportul Săptămânal privind Situația Deminării (WEEKLY DEMINING REPORT);

– planifică, organizează și coordonează Planul cu Misiunile de Patrulare și Observare (ca parte a Planului Operativ cu Misiunile Forțelor UNAVEM III);

– planifică, coordonează și asigură escorta convoaielor logistice;

– planifică, coordonează și asigură escorta și protecția/securitatea convoaielor umanitare; coordonează activitatea cu UCHA, cu organizațiile-agențiile UN și asigură escorta, protecția și securitatea convoaielor umanitare ale acestora;

– participă în echipele de investigare a incidentelor și violărilor Acordului de Încetare a Focului;

– asigură funcția de secretar pentru ședințele de coordonare conduse de Locțiitorul Comandantului Forței .

Acestea se regăsesc în descrierea postului și elementele principale au fost incluse și în Raportul de Evaluare care mi-a fost întocmit după executarea misiunii.

Dinamica operației, schimbările de concepție, alte elemente de planificare și organizare au făcut ca ulterior, pe timpul misiunii, unele dintre aceste responsabilități să fie transferate către alți OO sau nu au mai fost obiect al responsabilității mele; ex. din ianuarie 1996 am transferat responsabilitatea WEEKLY DEMINING REPORT către Echipa de Sprijin Operații (J3 Support), înființată pentru a sprijini JOC și Direcția Info-Ops, iar începând cu luna aprilie 1996, responsabilitatea întocmirii DAILY SITREP a fost transferată succesiv în timp și preluată din luna mai de maiorul Strand, detașat și apoi mutat la Direcția Info-Ops din cadrul componentei de MILOBS.

Pe de altă parte, au fost stabilite și noi responsabilități față de cele inițiale, de exemplu:

– „coordonează misiunile de însoțire și asigurare a securității deplasării trupelor UNITA către Quartering Areas și a transporturilor de armamente și muniții către Storage Areas” sau

– „coordonează și după caz participă la planificarea misiunilor de verificare a itinerarelor deschise pentru libera circulație și menținerea viabilității acestora” (se înțelege că aceasta era relațio-

nată cu planul misiunilor de patrulare și escortă convoaie logistice și umanitare).

Așa cum am menționat, funcția de Operations Officer 2 a avut motivarea de a face distincție între responsabilitățile celor 4 ofițeri cu operațiile (ex. maiorul Gupta, O10, avea responsabilități care includeau coordonarea Turelor Operative, întocmirea Weekly și Monthly SITREP, era secretar al ședințelor Comandantului Forței etc.).

Concomitent cu preluarea postului, după sosirea noului COO, locotenent-colonelul C. R. Mambwe, am identificat împreună cu acesta principalele misiuni pentru forțele militare, ce urmau a fi planificate și conduse pe timpul operației:

a. Asigurarea securității, monitorizarea, observarea și patrularea AOR.

b. Verificarea mișcărilor de trupe ale foștilor beligeranți și retragerea acestora pe aliniamentele și în raioanele stabile; obținerea datelor și informațiilor necesare comandantului Forței.

c. Pregătirea taberelor de demobilizare și a depozitelor de armamente, precum și securizarea acestora.

d. Asigurarea escortei și securității convoaielor logistice ale UNAVEM III.

e. Asigurarea escortei și securității convoaielor umanitare din TOO.

f. Redeschiderea axelor de comunicații rutiere, deminarea și verificarea acestora, asigurarea libertății de circulație și a autorizației de tranzit prin și zonele și culoarele deminate.

g. Monitorizarea și supervizarea procesului de demobilizare și asistența umanitară.

Trebuie să recunosc că am simțit, încă de la început, încrederea și simpatia pe care mi le-a acordat Charles Mambwe, un tip entuziast, plin de energie și voie bună, meticulos și foarte exact, cu educație militară efectuată în Marea Britanie. Este drept că nu a existat vreo solicitare a COO, pentru executarea unei misiuni sau activități, la care să nu mă ofer spre execuție. Au fost perioade în care am efectuat în zona Luanda și împrejurimi câte 80-100 km zilnic cu autoturismul de serviciu (spre exemplificare, nu același lucru aș putea

spune despre relația sa cu mr. Gupta, care, deși indian și vorbitor de engleză, școlit de asemenea în mediul internațional, reușea să creeze mereu disensiuni în Dir. Info-Ops, ceea ce a impus nu în puține rânduri intervenția energică a COO; e ușor de intuit impresia și „simpatia” acestuia pentru Gupta).

Așa cum am anticipat, specificul misiunii a făcut ca în primele 6 luni de misiune să funcționeze Direcția de Informații și Operații, care a reprezentat structura centrală a componentei militare prin care s-a asigurat planificarea și conducerea operației precum și cooperarea cu componenta civilă.

A doua parte a misiunii va aduce realizarea primului Joint Operation Center al unei misiuni ONU, la constituirea și funcționarea căruia am contribuit personal, lucru de asemenea menționat în Raportul de Evaluare. Aceasta a fost de asemenea o experiență unică. Despre JOC vom reveni cu detalii.

Prima responsabilitate pe care am primit-o a fost de a actualiza „HARTA CU SITUAȚIA OPERATIVĂ” și a pregăti „Schema cu Dispunerea Forțelor UNAVEM III” (schemă pe hârtie format A4 sau A3). Aceasta, permanent

actualizată, urma să fie transmisă cu raportul periodic către DPKO. Actualizarea „Hărții cu Situația Operativă” a devenit o responsabilitate permanentă.

La acea dată, sistemul informatic al Div. Info-Ops nu avea un program cu capacitate de introducere automată a semnelor convenționale. De fapt, acesta exista numai la Oficiul ADP, dar până obțineai aprobare și până tehnicienii ADP actualizau harta-schemă... timpul ordonat era mult depășit. Drept urmare, am desenat semnele convenționale folosind ceea ce ne era cunoscută nouă ca Rigla Comandantului (celebrul „gin”). Denumirea localităților care nu erau pe schema originală am scris-o la calculator sub forma de etichete, le-am lipit pe harta – schemă și am tras acest document la xerox. Pentru a nu se vedea urma etichetelor scrise pe hârtie și lipite, am xeroxat succesiv până s-a estompat conturul etichetelor.

Raportul cu harta schemă a plecat spre DPKO. Ulterior am avut satisfacția extraordinară să văd că harta schemă a fost inclusă în raportul secretarului general ONU pentru Consiliul de Securitate. Sincer să fiu, am apreciat faptul că, nefiind nativ

de limba engleză, această primă responsabilitate mi-a dat ocazia și timpul să mă familiarizez cu limbajul operațional ONU, cu accentul specific și limbajul nativilor de engleză.

Anexată la harta-schemă prezentată, era situația efectivelor desfășurate (imaginea de mai jos, primită de la CMPO, comandor Iliescu), care, la data de 30 iunie, menționa, în dreptul României, 27 ofițeri de stat major și 110 trupe (ROMHOSP).

Aproape concomitent, Charles Mambwe mi-a cerut să actualizez și **Harta cu Situația Operativă**. Pe toată durata misiunii, am fost responsabil și am actualizat permanent **HARTA CU SITUAȚIA OPERATIVĂ**, document care era folosit aproape zilnic la prezentări și ședințe ale Comitetului Mixt și ale Comisiei Militare Întrunite, sau pentru delegațiile sosite la informări, vizite sau discuții. Procedura era simplă: pe o hartă geografică a Angolei era suprapus un *overlay* (folie transparentă) pe care cu marker colorat treceam mișcările de trupe FAA și UNITA precum și dislocarea acestora. De asemenea, am actualizat permanent desfășurarea forțelor UNAVEM III. Cu culoarea roșie se marcau forțele FAA, cu albastru UNITA și cu negru erau trecute forțele UNAVEM. Harta era fixată pe un stativ din lemn. Inițial, împreună cu Gupta, am cărat acest stativ până la sala de conferințe – aproape 200 metri –, dus și întors. Antrenament, nu glumă. Atunci am comandat un stativ pe care l-am lăsat în sala de conferințe; acum transportam lejer numai harta și overlayul. Poate vă vine să râdeți, dar abia după cca o lună, chiar că am devenit de-a dreptul „deștepți”: am fixat o altă hartă a Angolei pe stativ în sala de conferințe și ceea ce transportam acum era numai overlayul. *Smart, brilliant*, nu este așa? Ce de glume au fost și printre noi. Bineînțeles, având „1 year tour of duty”, era timp destul și deci „never too late” a fost deviza mea și a lui Gupta.

Elaborarea Schemei cu Situația Deminării drumurilor din Angola a fost de asemenea una dintre primele responsabilități. Această schemă însoțea raportul

Annex					
UNAVEM III military and civilian police personnel (as of 4 July 1995)					
Country	Military observers	Civilian police officers	Staff Officers	Troops	Total
Algeria	10				10
Argentina	2	1			3
Bangladesh	10	11	21		42
Brazil	30 a/	17			47
Bulgaria	10	10			20
Congo	8				8
Egypt	10	10			20
Fiji		10			10
France	8				8
Guinea-Bissau	20	6			26
Hungary	10	13			23
India	19	19	49	214	301
Jordan	21	20			41
Kenya	10				10
Malaysia	20	20			40
Mali	10	10			20
Morocco		2			2
Netherlands	15	9			24
New Zealand	6				6
Nigeria	21	15			36
Pakistan	5				5
Norway	4				4
Poland	7				7
Portugal	8	1	20	101	130
Romania			27	110	137
Russian Federation	10			158	168
Senegal	10				10
Slovakia	5				5
Sweden	18				18
United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland			8	588	596
Uruguay	10	9	37	799	856
Zambia	10	9			19
Zimbabwe	21	17	35		73
Total	348 a/	202	197	1 370	2 724

săptămânal privind stadiul deminărilor și situația comunicațiilor rutiere (drumurile libere) și era transmis la DPKO în fiecare zi de vineri a săptămânii. De reținut este faptul că la acea dată nu știam cine întocmește raportul și conținutul acestuia. Eu elaboram numai schema, simplă de altfel: pe schema cu dislocarea trupelor UNAVEM III, unde erau trecute cu un marker și itinerarele/axele de deplasare a trupelor și de transport logistic, indicam noile itinerare deschise în urma deminării. Aceasta a impus însă o cooperare zilnică cu agențiile ONU și ONG-urile implicate în acest proces. La cererea ofițerului de legătură al SUA, maiorul Fritz Wolkomer, și cu acordul COO, o copie o predam și acestuia. Fac o precizare: toată lumea cunoaște densitatea extrem de mare a minelor din Angola. Practic, inițial aproape toate itinerarele figurau ca minate și închise. Nu existau hărți sau planuri privind plantarea câmpurilor de mine. Cu toate acestea, ulterior s-a dovedit că erau tronsoane întregi, de zeci de km, neminate; numai lipsa informațiilor și a capacităților de cercetare de geniu au menținut acest statut al drumurilor minate/inchise timp îndelungat.

În luna august am avut însă o experiență unică, de excepție, în care maiorul Baines (încă prezent în direcție) mi-a dat o lecție de prietenie și profesionalism. Reprezentantul WFP a venit la mine și mi-a adus la cunoștință planificarea unor convoaie cu ajutoare umanitare pe care voia să le deplaseze, între altele, la Kuito, via Andulo și la Cassongue (în apropiere de Bailundo, unde era comandamentul central UNITA). Ofițerul român din mine, doritor să arate tuturor ce deștept și supercompetent este, a deschis repede dosarul și a început să prezinte situația deminării drumurilor și itinerarele libere pentru circulație. Bains m-a tras discret de o parte și m-a întrebat: „Constantin, este responsabilitatea ta să prezinți situația deminării și a itinerarelor libere pentru circulație?” Am răspuns că nu este, dar că eu știu foarte bine situația din zonă de la raportul săptămânal. A insistat: „este responsabilitatea ta? Știi sigur ce s-a întâmplat pe itinerarul X, de vineri și până azi, dacă nu a fost minat din nou? Dacă nu a fost aruncat în aer nici un pod sau alt element de infrastructură? Ce vei face dacă acest convoi este implicat într-un «mine incident»? Cine va răspunde pentru morți și răniți? Îți spun că va răspunde cel care a dat asigurări că drumul este sigur pentru deplasare. Îți recomand să îl direcționezi pe reprezentantul WFP către celula de geniu și Grupul

de Coordonare a Deminării. Eventual, îi dai o copie a schemei din ultimul raport și ceri solicitare de asigurare a escortei convoiului și atât”. Am tăcut. Câtă dreptate avea. Ce mă aștepta oare dacă se călca pe o mină – cum de altfel s-a întâmplat cu câteva convoaiele umanitare, inițial blocate prin explozia minelor și apoi vandalizate – și cum aș fi explicat entuziasmul meu? Doar prin dorința de a fi util? Am înțeles că, în astfel de cazuri, entuziasmul poate însemna lipsă de profesionalism și i-am mulțumit lui Baines pentru această lecție.

Una dintre responsabilitățile majore a fost întocmirea și transmiterea DAILY SITREP la DPKO/ONU. Cei doritori pot vedea că orice manual sau ghid al PKO prevede această responsabilitate ca sarcină principală pentru Operations Officer.

De la început subliniez că această responsabilitate a avut un impact decisiv și a influențat un episod important al activității mele, materializat prin schimbarea locației de cazare. Astfel, spre sfârșitul lunii iunie a trebuit să mă mut în Campus. Era plăcut să stai la Hotel Tropico, în centrul capitalei Luanda (una din perlele Africii), dar viața în Divizia Info-Ops nu permitea să ne destindem. La ora 08:00, când ajungea autobuzul, eu ar fi trebuit să fi citit deja rapoartele de la Comandamentele Regionale (RHQs) și cel puțin să fi elaborat proiectul DAILY SITREP. Proiectul se prezenta COO la ora 08:45. La ora 09:30 se prezenta Comandantului Forței UNAVEM III. Cel târziu, la ora 10:00, cablograma cu DAILY SITREP pleca spre New York. Așa că am primit, într-un container elegant, o cameră dublă/doubleroom cu numărul 194, care m-a făcut vecin cu Mustafa, viitorul șef al transporturilor misiunii UNAVEM III (cât ne-a ajutat acest irakian din opoziția anti-Sadam, numai comandanții ROMHOSP, al ROMBATT și cel al contingentului român pot spune), cu Bajpayee, indianul din stafful ONU pentru coordonarea inter-agenții (cel care m-a învățat cum să mă protejiez de malarie fără a abuza de Lariam, medicamentul care după 6 luni ataca ficatul), cu Ali, iordanianul care ne-a sprijinit la schimbarea regiunii de dislocare a ROMBATT.

Tot acum am primit și mașina de serviciu. După dictonul latin „tardibus osas/ultimul sosit primește oasele” m-am dus să-mi ridic mașina, un Nissan Pick-up. Cam veche, destul de zgomotoasă și aproape fără aer condiționat (cerea freon).

Pentru a nu mai „sări” la denivelările drumurilor, am pus singur în caroserie, fără sa fiu ajutat, patru saci cu nisip. A urmat un moment șoc: din spate am auzit o voce răzând puternic și spunându-mi: „ei, cum te-ai acomodat de la România aici în Africa; ți se pare cumva prea cald sau deja ești bine merci; ce faci, vrei să duci pământ roșu african în România”?... Brusc, am crezut că, printr-un miracol, cunoștințele mele de engleză deveniseră mai ceva precum cele de nativ. Am întors capul și am văzut un african zâmbind larg, arătându-și cu mândrie dinții săi albi ca fildeșul și întinzându-mi mâna cu prietenie nedisimulată. Era cel care avea să fie prietenul tuturor românilor: „Fane”. Născut din tată zimbabwean și mamă româncă, la Câmpulung Moldovenesc, lucra la Air Ops (operații aeriene) și va ajuta orice român care va cere să călătorească cu avioanele UNAVEM în TOO sau în afara TOO (mulți colegi au zburat la Johannesburg, în CTO, cu aceste avioane, inclusiv autorul). Mi-a destăinuit că mașina mea era adusă de un ofițer indian din unul din TS și că în mod normal Divizia Info-Ops nu trebuia să aibă astfel de mașini, cele alocate nouă fiind Nissan Patrol sau Toyota Land Cruiser, drept pentru care m-a sfătuit să insist la noul COO pentru schimbarea jeepului. Cu ajutorul lui Mustafa, la începutul lunii august am primit însă un Nissan Patrol, care m-a făcut să mă îndrăgostesc de această mașină. Cum am luat volanul între mâini am simțit puterea mașinii, stabilitatea și manevrabilitatea acesteia, m-am simțit mai puternic și încrezător că pot să fac orice cu ea, că pot urca pe ziduri, că pot merge prin apă și noroi, prin deșert și junglă, prin foc, că nu mă va trăda niciodată în nici o împrejurare. Și așa va fi pe toată durata misiunii. Din păcate, ofițerul indian⁴ care a avut această mașină reușise să omoare ambreiajul care patina tot mai evident. Prin același Mustafa – așa am învățat că nicăieri în lume nu poți trăi fără prieteni – am introdus mașina în workshop, la Viana, chiar lângă ROMHOSP; pentru un bax de bere Heineken, mecanicii angolezi au făcut minuni și au terminat mașina în 24 de ore. Am schimbat cu această ocazie și cauciucurile, iar, din acest moment, Nissanul Patrol cu numărul UNAVEM 521 a devenit marea mea iubire. Am îngrijit-o și protejat-o ca și cum ar fi fost cea mai iubită ființă. Și nu m-a trădat niciodată: nici în deșert, nici în mlaștinile Ilhaiei sau la Mussulo, nici în nisipul plajelor Atlanticului, nici în pădurea fluviului Kuanza, nici

când am fost „alergat” și urmărit de FRR Angoleză, nici în drumul spre Piri sau N'Dalantando.

Câteva cuvinte despre viața din campus.

Campusul era constituit din 4 mari zone.

– 2 zone destinate încartiruirii personalului:

zona de case, construite modular din panouri (cazare 3 ofițeri, cu 3 dormitoare, sufragerie, băi, bucătărie, terasă și loc parcare) și echipate cu frigider, aragaz, televizor, video, bibliotecă – vorbesc de anul 1995 și misiune în TOO). Erau destinate ofițerilor și civililor din misiune, de regulă cu poziții sau cu relații mai importante (da, și aici regula este valabilă). A doua zonă era cea a containerelor. Și aici veți găsi „first class container”, respectiv *double room* (așa cum am primit și eu), și *single room*, preponderent pentru subofițeri și, după caz, ofițeri și civili de grad inferior.

Double room este reprezentată de o primă cameră cu o sofa, 1 fotoliu, 1 măsuță joasă tip bar, 1 masă cu scaun, o mică servanță și un dulap. De aici se intră în „dormitor” cu șifonier, pat cu ladă, masă de lucru, fotoliu și dacă ai noroc sau relații, frigider. Un container avea 5 *double room*, toate conectate la sistemul central de aer condiționat. În fața containerului era „bucătăria” în aer liber. Sub un umbrar-șopron era un aragaz, un dulap (cu ceva veselă și ustensile), masă și scaune. Aceste containere erau așezate spate în spate, dispuse în formă de hexagon sau octogon, în mijloc fiind parcarile, containerele cu dușuri, spălătoria și toaletele.

Celelalte zone din Campus erau:

– **Zona Operativă**, care includea clădirea SRSG și DSASG, Componenta civilă cu staful ONU, Componenta Militară cu Comandamentul Forței și

■ Camera mea dormitor

■ **Lângă bananul din fața containerului de cazare**

direcțiile componente, Centrul de Transmisiuni și Comunicații Satelitare etc.

– **Zona Administrativă**, care includea Cantina restaurant, Magazinul PX, Baza Sportivă și Centrul de Conferințe, Punctul Medical, Stația CL și Stația Poștală cu Centrul de Comunicații civile, Centrala Termică și Centrala Electrică.

Reiterez faptul că deși vorbim de o misiune de menținere a păcii, oficial, programul orar începea la ora 08:00 și se termina la ora 17:00, când autobuzele transportau personalul, care nu avea mașini de serviciu sau angajații locali, către alte locații de cazare (3 hoteluri în Luanda și 2 tabere de încartiruire la cca 2 km lângă locația UNAVEM III FHQs). Pauza de masă era de 60 minute, de regulă la alegere între 12:00 – 14:00. Trebuie să subliniez însă că aceia care aveau mașini de serviciu nu aveau șoferi; fiecare conducea mașina alocată (și nu erau deloc puțini; practic apreciez că cca 80% din personalul FHQs avea mașină sau erau alocate câte 3 persoane la o mașină de serviciu, în funcție de poziție; atenție, repet, cu excepția conducerii UNAVEM, nu exista șofer).

Specificul muncii în operații, așa cum am anticipat, nu-mi permitea un astfel de orar, fapt pentru care am fost între primii 3 ofițeri români care am plecat de la Hotel Tropico la Vila Espa, la locația Comandamentului Forței UNAVEM III. Tot

cam acum s-au mutat comandorul Iliescu, CMPO și căpitanul Stegaru, care avea să fie numit Acting Provost Marshall.

Datorită lipsei de experiență, am decis să încep programul la ora 06:45, când ridicam rapoartele de la regiuni și le citeam. Către ora 07:45 - 08:00 aveam primul proiect de raport, pe care îl discutam cu maiorul Baines. În primele două săptămâni, am lucrat în continuare ca „shadow” (anterior, această activitate o desfășuram după ce soseam cu autobuzul de la Hotel Tropico, deci mult după ce Baines întocmea raportul); astfel, întocmeam în paralel raportul **DAILY SITREP** și apoi îl comparam. Mi-am făcut un caiet concept în care mi-am notat și am învățat toate expresiile și formulările specifice și consacrate în terminologia ONU. Am aflat ce înseamnă folosirea sensului comun al cuvintelor în limba engleză, interoperabilitatea și standardizarea documentelor, a termenilor și definițiilor. După cele două săptămâni, am preluat statutul de semiindependent: pregăteam raportul, îl analizam și discutam cu Baines, iar apoi îl prezentam COO. Cred că la 10 iulie, oricum era o zi de luni, am dus cu multă mândrie la Centrul de Transmisiuni și Comunicații Satelitare primul SITREP pe care l-am întocmit absolut independent. Poate nu va crede nimeni, dar cei care au încercat acest sentiment știu ce înseamnă: un SITREP întocmit de un român, validat de COO și aprobat-semnat de FC (Force Commander) pleacă spre DPKO-ONU. Repet, eram emoționat și mândru; aveam sentimentul nevoii de a-i opri pe cei cu care mă întâlneam și a le spune ce reușisem să fac, ce deștept eram, ce lucru grozav făcusem, ce mândru eram că sunt român.

Iată ce însemna un exemplu de cunoaștere a limbajului operațional și interoperabilitatea acestuia. Celebru cuvânt „secure” are sensuri complet diferite și transmiterea acestuia într-un ordin de luptă poate avea consecințe dramatice; dacă dăm ordinul unei companii de infanterie: „secure a building”, aceasta o va ataca, o va ocupa și va trece la apărarea acesteia din poziții de tragere; atenție, pentru același ordin dat unei companii de infanterie marină (eventual SOF din marine) efectul va fi altul: compania va ataca, ocupa și distruge clădirea respectivă, apoi se va retrage. Este de înțeles deci unde poate duce necunoașterea limbajului operativ. Și pentru cunoaștere, precizez că pentru echipajul unei nave de luptă, cuvântul „secure” face referire la măsurile de protecție NBC, contra-incendiilor etc. și menținerea navei cu capacitățile de navigare și acțiune.

Elaborarea raportului DAILY SITREP avea 2 surse de date și informații:

- Rapoartele de la Comandamentele Regionale și
- Sintezele de la celelalte direcții din componerea UNAVEM III.

Nu aveam voie să folosesc ceea ce acum se numește OSINT. Datele OSINT erau numai pentru evaluări, sinteze și analize elaborate de Div. Info-Ops, eventual pentru completarea bazei de date.

TO	:	FC
INFO	:	DFC
		COS
FROM	:	COO

MILITARY SITUATION UPDATE AS ON 20 MAR 96

Reports from the Regions:

a. **Northern Region (Uige).** The situation in the region is reported calm.

b. **North Eastern Region (Saurimo).**

(1) The situation in the region is reported calm.

(2) On 19 Mar 96, UNAVEM monitored FAA withdrawal from Muanjingio. Of the 14 FAA soldiers present at Muanjingio, nine withdrawn, with the remaining five scheduled to withdraw on 30 Mar 96, subsequent to the removal of the entire ammunition dumped in the post.

c. **Central Region (Huambo).** The situation in the region is reported calm.

d. **Eastern Region (Luena):**

(1) The situation in the region is reported calm.

(2) On 20 Mar 96, FAA troops commenced the withdrawal of the No 1 Bn from Cuquema (20 Kms South Western OF Kuito) to Kuito.

e. **Southeastern Region (Menongue) NTR**

f. **Southern Region (Lubango).** The situation in the region is reported relatively calm.

(1) On 20 Mar 96, BANENG completed demining the road Quelengues – Cuila that is now open for logistic and humanitarian convoys movement.

Cleared by COO: Ltc. C.R.Mambwe
Drafted by OO2: Maj.C.D.Moisa

De regulă, rapoartele de la regiuni soseau în cursul dimineții, până la ora 06.00, iar datele de la divizii erau puse la dispoziție în format electronic, până la ora 08.15. Datele și informațiile cele mai importante primite de la regiuni erau prelucrate și

incluse în SITREP; pentru datele de la celelalte direcții ale UNAVEM III aveam misiunea doar de a executa celebrul copy-paste (au fost situații, și uneori nu puține, când a trebuit să merg la unele direcții și să fac presiuni pentru a primi datele necesare SITREP, deși regula cerea ca aceste date să fie aduse la divizia operații pentru a fi introduse în raport).

În privința rapoartelor de la regiuni, repet, lucrurile au stat altfel: acestea erau analizate și sintetizate și numai ceea ce consideram că sunt date și informații de interes pentru DKO/ONU erau incluse în SITREP (reamintesc cât de mult m-a ajutat experiența maiorului Baines în identificarea cerințelor DPKO și a veni în întâmpinarea acestora).

Celelalte date din rapoartele de la regiuni le prezentam FC, DFC și COO în sinteza „**MILITARY SITUATION UPDATE AS ON...**” (în imagine este un raport original). Aceste documente aveau la final formula consacrată care inventaria persoana ce a elaborat documentul și persoana care a verificat și validat documentul sub formula ce apărea la finalul rapoartelor în josul paginii „Drafted by OO2/Maj. C.D. Moisa – Cleared by COO/Ltc. C.R. Mambwe”.

Pentru a înțelege deplin relația cu „eșalonul superior”, menționez că au fost situații în care stafful DPKO la aceea vreme, și chiar Kofi Annan au sunat și mi-au cerut detalii despre informațiile incluse în raport. Aceasta mai ales în situația în care COO nu era în birou pentru a discuta personal asupra conținutului raportului. Uneori am întocmit așa-numitul SPECIAL SITREP prin care am prezentat detaliile cerute de DPKO. Trebuie să subliniez că pentru aceste detalii solicitate, care ar fi putut avea drept cauză exprimări neclare sau informații incomplete, nu au existat niciodată, *repet niciodată*, nemulțumiri sau acuze ale șefilor ierarhici superiori și nici vorbă de consecințe. Aceștia știau să își asume responsabilitatea pentru documentele semnate și transmise, fără a arăta cu degetul spre subordonați, pe care să îi acuze în fața superiorilor lor de incompetență. Aveți, la pagina următoare, un exemplu de SPECIAL SITREP, întocmit la cererea DPKO. De observat că UNAVEM III nu a fost chiar un galop de sănătate pentru componenta militară, cum poate greșit se înțelege din cele descrise până acum. Urmăriți cu atenție mesajul care dă explicații despre reacțiile ostile și amenințările UNITA privind folosirea

forței. Și au fost cazuri de atac armat cu pierderi pentru UNAVEM III (mesajul este absolut original, prelucrat numai în privința tipului și dimensiunilor scrisului din motive de paginare; nu se vrea un test, dar există o greșeală de formulare, pe care am lăsat-o intenționat necorectată, la fel ca în originalul trimis la New York).

OUTGOING FACSIMILE

TO : ANNAN, UNATIONS, NEW YORK

FROM : SIBANDA, FC, UNAVEM III

DATE : 18 OCT 95

SUBJECT : SPECIAL SITREP AS AT 1500h

Reference. UNAVEM Daily Situation Report No. 249 dated 18 Oct 95.

1. Due to cases of theft and tampering with UN aircraft, RHQs were directed to position a military guard to protect UNAVEM aircraft overnighting at airfields within their regions. This measure was also implemented because a fuel bladder at Uige airport was damaged by the local police guard on duty.

2. On 16 Oct 95, INDBAT was directed to position a guard at Uige airfield. A post comprising about 12 soldiers was established. The FAA authorities took grave exception to this deployment and at 1700 hours on 17 Oct 95 demanded a withdrawal by 1200 hours on 18 Oct 95, failing which they threatened to evict the guard by force.

UNAVEM informed Dr Muteka, the Head of the Government Delegation about the situation so that he could intervene. UNAVEM also directed RHQ Uige to mediate with the local authorities in order to resolve the issue at Regional level.

3. On 18 Oct 95, at around 0800 hours, 15 FAA soldiers surrounded the INDBAT post at the airport. FAA gradually reinforced the cordon to around 60 soldiers armed with automatics and mortars. Concurrently, FAA access to the airport was denied by FAA to all UNAVEM officers.

4. The situation reached a critical level which could have led to an exchange of fire and possible casualties. As there was no immediate danger to the UN aircraft, at 1145 hours, the UNAVEM Force HQ ordered a withdrawal of the guard in order to avoid confrontation and defuse the situation. It was made clear to FAA that any damage to UN property would be their responsibility.

5. In the meantime, RHQ Uige held a meeting with the Governor of Defence. The Governor finally agreed that UNAVEM be allowed to post a guard of 1 JCO and 10 soldiers at the airport to protect it's assets. The FAA cordon was subsequently withdrawn and the INDBAT guard remains in position. The issue will be strongly protested in the Joint Commission on 19 Oct 95.

Cleared by COO: LtC. C.R. Mambwe

Drafted by OO2: Maj. C. Moisa

TO	:	FC
INFO	:	DFC
		COS
FROM	:	COO
DATE:		11 DEC 95
SUBJECT	:	RESULTS OF A

MEETING HELD IN CUBAL ON 10 DEC 95 BETWEEN GOVERNMENT AND FAA AUTHORITIES AND UNAVEM INVESTIGATION TEAM

A. Reference. Report of CFV investigation dated 11 dec 95.

Introduction

1. On 10 Dec 95, an Investigation Team headed by COO visited Cubal. The Team held a meeting with the Vice Administrator and FAA regiment Commander.

Minutes of the Meeting

2. *Address by COO.* The COO opened the meeting by introducing the other UNAVEM Officers. He explained UNAVEM was implementing robust verification of CFVs. Towards this end, investigation teams from Luanda were sent to different places, based on the seriousness of the CFV. Grave violations inhad been investigated by a trilateral team comprising of the FC and Generals from FAA and UNITA resulting in the subsequent FAA withdrawal from these positions.

3. *Statement by the Vice Administrator.* The Administrator introduced the members from FAA and the police. He stated that:

a. Despite reporting many CFVs to Cubal Team, UNITA was still attacking the locals. He therefore did not have any concrete results to show to the local population.

b. He had reliable information that UNITA was concentrating troops to the North and South of Cubal with a view to attack Cubal, Ganda and Caimbombo.

c. There were a large number of mines and live ammunition lying around Cubal town. ***Mines which had earlier been planted by UNITA were surfacing due to the monsoons.*** It was essential that the roads be demined so as to promote free circulation and so that the FAA and UNITA LOs could meet.

d. While the Government was permitting free circulation of people, UNITA was not complying with the same. He invited UNAVEM to investigate

4. *Statement by the FAA Regiment Commander.* The FAA Regiment Commander stated that until UNITA representatives formed part of the Investigation Team, no concrete results could emerge. ... He said that Cubal Team was not permitted by UNITA to move into areas controlled by them. As a result of this, UNAVEM investigations were incomplete. He alleged that although UNITA was to be moving to Chicuma QA they were recruiting soldiers. ... The UNITA soldiers killed the other Civilians

5. *Conclusion by COO.* The COO thanked the Government and FAA authorities. He requested them to refrain from any provocative actions whatsoever and assured them that UNAVEM would strive to bring normalcy to the area. The Vice Administrator assured UNAVEM that the Government would not attack UNITA but requested that UNITA authorities in Chicuma be asked to stop their raids on Cubal.

Recommendation of the Team

6. *The UNITA delegation to the Joint Commission be requested to direct Col Guerreiro* (UNITA Commander in Ebanga) and Col Vinhombo (UNITA Commander in Chicuma) to permit movement of Cubal TS in the areas and to agree to a meeting with FAA authorities.

7. *UNAVEM* to broker a meeting between the UNITA and FAA authorities in the area.

Participare la investigarea violării acordului de încetare a focului (CFV-Cease fire violation)

A reprezentat poate una dintre cele mai sensibile responsabilități. De regulă, aceste investigații erau executate de Comandamentele Regionale, dar, nu în puține cazuri, conducerea UNAVEM IIII a decis ca și Comandamentul Forței să facă acest lucru. Prima misiune de investigare a incidentelor de violare a CFA a avut loc spre sfârșitul lunii iulie la Soyo. Dar cea din luna decembrie, care a avut loc în contextul reluării unor lupte între FAA și UNITA, precum și sistarea de către J. Savimbi a demobilizării trupelor sale în QAs, începută în noiembrie, mi-a rămas întipărită în memorie pentru ceva de care nu sunt foarte mândru.

Deci, m-am deplasat împreună cu COO la Cubal, pentru investigațiile legate de atacuri în zonă și acuze reciproce, inclusiv atacul asupra unei sub-unități FAA executată, se pare, conform acuzelor, de un raid al forțelor UNITA. Zona mi-a amintit ce aflatam despre folosirea mercenarilor sud-africani în această regiune, unde intensitatea luptelor a fost semnificativă. Pe de altă parte, locația era în apropiere de QA care era în responsabilitatea ROMBATT, ocazie cu care am văzut, dacă mai era nevoie, impresionanta densitate a minelor din Angola: după ploile recente, sute de mine apăruseră la suprafață ușurând astfel posibilitățile de deminare. Zona era bogată în animale specifice zonei africane și așa fi dorit să văd unele dintre acestea (mai târziu, la recunoașterea QA din Villa Nova, voi vedea, e drept, de departe, și leii africani și elefanții). Acum însă am plecat repede spre TS din

Cubal unde urma să avem discuții cu reprezentanții celor două părți implicate în incident. Nu voi insista asupra rezultatelor investigației. Toate investigațiile aveau să se dovedească în general lungi, obositoare și aproape nerelevante. Acuze nedovedite, lipsa probelor. Nu se puteau obține informații, deplasările erau deseori blocate, persoanele care ar fi putut sau ar fi dorit să vorbească erau amenințate și intimidat, uneori chiar dispăreau și, repet, investigația, în timp, devenea aproape un caz închis din lipsa informațiilor. Au fost cazuri se pare chiar de răpire și execuție a martorilor. Am participat la investigarea unor încălcări ale acordului de la Soyo, Piri, N'Dalantando, Kuito, Quilengues și Menongue. Pentru memoria documentelor și "why not for lessons learned", prezint mai jos originalul raportului întocmit de COO (din care am șters paragrafe lipsite de importanță sau fără valoare documentară).

TO	:	RC LUBANGO
INFO	:	CO ROMBAT
	:	ROMCOY IN LOBITO
	:	THROUGH TS LOBITO
	:	RC HUAMBO
	:	LOG PLANS
FROM	:	COO, UNAVEM III
DATE	:	27OCT 1995

SUBJECT : ROAD CONVOYS ESCORT

1. YOU ARE INFORMED THAT ON 31 OCT 1995 AT 0500 HRS, A LOGISTIC CONVOY COMPRISING 10 TRUCKS, WILL DEPART FROM VIANA TO LONDUMBALI AND VILA NOVA THROUGH LOBITO, WHERE THEY WILL STAY OVERNIGHT.

2. ROMBAT IS TASKED TO PROVIDE CONVOY ESCORT TO THE ABOVE MENTIONED LOGISTIC CONVOY FROM LOBITO TO VILA NOVA.

MEETING POINT IS LOBITO TS.

3. RC HUAMBO AND RC LUBANGO ARE REQUESTED TO CONFIRM SECURITY CLEARANCE ASAP BUT NOT LATER THAN 30 OF OCT BY 12.00 HRS

CLEARED BY : COO DRAFTED BY: OO2, MAJ MOISA

FACSIMILE TRANSMISSION/ OUTGOING MSG NO..N/A..DATE: 27Oct1995

Responsabilități care au fost executate pe toată durata misiunii au fost și cele de planificare, organizare și coordonare a „Planului cu Misiunile de Patrulare și Observare” și „Planul pentru Escorta Convoaielor” în UNAVEM III

În perioada iulie-noiembrie 1995, acestea au fost de o intensitate maximă, generată atât de desfășurarea batalioanelor de *peacekeepers* în TOO cât și de intensificarea convoaielor logistice și umanitare pentru sprijinul înființării și funcționării Quartering Areas (QAs) și Storage Areas (SAs). Am elaborat și actualizat (funcție de desfășurarea fiecărui INFBATT) „Planul de Patrulare și Observare” și „Planul pentru Escorta Convoaielor” și am transmis la regiuni extrase cu părțile ce le privesc. Păstrez cu plăcere în arhiva personală câteva din ordinele transmise⁵, unul din primele adresate ROMBATT, fiind cel anexat.

În urma încheierii desfășurării INFBATT în TOO, am ajuns la concluzia că în condițiile în care fiecare batalion are drept AOR un teritoriu aproape cât suprafața României, forțele și mijloacele la dispoziție nu asigură acoperirea tuturor cererilor de escortă a convoaielor umanitare ale organizațiilor/agențiilor ONU. Deja nu făceam față cerințelor – fiecare voia escortă – și plângerile începeau să ajungă la SRSR. Ce era de făcut în condițiile în care presiunile creșteau? Din fericire, am găsit rapid soluția. Pentru a asigura economia de forțe și mijloace, am propus COO întocmirea unui plan cu patrulare săptămânale pe care Comandamentele Regionale (RHQs) trebuiau să le execute obligatoriu (în afara celor organizate pentru nevoile operative proprii, pe baza hotărârii Comandanților RHQs).

Un extras din acest plan era trimis la organizațiile/agențiile ONU, care își planificau rutele și deplasările convoaielor umanitare în relaționare cu aceste patrulare. Astfel, patrurile vor pleca în misiune de patrulare și se vor întoarce ca escortă de convoi sau invers. Orice alte solicitări de escortă vor trebui motivate în privința urgenței și a importanței. Nu am cuvinte să descriu entuziasmul lui Charles și prezentările pe care le-am făcut în Cartierul General al UNAVEM III. Această inițiativă mi-a adus avantajul de a deveni cunoscut în UNAVEM III, inclusiv în organizațiile/agențiile ONU. Iar planurile elaborate nu au cunoscut, până la finalul misiunii mele, decât actualizări impuse de redislocările de forțe sau sosirea unor noi unități/subunități și emiteria ordinelor pentru acestea.

În capitolul privind planul cu dislocarea forțelor am menționat că, față de cele planificate în martie-mai 1995, vor apărea schimbări în planurile operaționale UNAVEM III. Un moment important a fost în decursul lunii octombrie 1995, când practic a fost încheiată desfășurarea forțelor de menținere a păcii. Apoi, apariția speranțelor de pace a generat un val de revenire în zonele natale a refugiaților din regiunile angoleze sau din cele din afara teritoriului național. Tot acum a început planificarea repatrierii a peste 300 000 refugiați din țările vecine, concomitent cu asigurarea securității lor și derularea de programe ONU de asistență a reintegrării acestora.

Fondurile alocate au asigurat sprijinul umanitar, iar misiunile executate de componenta militară au asigurat revenirea refugiaților în condiții de siguranță. Cu toate acestea, au continuat mișcările de trupe atât FAA cât și UNITA, ce au dus la ciocniri

■ Grup de copii în zona Kuito, refugiați în apropierea frontierei Namibiei

și tensiuni în creștere. MONTHLY SITREP, Raportul Lunar trimis la New York, la întocmirea caruia am contribuit, arată în harta pe care am întocmit-o desfășurarea foțelor și schimbările de concepție a operației.

Din punctul de vedere al României, cea mai importantă modificare în planificarea misiunii UNAVEM III a fost schimbarea regiunii de desfășurare și AOR alocată ROMBATT. Astfel, deși inițial regiunea alocată ROMBATT era Regiunea Militară de Sud-Est, urmare a demersurilor și discuțiilor avute, acesta a fost dislocat în Regiunea Militară de Sud⁶, având Comandamentul batalionului precum și unitățile de sprijin și logistice dispuse la Lubango.

Companiile de infanterie au fost dislocate la Lobi, Chicuma, N'Gove și Lubango.

Tot în RMS erau dislocate 2 companii de geniu, INDENG (Indian) și BANENG (Bangladesh) sau parte din acestea.

În concepția UNAVEM III, ROMBATT trebuia să asigure securitatea și protecția militarilor UNITA demobilizați în Quartering Area din N'Gove și Chicuma și securizarea depozitului de armament și tehnică de luptă din Lobito. La aceasta se adăugau misiunile de patrulare și escortă a convoaielor logistice și umanitare, verificarea deminării principalelor itinerare și menținerea libertății de circulație, verificarea retragerii FAA și UNITA pe alinamente și în raioane stabilite.

Au existat sarcini temporare, primite prin ordin (nemenționate în responsabilitățile direcției). Una dintre cele mai reprezentative sarcini și totodată o experiență unică a constituit-o misiunea primită de Dir. Info-Ops pentru a planifica, organiza și coordona „Convoitul păcii și încrederii”, călătorie efectuată de Comisia Mixtă în teritoriile controlate FAA și UNITA din nord-vestul țării.

O misiune cu conotații preponderent politice, planificată și coordonată de dimensiunea militară a operației. Prin unicitatea ei, pentru sensibilitatea elementelor de planificare și organizare precum și a protocolului diplomatic de care trebuia să avem cunoștință și să-l respectăm cu strictețe, aceasta a fost una dintre cele mai dificile sarcini ce au revenit micuței echipe din Direcția Info-Ops. Planificarea și organizarea deplasării, asigurarea autoturismelor și șoferilor militari, asigurarea securității și protecției demnitarilor din coloana oficială, comunicațiile din coloană și între coloană și UNAVEM III, inclusiv cu TS de pe itinerar, asigurarea apei și a hranei demnitarilor, dar și a celorlalți participanți la acest marș auto, toate cu mesajul către populație că procesul de pace este conform planului, că drumurile sunt deminate și sigure, iar libera circulație a populației și bunurilor este o realitate. Scopul era de a asigura destinderea politică și militară necesară proiectului de pace, creșterea încrederii reciproce, demonstrarea viabilității și securității comunicațiilor principale etc. Practic, coloana era constituită din oficialii UNAVEM III, ambasadorii statelor care compun Troica Comisiei de Pace, respectiv ambasadorii Portugaliei, Rusiei și SUA precum și oficiali de rang înalt din UNITA și FAA. O a doua coloană compusă din camioane cu ajutoare umanitare însoțea coloana oficială.

Itinerarul de deplasare ales a fost: Luanda, Viana, N'Dalantando, Camabatela, Negage, Uige, Caxito și retur la Luanda (anterior acestei călătorii, numai 3 sau 4 convoaie umanitare se deplasaseră de la Luanda la Uige sau Negag, drumul fiind de puțin timp deschis circulației).

Durata misiunii a fost de 3 zile.

Practic, am lucrat 3 zile aproape non stop, ca să organizăm acest convoi.

În ultimile 24 ore nu s-a închis un ochi. A trebuit să facem față atât cerințelor de prognoză pentru sprijin și asistență umanitară necesare pentru convoiul de ajutoare al diferitelor organizații și

agenții ONU, cât și regulilor diplomatice și solicitărilor ambasadelor implicate în proces. Întrebări care se puneau: va accepta ambasadorul Rusiei să stea în autovehicul în urma celui portughez? Distribuția ajutoarelor va satisface ambele tabere? Informațiile și detaliile privind itinerariul și graficul de deplasare să fie comunicat până la ce nivel? Se poate elabora un plan de dezinformare pentru a asigura protecția demnitarilor? Deminarea efectivă a fost executată pe întreaga distanță a itinerarului de deplasare, dar mai ales a fost executată recunoașterea la deminare? Care este starea reală a drumurilor și podurilor? Există și dacă da, unde sunt dislocate forțe rebele și ce planuri de acțiune au? Etc., etc., etc. Au fost analizate și elaborate documente ca: planul cu organizarea deplasării; ordinea de încolonare; autovehiculele de însoțire (poliție militară, salvări, stații radio etc.); forțe și mijloace de intervenție aflate în *stand by* (3 elicoptere și 1 Pluton de Reacție Rapidă; 2 salvări ale ROMHOSP și camera de urgențe etc.); etichete cu numărul de ordine al mașinilor; tabele cu repartitia și personalul care se îmbarcă în mașini; tabelul cu mijloacele și semnalele de comunicare etc. Au fost solicitate, asigurate și încărcate în mașini cutiile cu alimente și apă, truse de prim ajutor etc.

Coloana oficială s-a format în curtea Cartierului General UNAVEM III. Majoritatea șoferilor au fost militari ai UNAVEM III, dintre care cu plăcere trebuie să amintesc că cei mai apreciați la sfârșitul misiunii au fost românii (preponderent subofițerii de stat major din UNAVEM III). Nu exagerez, au fost întrebări de genul „chiar toți românii sunt așa de buni conducători auto?”, venite din partea brazilienilor, de altfel mândri nevoie mare de piloții lor de formula I, mereu în vârful clasamentului acestui sport.

În ianuarie 1996, a fost constituit Centrul Operațional Întrunit (Joint Operations Center / JOC). Acesta a fost, din câte cunosc, primul JOC înființat într-o misiune ONU.

JOC era constituit pe principiul modular. Principalele direcții din UNAVEM III, atât partea militară cât și cea civilă, aveau celule în JOC pentru coordonarea misiunii. Dacă memoria nu mă înșală, celulele erau din:

- informații – operații;
- planificare;
- logistică;
- afaceri politice;
- operații aeriene;

– asistența umanitară (celula constituită ad-hoc, care cuprindea reprezentanții biroului militar coordonare acțiuni umanitare – ce în evoluția anilor va deveni parte din componenta CIMIC – și reprezentanții organizațiilor și agențiilor ONU, cum sunt WFP, UNHCR, UNICEF etc.).

JOC era dispus într-un Multipurpose Facility compus dintr-un cort gonflabil central (unde era dispus centrul operativ și stafful cheie, preponderent info-ops și logistic) la care erau conectate alte corturi și containere pentru celulele din UNAVEM III. Practic, arata ca un fagure de albine. Aici am fost repartizați 2 ofițeri cu operațiile (autorul și maiorul Gupta), 2 ofițeri cu informațiile și 2 subofițeri. În cadrul JOC responsabilitățile mele au inclus și unele specifice Military Information Officer (centralizarea și analiza informațiilor primite, participarea și propunerea unor cereri de informații, culegerea de informații și menținerea bazei de date privind valoarea și mișcările forțelor beligerante, centralizarea datelor privind tehnica, armamentul și munițiile confiscate sau predate de UNITA, informații privind mișcările de populații și refugiați, situația din diferite localități, date despre infrastructura de bază, evidența violării Acordului de Pace etc.).

Acum a avut loc și o reorganizare internă, ocazie cu care au apărut biroul J3 support și CIMIC.

Un alt element important a avut loc odată cu înființarea JOC. Anterior, protecția informațiilor nu era la nivel ridicat de securizare. Au fost situații când s-au constatat scurgeri de informații și chiar în două situații am găsit camera de operații descuiată. Nu cunosc rezultatul investigațiilor. Este drept că principalii suspecti au fost civilii angolezi angajați ca staff local, cărora li s-a limitat accesul la documentele operative și informații.

Însă, odată cu numirea maiorului portughez Jose Carreira⁷ ca șef MIO, lucrurile s-au îmbunătățit. Camera Operativă din containerul anterior folosit de Direcția Info-Ops a fost securizată și a devenit camera pentru Military Information Office, cu acces limitat.

JOC a preluat elementele din Camera Operativă. Restul documentelor au fost distribuite între biroul meu și cel al DCOO. Cu această ocazie am primit un nou birou (practic, fiecare Ofițer cu Operațiile avea acum biroul său – se asigura compartimentarea muncii), dar și responsabilitatea de a asista din punct de vedere operațional pe șeful de

stat major al misiunii, colonelul Ribeiro Faria⁸. Tot acum am contribuit la elaborarea „Extraction and Relocation Plan”, care mai târziu va fi denumit „Contingency Plans”. Practic, în perioada ianuarie – iunie 1996, până la sfârșitul misiunii mele, am avut două locații de lucru: postul/masa de lucru în JOC și biroul din Dir. Info-Ops (în ianuarie și prima parte a lunii februarie am stat mai mult în JOC; ulterior, după orele 10:30, de regulă după briefingul operativ și expedierea DAILYSITREP la DPKO, mă mutam în biroul meu unde continuam activitatea, de regulă coordonarea patrulilor și asigurarea escortei și securității convoaielor logistice și umanitare).

Din februarie 1996 am procedat la pregătirea și verificarea pentru misiuni a NABCOY (compania de infanterie din Namibia, de puțin timp desfășurată în TOO), care devenise Forța de Reacție Rapidă a UNAVEM III. Aceasta va fi implicată în verificarea procesului de deminare. La NABCOY am văzut transportoare blindate (în fotografie) cu capacități excepționale de protecție anti-mine. Nu arătau foarte bine, dar în luptă nu se caută frumosul, ci eficacitatea. Efectele exploziilor minelor AT nu afectau echipajul, ci numai sistemul de propulsie și transport/roțile. NABCOY era dislocată în imediata apropiere lângă ROMHOSP. Aici namibienii au văzut celebrele bucătării de campanie “PGB”. Comandantul contingentului (din păcate nu am reținut și nici găsit numele său în arhivă) mi-a făcut cunoscut interesul superiorilor săi pentru astfel de echipament. Am transmis în țară această

■ Împreună cu DCOO, maiorul Caio, la NABCOY

■ Împreună cu DCOO, maiorul Caio, și maior Strand, în noul birou ce mi-a fost alocat

solicitare. Nu am primit niciodată răspuns și nici nu am auzit de achiziționarea de forțele namibiene a unor astfel de bucătării.

Tot acum am primit și o nouă responsabilitate: verificarea convoaielor de sprijin umanitar ale FAA, pe care guvernul Angolei le trimite prin teritoriile controlate încă de UNITA, pentru sprijinul populației locale, anterior încercuite. Această activitate a fost executată împreună cu DCOO. Convoaiele se constituiau în garnizoana Brigăzii de Infanterie Mecanizată din apropiere de Luanda. Misiune imposibilă și criminală. Cum să verifici un convoi gata constituit, cu saci, lăzi, butoaie, containere, paturi, păături etc. deja încărcate, dacă nu au ascunse printre ele arme sau muniții? Am ajuns să glumim amarnic: „lume-lume..., sosește un nou convoi cu ajutoare umanitare: conține porumb 7,62 mm, fasole de aruncător 82 mm și mere anti-infanterie”. Din fericire, nici unul din cele 7 convoaie pe care le-am verificat nu au fost identificate ca transportand arme și muniții.

În afara acestor activități, am participat, mai ales în a doua parte a misiunii, la ședințele de coordonare și informare de la sediul WFP și cel UNICEF-UNHCR⁹ din Luanda.

Deplasarea cu autovehiculul de serviciu o efectuam singur sau cu maiorul Deaconu Aurel, ofițerul cu probleme CIMIC și/sau uneori, cu Bajpayee, din staful ONU pentru coordonare interagenții. Cu această ocazie am acceptat și m-am

▪ Autoturismul WFP spre Școala din Alvarenga

deplasat la câteva spitale, școli și grădinițe din Luanda și din împrejurimi, pentru a ajuta la distribuirea de ajutoare umanitare. Experiență tristă. Voi prezenta însă unele aspecte în capitolul următor, privind „aspectele socio-etnico-culturale; recuperarea și refacerea în concepția UNAVEM III”.

În linii generale, cam acestea au fost principalele responsabilități. Au fost și altele, dar limitate și cu caracter temporar, mai ales când unul dintre cei din OO eram în *leave* sau CTO și preluam atribuțiile celui alt (am participat ca secretar al ședinței FC și am întocmit minuta acesteia, dar trebuie să recunosc că COO m-a ajutat serios pentru finalizare. *Unele lucruri, chiar și la acest nivel, nu se trec sau se cosmetizează.*)

Repere importante ale misiunii UNAVEM III

Pentru a da o imagine de ansamblu a desfășurării operației, în afara activităților pe care le-am desfășurat, voi menționa câteva dintre cele mai importante repere ale misiunii UNAVEM III și evenimentele de referință. Veți vedea că, deși a fost o „misiune de verificare”, situațiile periculoase, limitările și pierderile de vieți omenești nu au fost puține.

- În perioada 14-16 iulie, secretarul general ONU a vizitat Angola, a avut întâlniri cu liderii celor 2 părți și s-a întâlnit cu Comisia Mixtă Permanentă.

- La sfârșitul lunii octombrie 1995, desfășurarea forțelor UNAVEM III era finalizată. Cele alte câteva desfășurări de forțe au inclus Compania de Infanterie din Namibia și Compania de Geniu din Ucraina, iar ulterior Compania de Drumuri-Poduri din Coreea.

- La 13 octombrie a avut loc un incident care a pus în pericol misiunea și putea genera reluarea conflictului: șeful de stat major UNITA, generalul Ben Ben, aflat la Luanda, a suferit un atac în urma căruia una din gărzile de corp a fost rănită. Ben Ben a părăsit Luanda imediat. Au urmat eforturi diplomatice și intense negocieri duse de conducerea UNAVEM III.

- Construirea QAs și SAs a început lent, în iulie, și a fost intensificată în octombrie, când au fost finalizate primele centre.

- Pentru a marca un an de la semnarea Acordului de la Lusala, primele efective UNITA, 150 de militari, au fost demobilizate și încartiruite la Vila Nova, pe 4 noiembrie 1995. Au urmat alte câteva zeci de militari, dar FAA s-au declarat nemulțumite că soldații sunt în majoritate copii, iar armele predate sunt neutilizabile. ***Din poziția avută, confirm că așa au stat lucrurile în noiembrie 1995.***

- La 14 noiembrie, celebrul general Ben Ben a revenit la Luanda (investigațiile au demonstrat că nu fusese un atentat asupra generalului, ci doar un concurs de împrejurări; omul nepotrivit la locul nepotrivit).

- La sfârșitul lunii noiembrie a fost lansată o campanie de denigrare a UNAVEM III în Regiunea de Nord (și colonelul ing. Crâmpîță a fost comandant al acestei regiuni), se pare cu acordul tacit al ambelor părți. Demonstrații ostile și agresive au avut loc în fața RHQ din Uige, iar postul de radio guvernamental a anunțat populația să se pregătească de lupte împotriva forțelor UNAVEM III. Pe de altă parte, între 23-24 noiembrie, în incidente separate, convoaie ale UNAVEM III și UCAH au fost reținute și amenințate direct de forțele UNITA.

- Între 7 și 8 decembrie, a avut loc prima vizită oficială a unui șef de stat al Angolei în SUA, cu impact imediat în relațiile dintre cele două țări și asupra procesului de pace. Eduardo dos Santos a avut o discuție privată cu președintele Clinton.

- În perioada 4 decembrie 1995 – 13 ianuarie 1996, au fost reluate lupte și ciocniri armate între FAA și UNITA, preponderent în regiunile de nord, nord-est și centru. Amenințarea la adresa forțelor UNAVEM III a fost directă și activă: patrulare și convoaie atacate sau blocate și reținute. A fost întreruptă demobilizarea militarilor UNITA. Oricum, nu se prezentaseră decât 363 militari UNITA. ***Din rapoartele pe care le-am întocmit, a rezultat că între decembrie 1995 – 25 ianuarie 1996 au avut loc 154 ciocniri – CFV, din care 58 atribuite FAA, 91 UNITA și 5 de origine necunoscută.***

- Demobilizarea trupelor UNITA a fost reluată pe data de 17 ianuarie 1996, la QA de la Vila Nova, realizându-se un total de 636 militari UNITA. UNITA avea declarate forțe de 62 500 militari¹⁰.

- În perioada 18-21 ianuarie 1996, secretarul de stat M. Albright a vizitat Angola. Numai intervenția energetică și decisă a acesteia a impulsionat reluarea demobilizării UNITA din ziua anterioară și din perioada următoare. A avut întâlniri la Luanda cu Eduardo dos Santos și s-a deplasat în fieful trupelor UNITA la Bailundo, pentru întâlnirea cu Savimbi. Detaliile discuțiilor și întâlnirilor nu fac obiectul articolului. ***Personal, jos pălăria pentru așa ministru de externe.***

- Guvernul SUA a donat 13 poduri mobile de pontoane, care au fost instalate de subunitățile de geniu pentru a asigura trecerile distruse pe cele mai importante itinerare și menținerea libertății de circulație.

- La începutul lunii martie, FAA a prezentat planul de retragere în cazărmi a trupelor sale, a armamentului și tehnicii grele de luptă, proces care a fost început abia la începutul lunii aprilie 1996. A fost monitorizat îndeaproape de INFBATT și MilObs din UNAVEM III.

- La 9 martie 1996, FAA și UNITA au semnat acordul privind constituirea forțelor de apărare unificate și pozițiile ce se acordă generalilor UNITA (menționez: prim adjunct al ministrului apărării, Locțiitor șef SMG, 1 Comandant Regiune Militară, 1 Comandant de Categorie de Forță Armată – din cele 4 stabilite etc.). ***Confirm că acesta a fost***

unul din cei mai importanți pași, care anterior a constituit o adevărată piedică în procesul de pace. Locurile pentru UNITA în guvern și cele din forțele armate au fost cheia negocierilor de pace.

- Până în iunie 1996, erau încartiruiți în QAs un număr de 51 597 militari UNITA¹¹, colectate numai 26 150 arme individuale, 3 368 arme colective (de echipă gen AG-7, AG-9 etc.) și o cantitate incredibil de mică de tehnică de luptă. Rapoartele trimise la ONU subliniau atât demobilizarea trupelor non-combat cât și cantitățile mici de tehnică sau echipamente învechite. Apărea întrebarea obsedantă: unde sunt trupele de elită UNITA și tehnica modernă a acestora. ***Eu am văzut aceste trupe și mă întrebam același lucru. Privind personalul prezentat fără arme, am apreciat că, din cauza condițiilor extreme din teritoriile UNITA și a lipsei de alimente, la încartiruire s-au prezentat drept militari ai UNITA și populația locală. În QAs, UNAVEM III asigură hrănire și instruire în vederea integrării în societate. În plus, apreciez ca trupele de elită ale UNITA erau menținute ascunse pentru o posibilă reluare a ostilităților.***

Din totalul forțelor UNAVEM III de circa 7 000 trupe și observatori, în perioada iulie 1995 – februarie 1996 au fost raportate peste 1 000 cazuri de malarie. Numărul persoanelor decedate din cauza malariei a depășit, din câte cunosc, 25 persoane numai din componenta militară.

UNAVEM III a fost una din puținele misiuni ONU care nu s-a confruntat cu abuzuri sexuale provocate de peacekeepers (deși unele acuze, neconfirmate, au existat).

În perioada cât am activat ca Ofițer cu Operațiunile la Comandamentul Forței UNAVEM III, România și-a desfășurat în TOO Spitalul Militar de Campanie (mai 1995) Batalionul de Infanterie (august – septembrie 1995) și și-a rotit aceste forțe dislocate în UNAVEM III TOO astfel:

- ROMHOSP și-a rotit efectivele în decembrie 1995 și iunie 1996.

- ROMBATT și-a rotit efectivele în martie-aprilie 1996.

- SOT a fost înlocuit în iunie 1996, când am revenit acasă.

Personal, în ceea ce privește contingentul României, consider că una dintre cele mai importante realizări a fost contribuția pe care am adus-o la efortul de a schimba regiunea de dislocare și respectiv Aria de Responsabilitate a ROMBATT, care sunt convins că a salvat multe vieți ale militarilor noștri din unitățile de menținere a păcii, create de Armata României în premieră pentru aceste misiuni ONU.

Aspecte socio-culturale

Poate că la aceasta dată, după participarea Armatei României în operații internaționale, precum cele din Bosnia-Hertzeșgovina și Kosovo, din Irak și Afganistan, din alte TOO din Africa, aspectele specifice comandamentelor multinaționale și misiunilor în medii multietnice, inclusiv elementele socio-culturale și etnice, nu ar reprezenta un capitol de interes; dar atunci când pentru prima oară după zeci de ani de „Cortină de Fier”, ofițerii de stat major din România se întâlneau cu colegi din India, Pakistan, Bangladesh și Coreea, din Iordania, Egipt și Algeria, din Olanda, Marea Britanie și Australia, din Brazilia, Argentina și Uruguay etc., practic din toate continentele și colțurile lumii, din țări cu istorii și culturi atât de diferite, cu religii atât de diverse, cu tradiții și obiceiuri necunoscute pentru noi, cu atâtea elemente specifice vieții sociale a fiecărei nații, atunci poate că istoria militară merită un pic de atenție.

Activitățile ofițerilor de stat major în comandamente multinaționale și medii multietnice

Dacă în activitățile personale, derulate în afara orelor de program, a fost ușor de sesizat că simpatiile și antipatiile erau preponderent pe criterii etnice și istorico-culturale, în activitatea profesională, cu siguranță pot afirma că aceste resentimente aproape că nu existau, sau hai să fim mai corecți și să spunem că acestea nu se manifestau în timpul serviciului. Așa cum am amintit, în direcție aveam, între alții, ofițeri din Iordania, India și Pakistan. Rememorez cu claritate că a existat un moment când în Kashmir, regiunea de conflict indopakistanez, au avut loc ciocniri serioase între cele două armate. Am crezut că a doua zi războiul va cuprinde rapid și Dir. Info-Ops.

Deși se vedea o oarecare încordare, ofițerii indieni și pakistanezi și-au văzut de activitățile zilnice de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Ușor contrariat,

seara, la masa de biliard de la terasa popotei, i-am întrebat despre recentul conflict și cum ar proceda dacă mâine, în Kashmir, ar sta unul în fața celuilalt: indianul Gupta și pakistanezul Singhar. Primul a răspuns Gupta: „sunt aici trimis de țara mea care știa că vom conlucra și cu ofițeri pakistanezi. Suntem în misiune ONU și aceasta trebuie executată (a adăugat că misiunea era oportunitatea de a aduce familiei sale bani pe care altfel în India natală nu ar fi avut ocazia să îi aibă¹²). Dacă mâine însă merg în Kashmir, îl voi împușca repede și fără regrete pe Singhar: căci dacă nu o fac eu, o va face el la fel de repede”. Aproape același răspuns l-a dat și Singhar.

Din perspectiva anilor, subliniez că întregul staff internațional respecta regulile de conduită și protocol, de respect reciproc dar și cel al gradelor și însemnelor militare. Ofițerul superior era „cineva” căruia cei cu grade mai mici îi acordau un respect, care poate pentru mulți dintre noi ar părea exagerat. Și aici nu mă refer la unele armate unde funcționa încă serviciul de „ordonanțe”, este drept că de regulă numai pe timpul programului de lucru. Fenomenul era prezent chiar în armate din state cu democrație foarte dezvoltată, unde ai fi putut crede că la fel ca la noi, „democrația se urcă la cap repede”. Aici, fiecare armată și-a purtat uniforma, medaliile și însemnele sale. Dau exemplu din nou armata indiană. Am avut, cum se vede și din fotografii, militari din celebrele batalioane sikh, care și-au purtat cu mândrie turbanele, barba, mustățile și bastoanele tradiționale. Am sesizat o competiție clară între armate în a demonstra profesionalism, capacități logistice excepționale și determinare în tot ceea ce au executat. Mândria de a fi indian/pakistanez era vizibilă. Cine crede însă că brazilienii, portughezii, olandezii, suedezi, zimbabwezii, coreenii și multe alte nații nu aveau același comportament, se înșală amarnic. Credeți că cineva s-a sesizat „din oficiu” că de exemplu, la anumite ore, ofițerul iordanian (dar nu numai el) „dispărea” pentru rugăciune? În final, dacă este să fim corecți, nimeni nu îi îndeplinea responsabilitățile sale. Treaba lui când și le executa. Cu convingere spun că atunci, mândria de a fi român era și la noi la fel de vizibilă; și asta fără fanfare, fără bani de la Externe sau de la Apărare, fără ținute și echipamente de supercalitate, dar cu, ați ghicit, salarii nesimțite. Noi eram acolo și prin noi, fie că place sau nu, România era o prezență performantă. Cărcotașilor le recomand să citească documente

ONU din perioada respectivă, cu referire la UNAVEM III, mai ales cele după ianuarie 1996. Place sau nu, repet, Angola a fost școala misiunilor internaționale pentru Armata României, școală care a însemnat însă morți, răniți și bolnavi; bolnavi de boli tropicale specifice sau militari cu sechele rămase pe viață.

Fac o paranteză. Da, salariile erau nesimțite comparativ cu cele primite în țară; de 5-6 ori mai mari; dar știți care erau riscurile misiunii? Știți care erau beneficiile pentru țară? Știți de ce România a primit ulterior oferta de a avea ofițeri în stafful DPKO la ONU? Știți de ce în plan internațional România a devenit o prezență activă și cu o presă convingătoare? Am amintit de aceste salarii. Greșit. Noi am avut ceva ce se numea „indemnizații” de misiune. Dacă aveam salarii, acum pensiile pentru mulți dintre noi ar fi fost „super nesimțite”. Rog pe cei care susțin aprecierile actuale la adresa salariilor militare să fie liniștiți. Țara nu a plătit nimic pentru salarii/indemnizații. ONU a oferit o sumă, cred eu considerabilă pentru acea vreme, pentru fiecare militar trimis de România în Angola; MAPN nu a avut altceva de făcut decât să repartizeze suma pe categorii de militari. Adică, mai concret, dacă – să presupunem – ONU a dat 1 000 USD pentru fiecare militar român trimis în aceasta misiune, MAPN a făcut un simplu calcul de medie aritmetică și a stabilit indemnizația, pentru soldat la 700 USD, pentru subofițer la 900 USD, iar pentru ofițeri în jur de 1 400 USD (aceste cifre reprezintă o medie, indemnizația fiecăruia dintre noi fiind în funcție de grad și funcția de încadrare a fiecărui ofițer/subofițer). Astfel, suma totală plătită pentru indemnizația noastră era egală cu cei 1 000 USD plătiți de ONU pentru fiecare militar din TOO. Simplu, nu? 1 000 USD înmulțit cu câți militari eram în Angola dădea un total general. Totalul general se împărțea de MAPN pe categorii de militari, după exemplul prezentat mai sus, și nu putea să depășească totalul plătit de ONU. Pentru liniștea sufletească a unora, colegul brazilian avea o indemnizație de cca 6 000 USD, cel portughez de cca 5 000 USD, cel norvegian de cca 6 500 USD, iar indianul se limita la cca 2 500 USD. Și toți în grad de maior ca și subsemnatul, cu o indemnizație de sub 2 000 USD.

Revenind la subiect, putem remarca faptul că la acea vreme, nici mass media internațională nu erau pline de evenimente și evoluțiile politico-economice din România. Ce spuneam noi colegilor din misiune era de greu de contestat, chiar dacă

uneori umflam și noi „potul” din motive de mândrie națională. Oricum, țara cu istorie milenară prezenta și continuitatea romană pe teritoriul Daciei, războaiele cu turcii și arta militară românească, marii oameni de știință și descoperirile lor (amin-tesc, categoric nedreptățind atâți oameni de valoare ai României, pe Coandă, Vuia, Odobleja, Poenaru, Aslan, Racoviță și mulți alții), frumusețile Bucovinei și mănăstirile sale, Sibiu, Brașovul, Castelul Bran și Castelul Peleş, Delta Dunării, Marea Neagră – cel mai onest dintre toți vecinii noștri fiind gluma preferată etc. Toate au fost povestite sau descrise colegilor, iar vederile din aceste zone au devenit moneda de schimb cu amintiri similare din țările de origine ale acestora. Ce ar putea însă să mai spun acum, în condițiile în care realitatea este zilnic pe plasmă și internet și deci este mult mai bine cunoscută? Te mai pot crede olandezii, britanicii sau nordicii?

Dar să revenim la adevărul istoric.

În unele relații bilaterale, se puteau vedea momente, hai să le spunem, de „disconfort”, cum au fost cele dintre argentinieni și britanici (efectele războiului din Malvine încă nu erau complet stinse), dintre brazilieni și portughezi, dintre francezi și britanici, dintre asiatici în general și mai ales între indieni-pakistanezi, între indieni-bangladeshieni, etc. Unele erau de sorginte profesională (ex. forțele speciale braziliene aveau evidente aere de superioritate față de trupele portugheze de comunicații și cele de logistică), altele emanau din tradițiile istorice și culturale. Aș remarca faptul că angolezii aveau încă unele resentimente față de portughezi (deși guvernele lor semnaseră mai multe acorduri, inclusiv de cooperare militară), în timp ce brazilienii erau mult mai bine văzuți și primiți de către localnici. Prețul colonialismului era mare, deși veți vedea că tot ce e mai frumos în arhitectura, în cultura și arta angoleză este de origine portugheză. Nu este nimeni vinovat de evoluțiile istorice, dar fără cultura portugheză, acum am fi admirat numai colibe de stuf și drumuri de pământ roșu, angolezi aproape dezbrăcați și boșimanii deșertului, fără aeroporturi și porturi maritime și fluviale, căi ferate și poduri lipsă, lumina lumânării, fără electricitatea și infrastructura aferentă cunoscută etc.

Specificul mediilor multietnice și multiculturale a influențat și activitățile organizate sau desfășurate în cadrul Dir. Info-Ops. Avantajul unui conglomerat de culturi, tradiții și obiceiuri a permis însă să beneficiem și de o consiliere și asistență compe-

tentă în organizarea diferitelor activități, cum au fost vizitele delegațiilor organizațiilor internaționale și cele ale organismelor naționale la contingentele proprii sau întâlnirile acestora cu SRSG, DSRSG și FC. Am aflat despre cutume care trebuiau respectate ad-literam, ca și reguli stricte de protocol. Nu puteai include în meniul unui musulman fripturi de porc și nici cele de vacă în masa unui indian. A oferi cafea sau ceaiul tradițional arab era un gest de delicatețe și curtoazie față de oaspeți sau parteneri veniți la discuții oficiale. Scrierea programelor de activitate și a etichetelor de dispunere în maniere bilingve era un gest de respect față de delegația sosită. Fotografierea activității era o problemă de strict protocol. Femeile musulmane, deși unele erau staff al organizațiilor ONU, își păstrau ținuta tradițională la activitățile din Cartierul General. Altele renunțau parțial la aceasta. Cum să procedezi? Sau ce părere aveți despre ideea de a asigura asistență medicală tradițională¹³? Ca să concluzionez, subliniez că nu a existat vizită a unei delegații din astfel de state la care să nu solicit expertiza unui ofițer din țara sau măcar din regiunea respectivă. Mai mult decât atât. Chiar și în planificarea și conducerea operației, am ținut cont de unele elemente de sensibilitate etnică. Am evitat și am propus să nu desfășurăm compania de geniu din Pakistan (PAKENG) în Regiunea de Nord alocată INDBATT (le-am planificat în regiunea de sud a ROMBATT și a URUBATT), sau dislocarea observatorilor argentinieni cu britanici, pe cei congolezi cu zimbabweni, etc. Menținerea echilibrului etnico-cultural și protejarea sensibilităților naționale era un principiu de luat în seamă. România nu a avut observatori militari, dar vă garantez că dacă am fi avut, aceștia nu ar fi fost dislocați în același TS cu ofițeri maghiari, ucraineni sau ruși. Așa erau recomandările și indiciile de lucru stabilite împreună cu COO, CMPO și cu MIO.

Cunoașterea acestor reguli a servit și în relațiile interpersonale; când intram la Mustafa sau Ali în casă, mă descălțam întotdeauna. Am acceptat cu plăcere ceaiul tradițional, deși eram consumator de

cafea¹⁴. Totul trebuia consumat ca semn de prețuire și respect pentru gazdă. Nu angajam discuții pe probleme etnice și de istoria regiunii. Dacă interlocutorul dorea să facă aprecieri, le putea face și erau binevenite punctele de vedere ale acestuia. Dacă nu, era preferabil să nu zgândărim orgoliul. Cu toate acestea, am sesizat elemente ce concluzioneau că și ei începeau să înțeleagă avantajele evoluției umanității și beneficiile științei moderne. Frigiderul putea primi atât carne de porc cât și de oaie fără discriminare¹⁵. Băuturile alcoolice, mai ales berea, erau deja o ispită, unele genuri de muzica și filme occidentale, preponderent istorice, erau bine primite și vizionate în grupuri multietnice etc. Se manifestau atât bunăvoința de a nu respinge credința celuilalt cât și respectarea dreptului la religia proprie. Rememorez cu plăcere când vinerea seara era dedicată „filmelor de aur”, la reședința din Luanda a ofițerului american de legătură, maiorul Wolkomer. Casă spațioasă (coincidență, foarte aproape de ambasada României în Luanda), invitați cu zecile, modelul american, fiecare aducea ce putea, sucuri, bere, vin, mâncare etc. Și totul se punea la consum comun. Eram, așa cum vă amintiți, ortodocși, catolici, musulmani și de alte credințe. Ali și Mustafa nu se mai descălțau, vedeau filme americane etc. Atunci am văzut filme ca „Zulu”, „Zulu Down”, „American Commandos”, „Khartoum” etc. Știa băiatul ăsta să facă socializare, nu glumă.

Sărbătorirea Zilelor Naționale sau ale forțelor Armate

Au existat unele contingente – de regulă cele mai numeroase prin prezența batalioanelor de

infanterie –, care și-au organizat festivități cu ocazia acestor evenimente.

Un exemplu mai mult decât relevant a fost INDBATT. La ceremoniile din august 1995, INDBATT a trimis fanfara militară, o echipă artistică și o echipă de bucătari la Cartierul General din Luanda. Generalul Saxena, locțiitor al Comandantului Forței (al cărui secretar am fost la ședințele de coordonare conduse de acesta), a insistat și a obținut fonduri și de la Ambasada Indiei la Luanda, dar și de la Ministerul Apărării indian. INDBATT avea în TOO inclusiv fanfara și a plecat în misiune conform statului de război, încadrat 100% (ca punct de vedere personal apreciez că disciplina în armata indiană era de departe cea mai ridicată dintre toate trupele dislocate în Angola; aproape până la supunere oarbă; ofițerul era dumnezeul soldatului, era cel care îl conducea în misiune, era cel de care depindea viața sa... rar am văzut așa ceva). A rezultat un spectacol deosebit și o recepție pe cinste. Artiștii erau amatori pasionați din personalul contingentului indian. Acum am gustat celebrul orez cu curry, pește și carne de porc cu vegetale variate.

Știți ce a făcut România pentru 25 Octombrie sau 1 Decembrie?

Vă las pe dumneavoastră stimați cititori să ghiciți.

Activitățile de recreere și recuperare în UNAVEM III (Recreation and Welfare sau R&W)

Așa cum am anticipat în capitolul anterior, pentru activitățile desfășurate peste orele de program și intensitatea activităților derulate în situații de pericol, stres și risc, UNAVEM III acorda:

– *Compensatory Time Off/CTO*, libere până la 5 zile pe lună; inițial, pentru întregul personal, iar din ianuarie 1996, șeful de direcție confirma numărul zilelor lunare de CTO, în funcție de activitatea personalului din subordine.

– *Leave*, reprezentând câte 2 zile pe lună.

Acestea se puteau efectua lunar sau se puteau cumula pe 2,3 sau chiar 4 luni, aceasta fiind de fapt metoda cea mai des folosită de stafful misiunii.

Recuperarea și refacerea reprezenta unul din elementele principale care asigurau capacitatea de luptă și de îndeplinire a misiunilor. Ca responsabilități sunt identificate:

a. individuale (ale fiecărui membru ale misiunii)

b. instituționale (ale structurilor specializate ale misiunii)

a. Individual, fiecare își recupera starea de oboseală fizică și psihică după cum considera necesar sau după cum se pricepea. Aici au existat două perioade:

– primele 6 luni, respectiv până în decembrie 1995, când situația de securitate era încă instabilă, iar plecările de sâmbătă și duminică erau limitate de regulă la zona Luanda și împrejurimile din imediata apropiere (shopping, plajă, sport);

– perioada după ianuarie 1996, când situația de securitate s-a relaxat (deși au continuat atacurile asupra membrilor forței, dar mult limitate), când s-a putut merge și la distanțe mai mari, până la Cabo Larga, la fluviul Kuanza sau la Parcul Național Quicama. Deșertul Namibiei, Platoul Huambo dar și destinații ca Africa de Sud, Namibia sau Zimbabwe au devenit destinații cautate de membrii misiunii.

Aș menționa că au apărut atacurile de banditism. Atacurile de până acum erau pentru capturarea de personal și tehnică-armamente-echipamente sau distrugeri, eventual pentru intimidare. Lucrurile se schimbau. Îmi amintesc de atacul asupra a doi ofițeri din Argentina și Uruguay, în apropiere de Luanda; bine bătuți, au fost evacuați rapid la ROMHOSP. Aici, împreună cu colonelul doctor Răduică, comandantul ROMHOSP – Dumnezeu să-l odihnească în pace pe acest mare caracter și om deosebit –, am auzit mesajul transmis de aceștia din partea atacatorilor; incredibil; „fiecare membru al misiunii să aibă la el 10-15 USD, altfel va fi omorât. Noi nu vrem să muncim pe degeaba, fără nici un rezultat”. Fără comentarii. Oricum, din ordinul COO am transmis la regiuni o scurtă infogramă despre eveniment, care a fost inclusă și în raportul către ONU.

În recuperarea individuală pot fi incluse activități specifice de sport, artă și cultură, vizite și drumeții, arta culinară etc., toate organizate individual sau cu grupul de prieteni.

b. Instituțional. În cadrul misiunii a funcționat un oficiu R&W (*Recreation and Welfare*). Acesta asigura atât materiale de resort, cât și asistență pentru cei care doreau să petreacă zilele libere CTO în TOO sau în afara acestuia. Personal, am primit o rachetă de tenis și mingi în perioada în care zilnic, dimineața, am jucat tenis de câmp (așa cum am menționat, cu colegii din India, Pakistan și Marea Britanie), o minge

de volei, sac de dormit, lada frigorifică și un video. Am fost surprins să aflu că tot ce se primea de la Oficiul R&W, cu excepția aparaturii electronice, era material consumabil și nu se mai returna. Chiar nu a trebuit să predau mingile uzate, racheta sau sacul de dormit, să semnez cine știe ce procese verbale sau alte hârtii absurde.

Asistență am primit și pentru zilele de CTO pe care doream să le petrec în Africa de Sud împreună cu soția (vă amintiți de primul capitol în care am spus că multe dintre soții au știut că plecăm numai pentru 6 luni și nu pentru un an; venea timpul să ne plătim datoria față de soțiile noastre minunate care aveau grijă singure de copii și casă), dar tragedia de la Balotești a făcut să ne schimbăm planurile. Aveam asigurate vize pentru Africa de Sud, aveam bilete rezervate, idem hotel, Johannesburg-ul, Suncity-ul și Parcul Național Kruger cu saffariul său unic ne așteptau, dar am venit în țară la copii¹⁶.

Tot prin acest birou se procurau ca amintiri, contra cost, și simbolurile misiunii: tricouri, eșarfe, șepci, insigne, brelocuri, etc.

Personal, recuperarea am efectuat-o atât în țară cât și în Teatrul de Operații, în Africa de Sud și Namibe.

Ca marea majoritate a ofițerilor din țările care au contribuit cu batalioane de infanterie, rotirea trupelor era o oportunitate de a petrece câteva zile acasă, împreună cu familia. Am avut aprobare, și la intrarea ROMBATT în TOO din septembrie 1995 și rotirea acestuia din martie 1996 am fost în CTO în țară, la fel ca și la rotirea ROMHOSP din decembrie 1995.

În TOO am petrecut CTO în Luanda, Lubango și Namibe și regiunile limitrofe acestora. Cu ocazia drumului spre țară și înapoi în Luanda din septembrie 1995 am vizitat și Johannesburg. Costul platit companiei BalcanAirLines a fost de cca 800 USD. La Johannesburg am avut o experiență unică, de neuitat. Eram împreună cu maiorul la acea vreme Mircea Savu și plutonierul Dumitru. Aveam asupra noastră o geantă cu cca 30-40 000 USD. Da, da, poate chiar peste 40 000 USD. Erau bani pe care mulți din colegii din misiune ne rugaseră să îi ducem la familii. În ziua dinaintea plecării spre țară ne-am plimbat în apropierea hotelului și într-un târziu am observat că intrasem într-un cartier al africanilor. Nu era nici un alb. Atenția mi-a fost atrasă de două figuri extrem de neprietenoase care ne fixau și clar că vorbeau despre noi. Maiorul Savu și colegul sau indian (pleca spre țară și acesta) erau la o casă

de schimb din apropiere pentru a schimba USD și a putea plăti hotelul. Cei doi negri au traversat spre noi. Am prins geanta pe sub încheietura mâinii și am plecat cu pași din ce în ce mai repezi spre direcția hotelului. Lângă mine, „nea Mitică” se agita să îmi facă protecție. Auzeam înapoia noastră parcă mai multe voci și nu mă înșelam. Am aruncat o privire scurtă înapoi și am văzut cinci, poate șase negri venind spre noi. Aproape începusem să alergăm când am văzut doi polițiști sosind în fugă. O mașină de poliție înainta și ea spre noi. Văd și acum aceste imagini în fața ochilor. Au scos bastoanele și în clipa în care au trecut de noi, ne-am oprit și am privind înapoi. Negrii râdeau și gesticulau, dar se opriseră. Știți ce mă frapa? Dinții lor perfect albi și rânjetul. Se pare că pierduseră o țintă grasă și bună. Știți ce ne-au întrebat polițiștii? Dacă am pățit ceva, ce naiba căutam în cartierul negrilor și unde suntem cazați. Din fericire, hotelul era pe prima stradă. Oricum, păstrez amintirea străzilor curate și a magazinelor elegante din acest cartier, care din acest punct de vedere nu părea al negrilor. Tot aici, cu o zi înainte, am fost martorii unui holdup, când la circa 50 metri de noi, o dubă cu valori a fost atacată cu arme de foc și golită de bunuri. Am mai văzut, din autobuzul cu care ne plimbam, mașinile conduse de albi, care aveau cu toții, și repet cu toții, pistoale pe bancheta alăturată. Și Johannesburgul este așezat pe coline și trecea de la o „colină” la alta, sau mai corect dintr-un cartier în altul, era un adevărat miracol și de o frumusețe rară: șosele superbe, suspendate, cu lumini și reclame mirifice, cu case de vis... Am trecut printr-un cartier super elegant unde am văzut vile ale celebrilor foști mercenari sud-africani. Pentru 40-50 000 USD se putea cumpăra un mic palat cu gradină cu tot. Cu 30 000 USD cumpărai o casa frumoasă. Era anul 1995 și greu abia începea pentru Africa de Sud. Plin de cadouri, am plecat spre țară, spre regina și prinții mei, via Sofia, Bulgaria. Nu am să povestesc peripețiile din vama bulgară, din cauza zecilor de mii USD ce îi aveam asupra noastră. Mulțumesc lui Chris, bulgăroaica noastră, pentru sfatul dat de a declara acești bani. Altfel am fi fost arestați sau atacați și lăsați fără bani. Un singur aspect. Eram așteptați: nu știu de unde se știa, dar la ieșirea din aeroportul Sofia, am auzit în română: uite-i, românii vorbesc englezește. Mă opresc aici. Important e că am ajuns cu bine acasă și am distribuit banii primiți de la colegi.

Dacă voi regreta ceva, este faptul că în februarie 1996 nu am răspuns favorabil propunerii colegului și prietenului meu Caio, de a merge la Rio cu avioanele ce roteau efectivele BRABATT și să văd cu ochii mei celebrul Carnaval de la Rio. Îmi oferea mașina sa, cazare la fratele său care urma să fie și ghid. Nu știu ce a fost în capul meu. Cred că teama că obținerea avizului de călătorie din partea autorităților noastre va fi birocratică, lungă și grea. Oricum, Caio mi-a făcut cadou o casetă cu muzică braziliană.

Serviciul religios

Serviciul religios a fost o problemă grea, serioasă pentru întregul contingent român.

Nici una dintre structurile participante nu a avut în statul de organizare funcția de preot militar. Nici spitalul de campanie, unde era de așteptat că vor fi victime care nu vor putea fi salvate. Din nefericire, prima victimă a fost chiar din rândurile noastre, ale echipei de ofițeri și subofițeri de stat major. Plutonierul Nelega a fost victima unui stupid accident de circulație pe șoseaua dintre Luanda și Viana. Venea la punctul de întâlnire cu șeful de contingent, când un camion al FAA (cum altfel decât un ZILL de fabricație bine cunoscută) a virat brusc la stânga fără să dea prioritate de dreapta subofițerului nostru. Impactul a fost scurt, dar fatal. Colțul dreapta al caroseriei a lovit sus parbrizul și plafonul Toyotei, care s-a înfipt puțin sub caroseria camionului. La Baza Logistică din Viana am văzut mașina. Era incredibil. Plafonul caroseriei jeepului, ușor îndoit, în formă de „V” ca de o lovitură de karate. Nici nu credeai că cineva poate muri. Și totuși impactul l-a aruncat pe subofiter direct în acea adâncitură și exact în momentul impactului, iar cutia sa craniană a cedat. Evacuat MEDEVAC la Johannesburg, nu s-a mai putut face nimic, corpul neînsuflețit a fost repatriat în august 1995. Pentru ceremonia religioasă am alergat împreună cu maiorul Deaconu, efectiv pe la aproape toate bisericile din Luanda. Am fost și la trei cimitire în speranța unei oaze de ortodoxism. Nimic. Totul doar catolic. Cu greu am găsit la biserica internațională un preot dispus pentru o scurtă slujă. Locotenent-colonelul Condea a fost cel care a repatriat rămășițele pământești ale plutonierului Ioan Nelega, poate primul militar român mort în misiuni internaționale după 1989.

Semnalul de alarmă fusese tras. Nu aveam de luptat numai cu malaria, șerpi și scorpioni, cu

minele, cu facțiunile beligerante sau cu grupurile de bandiți. Apăruse și pericolul accidentelor de circulație. Din nefericire, vom avea și în ROMBATT victime ale accidentelor, generate de un TAB.

În plan personal, pe 3 decembrie 1995, mi-am pierdut tatăl. Cu toate eforturile, nu am găsit bilet de avion pe ruta Luanda-București. Primul loc era disponibil pe cursa AirFrance din 22 decembrie, oricum la un preț amețitor: 2 800 USD. La aceeași biserică „Sagrada Familia”, după un scurt ceremonial de pomenire, ajutat de prietenul Aurel Deaconu, am împărțit, conform tradiției noastre ortodoxe, pachete cu mâncare unor infirmi din Luanda, victime ale razboiului și ale câmpurilor de mine. Am simțit o mare ușurare psihică. Îmi făcusem după puterile și priceperea mea religioasă limitată datoria față de cel care îmi fusese tată. Dar cât am simțit lipsa unui preot! Aceasta a fost între argumente legate de serviciu și motivația pentru care, la venirea din misiune, am insistat la șeful Direcției Operații, pentru înființarea funcției de preot în unitățile de menținere a păcii¹⁷.

Aspecte socio-culturale din Campusul UNAVEM III

Campusul UNAVEM III cuprindea Zonele Operativă, Administrativă și de Încartuire/Cazare. Drumurile exterioare erau periodic patrule de mașinile companiei de pază. În afara perimetrului comandamentului UNAVEM III, la acea vreme, nu existau case, ci erau câmpuri recent deminate; cel puțin 5-600 metri spre spate și lateral nu era mai nimic; acum sunt case noi construite, datorită procesului de pace și reconstrucție.

Distanța față de Aeroportul Internațional din Luanda era de cca 4 km și accesul era atât dinspre est cât și dinspre vest. Calitatea șoselei era impecabilă, adică asfalt fără reproș. Zona deminată în totalitate. De aici însă, la numai 3-4 km pe direcția sud-vest, spre fluviul Kuanza, apăreau zonele minate, preponderent pe drumurile lăturalnice și tarlalele aferente.

a. Asigurarea serviciilor personale: hrănirea și igiena personală

Pentru ofițerii de stat major a existat încă din start, aș putea spune, o discriminare față de stafful civil permanent și nepermanent al ONU.

Prin acordul de participare, ONU se angaja să asigure ofițerilor de stat major unele servicii și facilități. Astfel, cazarea, hrănirea, spălatul și călcatul rufelor etc. erau asigurate de ONU. Pe

baza modului de asigurare a acestor servicii pentru stafful permanent al ONU, s-a hotărât ca ofițerilor și subofițerilor de stat major să li se dea o indemnizație de 30 USD pe zi, din care aceștia să achite hrana și toate celelalte servicii personale – igiena personală, spălarea și călcarea echipamentului etc. Cazarea era de asemenea atributul UNAVEM III și era asigurată în casele și containerele descrise anterior. Știți care era suma ce o primeau cei din stafful ONU pentru aceste servicii? 60 USD zilnic, deci dublu. La sfârșitul lunii iunie, dacă nu mă înșel, la inițiativa șefului logisticii (CLOGO), un locotenent-colonel britanic, am fost solicitați să ne exprimăm opțiunea pentru o petiție adresată conducerii misiunii prin care solicitam tratament egal cu stafful civil, deci o indemnizație egală, de 60 USD. Toți colegii din Dir. Info-Ops am fost de acord cu petiția. Aș putea spune chiar că mai activi au fost indienii și brazilienii. Rezultatul? Conducerea misiunii a comunicat că nu poate oferi mai mult și, dacă dorim, ne poate deschide o cantină la care să fim alocați cu toții (aceasta era o amenințare și o încercare de descurajare; practic așa ceva era foarte greu, când știm că musulmanii nu consumă porc și că nici nu se poate găti în aceleași ustensile, că pentru indieni vaca este sfântă etc., că în final ar fi trebuit câteva cantine-popote), o spălătorie comună și de asemenea poate angaja o companie civilă care să execute curățenia în camerele de cazare, după modelul hotelier. Și uite așa, noi am aflat încă de pe atunci ce înseamnă „ciocul mic”. Am acceptat deci repede cei 30 USD pe lună, în schimbul de a ne asigura prin mijloace proprii toate aceste servicii. Cu siguranță că veți fi foarte

surprinși să aflați ce însemnau cei 30 USD pe zi, nici mai mult nici mai puțin, decât încă un salariu pentru subofițerii de stat major și circa jumătate de salariu sau chiar ceva mai mult pentru majoritatea ofițerilor de stat major. Sensibilă la nevoile noastre, ale Comandamentului Forței în curs de constituire, comanda UNAVEM III a adus două noi containere cu mașini de spălat și uscat rufe, iar restaurantul cantină, prin compania ce câștigase noua licitație, și-a modificat procedura de hrănire, în sensul că a oferit posibilitatea opțională pentru 1, 2 mese pe zi sau masa completă zilnică. Trebuie subliniat că masa zilnică era, inițial, la o sumă de 18 USD pe zi. Într-adevăr, era de o abundență de nedescris și de neimaginat, dar obligatoriu se achitau toate cele 3 mese zilnice, în condițiile în care zeci de civili și militari aveau reședința în alte locații. Acum a apărut deci posibilitatea de a opta fie pentru 1 sau 2 mese, fie pensiune completă, la un preț mai redus, dar și calitatea ofertei a scăzut simțitor. A fost momentul când am observat că mulți militari, în special asiatici și sud-americani, își asigurau hrana prin mijloace proprii. Sau cu alte cuvinte își găteau singuri sau angajau civili locali care pregăteau hrana. Stafful preponderent din India, Pakistan, Bangladesh, Iordania, Uruguay și Argentina își prepara singur hrana și făcea curățenia reședinței, în timp ce, de exemplu, portughezii și brazilienii angajau localnici care le pregăteau hrana și făceau curățenia locuințelor. Salariul pentru o „negresă micuță și drăguță”? Maxim 20-25 USD pe lună. Dar tot cam acesta era salariul pentru profesori, polițiști, și alte categorii de bugetari din Luanda. Cei din țări ca Marea

▪ Vedere parțială a impunătorului edificiu al „Bancos de Angola e Comercial” – 1970

Britanie, Olanda și Suedia serveau masa preponderent la restaurant.

Pentru cei mai curioși dintre cititori, câteva din prețurile magazinelor din Luanda: toate erau la nivelul occidentului european (la nivelul anului 1995, existau mari centre comerciale ca Jumbo și La Fourmi, malluri ce funcționau încă din anii 1960): 1 kg de carne de porc era undeva între 2-3 USD, puilul era sub 2 euro, vegetalele – roșii, cartofi, ardei, etc. – rar depășeau 1 USD. Hrănirea devenea astfel o sursă de economii. În concluzie, mi-am perfecționat, ca aproape toți colegii români, aptitudinile de bucătar și în limita a 4-5 USD zilnic am avut mese pantagruelice. Am inclus calamar, languste și camaroes. Apa minerală și băuturile răcoritoare s-au dovedit cele mai scumpe, sticla de 2 litri fiind undeva foarte aproape de 2 USD. Despre bere, aș spune că magazinul PX din campus a fost o adevărată binefacere. Deși pe cartelă, deci în cantități limitate, un bax cu 24 cutii de bere era între 10-12 USD. Alimente bogate în vitamine, fructe și legume proaspete, peștele, chinina sub orice formă naturală, toate pentru menținerea stării de sănătate și a tonusului. Asta la un preț ce nu a depășit 5-6 USD zilnic. Mi-am amintit de momentele din viață când a trebuit să îmi pregătesc singur mâncarea. Și cunoștințele de supraviețuire au fost utile. Am devenit dibaci în rață pe varză, fasole cu ciolan, supă de vacuță și am învățat chiar să prepar celebra mâncare angoleză muamba: bame cu carne de pui, ceva legume, plus mămăligă.

Langustele, calamarul și creveții, aici numiți camaroes, au constituit delicatesele meselor noastre o bună perioadă de timp. După ianuarie 1996, când situația de securitate se îmbunătățise considerabil, colegii noștri subofițeri Toader și Chiriac se duceau duminica dis-de-dimineață la fluviul Kuanza de unde cumpărau languste și camaroes, dar și pește proaspăt. Prețul era diferit: pentru albi, membri ai UNAVEM, a început cu 1 USD kilogramul, ca la sfârșitul misiunii să ajungă la 3 USD pe kilogram. Cele câteva luni de „tratament culinar” cu languste și camaroes au rămas o amintire de neuitat. Chiar și la piața din centrul Luandei, celebra Kinaxixi, pentru noi era un preț, pentru colegii africani, de câteva ori mai mic. Oricum, păstrez o amintire specială a indianului Bajpae, din stafful ONU, care m-a învățat că cel mai bun tratament naturist antimalarie îl constituie peștele, fructele de mare și fructele tropicale – grepf, avocado și mango – plus apa tonică (lariamul,

medicamentul antimalarie impus de misiune, ataca periculos, după 6 luni, ficatul). La aceasta se adăuga protecția fizică: frig maxim în camere pentru a omori țânțarul anofel; salamandra albă de care m-am speriat și am sărit să o omor, dar despre care Bajpae mi-a spus că dacă nu am una să cumpăr repede și să o țin în cameră că ea va mânca toți țânțarii etc. Și am supraviețuit doar cu un șoc febril specific de malarie, neconfirmată însă de analize, dar care m-a ținut la pat 48 de ore, pe 21 decembrie 1995. În rest, nimic.

Dar cele mai frecvente mâncăruri au fost de departe fripturile la grătar și salatele asortate, care erau deliciul nostru sâmbăta și duminică la plajele din Mussulo, Ilha și fluviul Kuanza.

Pentru spălarea echipamentului mi-am creat un program fix: vineri seara era zi de curățenie generală: în timp ce mașina de spălat își făcea treaba, făceam curățenie în camere și găteam ceva mâncare pentru 2-3 zile. Partea cu prepararea hranei se repeta, de regulă, marțea seara. În situația în care mașinile de spălat erau ocupate, de regulă rufe erau lăsate pe masa metalică special destinată acestui lucru. Nimeni nu se căra cu ele înapoi. Dacă veneai și găseai o mașină plină cu rufe, dar cu programul încheiat, puteai scoate rufe de la celălalt coleg, le puneai tot pe masa de inox și începeai spălul efectelor personale. Poate nu veți crede: timp de un an, nu am auzit că ar fi dispărut ceva din hainele care s-au spălat aici. Despre uniforme, nici atât. De fapt, cinstea a caracterizat această misiune unde, personal, rețin doar două evenimente relevante: intrarea prin efracție la magazinul PX din campus și spargerea unei locuințe a unui ofițer zimbabwean (și aici se pare că a fost o răzbunare). Ambele rezolvate rapid de structura de securitate a misiunii.

b. Activitatea sportivă

Activitatea sportivă a fost o componentă tot la fel de importantă pentru condiția noastră fizică și de sănătate, ca și hrănirea. Sportul avea menirea de a ne asigura starea de sănătate necesară executării misiunii. Sau cel puțin așa am înțeles eu sportul. Chiar dacă nu toți membrii contingentului nostru au fost amatori de sport, am jucat luni de zile tenis de câmp în fiecare dimineață, între 05:10 și 06:20; am fost invitat de Gupta, care intuiesc, credea că nu cunosc acest sport (din fericire, am fost și rămân o fire de sportiv și am avut ambiția de a cunoaște și practica în condiții rezonabile multe sporturi ca hochei, volei, handbal, baschet, foot-

ball, tenis de câmp și de masă, înot și schi, unele cu rezultate notabile recunoscute prin diplomele și medaliiile primite). S-au format repede perechile: eu și colegul pakistanez Singhar contra cuplului indo-britanic Gupta-Mittchel. În fiecare dimineață între 05:10 și 06:20 tenis de câmp. Urma dușul, echiparea, micul dejun, iar la 07:00 eram la Tura Operativă pentru preluarea rapoartelor zilnice de la regiuni. Urma, așa cum am spus, elaborarea SITREP. Ca observație personală, cei mai activi din punct de vedere al pregătirii fizice și practicării sportului au fost, să nu râdeți, latinii: brazilienii, portughezii, uruguaienii și noi, românii. Ceva dintre africani și cam atât. Nimic despre Olanda, Suedia, Norvegia, Ungaria, Polonia, Iordania, Siria, asiaticii etc. Competițiile sportive organizate de misiune nu au avut mai mult de 6-7 echipe. Deși am avut atâtea contingente, cu peste 2-300 militari. Încă o remarcă, apreciez eu, de fond. Activitatea sportivă a implicat preponderent componenta militară¹⁸. Nu cunosc, dar nici nu am remarcat membri ai componentei civile angajați în astfel de activități. Oricum, echipele României de volei și football au avut rezultate notabile în competițiile din toamna anului 1995.

Activități sportive au fost organizate periodic și de către biroul de R&W. Am participat la competițiile de volei și baschet. La festivitatea de premiere, șeful de stat major UNAVEM III mi-a înmănat medalia pentru locul 2 obținut în prima competiție de volei desfășurată în UNAVEM III.

Pasiunea mea de a conduce, sau automobilismul dacă vreți, mi-a garantat o recuperare psihică rapidă. Pasiunea, plăcerea de a conduce vehicule *off road* mă încălca de energie pozitivă. Am condus aproape toate tipurile de autoturisme și jeepuri din misiune. Când mă simțeam obosit sau nervos, plecam să „fac o tură” cu Nissanul, fie la marginea Luandei, pe celebra Rua de Samba, fie spre fluviul Kuanza. Atenția și concentrarea pe care o cerea o astfel de „plimbare” mă deconectau și îmi refăceau sistemul nervos. Atacam cele mai grele itinerare. Treceam prin cele două puncte de control ale FAA instalate în zone de risc. Spre fluviul Kuanza era dislocată și o unitate de forțe speciale a FAA, în zona Cabo Leda, acolo unde era o minunție a naturii (unii membri ai misiunii au avut dificultăți cu acești militari care patrulau zona și erau deosebit de „conștiincioși” în a reține

persoanele sau chiar a deschide rapid focul). Poate am și forțat norocul uneori. Drumurile nu erau încă sigure. Deminarea nu era confirmată sau garantată... Ploile creau adevărate zone mlăștinoase din care nu știai cum și dacă poți ieși. Unele au scos la suprafață chiar minele îngropate în nisip. Am testat deseori Nissanul peste ce cred eu că era capacitatea sa. Recunosc că și riscul asumat avea limite: în momentele în care am testat Nissanul, eram cu alți colegi, dar cel mai frecvent cu Toyota Land Cruiser și prietenul Deaconu, care aștepta să mă scoată la nevoie din necaz. Dar nu a fost niciodată cazul. Superbă mașină Nissanul Patrol.

Carburantul pentru mașinile de serviciu.

Știe cineva, în afara celor care am fost acolo, cum se alimentau autovehiculele de serviciu?

La stația de alimentare CL era un civil care ne alimenta mașina. Completa un tabel cu numărul mașinii, numele și ID-ul nostru. Uneori nici măcar nu semnam. Plecam cu plinul făcut. Spre sfârșitul misiunii, civilul a dispărut. Opream, alimentam, completam formularul ce se gasea pe pompa de motorină și plecam. Nu ne-a întrebat nimeni cum am consumat carburantul. E drept că au existat două momente când ni s-a atras atenția să reducem consumul și ni s-a cerut completarea unor tabele gen foi de parcurs. Atât și nimic mai mult. Sau, dacă vă place, și aici minunea a ținut 3 zile. Rețineți că aici carburantul era așa de ieftin că la un moment dat când am plecat în Luanda cu prietenul maiorul Negrescu, cu Toyota Celica a sa, nu am așteptat să descarce cisterna cu carburant la UNAVEM. Îmi amintesc că, cu 3 USD, am făcut plinul mașinii lui Tedy la Luanda. După această experiență, și eu de două sau trei ori am alimentat în Luanda; pentru câțiva cenți, nu se justifica să vii în bază, să alimentezi și să pleci din nou.

c. Socializarea și recrearea săptămânală reprezentau un aspect important al activității socio-culturale. Încă de la începutul misiunii am observat obiceiurile celorlalte contingente de a se întâlni periodic. Diferea doar modalitatea. Indienii se întâlneau de regulă pe terasa din apropierea casei generalului Saksena sau la casa locțiitorului șefului MILOBS, întâlniri ce păreau dirijate și cu scopul de a asigura informarea șefului de contingent asupra ultimelor evoluții din TOO, chiar dacă aici

se servea masa în comun (pe toată durata misiunii, generalul Saksena a avut cele mai sensibile informații despre ce se întâmpla în intimitatea celorlalte contingente; a influențat și numirea unor indieni pe funcții care i-au permis cunoașterea realității din TOO; a știut să aibă și să folosească un adevărat sistem de intelligence). Portughezii și brazilienii aveau amenajate prin eforturi proprii două umbrare cu pereți de protecție din rogojină, sub care se adunau frecvent în activități de-a dreptul prietenești. Am observat, și mai târziu maiorul Carreira¹⁹ mi-a confirmat că, prin rotație, câte 2 ofițeri portughezi erau responsabili de organizarea petrecerii. Pentru că sâmbăta seara portughezii petreceau în cel mai curat sens al cuvântului: mâncare, băutură și muzică. Nu prea am văzut însă militari portughezi „în patru labe” de beți. Despre brazilieni, ce să mai povestesc. În perioada premergătoare și după carnavalul de la Rio, tabăra devenea o adevărată Copa Cabana, iar plajele din Luanda prindeau culoare și aromă braziliană (este drept că brazilienii erau o prezență masivă în Angola). Olandezii și suedezi, deși mai discreți, nu făceau excepție, având propriile locuri de adunare și petrecere, tot la containerele șefilor de contingent. Am observat că funcția de șef de contingent era una cu adevărat importantă, recunoscută și respectată atât de conducerea UNAVEM, cât și de membrii contingentului. Nu se sufla în fața șefului de contingent. Aceeași disciplină liber consimțită. Am apreciat implicarea șefului contingentului olandez, suedez, brazilian, portughez și indian în a contacta periodic conducerea UNAVEM III și a reprezenta în fața acesteia interesele naționale.

Poate sunteți curioși cum proceda contingentul român. După câteva încercări reușite de a ne aduna sâmbăta seara sub șopronul din fața containerului meu I-9 (nu am nici un merit, al meu fiind singurul container cu umbrar-șopron și bucătărie în aer liber), încet-încet capacitățile noastre de socializare s-au stins. Scuze, am vrut să spun „team building”. Au rămas prietenii în 3-4 care au continuat pe toată durata misiunii. Aș fi nedrept dacă nu aș menționa că totuși subofițerii au avut o mică, dar unită comunitate, care a salvat aparențele contingentului român. Dacă cineva crede că străinii nu au observat că noi nu eram cu adevărat o echipă, iar spiritul de unitate lipsea, se înșală. Am fost întrebat mai ales de brazilieni și de portughezi de ce noi,

latini ca și ei, nu ne adunăm seara la un „taifas”. Răspunsul nu știu dacă a salvat aparențele, dar motivația a fost numărul mic al românilor la Comandamentul Forței și faptul că șeful de contingent nu era în Luanda, ci la Uige, deci nu își putea strânge „trupele”.

d. Serviciile poștale și comunicațiile

Serviciile poștale erau asigurate direct, fără dificultăți vamale, prin Oficiul ONU din Geneva. Serviciul de curierat sosea din țară și respectiv din Angola la „United Nations Office at Geneva”, de unde era distribuit direct către destinatar. Contra cost, siguranța corespondenței era garantată.

Serviciile de comunicații erau asigurate prin centrul de poștă și telecomunicații dislocat în campusul UNAVEM III. Inițial se foloseau serviciile centralistei, la care se făcea comandă cu țara. Durata de așteptare până se vorbea acasă era uneori de până la o oră. Ulterior, au apărut cartelele telefonice prin care aveam acces direct cu familiile noastre. ROMBATT și ROMHOSP au avut legături proprii, directe cu țara, prin autostațiile radio R-1300, ale unităților respective. Puteau intra în contact direct cu familiile. Subliniez că noi, ofițerii de stat major, nu am beneficiat de aceste servicii. Poate aceia care au avut relații speciale cu cei din Spitalul de Campanie, aflat la cca 30 km de Luanda (ROMBATT era la peste 1000 km). Calitatea legăturilor nu justifica însă cei câțiva dolari cât costa o convorbire de câteva minute.

e. Aspecte privind cultura, muzica și arta angoleză

În prima parte a misiunii, mai ales în perioada iunie-octombrie, viața în Luanda era încă plină de pericole, deplasările izolate, interzise sau strict limitate. Obligatoriu se stipulau cel puțin două vehicule de teren, din care unul cu stație INMARSAT și Motorola. Plimbările nu prea existau în timpul săptămânii, iar în weekend doar plaja din Luanda (super securizată) și shoppingul erau posibile. Despre restaurante în oraș, cel puțin pentru noi, nici vorbă. Odată cu trecerea timpului și apariția semnelor de pace, restuarantele și cluburile au prins viață. Unele dintre cele mai plăcute era Chinesse Restaurant (construit între ramurile unui copac secular ca un prepeleac), Brasil Caffé și Luanda Restaurant, ultimele două cu muzică specifică.

■ Comerț stradal lângă Luanda

Cluburile și ulterior discotecile au devenit de asemenea o atracție pentru personalul UNAVEM III, între acestea British Club fiind de departe cel mai frecventat. Pentru o cartelă de 25 USD aveai acces la celebra muzică englezească și la câteva meniuri fixe, care au inclus bere și fripturi. Dar nu mâncarea sau băutura au fost atracția, cât mai ales posibilitatea de a întâlni membrii ai organizațiilor internaționale și staff venit din diferite regiuni și colțuri ale lumii. Se legau cunoștințe și prietenii, se aflau lucruri noi, se făceau planuri.

Piața stradală a înflorit cam din aceeași perioadă: statui din fildeș, abanos și lemn de fier, pietre prețioase și mai ales semiprețioase, tablouri pictate sau cu vopsele nisipate, toate acopereau trotuarele. Sau nisipul ori pământul roșu. Prețurile variau în funcție de cumpărător și abilitatea de a negocia. Pentru noi nu a fost greu să vedem că principiile negustorești erau precum cele din piețele de flori de la noi. Se cerea de cel puțin 3-4 ori prețul corect. Prețurile pentru fildeș au cunoscut aceeași mișcare naturală a pieței. Cine a cumpărat în primele luni după sosire a plătit de cca 3 ori mai puțin pentru o statuie de fildeș, medie ca mărime, decât cei care am așteptat cumpărăturile din luna premergătoare plecării. Sosirea a peste 7 000 militari în Angola reprezenta o cerere față de care piața a reacționat prompt. Cu toții ne-am creat propriile mici colecții de statui din abanos, lemn, fier și fildeș.

Contactul cu cultura africană, în general, și cea angoleză, în special, mi-a adus și unele surprize. Elemente de asemănare izbitoare între preocupările artiștilor epocii primitive. Aproape aceleași idei

artistice și modalități de exprimare. Aș menționa că una dintre statuile reprezentative culturii africane, în general, și simbolul Angolei, în special, este cea numită „gânditorul” sau cum spun angolezii „O Pensador”. Este incredibilă asemănarea cu celebrul gânditor de la Hamangia. Poate și istoricilor le-ar fi greu să găsească explicațiile necesare. Oricum, aceeași statuie am întâlnit-o frecvent și în piețele din Africa de Sud. O altă exprimare artistică a fost dedicată portretelor. Atât sculptura cât și pictura abordează chipul și trăsăturile specifice africane. Cap de femeie africană și mamă cu copil sunt cele mai reprezentative și realizate în forme variate, funcție de gustul artistului și dorința de exprimare a acestuia.

Alte date, informații și curiozități despre și din misiune

– Multe dintre contingentele prezente transmiteau acasă date și informații privind situația din contingent, misiunile executate și procesul de pace, probabil și alte date despre care nu mi s-au confesat. De exemplu, suedezi aveau alocată o cameră în același container cu mine, chiar camera din dreapta mea. Săptămânal, de regulă sâmbăta după amiază, șeful de contingent și un alt ofițer veneau, intrau în cameră și lucrau circa o oră. Apoi închideau și plecau. Am uitat să vă spun că pe acoperiș aveau instalată o antenă de satelit. Au recunoscut că aveau legătură cu țara. Au fost surprinși sau nu m-au crezut că noi nu aveam un astfel de sistem coerent. Poate greșesc, poate șeful nostru de contingent a avut propriile legături cu țara. Dar o stație prin satelit, acum cunoscută drept SATCOM, noi categoric nu

am avut. A funcționat legătura prin stațiile radio, la orele stabilite când cei din ROMBATT și ROMHOSP puteau vorbi cu familiile, dar pentru ofițerii de stat major nu a existat nimic. Absolut nimic. Nici contingentul nu a avut aceste legături și nici responsabilități. Repet, poate numai șeful de contingent prin mijloace și nevoi proprii, apelând eventual la ROMHOSP, a avut legătura cu SMG-ul.

– Contingentul indian a raportat o inițiativă, derulată prin eforturile INDBATT; a înființat, pe principiile serviciului de voluntariat, o școală de limbă engleză, una de croitori și una de instalatori. Destinatarii erau foștii luptători ai UNITA, care nu aveau nici o pregătire ce să le asigure integrarea socială. Luptătorii UNITA nu știau să facă nimic. Doar că erau luptători excepționali (de fapt, la ce au folosit cursurile derulate cu militarii armatei române, când am redus efectivele armatei cu brigăzi întregi, pentru a respecta cerințele de aderare la NATO?). Totul trebuia luat de la capăt. Am discutat cu colonelul dr. Botezatu, comandantul ROMBATT despre acest aspect ce aduce cu sine un capital de imagine pentru indieni. Peste circa o lună, aveam prima școală de limba română la Lubango. Printre malarie și șerpi, mine și foamete

au apărut și primii copii cu nume românești: Constantin, Ion, Alexandu, Doina. Se părea că România foștilor studenți străini educați la noi, în țară, reînvie aici, la Lubango. Știți câți studenți de origine angoleză au fost educați în România? Începând cu anul 1975, peste 600 de angolezi au terminat studiile în țara noastră. Mulți dintre aceștia au ajuns în funcții importante, precum cele de ministru al Științei și Tehnologiei, viceministru al Petrolului etc. Nu este greu de explicat faptul că aceștia nu înțelegeau modul de abordare al României în relația cu Angola și eram întrebați uneori de diverse persoane de ce nu vrem să reluăm contactele la nivel înalt. Dar ce putere de decizie aveam noi?

– Spuneam că descrierea mea ar putea crea imaginea unei misiuni ușoare, fără stress, riscuri și amenințări. Hai să vedem, foarte pe scurt, dacă a fost chiar așa.

- Din cauze ușor de anticipat, cam prin martie 1996, unul dintre colegi a făcut un șoc psihic. Nu știu și nici nu am căderea să apreciez dacă a fost din cauza alimentației pur vegetariene la care acesta trecuse de mai multe luni, din cauza stresului specific funcției sale, a atacului la care mașinile

▪ O Pensador

▪ Gânditorul de la Hamangia

noastre au fost supuse în apropiere de Luanda, sau din alte cauze. Oricum, l-am găsit dându-se cu capul și lovind cu pumnii în containerul metalic cu hărțile noastre. L-am ținut de mâni, l-am calmat cu greu și cu ajutorul lui Dragoș Stegaru l-am dus la cameră. Pot spune că nu și-a revenit total nici până la sfârșitul misiunii, deși conducerea ministerului a făcut un gest de mare omenie. Cu una din cursele Romavia, soția acestui coleg a venit în Teatrul de Operații și a stat împreună cu acesta până la repatrierea din iunie 1996.

- Este ceva dintre dumneavoastră care s-a simțit țintă? Țintă de tragere. Țintă în care celebra Poliție de Reacție Rapidă a Angolei, cea care întâi trage, omoară și apoi te întreabă cine ești și ce vrei, țintă în care aceasta să tragă? Veneam de la NABCOY din Viana împreună cu maiorul Deaconu, ca de obicei cu viteză mare, undeva la 100 km pe oră, și vorbeam prin stație cu ofițerul de serviciu care îmi comunica despre un ordin al COO, când, în apropiere de brigada de infanterie motorizată, am auzit zgomot de foc de armă; rafale de armă; am privit în retrovizoare și nu puteam să cred; din spate, de la cca 200 metri, se trăgea asupra noastră. Instinctiv am accelerat, dar nu am reușit să mă îndepărtez, căci FRR aveau mașini japoneze noi de mare viteză. Am pus semnal și am virat inițial spre dreapta, unde era o parcare paralelă cu șoseaua principală, de altfel foarte circulantă. L-am luat pe mister Mike (așa îi spuneam microfonului stației radio) și am simulat convorbirea. Aproape imediat au trecut 2 mașini cu trupele FRR: îmbrăcați în combinezoane negre, înarmați și echipați după modelul SEAL, cu cagulele măștilor contra gazelor așezate ostentativ pe cap, ca și o căciuliță, gata de folosire imediată. Atât cei din prima, dar mai ales cei din a doua mașină au făcut gesturi ostile, amenințătoare, cu mâinile și armele. Au ochit din nou spre noi, fără a mai trage de această dată. Am plecat imediat după aceștia și militarul din spatele celei de-a doua mașini a tras o rafală de avertisment, în aer, pe deasupra noastră. Am oprit din nou și până nu au dispărut nu am mai mișcat mașina.

- Cam de la începutul anului 1996 și poliția din Luanda a devenit mai agresivă, mai îndrăzneată. Opreau ca și pentru un control de rutină auto-vehiculele UNAVEM, moment în care, balansând amenințător spre pieptul nostru kalașnikovul cu pîedica ridicată – și aveau grijă să vedem acest

lucru –, ne întrebau sau cereau direct ceva: câțiva dolari, ceva bere sau cafea, ciocolată, orice. Aveam în permanență în mașină câteva cutii cu ajutoare de la WFP sau parte din conținutul acestora. Atunci când vedeam copii schilodiți de mine sau plini de infecțiile bolilor tropicale, cu urme vizibile ale războiului, le dădeam fără rețineri. Acum le foloseam și la opririle poliției angoleze, în special cea rutieră care devenise „expertă” în a te jumuli. Adevărul este că pachetele WFP erau adevărată minune. Plicuri cu ciorbă, conserve, mâncare, ciocolată, cafea, zahăr, băuturi răcoritoare, cănuțe, aprinzătoare, plicuri de preparare supă etc. Ce mai, un adevărat set de supraviețuire. Sau, dacă vrei, ca și pachetul cu rația de luptă zilnică (hrană rece) conform standardelor NATO. Nu exagerez cu nimic dacă spun că am oferit zeci de asemenea pachete. Este drept că numai relația mea cu WFP și colegul Deaconu, responsabil de coordonarea cu agențiile ONU, mi-au dat această posibilitate. Cam așa ceva s-a întâmplat și în seara de 31 decembrie 1995, în drum spre ROMHOSP pentru noaptea de revelion. Numai un cadou consistent ne-a permis să plecăm și să ajungem la timp pentru sărbătoarea trecerii dintre ani. Polițiștii angolezi, bine băuți, nu voiau cu nici un chip să elibereze drumul. Și am ales imediat varianta „șpăgii” în loc de a anunța Comandamentul Forței (oricum, simulasem contactul radio cu acesta, dar de această dată fără nici rezultat; au fost cazuri în care trucul a mers).

- Minele plantate fără un plan și fără evidența dispunerii acestora în teren au avut și printre noi „clienți”. Este cazul colegului maior Gabi Mușat, care a călcat pe o astfel de mină, dar din fericire s-a ales numai cu mașina ușor avariată. Se pare că era o mină antipersonal. Dar pericolul a fost permanent, iar ROMBATT a avut și el astfel de evenimente.

Alte date despre Angola

- România are misiune diplomatică la nivel de ambasadă.

- Angola nu are ambasadă în România. Ambasadă din Belgrad are extindere și pentru România.

- Infrastructura rutieră era distrusă mai ales în zonele de conflict. Cu toate acestea, am fost total surprins să văd tronsoane întregi de șosea, construită încă din epoca colonialismului portughez, în condiții excepționale după 30 de ani de război: nu gropi, nu denivelări, asfalt ca în palmă în mijlocul

▪ **La școala de lângă
„Sagrada Familia” cu copii angolezi**

deșertului Namibiei, cu călduri deșertice ziua și frig noaptea. Oare ce asfalt au folosit? Pe șoseaua Lubango-Namibe erau doar două zone cu șoseaua afectată de gropi, care fusese minată în cursul războiului civil, mai ales la ieșirea de la Serpa, acea minune inginerească din anii 1960. Dar poate credeți că celelalte șosele erau sub orice critică. Eroare totală: Luanda-Lobito, cu asfalt perfect, minus tot două tronsoane minate și avariate. În rest, am circulat cu 140 km la oră fără ca Nissanul să simtă ceva pe drum. Menționez, pentru cei care nu știu, că viteza maximă permisă de șosea era unul din procedeele de protecție în cazul existenței unor lunetiști sau chiar a unor posibile atacuri.

– Casele localnicilor erau specifice continentului african. De la minunate case de o excepțională arhitectură portugheză, la colibe specifice unor zone din Angola. Nu vorbesc de zecile de mii de case distruse de război.

– Luanda este o adevărată perlă arhitecturală. Case mari și elegante, vopsite în culori vii, cu mici spații verzi, dar amenajate cu grijă, rafinament și mult bun gust. Cartiere întregi din Luanda erau la nivelul occidentului european. Case frumoase, mașini ultimul răcnet, rochii de ultimă modă și bijuterii scumpe. Din păcate, periferia, în continuă extindere ca urmare a sutelor de mii de refugiați din diferite zone de conflict, era un peisaj trist și mizer, aducea o imagine deplorabilă: case mizere fără canalizare, electricitate și salubritate, fără alei de acces, cu oameni flamânzi și aproape dezbrăcați, mizerie cruntă, boli, infirmi, malarie.

– Semnele de pace au apărut în ianuarie 1996, când a fost declanșată o adevărată operație de curățire a Luandei, de reparare a caselor și străzilor, întreținere a spațiilor verzi și plantare de flori etc. Siguranța cetățenilor crescuse simțitor.

▪ **Medaliat de Comandantul Forței,
Generalul-Major Sibanda**

– Școlile și grădinițele au demonstrat determinarea angolezilor de a trăi curat și îngrijit, chiar dacă modest. Era surprinzătoare curățenia hainelor și albul imaculat al lucrurilor pe care le purtau. Am sesizat această preocupare și în localitățile îndepărtate și fără legături cu exteriorul: albul orbitor de curat al cămășilor purtate de copiii, femeile și bărbații angolezi. Te întrebai cu ce albesc astfel rufe. Acum era o plăcere să contribui la distribuția ajutoarelor umanitare. Recunoștința copiilor valora mai mult decât orice. Ce bucurie mai mare poți trăi decât să poți vedea zâmbetul fericit al unui copil, emoția de a primi în mânuțele sale curate și nevinovate un cadou cât de mic; iar dulciurile și mâncarea reprezentau un cadou apreciat de micuții angolezi.

Aș încheia această rememorare a primei participări a României într-o misiune tip PKO cu Raportul de Evaluare și ceremonia de medalieri. Pentru că mulți ani, în armata noastră acest moment de recunoaștere a meritelor celor care și-au riscat viața pentru țară și imaginea României în lume nu a existat. Ofițerii de stat major au fost buni atât timp cât au reprezentat România și au asigurat condițiile cerute pentru intrarea în NATO și credibilitate pentru accensiunea în UE. Apoi aceștia au devenit un efort prea mare pentru națiune: națiunea pe care au slujit-o cu devotament și cinste, cu mândrie și demnitate; pentru care au îndurat – la fel ca și indienii, pakistanezii, argentinienii, brazilienii etc. – umilințe, injurii și neadevăruri spuse cu cinism; insulte și exagerări la adresa țării, vorbe grele și cu gust amar, multe și câte lucruri urâte despre poporul român. Și toate acestea trebuiau demontate cu tact și inteligență, cu argumente și probe.

Ceremonia de medalieri ne-a adus satisfacția primirii medaliei ONU pentru merite deosebite aduse la îndeplinirea misiunii UNAVEM III. Comandantul Forței, generalul maior Philipe Sibanda ne-a prins fiecare la gât cu medalia ONU și ne-a mulțumit pentru eforturile făcute. Asistat de personal competent, a avut pentru fiecare cuvinte ce au dovedit cunoașterea și aprecierea muncii lor. Sau cel puțin pentru mine, care îi eram suficient de cunoscut, așa au stat lucrurile. Pot însă afirma că cel puțin pentru alți câțiva colegi, între care comandorul Iliescu, șeful Personalului Militar al Misiunii, colonelul Crâmpăț, șeful Regiunii Militare

de Nord, maiorul Negrescu, o perioadă comandantul taberei, căpitanul Stegaru, multe luni locțiitorul șefului poliției militare, maiorul Deaconu de la CIMIC, aprecierile generalului Sibanda au fost mai mult decât elogioase. Din impresiile schimbate după ceremonie cu colegi din alte armate, am reținut că, la nivel național, de regulă, pentru ofițerii care au fost remarcați pe timpul misiunii, și pentru care aprecierile de serviciu au subliniat aceste merite, urma acordarea unor medalii și ordine naționale. Dacă doriți exemple, verificați site-urile ministerelor Apărării din Portugalia, Brazilia, Suedia, Olanda, Norvegia etc. și veți vedea modelul medaliilor care se acordă la venirea acasă celor care s-au făcut remarcați în operații internaționale. Ce s-a întâmplat la noi? Unii dintre noi am fost întrebați cum am aranjat asemenea aprecieri de serviciu. Sau pur și simplu nu am fost întrebați despre aprecierile de serviciu²⁰. Nu mă refer la mine, care am avut șansa de a fi solicitat de șeful Direcției operații la acea vreme, dl. general Costache Mihăiță și locțiitorul acestuia, dl. general Constantin Degeratu, pentru a prezenta aspectele operaționale ale misiunii UNAVEM III, necesare a fundamenta decizia viitoare de a continua participarea sau a aduce acasă contingentul român la încheierea misiunii UNAVEM III²¹. Mă refer în general la colegii mei din prima echipă de români, ofițeri și subofițeri de stat major interna-

UN CONFIDENTIAL

PART VI

13. Comments of Countersigning Officer

A native and experienced officer, Major Constantin worked in the Operations Branch of UNAVEM III. He was an asset to UNAVEM III and is recommended for future service with the United Nations.

Signature : *P. V. Sibanda*

Name : P. V. SIBANDA

Rank : MAJ GEN

Appt : FORCE COMMANDER

Date : 05 May 1997

țional, participanți la o misiune ONU de PKO, dintre care unii au udat cu sângele lor pământul angolez, și așa suficient colorat de roșul aprins al celor căzuți în razboiul civil.

În ce privește Aprecierea de Serviciu, a fost întocmită după plecarea noastră, dar prin metode specifice și bunăvoința prietenilor am intrat în posesia acestor pagini, inclusiv a ciornelor scrise de mâna superiorilor mei. Aprecierea de Serviciu a fost completată pe formularul standard ONU, de următorii: Șeful Operațiilor, Șeful de Stat Major, Locțiitorul Comandantului Forței și concluzionată de Comandantul Forței, generalul-maior Sibanda. Păstrez cu plăcere aprecierile scrise de mână de către locotenent-colonelul Charles Mambwe, șeful operațiilor, de către colonelul Ribeiro Faria, șeful de stat major, de generalul Saksena și, bineînțeles, așa cum am menționat, concluzionate și contra-semnate de comandantul Forței, general Sibanda (de remarcat că generalul Sibanda mă știa după numele mic, Constantin). Toți au subliniat, între altele, contribuția mea în elaborarea documentelor operaționale, inclusiv a hârtiilor operative și a raportului la New York. Au fost documentele care au făcut ca DPKO să solicite României să numească 3 ofițeri la New York, între care ONU oferea 1 funcție de ofițer cu operațiile. Aveam astfel să aflu pe propria experiență că se poate ajunge acolo unde te respectă și apreciază mai mult străinii decât ai tăi. Tristă, dar adevărată istorie. Va fi confirmată după misiunile executate în anii următori la Comandamentul NATO pentru Atlanticul de Sud și alte funcții din SMG, care au însemnat o contribuție directă la elaborarea MAP și PARP Survey, precum și prezentarea unor elemente ale PARP Survey în fața Political Military Steering Committee al NATO, la Bruxelles, pași obligatorii și premergători aderării României la Alianța Nord-Atlantică.

În loc de încheiere

Armata României și-a demonstrat performanța și experiența profesională obținută de militarii săi desfășurați în UNAVEM III, la misiunile pe care le-a executat ulterior în Bosnia-Hertzeșgovina, Kosovo, Irak și Afganistan, pe alte TOO din Africa. Cei care am fost acolo, și România a avut desfășurați în această misiune un total de peste 4 000 de militari, rememorăm această școală a misiunilor ONU

de PKO și aducem omagiul nostru militarilor români morți și răniți în misiunile internaționale, la care a participat și participă țara noastră, în eforturile sale de a-și confirma prezența și determinarea sa de a contribui la asigurarea unui climat de pace și construirea unei arhitecturi de securitate internațională regională și globală.

¹ Ulterior, începând cu ianuarie 1996, a fost înființat Centrul Operațional Întrunit, care a intrat sub coordonarea Șefului Operațiilor.

² Nu am inclus echipa de planificare ce coordona desfășurarea forțelor PKO în TOO, perioada de pregătire și testele ofițerilor de stat major.

³ În octombrie 2008, într-o revedere emoționantă pur ocazională, l-am întâlnit la sediul EUCOM unde urma a încadra o funcție AFRICOM, recent înființat de forțele SUA. Aceasta mi-a dovedit că DoD știe să valorifice experiența oamenilor pe care îi trimite în misiuni. Câte mai sunt de învățat!

⁴ Toți colegii am ajuns la concluzia că, între cei mai slabi șoferi din misiune, indienii ar fi figurat pe primele locuri într-un clasament neoficial. Pe de altă parte am acceptat că latinii – portughezii, brazilienii și bineînțeles românii – ar fi și ei pe primele locuri.

⁵ Am sperat că acestea vor face obiectul unui raport de informare la revenirea din misiune. Dar nu am fost întrebat despre așa ceva.

⁶ Reamintesc că misiunea de recunoaștere în TOO din luna martie 1995 a fost executată în Regiunea Militară de Sud-Est, alocată la acea dată ROMBATT, conform articolului publicat în RIM 5-6/2009, iar meritul principal a fost al comandantului contingentului român, colonel C. Crâmpiță.

⁷ Pe maiorul Carreira aveam să îl întâlnesc și să lucrăm din nou împreună cu ocazia numirii mele ca ofițer cu operațiile la Comandamentul NATO din Portugalia, CINCOSOUTHLANT, în perioada 1998-2001.

⁸ Pe colonelul Faria îl voi mai întâlni pe timpul misiunii mele ca atașat militar în Portugalia, îndeplinind funcția de Director al Muzeului SMFT. În aprilie 2004, a ajutat ambasada în organizarea la Lisabona a festivităților legate de accesul în NATO al noilor state invitate să adere la Alianță, activitate de care a răspuns ambasadorul de la acea vreme, dl. Theodor Baconschi, asistat de autorul acestor rânduri.

⁹ Fotografiile folosite sunt din arhiva personală și arhiva ONU/UNAVEM.

¹⁰ Cifrele raportate de UNAVEM III în noiembrie 1996 înregistrau 68 310 persoane. Din acestea 12 543 evadaseră în ultimile luni. În QAs fiind doar 55 013 militari. Au fost înregistrați 7 000 de tineri sub vârsta de 18 ani. Din trupele încartiruite, oficiali ONU estimează că cca 70% nu era trupe luptătoare.

¹¹ Circa 18 000 militari s-au prezentat fără nici o armă în QAs.

¹² La un salariu pe care îl avea în India de cca. 200 USD, și cu costuri de viață mai reduse ca în țara noastră la produsele de bază. Salariul său în misiune era de cca 2500 USD, conform celor spuse de Gupta.

¹³ Procedurile cereau ca datele privind delegațiile străine să includă elemente privind afecțiunile unor membri ai acestor delegații și tratamentele de care aceștia aveau nevoie. Poate fi un element de inteligență, dar erau incluse în programele vizitelor.

¹⁴ Reamintesc că Angola produce o cafea de excepție în regiunile Uige și Negage.

¹⁵ Mulți dintre cei care nu aveau frigidere au păstrat carnea de porc în frigiderile musulmane. Din motive lesne de înțeles, nu dau nume.

¹⁶ Acum am aflat că pentru zilele de CTO petrecute în afara TOO nu se plătea diurna de 30 USD. Am venit totuși în țară, căci ai mei copii meritau mai mult decât 30 de USD pe zi. Nu am fost singurul ofițer care a făcut acest lucru. Am aflat însă că alte contingente

ascundeau această deplasare și primeau acești bani ca fiind prezenți în TOO. Aici indienii și pakistanezii, dar și brazilienii și uruguaienii au fost lideri. La noi a funcționat principiul cu capra vecinului.

¹⁷ La întoarcerea din misiune am fost numit ofițer specialist pentru PKO. Am coordonat direct cu DPKO rotirea contingentelor din Angola, intrarea B.Ge în BH, evaluarea de către echipa NATO a B. 26 I ca reverva generală SFOR etc.

¹⁸ Comandantul Forței, generalul Simanda, era un mare amator de tenis, iar locțiitorul său, generalul Saksena, avea zilnic, seara, o oră de marș sau jogging, împreună cu soția. Destul de mulți dintre ofițerii indieni au fost însoțiți de soții.

¹⁹ Pe timpul cât am lucrat la Comandamentul NATO din Portugalia, CINCSOUTHLANT, între 1998-2001, maiorul Carreira mi-a arătat și fața sa artistică: la balurile organizate de NATO, Carreira a interpretat, cu pasiune și talent, cântece din celebra și tradiționala muzică portugheză FADO. Fără rețineri și fără jenă, sentimente de care noi nu reușim să ne debarasăm.

²⁰ ONU păstra aprecierile de serviciu și situația efectivelor misiunii timp de 5 ani. Apoi se arhivau cele mai importante date, iar restul era distrus.

²¹ După cum se știe, România a menținut un contingent și după iulie 1997, în misiunea MONUA, respectiv 1 companie de infanterie.

Asasinările în masă din RASSM în perioada Marii Terori, 1937-1938

Volumul 1

Autori: Ion Varta, Tatiana Varta, Igor Șarov

În Republica Moldova a fost lansat primul volum al seriei „Asasinări în masă din RASSM în perioada Marii Terori (1937-1938)”, care va cuprinde 5 volume, cu un număr aproximativ de 3.500 de pagini.

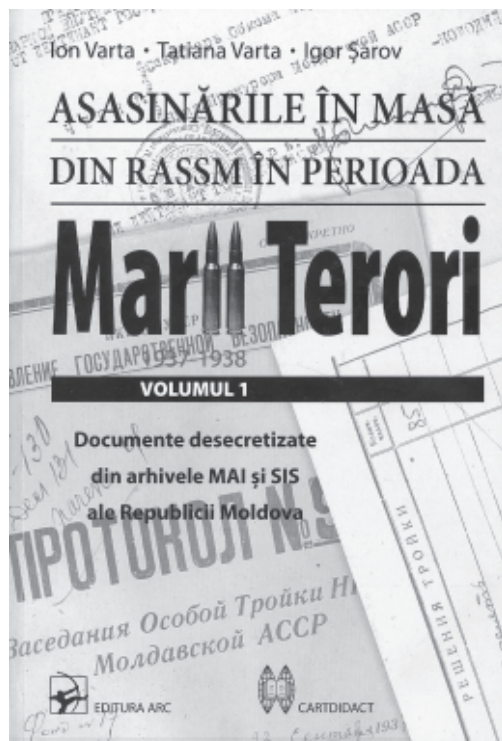
Lucrarea propune o prezentare cuprinzătoare a experimentului bolșevic totalitar inițiat pe malul stâng al Nistrului. În anul 1924 a fost înființată Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească. Acestei entități formate la frontiera pe Nistru cu România i s-a rezervat un rol aparte – cel de a servi planurilor sovietice de anexare a Basarabiei și, în același timp, de a contribui la extinderea spațiului revoluției mondiale proletare în Europa.

În RASSM, la fel ca pe întregul teritoriu al Uniunii Sovietice, instaurarea și menținerea puterii bolșevice se baza pe metode ce încălcau în mod dramatic drepturile fundamentale ale omului. A fost anulat dreptul proprietății private și s-a impus „socializarea” mijloacelor principale de producție și a produsului muncii. De asemenea, a fost introdus un amplu aparat represiv în scopul constrângerii populației. Instaurarea unui sistem de control total și denunț general a însemnat inhibarea conștiinței și inițiativei civice. În același timp, în scopul promovării ideologiei comuniste, s-a recurs la folosirea unei multitudini de falsuri și mituri.

RASSM a devenit o posesiune absolută a regimului bolșevic unde s-au efectuat experimente politice, sociale, economice, culturale care s-au soldat cu distrugerea proprietății private la sat, cu represii împotriva țăranilor și cu foametea îngrozitoare din anii 1932-1933.

Foametea, represii și deportările operate de autoritățile comuniste au generat un exod masiv al populației în România. Pentru a opri părăsirea în masă a republicii, autoritățile au recurs la fortificarea pazei frontierei sovietice și la utilizarea armelor contra oamenilor înfomețați.

Marea Teroare din anii '30 din URSS a lovit puternic și RASS Moldovenească. Au fost create comisii formate din trei persoane, numite „Troika specială”, având rolul de organ paralel cu sistemul oficial legal pentru pedepsirea rapidă a elementelor antisovietice. Astfel, unii după alții, țăranii, intelectualii, muncitorii și preoții – oameni nevinovați – au devenit victime ale „Troicii”, fără a avea parte de un proces de judecată sau măcar de o înmormântare creștinească. Originea „burgheză”, statutul de „culac”, întreținerea contactelor cu rudele din „țările capitaliste” transformau un simplu cetățean în „dușman al poporului”.

Organele sovietice de represiune au lovit cu brutalitate în populația din RASSM. Bolșevicii au efectuat execuții sumare, distrugând urmele asasinării a sute și mii de oameni nevinovați în subsolurile NKVD sau în gropile cu var. Omorurile în masă, impunerea unor taxe și impozite sufocante țăranilor, prigoana preoților și Bisericii, inversarea scării valorilor și instaurarea unei atmosfere de frică și teroare generalizate au fost principalele principii pe care se baza puterea comunistă.

Represiunea împotriva inamicilor reali sau numai închipuiți ai bolșevicilor a atins apogeul în perioada august 1937- noiembrie 1938, când, în fosta URSS, au fost arestate peste 1,5 milioane de oameni, dintre care, peste 700.000 au fost împușcate. Această campanie a terorii a permis denumirea de Marea Epurare sau Marea Teroare.

Primul volum al acestei lucrări cuprinde procesele-verbale ale „Troicii speciale” de la Tiraspol – documente desecretizate din arhivele MAI și SIS ale Republicii Moldova – care conțin referiri la peste o mie de persoane condamnate la moarte sau deportate în GULAG-uri. Primele pagini ale volumului au fost rezervate istoricului francez Stephane Courtois, un important specialist în materie de regimuri totalitare comuniste și autor a câtorva zeci de studii fundamentale referitoare la această temă.

Cuvântul introductiv al istoricului francez este urmat de un studiu – sinteză privind originile terorii bolșevice și utilizarea acesteia în perioada anilor 1917-1938 în Rusia sovietică, ulterior în URSS și în RASS Moldovenească, parte integrantă a fostei RSS Ucrainene, realizat de istoricii Ion Varta, Tatiana Varta și Igor Șarov. Studiul prezintă o analiză a procesului de elaborare de către Lenin a conceptului „luptei de clasă”, bazat pe introducerea terorii și a violenței.

Daniela Șișcanu*

* Cercetător, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (ISPAIM).

A 11-A CONFERINȚĂ ANUALĂ A GRUPULUI DE LUCRU EURO-ATLANTIC PENTRU STUDIAREA CONFLICTELOR, BELGRAD, 23-27 MAI 2011

Conferința de la Belgrad marchează intrarea în al doilea deceniu a unei însemnate direcții de cercetare în domeniul istoriei militare.

De la crearea în 2001 a Grupului de lucru pentru istorie militară în cadrul Parteneriatului pentru Pace NATO, România – Ministerul Apărării Naționale, prin Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară –, a fost cofondatoarea sa împreună cu Statele Unite. Devenit din anul 2008 Euro-Atlantic Conflict Studies Working Group, acesta și-a propus să reunească reprezentanți ai instituțiilor militare de învățământ și cercetare în domeniul apărării într-o atentă reflecție asupra conflictelor care au sfâșiat planeta. Aplecarea de la evenimentele militare ale trecutului până la cele recentissime subliniază caracterul pragmatic al studiilor întreprinse, doritoare să influențeze nu numai învățământul istoriei militare ci și expertiza luării deciziilor. Trebuie încă să fie menționat că după prima conferință inaugurală desfășurată în România, în 2001, Bucureștii au fost gazda la 26-28 mai 2009 a celei de-a 9-a conferințe anuale a grupului, organizată în cooperare de institutul nostru și Institutul de Cercetări de Istorie Militară din Potsdam – Germania¹.

Conferința din acest an a avut ca temă „The Regular and Irregular Warfare – Experiences of History and Contemporary Armed Conflicts”, fiind organizată de Institutul de Cercetări Strategice din Belgrad și de Colegiul Național de Apărare din Stockholm. Ideea călăuzitoare a noului demers era a cercetării raportului dintre cele două forme de ducere a războiului și caracteristicile aceluia de guerillă.

În afara delegațiilor țărilor organizatoare – Serbia și Suedia – la conferință au fost reprezentate încă 11 țări – Austria, Bulgaria, Franța, Germania, Grecia, Polonia, România, Slovacia, Slovenia, Statele Unite, Ungaria. Este desigur o pierdere pentru dezbateri absența delegațiilor Spaniei și Portugaliei, țări a căror experiență în domeniul guerrilei în vremea războaielor napoleoniene este bine-cunoscută².

Lucrările conferinței au fost deschise de Dr. Tania Mișcević, secretar de stat pentru politici de apărare în Ministerul Apărării Naționale al Serbiei, care a prezentat succint principiile politicii de apărare a țării sale, colaborarea militară cu toate statele, recenta adoptare a legii neutralității de către parlamentul de la Belgrad. Domnia sa a salutat lucrările conferinței, subliniind importanța studiilor de istorie militară pentru îndrumarea politicii actuale de apărare.

În timpul conferinței a fost lansat volumul de comunicări al celei de-a 10-a a Euro-Atlantic Conflict Studies Working Group, desfășurată la Varșovia în 2010, prima manifestare la care România nu a putut participa decât prin trimiterea unei comunicări.

În cadrul conferinței de la Belgrad au fost prezentate 24 de comunicări științifice, dintre care 7 consacrate istoriei medievale și moderne, 3 perioadei interbelice, 4 celui de-al Doilea Război Mondial, 3 perioadei Războiului Rece, 4 conflictelor actuale și 3 muzeografiei militare. Ca și în anii precedenți, se constată focalizarea interesului asupra experienței militare medievale și moderne, ca un element prețios pentru înțelegerea evenimentelor din ziua de astăzi și fructificarea unei experiențe prea multă vreme ignorate.

Este de subliniat că binecunoscutul Institut de Istorie Militară din Potsdam-Germania a fost reprezentat de comunicarea „Practica războiului regulat și iregular – Prima Cruciadă și cucerirea Ierusalimului la 1089” (lt.-col. Dr. Martin Hofbauer). Aceeași reducere a interesului pentru Războiul Rece, manifestată și la precedentele conferințe, s-a constatat și acum.

România a fost prezentă prin comunicările „Ridicarea lui Tudor Vladimirescu din 1821 și legăturile sârbești” (dr. Sergiu Iosipescu) și „De la Războiul Întregului Popor la apartenența la NATO: un stadiu timpuriu al reformei militare?” (Carmen Rijnoveanu, Daniela Șișcanu). Ambele comunicări au fost primite cu un deosebit interes. Membrii delegației române au participat activ la toate lucrările conferinței, la discuțiile pe marginea comunicărilor și la acelea pentru stabilirea tematicii viitoare conferințe. Delegația bulgară a arătat atât prin comunicarea prezentată („Corpurile de voluntari bulgari în vremea Războaielor balcanice. 1912-1912”), cât și în discuții deosebitul interes pentru Macedonia, o chestiune ale cărei origini urcă în evul mediu balcanic.

O nouă direcție prezentă în cadrul conferinței a fost aceea a muzeografiei militare, fiind prezentate două prestigioase instituții în domeniu – Muzeul Militar din Viena și cel din Belgrad.

Corespunzător acestei orientări, excursia de studii stat major organizată de Institutul de Cercetări Strategice al Serbiei în ziua de 25 mai a fost consacrată Muzeului Aviației de lângă Belgrad, muzeului și cetății Petrovaradin de lângă Novisad, Muzeului particular, melifer și ampelografic de la Sremski-Karlovac.

De un deosebit interes a fost detaliata prezentare a fortificațiilor de la Petrovaradin – de la cele romane, descoperite prin săpăturile arheologice, până la cele moderne, cu 16 km de galerii subterane, construite după planurile geniului militar Habsburgic, cu o contribuție notabilă a cunoscutului istoriei românești conte Luigi Ferdinando Marsigli –, și explicarea *de visu* a celebrei victorii asupra otomanilor obținută de imperiului romano-germani, la 5 august 1716, prin iscusința eminentului comandant prințul Eugeniu de Savoia.

În cursul conferinței, delegația noastră a purtat discuții cu membrii tuturor instituțiilor prezenți la Belgrad, prezentând activitatea institutului nostru, perspectivele de colaborare. Au fost evocate cu reprezentanții Serviciului Istoric al Franței posibilitățile de finalizare ale lucrării comune „Napoleon al III-lea și românii”.

O atenție deosebită a fost acordată contactelor cu reprezentanții Institutului de Cercetări Strategice de la Belgrad, cu directoarea sa, dr. Jovanka Šaranovici, și cu adjunctul acesteia pentru istorie militară, trecându-se în revistă oportunitățile de colaborare pe teme istorice comune, Dunărea fiind o axă firească de convergență între popoarele noastre.

Lucrările conferinței au pus în valoare o masă importantă de informații și interpretări europene și nord-americane referitoare la tema pusă în discuție, de însemnătate deosebită pentru înțelegerea și gestionarea conflictelor actuale.

La capătul reuniunii, Muzeul Militar din Viena s-a oferit și a primit mandatul organizării celei de-a 12-a conferințe a Grupului euro-atlantic de lucru pentru studierea conflictelor.

Sergiu Iosipescu*

* Cercetător, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (ISPAIM).

¹ Vezi Institute for Political Studies of Defence and Military History, Militärgeschichtliches Forschungsamt – Germany, *End of Empires. Challenges to Security and Statehood in Flux. Papers from the 9th Annual Conference of the Euro-Atlantic Conflict Studies Working Group, Bucharest, 26-28 May 2009*, ed. Dr. Harold E. Rough Jr., Dr. Sergiu Iosipescu and Carmen Rijnoveanu, Military Publishing House, Bucharest, 2010.

² Pentru aceasta vezi însă Comissão Portuguesa de História Militar, *A Guerra Peninsular. Perspectivas Multidisciplinares. XVII Colóquio de História Militar*, vol. I-II, Lisboa, 2007.